STUDIES IN
SRIMADBHAGAVATAM
IN TELUGU

BY

VAVILALA VENKATA SIVAVADHANI, B.A.,

(Being the amplification of three Lectures delivered during the Easter of 1916 before The South Indian Theosophical Convention at Adyar, Madras.)

FIRST EDITION (ONE THOUSAND.)

MADRAS:

V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS

192, ESPLANADE

1918.

Brahmasutra Saram . . 1—4—0

Sri-mad Bhagavata Saram 1—8—0

Copies of these are available at

1. The Theosophical Publishing House, Adyar, Madras.
2. Vavilla Ramaswamy Sastrulu & Sons, Madras.
3. V. Ramjee Rao & Co, Masulipatam.

హరిః ఓమ్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

శ్రీమద్భాగవతసారము.

వావిలాల వేంకటశివావధానులు, బి. యే., గారిచే

రచింపబడినది.

1916 వ సంవత్సరము ఈష్టరు సెలవులలో మదరాసు అడయారులో

దివ్యజ్ఞానసమాజమువారి యెదుట నిచ్చిన

ఉపన్యాసత్రయముయొక్క వివరము

(మొదటి కూర్పు 1,000 ప్రతులు).

చెన్నపురి:

ఆదిసరస్వతీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము.

1918.

బ్రహ్మసూత్రసారము	....	రూ.	1	4	0
శ్రీమద్భాగవతసారము	....		1	8	0

వీని ప్రతులు ఈ క్రిందివారివద్ద విక్రయమునకు దొరకును.

(i) చెన్నపట్టణము, అడయారునందున్న థియసాఫికలు పబ్లిషింగు హౌసు.

(ii) వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్, మద్రాసు.

(iii) వేమూరి. రాంజీరావు అండు కంపెనీ, మచిలీపట్నము.

హరిః ఓమ్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

సమర్పణమ్.

బ్రహ్మశ్రీ అన్నవరపు వేంకటరాఘవశాస్త్రి

గురువర్యకరకమలేషు,

శ్లో. ప్రజ్ఞానిధే, ప్రకృతిసౌమ్య, మహాన్తమూర్తే,
శోభాన్వితాననయుగాబ్జ, గురో, నమస్తే.
త్వత్ప్రేఘనాపనసి యద్యపినాంసుమార్గే
త్వం మే తథాపి మనసో నహి దూరగోఽసి.

శ్లో. వినాథసంతోం తవ పుత్రకోఽహం
కస్మై మదీయాం కృతి ముత్సృజామి ?
స్వహస్తసంవర్ధిత పాదపస్య
ఫలం యథా గ్రంథ మిమం గృహాణ.

ప్రణతసేవకస్య

వావిలాల వేంకటశివావధానినః.

హరిః ఓమ్

శ్రీగురుభ్యోనమః

శ్రీమద్భాగవతసారము.

విషయసూచిక.

భూమిక ౧-౨౩

ప్రథమస్కంధసారము. ౨౪-౪౪

పుట.

పంచమస్కంధసారము. ౧౦౩-౧౦౮

షష్ఠస్కంధసారము. ౧౦౯-౧౨౨

సప్తమస్కంధసారము. ౧౨౩-౧౪౯

విష్ణుభక్తితత్త్వవివేకము. ౩౨౦-౩౫౧

హరిః ఓమ్.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

శ్రీమద్భాగవతసారము.

భూమిక.

శ్లో. జగన్మంగళరూపాయ సృష్టిస్థిత్యంతకారిణే
నమో వేదాంతవేద్యాయ కృష్ణాయ పరమాత్మనే.

శ్లో. త్యక్త్వా సుదుస్త్యజసురేప్సితరాజ్యలక్ష్మీం
ధర్మిష్ఠ ఆర్యవచసా యదగాదరణ్యమ్
భృత్యార్తిహం ప్రణతపాల భవాబ్ధిపోతం
వందే మహాపురుష తే చరణారవిందమ్.

క. శ్రుతికల్పతరుచ్యుత మా
తతశుకవక్త్రోద్గతామృతద్రవయుత ము
న్నతరసభాగవతఫలము
మతి నానుఁడు ముక్తిదనుక మహి బుధులారా!.

శ్రీమద్భాగవతసారము.

భూమిక.

౧. మొదటిమాట.

సోదరులారా!

బ్రహ్మశ్రీ తూముచర్ల రామచంద్రరావుగారు చిట్టి మూరు రామయ్యగారు లోనగు మనసోదరులు, మనదివ్య జ్ఞానసమాజమువారు ౧౯౧౬ వ సం. ఏప్రిల్ ఈస్టరు సెలవులలో నపెయూరులో సభఁ జేయుదురు గాన నపుడు శ్రీవిష్ణుభాగవతముపై మూఁడు చిన్నయుపన్యాసములను జేయుఁడన నిమ్మని నాకు సెలవిచ్చిరి. నే నిదివఱలో సంస్కృతభాగవతమును ౧౬ ఏండ్లనుండి యప్పు డప్పుడు చదువుచుంటిని. దానిసారము సంగ్రహించి దానియందుఁ బ్రతిపాద్యము లగునమూల్యవిషయములను, శ్రీకృష్ణులగు భగవంతులను, జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చికొనుటకు నవకాశ మిచ్చి నందులకు మీకందఱి కనేకవందనము లాచరించెద. ఈ సందర్భమున శ్రీనారదులకు బ్రహ్మ, వసుదేవునకు నారదులును, సెలవిచ్చిన వక్ష్యమాణశ్లోకములు స్మరణమునకు వచ్చెను:—"సమ్యక్కారుణికస్యేదం వత్స! తే విచికిత్సితం, యదహం చోదితో ధర్మే భగవద్వీర్యదర్శనే." (భా-౨-౫-౮) = వత్సా! భగవద్వీర్యప్రకాశనం బగు

ధర్మముఁ జెప్పఁగ నన్నుఁ బురికొల్పుటం జేసి పెద్దమేలయ్యె. నీవు నాయెడ దయనూపినవాఁడ వని యెన్నుదు. "త్వయా పరమకల్యాణః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః, స్మారితో భగవానద్య దేవో నారాయణో మమ" (భా౹౧౧-౨-౧౩) = పరమ కల్యాణుఁడు, పుణ్యశ్రవణకీర్తనుఁడు, భగవంతుఁడు, నా దేవుఁడు, నగు నారాయణుని జ్ఞాపకముఁ జేసితివి. కాని విషయము దుర్విజ్ఞేయము. భగవంతులగు శ్రీమన్నారాయణులును, బ్రహ్మ, నారద, వ్యాస, శుక, సూతాదులు, సంస్కృతమునను, భక్తిభరితు లగు బమ్మెర పోతనామాత్యాదులు దేశభాషలలోను, భాగవతమును జెప్పిరి. పూర్తిగా దాని నరసి మీకుఁ దెలియఁజేయుటకు శక్తి తక్కువ. కాలము ౨౪ గంటలే. అయినను నీకారణమున భాగవతములోని కొన్నిసంగతులను నాగురువర్యులగు బ్రహ్మశ్రీ అన్నవరపు వేంకటరాఘవశాస్త్రులవారి నిర్వ్యాజ కరుణాకటాక్షమున సంగ్రహించితిని. తెనుఁగున సాంఖ్య తర్కమీమాంసాద్వయాదిశాస్త్రములు లేవు గాన నీగ్రంథములో నాశాస్త్రచర్చఁ జేయ లేదు.

౨. శ్రీభాగవతోత్పత్తి, దానిశ్రేష్ఠ్యము.

శ్రీ వేదవ్యాసశుకాదిగురువర్యులకు సాష్టాంగవందన మాచరించి శ్రీమద్భాగవతసారము చెప్పఁబోవు క్రమ మెట్టిదనిన:— శ్రీమద్భాగవతము సర్వపురాణశ్రేష్ఠము.

శ్రీమహాభారతము సర్వపురాణములందు నెట్లు సర్వోత్తమ మని ప్రతిపాదింపఁబడియెనో యట్లె శ్రీభాగవతమును భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యలోకోపకారములను సంపాదించునది గాన సర్వోత్కృష్ట మని పద్మమాత్స్యపురాణములలో గీర్తింపఁబడి యున్నది. శ్రీమహాభారత రామాయణములవలె నిది గూడ వేదసమ్మితము "ఇతిహాసపురాణం పంచమం" అను ఛాందోగ్యశ్రుతియు భారతమువలెఁ బురాణముగూడఁ బంచమ వేద మని చెప్పుచున్నది. వేదమువలె నితిహాస పురాణములుగూడ నీశ్వరునివలననే యావిర్భవించినట్లు "అస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసిత మేతత్ యదృగ్వేదో యజుర్వేద స్సామవేదో ఽథర్వాంగిరస ఇతిహాసః పురాణంవిద్యా ఉపనిషదః శ్లోకాః సూత్రా ణ్యనువ్యాఖ్యానాని వ్యాఖ్యానాన్యస్యైవైతాని సర్వాణి నిశ్వసితాని" అను బృహదారణ్యశ్రుతి పలుకుచున్నది. ఇచట "ఇతిహాసాది" శబ్దము లెనిమిదియు వేదములందుఁ గలయష్టవిధార్థవాదములను చెప్పుచున్న వనియు, ఋగ్వేదాదిశబ్దములు విధివిధానమును జెప్పుచున్న వనియు, శ్రీశంకరభగవత్పాదులు శ్రుతికి భాష్యము చేసిరి. కాని భాష్యవార్తికకారు లగు శ్రీసురేశ్వరాచార్యులు ప్రసిద్ధేతిహాసపురాణాదు లే యాశబ్దముల కర్థము లనియు నట్లు చెప్పనిచో లోకప్రసిద్ధార్థము నతిక్రమించుట

న్యాయము కాదనియు, నుడివిరి. వేదము లపౌరుషేయము
లనియు, నితిహాసపురాణములు పురుషకృతము లనియు,
లోకశాస్త్రవ్యవహారము. నానోపాస్యాంగార్థముల వ్రాసి,
యించి ప్రసక్తించియుండె నోఘ. పూర్వమీమాంసావిరో
ధాధికరణమందు శ్రుతికంటె స్మృతిపురాణములు దుర్బ
లము లని జైమినులు ప్రతిపాదించిరి. విధ్యర్థవాదములు
రెండు వేదభాగము లయినను, విధి ననుసరించి యర్థవాద
ములు నన్వయింప వలసిన ట్లర్థవాదాధికరణమందు నిర్ణ
యించినరీతి శ్రుతి ననుసరించి అర్థవాదాదివివరంబులుగ
నితిహాసపురాణములు గూడ నన్వయింపవలసియున్నవి.
కాన నితిహాసపురాణములు వేదసమ్మతము లనుటకు సంశ
యము లేదు.

మఱియు, వేదము కర్మకాండమనియు, జ్ఞానకాండ
మనియు, రెండుభాగములుగలది కర్మకాండమును మన్వాది
స్మృతులు బహుళముగ వివరించునట్లు జ్ఞానకాండమును
బురాణములు వివరించుచున్నవి. ఇతిహాసములీరెంటిని
విశదపఱచుచున్నవి. స్మృతులు ధర్మార్థకామాచరణమును
విధించుచు, దానివిశేషములను దెలియఁ జేయుచున్నవి.
వేదము చదువుటకు నధికారము లేని స్త్రీశూద్రద్విజబం
ధువులకు నాఖ్యాయికా (కథా) రూపమునను, ముఖ్యముగ
మోక్షోపాయములను, ధర్మార్థకామసాధనము లుపసర్జన

ముగను, యితిహాసపురాణములు బోధించును. వేదములలో నారణ్యకములును, ఉపనిషత్తులును, ఎల్లు శ్రేష్ఠములో, యట్లే పురాణములలో శ్రీమద్భాగవతము శ్రేష్ఠము. కావుననే యితరపురాణములకంటె దీనిపై నెక్కువ టీకలు గలవు. ౧. శ్రీధరస్వామి కృతభావార్థదీపిక. ౨. చంద్రిక. ౩. మునిభావప్రకాశిక. ౪. విజయధ్వజము. ౫. ఫలారి. ౬. ముక్తాఫలము. ౭. శుకరహస్యము. ౮. రామాముక్తావళి. ౯. కామధేనువు. ౧౦. తోషిణి. ౧౧. తోషిణీసారము. ౧౨. వీరరాఘవీయము. ౧౩. అన్వితార్థప్రకాశిక. ౧౪. పుణ్యారణ్యకృతటీక. * భాగవతసందర్భమను విపుల్యగ్రంథము శ్రీకృష్ణచైతన్యశిష్య శ్రీజీవసనాతనకృతము. హరిలీల బోపదేవకృతము. సనాభిగ వ్యాఖ్యసహితముగ నీగ్రంథమున కనుబంధమున దానినచ్చు వేయించితిని. ఈటీకలలో ఐదియు, రాసక్రీడకు ౧౬. టీకలును, మధురలోనున్న దేవకీనందన ప్రెస్సువారచ్చొత్తించిరి. శాంకరరామానుజమధ్వవల్లభ నింబార్కాదులగు వైదికమతస్థులును, శ్రీకృష్ణచైతన్యానుయాయులగునవైదిక మతస్థులునుగూడ భాగవతమునకు వ్యాఖ్య లొనరించి, లోకోపకారము చేసిరి. హిందూదేశ

---

* ౧౧ వ స్కంధముమీది శ్రీధరవ్యాఖ్యపై విశ్వనాథాదులు టీక లొనరించిరి. అవి కాశిలో నచ్చుపడినవి. భాగవతతాత్పర్యనిర్ణయమను ప్రకరణము శ్రీమధ్వాచార్యకృతము.

భాషలలోఁ గూడ దానివ్యాప్తి మెండు. ఇంగ్లీషునఁ గూడ కొన్నిగాను తర్జుమా చేసిరి. భాషావ్యుత్పత్తియొక్కయు, టీకయొక్కయు, సహాయము మున్నను, భక్తిలేనిది భాగవతమును భక్తముగ దెలియరాదని చెప్పెదరు:— "భక్త్యా భాగవతం జ్ఞేయం న వ్యుత్పత్త్యా న టీకయా". దీనిలోఁ బద్యముల కావ్యత్వము, సద్గాంభీర్యము, బహువర్ణనములలో నున్నను, వేదాంతశాస్త్రాంశములతోఁ గూడిన భక్తిచే నీగ్రంథ మవ్వయించి దానిరస మనుభవించి యితరుల ననుభవింపఁ జేయునగు. దీనిపరమతాత్పర్య మద్వైతమయినను దీనిలో సవిశేష బ్రహ్మవిచారము మెండుగ నున్నది. ప్రధానముగ దీనిఁ జదువ నధికారులు స్త్రీశూద్రద్విజబంధువులు లోనగుసర్వమానవులు.

3. శ్రీభాగవతలక్షణము.

పురాణములు, ఉపపురాణములనియు, మహాపురాణములనియు, రెండుతెఱంగులు. సర్గప్రతిసర్గమన్వంతరేశానుచరితాశ్రయములనిపంచలక్షణములు గలది యుపపురాణము. ఈ యైదువిషయములును, స్థానము, పోషణము, ఊతి (వాసన), నిరోధము, ముక్తియు, గూడి పదిలక్షణములుగలది మహాపురాణము. సర్గప్రతిసర్గస్థానపోషణ మూతిమన్వంతరేశానుకథననిరోధముక్త్యాశ్రయములు గలది గాన శ్రీమద్భాగవతము మహాపురాణము. దశమమగు నాశ్రయమనగ బ్రహ్మతత్త్వము. దానిని, పరమాత్మ, భగవంతుఁడు, ననియు వచియింతురు. దానినిఁ బ్రతిపాదించుటకు సర్గాదినవ

పదార్థములు వివరింపఁ బడినవి. సర్గాదులందుఁ బ్రత్యక్ష
ముగ నాశ్రయము నిరూపింపఁబడినది. అర్థవాదము
లగునాఖ్యాయికలయందుఁ దాత్పర్యముచే నాశ్రయము
సూచింపఁ బడి యున్నది. కావున బ్రహ్మస్వరూప నిరూప
ణమే యీ మహాపురాణము యొక్క ముఖ్యప్రయోజన
ము. సర్గాదిలక్షణ వివరణము:— భగవంతునిచే సాక్షా
త్తుగ సత్త్వరజస్తమంబు గుణపరిణామముచేఁ గల్గు మహద
హంకార పంచతన్మాత్ర గగనాది మహాభూతసృష్టి సర్గమనఁ
బడు. ఈశ్వరునిచే సృజింపఁబడిన బ్రహ్మాండ శరీరాభిమాని
యగుహిరణ్యగర్భునిచేఁ జేయఁబడిన చరాచరభూతసృష్టి
విసర్గమనఁబడు. సృజింపఁబడినలోకములయొక్కయు,
లోకులయొక్కయు, మర్యాదలను భగవంతుఁడు మత్స్య
కూర్మాద్యవతారములచేఁ బాలించుట స్థానము, లేక స్థితి
యనఁబడు. దీనిని వైకుంఠ విజయమని కూడ నందురు.
నిజభక్తులయెడ భగవంతుఁ డొనరించు ననుగ్రహము పో
షణ మనఁబడు. భగవదనుగ్రహము వడసినస్వాయంభు
వాది మనువులయొక్క సద్ధర్మవివరము మన్వంతర మనఁ
బడు. కర్మవాసనలూతు లనంబడు. భగవంతుని లీలా
వతారచరిత్రములును, హరిభక్తు లగునంబరీషాదులచర్య
లును, ఈశానుచరితము లనఁబడు. పరమాత్ముని యోగ
నిద్ర ననుసరించి జీవులు నిజశక్తు లగునుపాధులతోఁ గూడ

నేకీభవించుటయే లయ మనియు, నిరోధ మనియుఁ జెప్పఁ
బడు. ప్రకృతిసంబంధస్త్రయుక్త మగురూపమును విడిచి
జీవుఁడు స్వస్వరూపమునందు నుండుట ముక్తి యనంబడు.
జగములకెల్ల నుత్పత్తిస్థితిలయము లెవనివలనఁ గలుగునో
యదియే బ్రహ్మమనియు, పరమాత్మ యనియు, భగవంతుఁ
డనియు, ఆశ్రయ మనియుఁ, జెప్పఁబడు. ఈపదివిషయ
ములు స్మృతిపురాణగ్రంథము లొకపరి సంక్షేపించి గ్రంథము
నఖండక్రమముగ నిరూపింపఁబడినట్లు శ్రీబోపదేవ శ్రీధర
లభిప్రాయమిచ్చిరి. ఒకొక్కగ్రంథమునందు దొక్కొక
విషయము ప్రధానముగఁ బ్రతిపాదించినను నితరవిషయ
ములు గూడఁ దదుపోద్బలకముగ నిరూపింపఁబడిన వని
శ్రీభాగవతసంవ్యాఖ్యాతలు తలంచిరి.

— ౮. శ్రీభాగవతసంప్రదాయ ప్రవృత్తి. —

శ్రీభాగవతము గర్భోదకశాయి యగు శ్రీమన్నారా
యణునినాభికమలమందు జన్మించినబ్రహ్మకు నారాయణు
నిచే సంగ్రహముగ నుపదేశింపఁబడినది. పిదప నాబ్రహ్మ
దానినిఁ గొంచెము విస్తరముగఁ దనమానసపుత్త్రుఁ డగు
నారదున కుపదేశించెను. భారతమును నిర్మించి తృప్తిఁ
జెందకవిచారగ్రస్తుఁ డగుకృష్ణద్వైపాయనుఁ డనువేదవ్యా
సునకు దానిని నారదు లుపదేశించిరి. ఆయర్థము నావ్యా
సులు విస్తరించి తనకొడుకగు శ్రీశుకమహర్షికి బోధించిరి.

ఆశుకులు ప్రాయోపవిష్టుఁడగు పరీక్షిన్మహారాజు సభలో దానిని వెల్లడి చేసిరి. మొదట వ్యాసులయొద్ద దానినిఁ జదివి తిరిగి శుకునివలన వినిన సూతుఁడు నైమిశారణ్యములో సత్త్రయాగముఁ జేయుచున్న శౌనకాదిఋషులకు దానిని బోధించెను. ఇట్టిభాగవతము పరంపరగాను మన కంటికి శ్రవణాదిగోచరమయ్యెను. పరమభాగవతులగు బమ్మెరపోతనామాత్యులు, గంగనార్యులు, సింగనార్యులు, వెలిగందల నారయ్యయు, భక్తిభరితంబుగఁ బద్యగద్యాత్మకంబుగను, సద్విస్తృతములును, సంస్కృతాంధ్రములలో ననన్యసామాన్యపాండిత్యముగల బ్రహ్మశ్రీ శతఘంటము వేంకటరంగశాస్త్రులవారు వచనరూపముగను, సంస్కృతభాగవతమును దెనిఁగించి యాంధ్రప్రపంచమునకుఁ గడు మేలొనరించిరి. ౧, ౨, ౩, ౪, ౭, ౮,౯, ౧౦. స్కంధములుపోతనామాత్యులు, ౫. వ స్కంధము గంగనార్యులు, ౬వ స్కంధము సింగనార్యులు, ౧౧,౧౨ స్కంధములుపోతన సాక్షాచ్ఛిష్యులగు వెలిగందల నారయ్యయుఁ దెనుఁగు గావించిరి.

※ భాగవతవిషయసంగ్రహము.

శ్రీమద్భాగవతములో ముఖ్యముగ నుపపాదింపఁబడిన విషయము లేమన:— అనాదినిధనుఁడు భగవంతుఁడు భక్తవత్సలుఁడు సర్వేంద్రియప్రేరకుఁడు సర్వజీవ

నియామకుండు నగు హరియందుఁ గల్పింపఁబడు. నిర్గు
ణము విశ్వోత్పత్త్యాధారము నగు నపరోక్షజ్ఞానపర్యం
తమైన జ్ఞానంబును జ్ఞానసాధనంబు నిందు నిరూపింపఁ
బడియె. భక్తియోగంబును తదాశ్రయంబైన వైరాగ్యం
బు నిందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడియె. పాండవులఁ బరీక్షిజ్జన్మాదిక
థనంబును నారదోపాఖ్యానంబును విప్రశాపమునం జేసి
పరీక్షిత్తు ప్రాయోపవేశం బొనర్చుటయు శుకపరీక్షిత్సంవా
దంబును యోగధారణామూలముగ యోగి యర్చిరాది
గతిం బొందుమార్గంబును బ్రహ్మనారదసంవాదంబును భగ
వదవతారానుకీర్తనంబును మహదాదిసర్గంబును విరాడ్రూ
పకార్యోత్పత్తిక్రమంబును విదురోద్ధవసంవాదంబునువిదు
రమైత్రేయసంవాదంబును పురాణసంహితాప్రశ్నంబును
ప్రళయమున మహాపురుషునిమూర్తిస్థానంబును ప్రా
కృతికసృష్టియు మహదాదిసృష్టియు వైరాజపురుషాశ్రయ
బ్రహ్మాండసంభవంబును స్థూలసూక్ష్మకాలగతిభేదంబును
బద్మోద్భవంబును వరాహమూర్తి భూమినుద్ధరించి హిర
ణ్యాక్షుం బరిమార్చుటయు నూర్ధ్వతిర్యగవాక్సర్గంబును
మనుసర్గంబును సహజదంపతులగు శతరూపాస్వాయంభువ
మనువులజన్మంబును గపిలావతారంబును గపిలదేవహూతి
సంవాదంబును నవప్రజాపతిసముత్పత్తియు ధర్మపత్నీసం
తానవర్ణనంబును గర్దమప్రజాపతిసంతతిప్రతిపాదనంబును

దక్షయజ్ఞవినాశనంబును ధ్రువోపాఖ్యానంబును బృథుచరి
తంబును నారదప్రాచీనబర్హిస్సంవాదంబును ప్రియవ్రత
చరిత్రంబును నాభిచరిత్రంబును భరతోపాఖ్యానంబును
ద్వీపవర్షాదిభూమండల వర్ణనంబును జ్యోతిశ్చక్రస్వరూప
నిరూపణంబును పాతాళనరకాదిలక్షణ ప్రతిపాదనంబును
ప్రచేతసులకు దక్షజన్మంబును దక్షపుత్రీసంతానకథనం
బును వృత్రచరిత్రంబును హిరణ్యకశిపువధంబును ప్రహ్లాద
చరితంబును మన్వంతరానుచరితంబును గజేంద్రమోక్ష
ణంబును మన్వంతరావతారంబును హయగ్రీవమూర్తి
కథనంబును కూర్మమత్స్యనారసింహ వామనావతారప్రతి
పాదనంబును నమృతార్థంబుక్షీరసాగరమథనంబును దేవా
సురయుద్ధంబును రాజవంశకీర్తనంబును నిక్ష్వాకుజన్మం
బును సుద్యుమ్నచరిత్రంబును నలోపాఖ్యానంబును దానో
పాఖ్యానంబును సూర్యవంశరాజచరిత్రంబును శశాదచరి
త్రంబును సౌకన్యాఖ్యానంబును శర్యాతిచరితంబును
గకుత్స్థచరిత్రంబును ఖట్వాంగచరిత్రంబును మాంధాతృ
చరితంబును సౌభర్యాఖ్యానంబును సగర చరితంబును
సర్వపాపహరంబైన శ్రీరామచరితంబును నిమిదేహత్యా
గంబును జనకకులసంభవంబును బరశురామ చరిత్రంబును
సోమవంశజుండైన యైళునిచరిత్రంబును యయాతిచరిత్రం
బును నహుషచరిత్రంబును దుష్యంతపుత్రుండైన భర

తునిచరితంబును, శంతనుచరిత్రంబును భీష్మచరిత్రంబును యదువంశకీర్తనంబును శ్రీకృష్ణావతారంబును శ్రీకృష్ణుండు నందగోకులంబునం బెరుగుటయుఁ బూతనాప్రాణహరణంబును, శకటోచ్చాటనంబును తృణావర్తనిష్పేషణంబును బకవత్సాఘాసురసంహారంబును బ్రహ్మకు మాయఁ జూపుటయు నఘహింసంబుగా ధేనుకుంజంపుటయు బ్రలంబవధంబును గోగోపాలకుల దావాగ్నింగాచుటయుఁ గాళియమర్దనంబును, వంశమోహనంబును గోపికావ్రతచర్యయుఁ గృష్ణుండు తుష్టినొందుటయు దీక్షితవిప్రపత్నులకుఁ బ్రసాదంబొసంగుటయు దీక్షితులయనుతాపంబును గోవర్ధనోద్ధరణంబును శక్రకామధేనువులు కృష్ణుంబూజించి యభిషేకించుటయు రేలు కృష్ణుండు గోపికలతోడం గ్రీడించుటయు శంఖచూడవధంబు నరిష్టసంహారంబును కేశివ్యోమవధంబు నక్రూరాగమనంబును రామకృష్ణులమధురాగమనంబును పురాంగనావిలాసంబును మధురాలోకనంబును కువలయాపీడవధంబును ముష్టికచాణూరాదిమర్దనంబును కంసవధంబును మృతగురుపుత్రానయనంబును రామకృష్ణులు మధురలో యాదవులకుఁ బ్రియములొనర్చుటయుఁ బలుమాఱులు జరాసంధుం బరిభవించుటయు యవనేంద్రఘాతనంబును ద్వారకాప్రవేశంబును స్వర్గమునుండి పారిజాతమును సుధర్మనుం దెచ్చుటయు

రుక్మిణీహరణంబును హంసవధంబును బాణాసురభుజ
చ్ఛేదనంబును నరకాసురసంహారంబును షోడశసహస్రకన్యకా
హరణంబును శిశుపాలవధంబును పౌండ్రకవాసుదేవదంత
వక్త్రశంబరద్వివిదపీఠముర పంచజనాదిసంహారంబును సత్య
హిమకథనంబును వారణాసీదాహనంబును పాండవులు
నిమిత్తముగాఁగ భారతరణమున భూభారము హరించుట
యు విప్రశాపవ్యాజమున యదుకులముసంహరించుట
యు నారదవసుదేవ సంవాదంబును వాసుదేవుఁ డుద్ధ
వున కాత్మజ్ఞానభక్తియోగధర్మములుపదేశించుటయు
నాత్మయోగ మహిమంబున శ్రీకృష్ణుండు మర్త్యవేష
విడంబనంబు చాలించుటయు యుగధర్మంబులుఁ గలి
యుగమున నరుల యుపద్రవంబును చతుర్విధప్రళయం
బును త్రివిధసృష్టియుఁ బరీక్షిన్మహారాజు దేహత్యాగం
బును వేదవిభాగంబును మార్కండేయ చరిత్రంబును
మహాపురుషవిన్యాసంబును సూర్యవ్యూహకథనంబు నిందు
నిరూపింపఁబడియె.

౬. శ్రీకృష్ణతత్త్వము భాగవతములోని ముఖ్యవిషయము.

శ్రీమద్భాగవతమందుఁ బ్రధానముగఁ బ్రతిపాదింపఁ
బడినవిషయము శ్రీకృష్ణతత్త్వము. తత్ప్రేమరూపమగు
భక్తియే పరమప్రయోజనము, సర్వార్థసాధకము. అది

యే సాధ్యభక్తి యగు పరమానందము. సాధనభక్తి, జ్ఞానము, వైరాగ్యము, లోకోపకారకర్మము, దానికి సాధనములు. వానిలో ౨ భేదములు సర్వజ్ఞ లగు కపిలమహర్షి తల్లి యగు దేవహూతికిని, ౯ భేదములు ప్రహ్లాదుఁడు తండ్రి యగు హిరణ్యకశిపునకును, నుపదేశించిరి. వాని భేదములు, విశేషములు, ముందు వివరింపఁబడును. శ్రీకృష్ణతత్త్వము భాగవతములో ననేకము పరామర్శనసంహారముగాం దుపపాదింపఁ బడినది. ఆదియందు సూతశౌనక, నారద వ్యాస, శుక పరీక్షిత్సంవాదములలోఁ బ్రతిపాదింపఁబడినది. వానిలో శ్రీకృష్ణభక్తస్వరూపములు కూడ సూచింపఁబడినవి. మధ్యస్కంధములలోఁ గుంతీభీష్మస్తవములలోను, యుధిష్ఠిరాగ్రస శుకపరీక్షిత్ప్రశ్న నారదోద్ధవ విదురమైత్రేయ కపిలదేవహూతి భరతరహూగణ యమమాయమనుహూతయుధిష్ఠిరనారదాదిసంవాదములలోను, ధ్రువపృథుప్రాచీనబర్హిః ప్రాచేతసాజామిళ ప్రహ్లాదగజేంద్రమోక్షణ సముద్రమథనాంబరీషాద్యుపాఖ్యానములందును, ౧౦, ౧౧-వ స్కంధము లందంతటను, శ్రీకృష్ణునిదివ్యచర్యలు, మాహాత్మ్యము, తత్త్వము, తత్త్వావేదకము లగుసాధనములు, సోపస్కరముగను, విపులముగను, వర్ణింపఁబడినవి. ౧౨-వ స్కంధమందువారితత్త్వప్రభావాదులు నిగమింపఁబడెను. గ్రంథమంతయు భక్తిరసముతో నిండియున్నది.

మఱియు, " పరోపకృతికైవల్యే తులయిత్వా జగద్గు
రుః (జనార్దనః), మత్వా చోపకృతిం గుర్వీ మవతారా
దశాగ్రహీత్ " అని పెద్దలు చెప్పినట్లు, పురుషుఁడగుపర
మేశ్వరుఁడు లోకోపకారముకొఱకు ననంతావతారముల
నెత్తెను, వానిలోఁ గొన్నియవతారములు, వారిచర్యలు,
ప్రయోజనములు, మాహాత్మ్యము, శ్రీభాగవతప్రథమతృతీయ
స్కంధములలో సంగ్రహముగఁ జెప్పి వానివివరణ మితర
స్కంధములలో వ్యాసులు చేసిరి. వీనిరహస్యమిట్లు పూర్వా
చార్యులు నుడివిరి. సృష్టిప్రథమమునం దావిర్భవించినపురు
షునియందావేశములుగలవి మత్స్యకూర్మాదులుకొన్నియు,
తత్కళావేశములు గలవి కుమారనారదాదులందుఁ గొన్ని
యు, వివరింపఁబడెను. వానిలోఁ గుమారనారదాదులందు
జ్ఞానభక్త్యంశావేశము, పృథ్వాదులలోఁ గ్రియాశక్త్యం
శావేశము, గలవు. ఆవేశావతారములలో మహాశక్త్యావేశ
ములు గలకుమారనారదాదు లవతారములనియు, తక్కువ
శక్తి గల మరీచిమన్వాదులు, విభూతులనియు వాడుదురు.
మత్స్యాద్యవతారములందువారికి సర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తిత్వాది
ధర్మము లున్నను, వారియవతారముల కవసర మగుజ్ఞాన
క్రియాశక్తులుమాత్ర ముపయోగింపఁ బడినవి. సనత్కు
మారనారదాదులగునాధికారికులందు వారిబోధనాదివ్యా
పారములకుఁగావలసినజ్ఞానభక్త్యంశకళావేశముమాత్రము,

ప్రకటనము చేయఁబడినది. మఱియు, నృసింహపరశురామ కల్కిపురుషావతారములలో నైశ్వర్యము, నారద వ్యాసవరాహబుద్ధావతారములలో ధర్మము, రామధన్వంతరియజ్ఞపృథువులలో యశస్సు, బలమోహినీవామనులలో సిరి, దత్తాత్రేయమత్స్యకుమారకపిలులలో జ్ఞానము, నరనారాయణకూర్మఋషభులలో వైరాగ్యము, ప్రకటనము చేయఁబడినవి. సత్యము, శౌచము, దయ, క్షాంతి, త్యాగము, సంతోషము, ఆర్జవము, మనోనిగ్రహము, బహిరింద్రియనిగ్రహము, తపస్సు, సమత్వము, పరాపరాధసహనము, లాభములయెడ నుపేక్ష, శాస్త్రవిచారము, జ్ఞానము, విరక్తి, ఐశ్వర్యము, శౌర్యము, తేజస్సు, బలిష్ఠత్వము (స్మృతి), చేయఁదగినపనిని జ్ఞాపకముఁ జేసికొనుట, స్వాతంత్ర్యము, క్రియానైపుణ్యము, కాంతి, ధైర్యము, మృదుత్వము, ప్రతిభాతిశయము, వినయము, శీలము, మనోదార్ఢ్యము, కర్మేంద్రియపటుత్వము, జ్ఞానేంద్రియపాటవము, భోగాస్పదత్వము, గాంభీర్యము, స్థిరత్వము, శ్రద్ధ (ఆస్తిక్యము), కీర్తి, పూజనీయత్వ, మనహంకారత్వము, గర్వాభావము మున్నగు ౩౯ గుణములుం గాక బ్రహ్మణ్యతా శరణ్యతాదిసకలకల్యాణగుణసమూహంబులు శ్రీకృష్ణదేవునియందు నెడఁబాయక నిత్యముగ

నుండెనని ధరణి ధర్మదేవతతో నుడివెను. ఇతరావ తారములలోఁ గనఁబడుచిన సమస్తగుణములు సమగ్రముగ శ్రీకృష్ణులు ప్రదర్శించిరి గాన వారిరూపమున నాక్షాత్తుగ శ్రీమన్నారాయణులే యావిర్భవించి రని వక్ష్యమాణశ్లోకము చెప్పుచున్నది:—'ఏతే చాంశకళాః పుంసః కృష్ణస్తు భగవాన్ స్వయం.'(భా.౧,౩,౨౮)కానవే శ్రీకృష్ణ భగవంతులుపూర్ణావతారమని శ్రీధరానందగిరిస్వాముల తలంపు. ద్వితీయదశమస్కంధాదులలో శ్రీకృష్ణు లంశావ తార మని యున్నను మొదటిస్కంధములోని మూఁడవ (అవతారగుహ్య) యధ్యాయములో'కృష్ణస్తుభగవాన్స్వ యం' అనియు, 'స్వయమేవ హరిః కిల' (భా. ౯,౨౪,౫౪) "గృహీతమూర్తిత్రయ ఈశ్వరేశ్వరః." (భా.౧౧,౨౯,౭) అనియు, నుండుటచే శ్రుతిలింగాద్యుపక్రమాదిన్యాయ ములు వారిమతమునకు సహకారులు. కాని శ్రీమధ్వా చార్యులవారు వసుదేవనందనుఁ డగు శ్రీకృష్ణుఁ డితరా వతారములవలె నంశావతారమనియు, నన్నియంశావతా రములకు మూలమగు నింకొకరు పూర్ణావతార మనియు, వారిపేరు గూఢకృష్ణుఁ డనియుఁ దలంచిరి. మఱియు వారిమతములో నంశాంశులకు భేదము లేదు. కాని భారత హరివంశాదులలో వసుదేవనందనుఁ డగు శ్రీకృష్ణుఁడు

విష్ణ్వంశ మని పలుచోట్ల నుండుటచే శ్రీశంకరభగవ
త్పాదులు వాని నంశావతార మనియే భగవద్గీతోపో
ద్ఘాతభాష్యములో వ్రాసిరి. కాని తత్త్వము విచారిం
చినచో బ్రహ్మ నిరంశము. దానియం దంశకల్పన మావి
ద్యక మని 'ఆత్మని చైవం విచిత్రాశ్చ హి' (౨-౧-౨౮)
అను బ్రహ్మసూత్రము నొక్కి చెప్పుచున్నది. అది పురుష
సూక్త భగవద్గీతాది శ్రుతిస్మృతుల ననుసరించుచున్నది.

ఈవిషయమై భాగవతు లీతీరున నభిప్రాయపడిరి. పరమ
వ్యోమాధినాథునకు వాసుదేవుఁ డనిపేరు. అతఁడే శ్రీకృ
ష్ణుఁడు, షోడశకలారూపమును ధరించిన మహావిష్ణువు. ప్రకృతి
కీక్షణకర్త యయినచో నతఁడే సంకర్షణాంశుఁ డగు. అతఁడు
కారణార్ణవశాయి యయి, మహత్తత్త్వస్రష్ట యగు
పురుషుఁడు మొదటివాఁడు. అతనియంశములే మత్స్యా
ద్యవతారములు. గర్భోదకశాయియయి, పద్మనాభుఁ డగు
ప్రద్యుమ్నుఁడు రెండవవాఁడు. క్షీరోదకశాయి యయి,
హరి యనునసిరుద్ధుఁడు మూఁడవవాఁడు. ఈముగ్గురు
వాసుదేవాంశములు. సంకర్షణుఁడు ప్రకృతికి నంతర్యామి;
ప్రద్యుమ్నుఁడు సమష్టివిరాట్టు; అనిరుద్ధుఁడు వ్యష్టివిరా
ట్పురుషుఁడు ; ఈముగ్గురంతర్యామియంశములు. భగ

వంతుఁ డగు శ్రీకృష్ణుఁడు, అంశముసుగాక, అంశియుఁగాక పురుషుఁ డనుపరమవ్యోమాధినాథుఁ డగువాసుదేవుఁడు. మఱియు, భగవదవతారములు 'అనుప్రవేశా (ఆవేశా) వతారము'లనియు, 'స్వరూపేణావతారము' లనియు, రెండు తెఱంగులు. మనవలె వారు కర్మబద్ధులుకారు. భగవదంశ నరాదిదేహమందుఁ బ్రవేశించుట యవతార మని చెప్పఁ బడును. పరమేశ్వరావిర్భావములగు శ్రీకృష్ణాదుల జన్మములు, కర్మములు, కేవలమైచ్ఛికములు, కర్మాధీనములు, దివ్య (అప్రాకృతిక) ములు, ధర్మగ్లానినిమిత్తకములు, లోకానుగ్రాహకములు, అని భగవద్గీతాచతుర్థాధ్యాయ ౬-౯ శ్లోకములలోను, భాగవతమందుఁ బలుచోట్లను, స్పష్టముగఁ జెప్పఁబడినది. ముందు వానివివరములు చేయఁ బడును. సంకల్పసూర్యోదయాదుల వలనను, గురువులవలనను, అవతార రహస్యము నరయ నగు. తీవ్రభక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యములు గల మహాత్మునందు భగవత్కళ ప్రవేశించి, వానిజ్ఞానశక్త్యాదులను బ్రకటించి, లోకోపకారముఁ, జేసినచో వాని నావేశావతార మందురు. పృథుపరశురామకైస్తులు లోనగువారట్టివారు. నృసింహ రామకృష్ణాదులు సాక్షాద్భగవదవతారములు. ఈవిషయములో నాథునికాచార్యులు భిన్నాభిప్రాయులైరి.

బ్రహ్మజ్ఞాను లగు తల్లాప్రగడ సుబ్బారావుపంతులుగారు శ్రీకృష్ణు నావేశావతార మని తలంచిరి. ఆనిబెసంటమ్మగారు ౧౮౯౯ డిసెంబరులో సాక్షాత్తుగ భగవదవతార మని యనిరి. ౫ లేక ౬, ఏండ్లనుండి ఆనిబెసంటు లెడ్బీటరుగార్లు దశమస్కంధపూర్వభాగములో వర్ణింపఁబడిన వ్రజవాసి యగుశ్రీకృష్ణులు క్రీస్తువలె జగద్గురువులును బోధిసత్త్వ లును, అగుమైత్రేయమహాత్ముల యావేశావతార మని తలంచిరి. భాగవతమతము, క్రైస్తవమతము, శ్రీరామానుజాచార్య సిద్ధాంతము, కేవలజ్ఞానముకంటె భక్తి మోక్షమునకు సన్నిహితోపకారక మని చెప్పుచున్నవి. భాగవతోపాఖ్యానములలో భగవచ్ఛేవ, భాగవతసేవ, లోకసేవయే, భక్తియనియు, నట్టిభక్తిజ్ఞానముకంటెను మోక్షముకంటెను నూఱురెట్లెక్కుడ యనియు, నొక్కి చెప్పఁబడినవి. "నీపాదకమలసేవయు, నీపాదార్చకులతోటినెయ్యమును నితాం, తాపారభూతదయయును, తాపసమందార నాకు దయసేయఁగదే" యనునర్థము పెక్కుచోట్లగపడుచున్నది. భాగవత తృతీయస్కంధగత విదురమైత్రేయసంవాదము, విష్ణుపురాణగతపరాశరమైత్రేయసంవాదము, తెలియఁజేయునంశ మేమన:— శ్రీకృష్ణు లుద్ధవాదులకును, శ్రీపరాశరులు మైత్రేయులకును, నుపదేశించినట్టి సనాతనధర్మమునే శ్రీకృష్ణుని

నిర్యాణానంతరము భగవంతు లగు మైత్రేయు లీకలియుగ మం దీలోకములో స్థాపింపఁజేయుటకు శ్రీకృష్ణులచే నియమింపఁబడిన యాధికారికపురుషు లగు జగద్గురువులనియు, వారు విదురున కట్లుపదేశించిరనియు, నగపడు. వారే శ్రీరామానుజాచార్యులు లోనగు నవతారము లెత్తిరనియు, త్వరలో నింకొక యవతారమెత్తి యిప్పటి యిక్కట్లను మాన్పి లోకరక్షణము చేయుదురనియు, వారిశిష్య ప్రశిష్యులనుచుండుట మనకుఁ దెల్లము గద. వారు త్వరలో దయ చేయుటకుఁ ద్రికరణశుద్ధిగా నహర్నిశముఁ బ్రార్థింపవలయు. శ్రీకృష్ణులమహిమ దుర్విజ్ఞేయము, మఱియు నుపదేశైకసాధ్యము. అయినను వారి కొన్నిచర్యలు దశమాది స్కంధసారములలో సూచింపఁబడు.

ఈగ్రంథరచనలోను, దీనివ్రాయుటలోను, అచ్చొత్తించుటలోను, దప్పులను సవరించుటలోను, నాకు సాయమొనరించిన వారికెల్లరకు నతితతు లొనరించి దీని బ్రచురించితి. దీనిలో నుదహరించిన గద్యపద్యములు ప్రాచార్యకృతములు.

బ్రహ్మశ్రీ, శశఘంటము వేంకటరంగశాస్త్రులవారు రచియించిన 'ఆంధ్రవచనభాగవతము' లోని గద్యల నక్క-

పక్కడ నిందు సంగ్రమించుటకు దానిని బ్రచురించిన బ్రహ్మశ్రీ, వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులుఅండ్ సన్స్ వారంగీకరించినందులకు వారికివందనములు.

సత్యం బ్రవీమి పరలోక హితం బ్రవీమి
సారం బ్రవీమి భగవద్ధృదయం బ్రవీమి
సంసార ముల్బణ మసారమవాప్య జంతో
స్సారోఽయమీశ్వరపదాంబుజసేవా.

హరిః ఓమ్.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

శ్రీమద్భాగవతసారము.

ప్రథమస్కంధసారము.

శ్లో. నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమం,
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయ ముదీరయేత్.

శ్లో. మన్వంతరై రుపేతాయ వివిధై రవ్యయై రపి,
శాశ్వతాయ నమస్కుర్మః వేదాయ చ భవాయ చ.

మ. లలితస్కంధము కృష్ణమూలము శుకా
లాపాభిరామంబు మం
జులతాశోభితముఁ సువర్ణసుమన
స్సుజ్ఞేయముఁ సుందరో
జ్జ్వలవృత్తంబు మహాఫలంబు విమల
వ్యాసాలవాలంబునై
వెలయుఁ భాగవతాఖ్యకల్పతరువుర్విఁ
సద్ద్విజశ్రేయమై.

ప్రథమస్కంధసారము.

౧౨. భగవదవతారసంగ్రహములు.

సోదరులారా!

ప్రథమస్కంధాదిలోఁ బురాణవేత్తయగుసూతుఁడు శౌనకాదిఋషులకు హరిభక్తిని, నాత్మతత్త్వమును, నిష్కామకర్మవైరాగ్యములను, సంగ్రహముగఁ జెప్పి, విష్ణువు యొక్క యవతారములను, వారిచర్యలను, నవతారరహస్యజ్ఞానహేతుస్వరూపాదులను, వక్కాణించె. ద్వితీయస్కంధములో శ్రీశుకాచార్యులు పరీక్షిద్రాజునకు వీనితో నింకొకనాలుగును జేర్చి, యవతారములను సప్రయోజనముగా, బ్రహ్మ నారదున కుపదేశించినరీతిని, జెప్పె. ౫-౯-౧౦-౧౧-౧౨-స్కంధములలో నింకఁ గొన్ని చెప్పఁబడినవి. వానిని సంక్షిప్తముగ నిందుఁ బొందుపఱచెద. శ్రీమన్నారాయణుఁడగు వాసుదేవుఁడే తొలుదొలుతఁ దాను నిర్గుణుఁడయ్యును విభుండై, గుణమయము, కార్యకారణాత్మకంబు, నగు నాత్మమాయతో సంగూడి, ఈజగమెల్ల సృజించె. అయ్యాత్మమాయవలన విలసిల్లు నాకాశాదిగుణముల లోనం దాను జొచ్చి గుణవంతుని పోలెఁ దోఁచఁ జేయుచుండు. వస్తు

గతింజూచినఁ జిచ్ఛక్తి విజృంభణమునం జేసి యాతం డట్టి వాఁడుగాఁడు. అగ్నియొక్కఁడయ్యుఁ బెక్కుదారువులం గూడి నానావిధములం దోఁచురీతి విశ్వాత్ముఁ డగుపరమ పురుషుఁడు నానాభూతముల నంతర్యామియై నానారూప ములఁగొన్నయట్లు దోఁపఁ జేయుచుండు.హరిభూతసూక్ష్మేం ద్రియమనములం దననిర్మించినభూతములలోనంజొచ్చి తత్తద్గుణముల నిచ్ఛమై భోగింపఁ జేయు. లోకపావనుఁడైన యాలోకేశ్వరుఁడు లీలావతారలోలుఁడై దేవతిర్యఙ్న రాదిరూపములం గొని సత్త్వగుణములలోకములం బా లించుచున్నవాఁడు.

౧. పురుషావతారము.

మహదహంకారపంచతన్మాత్రములంబొదవి యేకాద శేంద్రియములు పంచమహాభూతములను షోడశకళల నొప్పారు పురుషావతారంబుఁ దొలుత భగవంతుఁడు లోకముల సృజించువాఁడై గ్రహించె. అయ్యదియే భగవంతుని విరాడ్రూపంబని చెప్పఁబడు. అదియే పరమే శ్వరుని ప్రథమావతారంబు. అప్పరమపురుషుఁ డేకార్ణ వంబైన జలమున విశ్రమించుచు సమాధిరూపమగు నిద్రం దనరించునెడ నతని నాభిహ్రదంబునందలి కమల

మునం దొల్లిపాద్మకల్పమునం బ్రపంచసృష్టికారుల కధిపతియగు చతుర్ముఖుండు పొడమె. బ్రహ్మజన్మకారణంబైన యప్పురుషావతారముఁ దాల్చినభగవంతుని విరాణ్మూర్తి యవయవసన్నివేశంబులచే దేవమనుష్యాదిలోకవిస్తారంబెల్లఁ గల్పింపఁబడియె. అయ్యది యేరజోగుణాదులం దవ్వులని సత్త్వమయంబైన భగవంతుని నిరతిశయునిజరూపంబు. అనేకపాదములు తొడలు ముఖములు శిరస్సులు నేత్రములు శ్రోత్రములు నాసికములు కిరీటకుండలాంబరములును గలిగి యద్భుతంబుగా వెలయు నయ్యుత్తమరూపమును యోగులుత్తమం బగు జ్ఞానలోచనమునం గాంతురు. ఇయ్యదియే యాదినారాయణరూపం బని చెప్పఁబడు. ఇది యితరావతారముల రీతి నావిర్భావతిరోభావములం గాంచక యవికారంబై కార్యాంతమున సర్వావతారములకు నివేశస్థానంబై యారంభమున నన్నింటికి బీజము చాఁ బ్పన నుద్గమస్థానంబై నాశరహితంబై యొప్పుచుండు. తదీయాంశాంశములనే దేవతిర్యఙ్నరాదిసర్గంబు చెల్లుచుండు. అట్టి పురుషావతారంబుఁ బూనియే భగవంతుఁడు దొలుతఁ గౌమారమను సర్గవిశేషమునకుఁ బొడరి బ్రాహ్మణుండై దుర్భరంబైన యఖండితబ్రహ్మచర్యంబు నడపె. కాన,

శ్లో. భూతైర్యదాపంచభిరాత్మసృష్టైః
పురం విరాజంవిరచయ్యతస్మిన్,
స్వాంశేనవిష్టః పురుషాభిధాన
మవాపనారాయణ ఆదిదేవః.

౨. మత్స్యరూపము.

క. మీనయి తా నతలగతం
బైననిగమచయముఁ దెచ్చి యజునకు నొసఁగం
గా నేర్చినసుమనస్సమ్మా
నితవిగ్రహుభజింతు మత్స్యాత్మహరిన్.

౩. కూర్మము.

క. అమృతమథనమున మంధన
గము లీలోద్ధరణకేలిఁ గైకొని సురసం
ఘమునకుఁ బ్రియ మొనరించిన
యమేయుఁ గూర్మాత్ము నంబుజాక్షుం గొలుతున్.

౪. ధన్వంతరి.

వ. సముద్రమథనమున నమృతకలశము దెచ్చియు రోగ
నివారణముకొఱకు నాయుర్వేదశాస్త్రముఁ బ్రకటిం
చిన హరిరూపము.

౫. మోహినీరూపము.

వ. అమృతంబు గొని దేవాసురులకుఁ బంచిపెట్టుటలో వారిని దన వేషముచే మోహముఁ జెందించిన శ్రీహరి.

౬. వరాహము.

క. వారాహరూపమునఁ బెం
పారినతనదంష్ట్ర నొకట నవనిసగిరికాం
తారంబుగ నెత్తినయా
శౌరిం గ్రోడాత్ముఁ దలఁతు సమ్యగ్భక్తిన్.

౭. నృసింహమూర్తి.

ఆ. నారసింహవపురుదారభాసమునొంది
ఘనుహిరణ్యకశిపుఖరనఖమున
వ్రచ్చిదీప్తమూర్తి వెలుఁగు నృసింహాత్ము
నాత్మభవునిభక్తి నాశ్రయింతు.

౮. వామనుఁడు.

క. వామనరూపంబునను
ద్దామబలుఁ బలినడంచి త్రైలోక్యాతి
క్రామితఁ బేర్చిన యద్భుత
ధాముం గ్రాంతాత్ముఁ దలఁతు దామోదరునిన్.

ఇప్పటి వైవస్వతమన్వంతరమం దీరూపము హరియెత్తెను.

౯. పరశురాముఁడు.

ఆ. పరశురాముఁ డనఁగ భవ్యుండుజమదగ్ని
కుద్భవించి యిరువదొక్కమాఱు
మనుజపతులనెల్లఁ దునిమిన క్రోధాత్ము
నధికభక్తి శార్ఙ్గనాశ్రయింతు.

౧౦. శ్రీరాముఁడు.

క. పుత్రార్థుఁ గొలుతు దశరథ
పుత్త్రుఁ శ్రీరాముఁ డనఁగఁ బొలిచిన దేవున్
శత్రుభయదు రావణు నొక
మాత్రం దునుమాడినట్టిమధుసూదనునిన్.

౧౧. బలరాముఁడు.

క. హలముసలధరునిఁ గసుణా
నిలయుహృదయురాము రోహిణేయుసితాంగుః
జలదనిభాంబరుని శుచిం
దలఁతునుగోవిందుశౌర్యధనుభోగాత్మున్.

౧౨. శ్రీకృష్ణుఁడు.

మ. యదువంశంబున వాసుదేవుఁడనఁ శ్రీ
డార్థంబు జన్మించి దు

ర్మదదైత్యావలిఁ గూల్చి పార్థునకు సా
రథ్యంబు త్రైలోక్యస
మ్మదమారంగ నొనర్చి దేవముని స
మ్మానోద్ధతిక్ష్మాభరం
బుదొలంగించినచక్రి నంబురుహనా
భుఁ గొల్తుఁ గృష్ణాత్మునిన్.

౧౩. శ్రీబుద్ధదేవుఁడు.

వ. కలియుగాదియందు మధ్యగయాప్రదేశంబున జిన
సుతుండై తేజరిల్లి వైదికేతరమతస్థులకు ధర్మము
బోధఁజేసిన హరి.

౧౪. కల్కి.

క. కలికాలచలితధర్మము
నిలుపంగఁబుట్టి విష్ణునింగల్క్యాత్ముం
దలఁతుఁ దురగవాహను మ్లే
చ్ఛులనెల్లం గీటడంచుశుభచారిత్రున్.

౧౫. నరనారాయణులు.

క. గణుతింపఁగ నరనారా
యణులన ధర్మునకు నుదయమందిరి దాక్షా

యణిగ్యైనమూ ర్తినలసం
బ్రణుతగుణో త్తములు పరమపావనమూ ర్తుల్.

శ్లో. ధర్మస్య దక్షదుహితర్యజనిష్ట మూర్త్యాం
నారాయణో నర ఇతి స్వతపఃప్రశాంతః
నైష్కర్మ్యలక్షణ మువాచ చచార కర్మ
యోద్యాపిచాస్త ఋషివర్యనిషేవితాంఘ్రిః.

శ్లో. యో వై భారతవర్షేఽస్మిన్ క్షేమాయస్వస్తయేనృణాం,
ధర్మజ్ఞానశమోపేత ఆకల్పాదాస్థిత స్తపః.

వీరు బదరీవనముసఁ గామక్రోధములను జయించి తీవ్ర వైరాగ్యపరులై మనభారతవర్షాభివృద్ధికొఱకు నీకల్పాది నుండి యిప్పటికి నారదాదిఋషులతోఁగూడి తపంబుఁ జేయుచు మనకు మేలరయుచున్నారు. కాన,

నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమం
దేవీం సరస్వతీంవ్యాసం తతోజయ ముదీరయేత్.

౧౬. యజ్ఞుఁడు.

ఋచియనుమునికి నాకూతియందుదయించి తన కొడుకులగు యామాదిసురలు గొలువస్వాయంభువమన్వంతరముఁ బాలించినహరి.

౧౭. కపిలుఁడు.

చ. ధృతమతి దేవహూతికిని
దివ్యవిభుండగుకర్దమప్రజా
పతికిఁ బ్రమోదమొప్ప నవ
భామలతోఁ గపిలాఖ్యఁ బుట్టియే
గతిహరిఁ బొందునట్టిశుభ
గం బగుసౌఖ్యముఁ దల్లికిచ్చి దు
ష్కృతములువాపి చూపె ముని
సేవితమై తనరారు మోక్షమున్.

౧౮. దత్తాత్రేయుఁడు.

అత్రిపత్ని యగుననసూయకు హరివలనఁబుట్టి ప్రహ్లాదాలర్కాదులకు యోగజ్ఞానము లుపదేశించిన హరి యంశము. అనసూయకు శివుఁడు దూర్వాసుఁడుగను, బ్రహ్మ చంద్రుఁడుగను నుదయించి, బ్రహ్మశివవిష్ణువులకుఁ దత్త్వములో భేదము లేదని వా రత్రి కిట్లు సెలవిచ్చిరి:—

క. విను మేము ముగుర మయ్యును
ననుపమమతిఁ దలఁప నేకమై యుందుము.

౧౯. హంస.

హంసరూపమున బ్రహ్మజ్ఞానభరితమగుభాగవతమును నారదునకుపదేశించిన హరి.

౨౦. నారదుఁడు.

మునులకు హరితత్త్వభక్తిబోధకం బగుపాంచరాత్రతంత్రంబును బోధించిన విష్ణ్వవతారము.

౨౧. వాసుదేవసంకర్షణ ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధులు.

వ. పరుఁ డగువాసుదేవుఁడే నాలుగు వ్యూహరూపముల నవతరించి సృష్టిస్థితిలయము లొనరించుచున్నట్లు పాంచరాత్రములో నున్నది. "నమస్తే వాసుదేవాయ నమస్సంకర్షణాయచ, ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ తుభ్యం భగవతేనమః." వీని విశేషములుగల పాంచరాత్రమతసంగ్రహము ౧౨-వ స్కంధసారములోఁ జూడ నగు.

౨౨. సనకసనందసనత్కుమారసనత్సుజాతులు.

ఈ నలుగురు బ్రహ్మమానసపుత్రులుగ నవతరించి పూర్వకల్పప్రళయమునందుత్పన్నసంప్రదాయంబైన బ్రహ్మవి[illegible]కల్పమందుఁదగిన శిష్యుల కుపదేశించునాధి

శ్లో. ప్రాక్కల్పసంప్లవవినష్టమిహాత్మతత్త్వం
సమ్యగ్జగాదమునయోఽయదచక్షతాత్మన్.

౨౩. హయగ్రీవుఁడు.

యజ్ఞమునందు హరి యీరూపమున నవతరించి బ్రహ్మకు వేదము నుపదేశించెను.

శ్లో. హంసస్వరూప్యవదదచ్యుతఆత్మయోగం
దత్తఃకుమారఋషభో భగవాన్ పితానః,
విష్ణుశ్శివాయజగతాంకలయానతీర్ణ
స్తేనాహృతామధుభిదా శ్రుతయోహయాస్యే.

౨౪. హరి యనునాదిమూలావతారము.

మ. కరినాథుండుజలగ్రహగ్రహణ దుః
ఖాక్రాంతుఁడై వేయివ
త్సరముల్ గుయ్యిడుచుండ వేల్పులకు వి
శ్వవ్యాప్తి లేకుండుటన్
హరినీవేశరణంబ నాకనినఁ గు
య్యాలించి వేవేగవా
శ్చరముం ద్రుంచి కరీంద్రుఁగాచెమహితో
త్సాహంబునన్ సోదరా.

౨౫. ఋషభుఁడు.

హరి ఋషభ నామమున నాభికి మేరుదేవియం దవతరించి కొంతకాలము రాజ్యముచేసి యధ్యాత్మవిద్యగఱపి తుదకు సుతుల కారాజ్యము నొప్పగించి పరమహంసమార్గంబు నితరుల కుపదేశించి యవధూతచర్య నాచరించెను.

౨౬. ధ్రువుఁడు.

సవతితల్లిచే నవమానింపఁబడి నడవికేగి తపంబొనరించి యందఱమీఁదనుండు ధ్రువపదంబు సాధించిన హరి రూపము.

౨౭. పృథువు.

హరి పృథువుగ నవతరించి భూమిఁజక్కఁగఁ బాలించి ప్రజలకు ధర్మార్థకామముల నుపన్యసించిరి.

౨౮. వ్యాసులు.

చ. ప్రతియుగమందు సంకుచిత
భావులు నల్పత రాయువుల్ సుదు
ర్గతికులు నైనమర్త్యుల క
గమ్యములున్ స్వకృతంబులున్ సుశా
శ్వతములు నైన వేదతరు
శాఖలు దా విభజించినట్టిస

న్నుతుఁడుపరాశరప్రియుతో
నూజుఁడు నాహరి పుట్టెనర్మిలిన్.

చ. ప్రాంశుపయోదనీలతను
భాసితునుజ్జ్వలదండధారుఁ బిం
గాంశు జటాచ్ఛటాభరణు
నాగమపుంజపదార్థతత్వ ని
స్సంశయకారుఁ గృష్ణమృగ
చర్మకృతాంబర కృత్యుభారతీ
వంశవివర్ధనుఁ ద్రిదశ
వందితు సాత్యవతేయుఁగొల్చెదన్.

౨౯. వైకుంఠుఁడు.

వైకుంఠలోకమున కధిపతియగు హరి.

చతుర్దశమనువులు (౧౪) ప్రతిమన్వంతరమందు మన్వవతారంబులనొంది స్వకీయతేజః ప్రభావంబున నప్రతిహతంబై లోకసంరక్షణంబుఁ జేయుచుండు హరిరూపములు౧౪.

చతుర్దశమన్వంతరములలోని హరి యవతారములు ౧౪—వీరిపేర్లు:—యజ్ఞుఁడు, విభువు, సత్యసేనుఁడు, హరి, లేక హరిమేధస్సు, వైకుంఠుఁడు, అజితుఁడు, వామనుఁడు,

సార్వభౌముఁడు, ఋషభుఁడు, విష్వక్సేనుఁడు, ధర్మసేతువు, స్వధాముఁడు, యోగీశ్వరుఁడు, బృహద్భానుఁడు. వీరు వరుసఁగ 14 మన్వంతరములలో జగత్పాలనంబుఁగావింతురు. వీరిలో యజ్ఞహరి వైకుంఠ వామనులు పూర్వముదాహరింపఁబడిన వారైనను, ఋషభుఁ డాయుష్మంతునకంబు ధారయందుఁ బుట్టినహార్యవతారముగాన నాభికొడుకగు ఋషభదేవునికంటె భిన్నుఁడు. కాన నివియన్నియు ౫౩ అవతారములు.

మఱియు సృష్టివిషయతపస్సును, బ్రహ్మమును, ప్రజాపతులును, లోకముల సృజించునెడను, ధర్మమును, విష్ణుండును, మనువులును, ఇంద్రాది దేవగణంబులును, ధాత్రీపతులును, లోకమునుఁ బాలించునెడను, నధర్మమును, శ్రీరుద్రుండును, నురగంబులును, రాక్షసులు మున్నగువారును, లోకనాశము గావించునెడను, నానాశక్తివిలసితుండైన భగవంతుని మాయావిభూతులేగాని యొండుగాదు.

౮. అవతారరహస్యజ్ఞానము.

ప్రథమస్కంధ తృతీయాధ్యాయములోని ౨౫-౩౫ శ్లోకములలో భగవదవతారరహస్యజ్ఞాన మిట్లు వర్ణింపఁబడె.

ఊటయుడుగని సరస్సునం గాలువలమాడ్కి సత్త్వనిధియగుహరియవతారంబుల సంఖ్యాకంబులై ప్రవర్తిల్లు.

ఋషులు మునులు సురలు మనుపుత్త్రులు ప్రజాపతులు మున్నుగా నెల్లవారు హరివిభూతివిశేషంబకాని యొండు కాదు. ఇయ్యవతారంబులలోఁ గొన్ని హరియంశములు గను కొన్ని యంశాంశములుగ నున్నవి. దైత్యవ్యాకులంబైన లోకమునకుఁ బ్రతియుగమున సుఖముఁ గూర్పఁగ యథోపయోగముగ జ్ఞానక్రియాశక్తులకు సమావేశము గలిగించుచుండు. వసుదేవునకు దేవకీదేవియందవతరించిన శ్రీకృష్ణుఁడన్ననో యట్లుగాక సర్వపరిపూర్ణుఁడై యావిష్కృతసకలశక్తివిలసితుండై సాక్షాన్నారాయణుండ యగు. ఈయవతారరహస్యంబుఁ దెలిసిన నరునకు ముక్తిగల్గునని భగవద్గీతాభాగవతములు నొక్కి చెప్పుచున్నవి. రూపహీనుఁడై చిదేకరసుఁడైన యాత్మునకీ స్థూలసూక్ష్మరూపములు భగవంతుని మాయాగుణములగుమహదాదులచే నాత్మస్థానమునఁ గల్పితంబు లయ్యె. ఈరెండు రూపములు నాత్మునియం దవిద్యాకల్పితంబులకాని వాస్తవములుగావని సమ్యగాత్మజ్ఞానమునఁ బ్రతిషేధముఁ గావింపఁబడు నప్పుడు జీవుఁడు జ్ఞానైకస్వరూపమగుబ్రహ్మంబ యగు. సంసారచక్రమునం గ్రీడించు సర్వజ్ఞుఁడగు నీశ్వరుని మాయాదేవి యావరణవిక్షేపములొనర్పకయు పరమంబు గాంచి విద్యారూపమునం బరిణ

మించి సదసద్రూపం బగుజీవోపాధిని నీఱుచేసి యుపర
మంబుఁగాంచునేని యప్పుడతండు బ్రహ్మస్వరూపసంప
న్నుఁ డని తత్త్వవిదులెఱుంగుదురు. పెక్కులేల? అప్పు
డతఁడాత్మయనుగు పరమానందరూపమునఁ బూజితుం
డగు. జీవునకు జన్మాదులు మాయాకార్యంబులైనవిధం
బుననే, యంతర్యామి యగునీశ్వరునకును కర్తృత్వంబు
లేకున్ననుం, కర్మంబులును, జన్మాదులు లేకున్నవతా
రంబులును, వేదరహస్యంబులై చెల్లుచుండునని పెద్దలు
వర్ణింతురు. ఈశ్వరుం డీవిశ్వమునకు సర్గస్థితులొనర్చుచుఁ
దాను వానిం దవులక యింద్రియాదులను నియమించుచు
వానివిషయములం గ్రహించుచు,నందు జీవునివలె సక్తుం
డు గాఁడు. స్వాతంత్ర్య పారతంత్ర్యములే యీశ్వరు
నకు జీవునకును విశేషమై యుండెడు. దీనివివరము ప్రథ
మాదిస్కంధప్రబోధచంద్రోదయ సంకల్పసూర్యోదయా
దులందుఁ జూడ నగు. అవతారములను నుపన్యాసము
లలో ఆనిబెసెంటమ్మగారిజ్ఞానమును మనోహరముగ వివ
రించిరి. ప్రపంచరక్షణముకొఱకింత శ్రమముచేయుట
కీశ్వరునకుఁ, బ్రపంచమునందును,దాని నివాసులయందును,
గల నిర్హేతుకజాయమానకటాక్షముఁగాక వేఱొండుగా
దని వృద్ధు లిట్లు సెలవిచ్చిరి.

పరోపకృతికై వల్యే తుల యిత్వాజనార్దనః,
మత్వాచోపకృతిం గుర్వీమనతారాదశాగ్రహీత్.

అట్లే దేహదేహీయులపై నహంకారమమకారము లుమాని లోకోపకారరూప మగుభగవత్సేవ యనుభక్తిఁ జేసినచో శ్రీహరి యనుగ్రహించు నని బ్రహ్మ నారదున కిట్లు చెప్పెను.

చ. ఇతరము మాని తన్ను మది
నెంతయు నమ్మి భజించువారి నా
శ్రితజనసేవితాంఘ్రి సర
సీరుహుఁడైన సరోజనాభుఁ డం
చితదయతోడ నిష్కపట
చిత్తమునం గరుణించునట్టివా
రతులదురంతమై తనరు
నవ్విభుమాయఁ దరింతు రెప్పుడున్.

మఱియు బ్రహ్మశివనారదసనకాదులును ప్రహ్లాద స్వాయంభువమనుశతరూపా ప్రాచీనబర్హి శుకయమాంగధ్రు వాదులును, నామాయాస్వరూప మెఱుంగుదురు. మఱియు నైలముచికుందజనకగాధిరఘుసగరాంబరీషగయయయాతి మాంధాతాలర్కశతధన్వరంతిదేవదేవవ్రతబలిదిలీపధూర్త

రఘుసౌభరిభూరిషేణోదంకశిబిదేవల పిప్పలాదోద్ధవపరాశ రవిభీషణహనుమదత్తాక్షనార్ష్టిషేణవిదురశ్రుతదేవ లోనగు మహాత్ములుగూడ విష్ణుమాయ నెఱింగి యతిక్రమింప నేర్తురు. పెక్కు లేల? భాగవతులం గొలిచి తదీయశీలము నేర్చినమాత్రముననే స్త్రీశూద్రహూణశబరపుల్కసాదుల కీమాయాస్వరూపంబు దెలిసి దాటఁ గలుగన. గురూపసత్తి శాస్త్రాభ్యాసములతో భగవంతుని నిరంతరభజించు పుణ్యాత్ములఁ జెప్పవలయునె ?

ప్రథమస్కంధసారము.

వైరాగ్యము ప్రథమస్కంధమందు సూతశౌనకాదులు, నారదవ్యాసులు, శుకపరీక్షితులు, గురుశిష్యులుగ నుండి, శ్రీమద్భాగవతము నీలోకములోఁ బ్రవర్తింపఁజేసి నట్లగపడుచున్నది. వీనికి వైరాగ్యతారతమ్యముచే వరుసఁగ మందమధ్యమోత్తమత్వము నిర్ణయింపఁబడినది. సూతశౌనకాదులు మందవైరాగ్యు లనియు, నారదవ్యాసులు మధ్యమవైరాగ్యు లనియు, శుకపరీక్షితులు, ఉత్తమవైరాగ్యు లనియు, హరిలీలలో బోపదేవుఁ డనేకహేతువులతో నిర్ణయించిరి. అనుబంధము (౧) ను జూడుడు. పరీక్షిన్మహారాజుత్తమవైరాగ్యసంపన్నుఁ డని నిరూపించుటకై నిష్ప్రతిపక్షమై సమృద్ధమగు రాజ్యభోగమును

ద్యజించినారనియు, వ్యాసనారదాదిఋషులు వారి వైరాగ్యమునకచ్చెరువందివారిసమీపమునకువచ్చిరనియు, భాగవతములోఁ జెప్పఁబడినది. రాజ్యము నిష్ప్రతిపక్ష మనుటకై భీష్మనిర్యాణమును, అశ్వత్థామపరాజయమును వర్ణింపఁబడినవి. మఱియు భగవదవతారసమాప్తియుఁ గౌరవపాండవనిర్యాణమును, వైరాగ్యదార్ఢ్యముకొఱకు మొదటిస్కంధములోఁ జెప్పఁబడినవి. కావున నీవైరాగ్య త్రయములో నొకవిధ మగువైరాగ్యము గలవాఁడే భాగవతశ్రవణమందు నధికారియని ప్రథమములో నధికారి నిరూపణము చేయఁబడినది. పరీక్షిన్మహారాజు ఋషులను జ్ఞానోపదేశముకొఱకుఁ బ్రార్థించుటచే గురూపసత్తి యావశ్యక మనియుఁ, దీవ్రవిరక్తి గలశిష్యునివెదుకుచు గురువతనిని డాయును గాన శుకమహర్షి పరీక్షిత్సమీపమునకుఁ దానె వచ్చె ననియు, మొదటిస్కంధమువలన నరయ నగు. మఱియు మనుష్యశరీర మెత్తినందులకు ప్రయోజనము లోకోపకారము చేయుటయే యని ఋషులీతీరున పరీక్షిత్తున కుపదేశించిరి.

శివాయ లోకస్య భవాయ భూతయే
య ఉత్తమశ్లోకపరాయణా నరాః,
జీవంతి నాత్మార్థ మసౌ పరాశ్రయం
ముమోచ నిర్విద్య కుతః కళేబరం.

చ. ఉ త్తమకీర్తులైనమను
జోత్తము లాత్మహితంబు లెన్నడుం
జి త్తములందుఁ గోరరు హ
సించియు లోకుల కెల్ల నర్థసం
ప త్తియుభూతియుఁ సుఖము
భద్రముఁ గోరుదు రన్యరక్షణా
త్యుత్తమమైనమేనువిభుఁ
డూరక యేల విరక్తిఁ బాసెనో (భా౧-౮౦).

మఱియు నీస్కంధములోఁ బలుచోట్ల శ్రీకృష్ణ స్వరూప రూపగుణమహిమలు, వారిభక్తులగు భీష్మకుంతీ విదురపాండవుల భక్తివైరాగ్యప్రకారములు, శ్రీకృష్ణనారద వ్యాసశుకసూతాదు లొనరించిన లోకోపకారములు, సోప స్కారముగ వర్ణింపఁబడినవి గాన నిందు భాగవతశ్రవణాధి కారికిఁ గావలసిన వైరాగ్యము లెస్సఁగ వివరింపఁబడి యద్వైతమిట్లుసూచింపఁబడినది.—

శ్లో. ఆదిమధ్యావసానేషు వైరాగ్యాఖ్యానసంయుతమ్,
హరిలీలాకథావ్రాతా మృతానందితసత్సురమ్.

శ్లో. సర్వవేదాంతసారంయ ద్బ్రహ్మాత్మైకత్వలక్షణమ్,
వస్త్వద్వితీయంతన్నిష్ఠం కైవల్యైకప్రయోజనమ్.
(భా. ౧-౧౩-౧౧-౧౨.)

హరిః ఓం.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ద్వితీయస్కంధసారము.

శ్లో. శ్రీగురూన్ పరమానందస్వరూపా నభివాదయే,
తాపత్రయాపహా యేషాం కృపాబ్రహ్మామృతప్రపా.

తే. చేతులారంగ శివునిఁబూజింపఁడేని
నోరు నొవ్వంగ హరికీర్తి నుడువఁడేని
దయయు సత్యంబులోను గాఁదలఁపఁడేనిఁ
గలుగనేటికిఁ దల్లుల కడుపుచేటు.

౧౦. ద్వితీయస్కంధసంగ్రహము.

సోదరులారా!

ప్రథమస్కంధాంతమందు రాజు ప్రాయోపవిష్టుఁడైనపు డతనికిఁ గలవిరక్తినింజూచి యచ్చెరువొంది వ్యాసపరాశరమైత్రేయాదిఋషులు తత్సమీపమునకు రాఁగా రాజు వారిని సన్మానించి భగవత్కథలను గీర్తింప మని వేఁడుకొనఁగ శుకమహర్షి యాదృచ్ఛికముగ నచటి కే

తెంచె ననియు, వారిని రాజు గౌరవించి మృతికాలమునం దరుం డొనరింపందగిన కృత్యముల నడిగినట్లును జెప్పంబడె ను. దానిపై శుకులు రాజునకు ద్వితీయస్కంధమున మృతి నొందు నరుండు సర్వసంగపరిత్యాగముచేసి భగవద్రూప గుణనామశ్రవణకీర్తనస్మరణాదులను జేయవలయుననియు, నందుకు మొదట ధారణాయోగ మనుష్ఠింపవలయు నని యుం గూడ సెలవిచ్చిరి. అది రెండుతెఱంగులు. మొద టిది స్థూలధారణమనంబడు. చతుర్దశ (౧౪) భువనాత్మక బ్రహ్మాండమందుం గల సకలపదార్థములు పరమేశ్వరునిశిరః ప్రభృతిపాదాంతావయవము లని భావించుటయే స్థూల ధారణము. రెండవది సూక్ష్మధారణము. భగవంతునిదివ్యా యుధదివ్యభూషణసమన్వితం బగుదివ్యవిగ్రహమును మన స్సులో ధ్యానించుటయే సూక్ష్మధారణము. ఈరెంటిచే వశీకృతాంతఃకరణము గలవాండే విష్ణుశ్రవణకీర్తనస్మర ణాదులనుం జేయ నగు ననిచెప్పి ద్వాపరాంతమందుం దన తండ్రియగువ్యాసులచేం గావింపంబడిన శ్రీభాగవతమును శుకులుచెప్పందొడగె.

తర్వాత శ్రీపరమపురుషుని లీలావతారములు, వారి యమానుషచర్యలు, లోకోపకారకర్మములు,వానిప్రయో జనములు, ప్రథమస్కంధములో సూతుండు శౌనకాదులకుం

జెప్పినదానికంటె విస్తరముగను, సోపస్కారముగను, భక్తి భావితంబుగను, బ్రహ్మ నారదుల కుపదేశించి గని శుకులు రాజునకుఁ జెప్పిరి. అయవతారసంగ్రహ మిదివరలోఁ జేయ బడినది. విష్ణుమహిమ దుర్విజ్ఞేయ మయినను వారిదయ వలననే బ్రహ్మమొదలుసర్వజీవులకు వారియందు భక్తిగలిగి దేహదేహియులపై నహంకారమమకారములఁద్యజించిన చో నామహిమ నెరయవీలగునని బ్రహ్మ నారదునకు సెల విచ్చె. భగవదవతారరహస్యజ్ఞానము వలన మాయాంతర ణోపాయము, బ్రహ్మతత్త్వము, నారాయణునకు లోకుల పైఁ గలుగు నిర్హేతుకజాయమానకటాక్షము, తద్భక్తిజ్ఞా నావశ్యకతయు, లోనగువిశేషములందు నరయనగు. భగవ ద్భక్తియందు దేవాసురమానవవానరాదిసర్వజీవులధికారు లని శుకులు చెప్పఁగ సంతసించి సృష్టిస్థితిలయబంధమోక్ష నియమనప్రవేశవిశేషములనుగూర్చి రాజడుగ శుకు లీ తరువ బ్రహ్మనారదసంవాదము ననువదించెను.—

౧౧. బ్రహ్మనారద సంవాదసారము.

దీనిలో మొదట శ్రీమన్నారాయణుఁడు బ్రహ్మకుఁ జేసిన యుపదేశ మీరీతిని వివరింపఁ బడినది. ౨౨ తత్త్వ ములను సృజించి బ్రహ్మాండము నేర్పఱచి దానిగర్భోదక మందుఁ దా మావేశించి తమనాభియందొక కమలము

సృజింపఁగ నాకమలము గర్భోదకోపరిభాగమందుఁ దేలు చుండఁగ దానియందు బ్రహ్మదేవుఁ డుదయించి కమలమునకు మూలస్థాన మరయుటకు దానినాళము ద్వారా లోపలఁ బ్రవేశించి బహుకాలము యత్నించినను మూలము నరయఁజాలక నిర్విణ్ణుఁడై తిరిగి కమలగర్భమునుఁ బ్రవేశించి చింతించుచుండఁగఁ దపస్సుచేయు మను "తప" శ్శబ్ద మొకటి బ్రహ్మకు వినఁబడెను. తదనంతరము బహువర్షంబులు తప మొనరింప నారాయణుఁడు ప్రసన్నుఁడై తనదివ్య లోకమును ముక్తబృందసేవితమును నగుదివ్యస్థానమంటపమును దానిలోని తనసన్నివేశవిశేషమును గనఁబఱచెను. అందులకు బ్రహ్మ యచ్చెరువొంది భగవంతుని స్తుతింప "నీయెడఁ బ్రసన్నుండనై యావైకుంఠలోకమును జూపితిని. నీవీ బ్రహ్మాండమందుఁ జరాచరములను సృజింపు" మని యానతిచ్చి శ్రీభాగవతార్థసారమును బ్రహ్మ కుపదేశించెను. పిదప లోకములను లోకపాలురను జరాచరభూతములను బ్రహ్మసృజించి బ్రహ్మమానసపుత్త్రుఁ డగునారదునకు భాగవతమును సవిస్తరముగ నుపదేశించెను. కడపటియధ్యాయమందు భాగవతములో వివరింపఁబడిన తొమ్మిదిలక్షణములు గల లక్ష్య మగు నాశ్రయము, జగత్సృష్టియు సూక్ష్మముగ వర్ణింపఁబడెను. సృష్టికిఁ బూర్వమే నారాయణుఁడు వైకుంఠమును బ్రహ్మకుఁ జూపినందున నది

నిత్య (Super Cosmic) మని తోఁచుచున్నది. మఱియుఁ ప్రత్యేకాగ్రరూపమగు తపస్సే సమాధి యనియు, భగవంతుని స్థూలసూక్ష్మరూపముల ధ్యానముచేఁ బ్రత్యేకాగ్రత గలుగుననియు, దానిచే భగవత్తత్త్వదర్శన మగుననియు, ఈస్కంధమువలనఁ దెలియ నగు. ఇది "అపిసంరాధనే ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం" అను బ్రహ్మసూత్రముయొక్క యర్థము ననువదించుచున్నది. కావుననే వేదాంతకల్పతరుకారు లిట్లు సెలవిచ్చిరి:—

> "అపిసంరాధనే సూత్రా
> చ్ఛాస్త్రార్థధ్యానజా ప్రమా,
> శాస్త్రదృష్టిస్తతా తాం తు
> వేత్తి వాచస్పతిః పరః" ఇతి.

దీనివిశేషములు మత్కృతబ్రహ్మసూత్రభాష్యములో వివరింపఁబడినవి.

హరిః ఓం.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

తృతీయస్కంధసారము.

శ్లో. యోనిత్యం యముపాసతే ఽఖిలజనాః
యే నేదమాహాస్త్ర తే
యస్మిన్సన్నికరోతినాశ్వకకులం
యస్మాదిదం జాయతే
యస్యైశ్వర్యమువేద్యనైజవిభవం
యస్మిన్హివిశ్వంస్థితం
సందూరే పునరంతికేఽపివిదితం
ధ్యాయామి నారాయణం (పరమేశ్వరం).

౧౨. మూఁడవస్కంధసంగ్రహము.

మూఁడవస్కంధములో సర్గమను సృష్టివర్ణింపఁ
బడెను. మొదట శ్రీకృష్ణ నిర్యాణకాలమునకుఁ బూర్వము

ఉద్ధవుఁడు వారిచేఁ దత్త్వోపదేశముఁ బొంది బదరీవన మునకుఁబోవుచు, మార్గమధ్యమున మధురనొద్ద విదురునిం గలసి, యతనికి శ్రీకృష్ణపాండవకౌరవనిర్యాణాదులఁ జెప్పి, నాతత్త్వమును దనకు బోధింపుమని విదురుఁడు ప్రార్థింపఁ, దనకు శ్రీకృష్ణులు తత్త్వముపదేశించినపుడు భగవన్మైత్రేయమహర్షి వచ్చినట్లును, విదురునకు దాని నుపదేశింపుమని భగవదాజ్ఞ యయినదనియుఁ, జెప్పి యుద్ధవుఁడు బదరికేగెను దీనిలో విదురోద్ధవులకును, మొదటిస్కంధము లో సూతభీష్మకుంతీయుధిష్ఠిరార్జునోత్తరాదులకును, నింద్ర ప్రస్థద్వారకాపురస్త్రీలకును, భూదేవికిని, పరీక్షిద్రాజునకును, శ్రీకృష్ణునియెడలఁ గలభక్తిరతిశయ విశేషములు, బహువిధములు వర్ణింపఁబడినవి. ప్రేమరూపమగుభక్తి సంపూర్ణ యున్నవి. ఉద్ధవవిదురసంవాదము కరుణాభక్తిరసములతోఁ బూరితమయియున్నది. పిదప హరిద్వారమున నేకాంతము నఁ దపంబొనరించుచున్న మైత్రేయునొద్ద కేగి, వారివలన భగవదుత్తమగు తత్త్వవిశేషములను విదురుండు లెస్సయారసె. ఈకథవలన మనకుఁ దెలియఁదగినయంశమేమన:—

సద్గురూగతమగు తత్త్వము సద్గుర్వాజ్ఞ లేనిది యితరులకు నుపదేశింపఁగూడదనియు, సద్గురువన్వేషణము కర్తవ్యమని యు నరయుట. మఱియుఁ బరమేశ్వరునివలనఁ గలిగిన మహాభూతాదిసృష్టిని, హిరణ్యగర్భునిచేఁ జేయఁబడిన చరా

చరసృష్టినిఁ, గాలపరిణామ విశేషములను జెప్పుటయే గాక, భగవత్పరాశరఋషివలన వినిన విష్ణుతత్త్వమును గూడ విదురున కుపదేశించి, యజ్ఞవరాహమూర్తి యవతరించి హిరణ్యాక్షుని వధించినవృత్తాంతమును, కపిలదేవహూతిసంవాదమును గూడ, మైత్రేయులు చెప్పిరి.

౧౩. భూతసర్గాత్మక సృష్టిభేదములు.

మఱియు, పృథివ్యాది చతుర్దశలోకములను సృజించి ప్రజలను సృజించుటకై సనకసనందాదులను బుట్టింపఁగ వారు బ్రహ్మభావనాపరులయి సృష్టికుపయోగింపని వారయినందున, మరీచి దక్షప్రభృతులను, స్వాయంభువ మనువులనుసృజించి, వారిని బ్రజాసృష్టిఁ జేయుఁడని బ్రహ్మ శాసించెను. అప్పుడు భూమి మహాజలాక్రాంతమయి పయికిఁ దేలకపోయినందున యజ్ఞవరాహమూర్తి విష్ణువు దాని నుద్ధరించెను. దానియందు మరీచ్యాదులు చరాచర ప్రపంచమును సృజించిరి. బ్రహ్మకృతసర్గము దశవిధములు, వానిలోఁ బ్రాకృతసర్గములాఱు, వైకృతసర్గములుమూఁడు, ప్రాకృతవైకృతోభయాత్మకసర్గమొక్కటి. సర్గమునకుఁ గాలద్రవ్యగుణములంజేసి ప్రళయము త్రివిధంబు. శ్రీహరి నుండి, ప్రకృతిలోఁగలిగిన గుణములకు వైషమ్య మాపాదించు మహత్తత్త్వంబు సృజించుట ప్రథమసర్గంబు.

ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకం బైన యహంకారసృష్టి ద్వితీయ
స్సర్గంబు, భూతసూక్ష్మసృష్టితోడ మహాభూతములం బుట్టిం
చుశక్తి సహాకృతం బైన భూతసృష్టి తృతీయసర్గంబు.
జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియసృష్టి చతుర్థసర్గంబు. వైకారిక
నామధేయంబగు దేవసృష్టి పంచమసర్గంబు. మనస్సును
దత్త్వయంబని చెప్పంబడు జీవుల కావరణవిక్షేపములం గా
వించు పంచపర్వావిద్యాసృష్టి షష్ఠసర్గంబు. ఈయాఱును
ప్రాకృతసర్గములనంబడు. ఇంక వైకృతములం జెప్పెద:—
ఈ సృష్టిప్రకారం బెల్ల సంసారతాపనివారకం బైనలీల
నలకు హరి రజోగుణము గ్రహించినం గలుగుచుండెడు.
వైకృతసర్గములలో ముఖ్యమగు స్థావరసృష్టి సప్తమ
సర్గంబు. మీఁదికి వ్యాపించుట యవ్యక్తచైతన్యంబు
నొందుట యంతస్స్పర్శమాత్రం బెఱుంగుట యవ్యవ
స్థితపరిణామంబు మున్నగు నానాభేదము లొందుటయు
నను నివి సాధారణలక్షణంబులుగా నొప్పుస్థావరములు
వనస్పత్యోషధీలతాత్వక్సారవీరుద్ద్రుమంబులను నాఱువిధ
ములం బసపుటం జేసి స్థావరసర్గము దనలో షడ్విధంబుల
నెసంగెడు. ఉత్తరకాలవిచారంబుం గానక యాహారాది
జ్ఞానమాత్రంబు గలిగి ఘ్రాణేంద్రియమున నర్థములం
గనుచు దీర్ఘానుసంధానశూన్యంబులైన యిరువదియెని
మిది తెఱంగుల నొప్పుతిర్యగ్జంతువుల యష్టావింశతివిధం

త్రైనసృష్టి యష్టమసర్గంబు. గోవు, అజము, మహిషము, కృష్ణసారము, సూకరము, గవయము, రురువు, గొఱియ, యుష్ట్రీ మనుద్విశఫంబులు తొమ్మిదియు, గర్దభ, మశ్వ, మశ్వతరము, గౌరము, శరభము, చమరి యను నేక శఫంబు లాఱును, కుక్క, నక్క, తోడేలు, పులి, పిల్లి, కుందేలు, ఏదు, సింహము, కోఁతి, తాఁబేలు, ఉఁడుమను పంచనఖంబులు పండ్రెండును, మకరాదులగు జలచర జంతుసముదాయం బొక్కటియుఁ, జేర్చి లెక్కింపఁగఁ దిర్య గ్జంతువు లిరువదియెనిమిదివిధంబుల నొప్పు. ఖచరంబు లగుకంకగృధ్రబకశ్యేనహంససారసాదులగు పక్షిజాతులును దిర్యగ్జంతుగణంబు లోన గణింపఁబడును. తిర్యక్కామా న్యసృష్టి యష్టమసర్గంబు. రజోగుణప్రధానులై కర్మ పరులై దుఃఖము సుఖముగాఁ దలఁచు నరుల యర్వా క్స్రోతం బగుసృష్టి నవమసర్గంబు. ఇది యేకప్రకా రంబు. ఈమూఁడును వైకృత సర్గములనంబడు. దేవసర్గము వైకారికనామధేయం బనియుఁ బ్రాకృతములలోఁ బంచమం బనియు మున్న చెప్పితింగదా. సనత్కుమా రాదులు దేవభావమునను మనుష్యభావమునను దనరి పూజనీయులవుటం జేసి వారిసృష్టి కేవలప్రాకృతంబు కేవల వైకృతంబునుం గాక యుభయాత్మకంబై దశమసర్గమనం బరఁగు. వైకృత మగుదేవసృష్టి దేవసర్గంబు, పితృసర్గంబు,

సురసర్గంబు, గంధర్వాప్సరస్సర్గంబు, యక్షరాక్షససిద్ధస
ర్గంబు, చారణవిద్యాధరసర్గంబు, కిన్నరకింపురుషాదిసర్గం
బు, భూతప్రేత పిశాచసర్గంబు ననెనిమిది విధముల
జెప్పెను.''

౧౮. సృష్టిక్రమము.

ఈసందర్భములో సృష్టిక్రమము, దేవతలవిగ్రహవత్త్వ
ము, దేవతలకును శూద్రులకును వేదోక్తకర్మోపాసనాష్ఠా
నములు కలవా? లేవా? యను సంశయము, వేదనిత్యత్వము,
అధికారికుల కర్తవ్యములు, ఋషులచర్యలు, నిందు మత్కృత
బ్రహ్మసూత్రసారములోనుండి సంగ్రహింపఁబడినవి. మను
వులు, దేవతలు, ఋషులు, ప్రతికల్పమునందు సమాన
నామరూపములతోఁ బుట్టి పూర్వకల్పమునందలి, మను,
చంద్ర, వ్యాసాది, నామరూపధారులై జగద్వ్యాపా
రముఁ జేయుచుందురు. వీరందఱు జీవన్ముక్తులయిన
యాధికారికపురుషులు, వీరిచేఁ జేయఁబడు సృష్టిక్ర
మము సూక్ష్మముగ విచారింపఁబడును. వేదములను
నమ్ముహిందూమతస్థులందఱుఁ బ్రపంచముయొక్క సృష్టి
ప్రళయములకు, మొదలుగాని, తుదిగాని లేక, నియత
మగు కాలము గలవియై యనాదులుగ నున్నవని నమ్మ

దురు. హిరణ్యగర్భుఁడగు బ్రహ్మయాజ్ఞవలనఁ బ్రపంచ సృష్టికలుగును. దానికాలము మహాకల్పమనఁబడును. బ్రహ్మమాన ప్రకార మది నూఱేండ్లు. పిదప నంత (నూఱేండ్లు) కాలము ప్రపంచము నాశము నొందియుండును. దానిని మహాప్రళయమందురు. బ్రహ్మమున కొకదినము, అవాంతరకల్పమనియు,నొక రాత్రి, యవాంతరప్రళయమునియుఁ, జెప్పఁబడును. ఒకదినము 14 మనువులకాలము. ఒక మనువుకాలమునకు సప్తఋషులు, దేవతాదులు నుందురు. ఒక మనువుకాలము మన్వంతర మనఁబడును. దానికాలము 71 మహాయుగములు. ఒక మహాయుగము కృత, త్రేతా, ద్వాపర, కలియుగముల కాలము. వేయి మహాయుగములు బ్రహ్మమున కొకదినము. వీని వివరములు భాగవతములో విశేషముగ నున్నవి. మహాయుగకాలము 12000 దివ్యసంవత్సరములు. 4000 కృతయుగము, 3000 త్రేతా,2000 ద్వాపరము,1000 కలియుగము. కృతయుగమునకుఁ బూర్వసంధి 400ఏండ్లు, పరసంధి 400ఏండ్లు. త్రేతాయుగమునకుఁబూర్వాపరసంధులు300--300.ద్వాపరయుగసంధులు—200—200. కలియుగసంధులు—100—100. మొత్తము 10000 + 1200=2000. మనుష్యమాన మొకయేటికి దేవమాన మొకదినము. మహాసృష్టి

ప్రళయములలో నే నియమము లుండునో, యానియమము లేయవాంతరసృష్టిలయములలోను, మన్వంతరములందును, నుండును. ప్రళయములోఁ బ్రపంచము సర్వనాశమై, శూన్యముగాక దాని బీజములగు వాసనలు లేక సంస్కారములు నిల్చియుండి, మిగిలిన సృష్టిలోఁ దిరిగి వృద్ధినొందును. పూర్వసృష్టికంటెఁ బరసృష్టి యొక్కని విశేషములు కలదిగనుండును. హిరణ్యగర్భాదులగు నీశ్వరులు పరమేశ్వరానుగ్రహముచేఁ బూర్వసృష్టి వ్యవహారమును నిద్రనుండి లేచినవానివలె జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని, క్రొత్తకల్పములో నిస్సృష్టినిఁ జేయుదురు. పూర్వకల్పములో లోకసంరక్షణములగు జీవులు విశేషముగఁ గర్మోపాసనములు చేసినచో నీశ్వరానుగ్రహమున నీకల్పములో సృష్టిస్థితిలయకర్తలుగ జన్మింతురు. కృష్ణ యజుర్వేద తృతీయాష్టక ప్రథమపాఠక చతుర్థపంచమ షష్ఠానువాకములలో "అగ్ని ర్వా అకామయత" ఇత్యాది నక్షత్రేష్టి ప్రకరణములో నీ విషయము స్ఫుటముగ వివరింపఁబడియున్నది. ఈ కల్పములో నగ్ని మొదలు విష్ణుపదమకు నుండు 37 నామరూపములుగల దేవతలు పూర్వకల్పమునందు నున్న యాయాపేరు లాయాయాకారములుగల దేవతల యధికారములను గోరి, వారివలెఁ దామును బరోప

కారమును జేయవలయునను దృఢసంకల్పములతో, నా
యగ్న్యాదిదేవతలను గూర్చి యుత్కృష్టకర్మోపాసనము
లను జేయుచుండగా నీకల్పములో నాయాదేవతలనామములు
ను, రూపములును, బలవృత్తులును, గలిగెనని స్పష్టముగ శ్రుతి
చెప్పుచున్నది. వీరి నామములు ముందు వివరింపఁబడును.
బృహదారణ్యక ప్రథమాధ్యాయ చతుర్థబ్రాహ్మణప్రథ
మానువాకముకూడ నీవిషయమును జెప్పుచున్నది.
వీరందఱు నధికారిక దేవతలయి, జగద్వ్యాపారమునందుఁ
బరమేశ్వరునకు సహాయము చేయుచున్నారు. అట్లె పూ
ర్వకల్పములలోఁ జేసిన కర్మజ్ఞానాదులచే, ఋషులు వేద
కాండములను గనిపెట్టి శిష్యులకు బోధచేసి, ధర్మాధర్మ
ములను బ్రవర్తింపఁ జేయుచున్నారు. వీరిని, కాండఋషు
లనుదురు. పూర్వకల్పమునఁ గర్మమును, విద్యను, ననుభవ
మును, నుత్తరకల్పమునందలి ప్రజలకుఁ గలుగుటకుఁగాఁ
వలయు మహాపురుషులను బరమేశ్వరుఁడు నియమించునని
యు, వీరెల్ల శిష్టులనియు, మత్స్యపురాణములోనున్నది.
వారే మనువులుగను, మహర్షులుగను, దేవతలుగను, బితృ
దేవతలుగను, ననేక పర్యాయములుపుట్టి, తమకర్మవిద్యా
నుభవములను, బ్రపంచము చేయుచు, లోకరక్షణముఁ జే
యుచున్నారు. ఈ మన్వంతరములోఁ బ్రజాపాలనాధికారి
వైవస్వతమనువు. జ్ఞానోపదేష్ట సనత్కుమారుఁడు. ఈకలి

యుగమందు జ్ఞానోపదేష్ట మైత్రేయమహర్షి. వీరిని బోధి
సత్వుఁడని బౌద్ధులనుదురు. క్రైస్తవులు నిక్రైస్తవులందురు.
ఈయధికారికుల విశేషములు ముందు వివరింపఁబడును.
ఇప్పటికాలపు మనవంటివారికి దేవతలగపడకపోయినను,
వ్యాసులు మొదలగు మహర్షులు వారితోఁ బ్రత్యక్షముగ
వ్యవహరించినట్లు, స్మృతులయందున్నది. ధర్మోత్కృష్టి వల
ముననిప్పటికిని నట్టి మహనీయుల దర్శనానుగ్రహములకుఁ
బాత్రులగువారు విరళముగ నున్నారు. స్వాధ్యాయము
వలన నిష్టదేవతాప్రాప్తి కలుగుననియు, బ్రహ్మోపాసనా
యోగానుష్ఠానములచే నణిమాద్యైశ్వర్యములు ప్రాప్తము
లగుననియు, యోగశాస్త్రములు, శ్రుతులు, బోధింపఁగా
వానిని నిరాకరించుట సాహసమాత్రము. మంత్రబ్రాహ్మ
ణాత్మకమగు వేదాహ్వయము నెఱుఁగు ఋష్యాదుల సా
మర్థ్యము మనశక్తి నంటినదికాదు కదా. కావున వారి
మాహాత్మ్యమును బోధించు నితిహాసపురాణములు వేద
మూలములు.

౧౫. దేవతలు.

దేవతలకు వేదోక్తకర్మోపాసనాజ్ఞానములు కలవా
యను సంగతి విచారింపఁబడును. బ్రహ్మజ్ఞానమందును దదు
పాసనంబునందును మనుష్యులకు మాత్రమే కాక దేవత

లకుఁగూడ నధికారము (యోగ్యత) కలదు. దేవతలు తైజసశరీరధారులు; కర్మదేవతలు, ఆజానజానదేవతలు, నని రెండు తెఱంగులు. కర్మదేవతలు భూలోకమున మానవులయియుండి యజ్ఞదానాది సత్కర్మముల ఫలాభిలాషతో నాచరించుటచే స్వర్గలోకమునకుఁబోయి యచ్చటనున్న యితరదేవతలతో సమానమయిన దేహములనుబొంది వానికంటెఁగొంచెము తక్కువభోగము ననుభవించువారు. ఆజానజాన (స్వాభావిక) దేవత లీకల్పమున జన్మప్రభృతి దేవతలుగఁ బుట్టినవారు; పూర్వకల్ప(సృష్టి)మందు మానవులుగనుండి, యాకల్పముననుండు దేవతలనుగూర్చి సత్కర్మోపాసనలను జేసి, వారి యనుగ్రహముచే నీకల్పమందు వారిసమాననామరూపములతో దేవతలుగఁబుట్టి, లోకపాలనముఁ జేయువారు. వీరిలో నాధికారికులు చంద్రసూర్యేంద్రాదులు. ఈ దేవతలకింద్రియాదులు, శాస్త్రజ్ఞానము, కర్మఫలేచ్ఛ, లేనందున, జ్ఞానోపాసనాకర్మముల ననుష్ఠింప యోగ్యత లేదనికొందఱనుదురు. వేదమంత్రము మాత్రమే దేవతయైనందున, హవిర్భోగము, నైశ్వర్యముఁ, బ్రసన్నత్వము, ఫలదాతృత్వముఁ గూడ దేవతలకు లేదనుచున్నారు. ఈవాదము ధర్మమీమాంసా శాస్త్రప్రవర్తకులగు జైమిని ఋషుల కిష్టము లేకపోయినను, వారి

యనుయాయులలోఁ గొందఱి కిష్టము. కాని యిది ప్రమాణవిరుద్ధము. ఇంద్రాదిదేవతలు విగ్రహవంతులనియు, నశ్వమేధాది యాగములు చేసినట్లును, బ్రహ్మవిద్య నుపదేశముపొంది యితరుల కుపదేశించినట్లు, ననేకశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణములందుఁ గనపట్టుచున్నది. శిల్పశాస్త్రకారులును శ్రుత్యాదులలో నున్నప్రకార మింద్రాదిదేవతల విగ్రహములు చెక్కుచున్నారు. వేదములలోని విధివచనములలో దేవతలకు విగ్రహాదులు చెప్పఁబడకున్నను, విధివాక్యములకు బలకరములగు మంత్రార్థవాదవాదములలో నవి చెప్పఁబడినందున, నవిగ్రాహ్యములు. కావున వారికి శరీరాదులును, నుత్తమఫలాభిలాషయుఁ గలవు. కాన నుత్తమ కర్మములందును దహరాదిసగుణ బ్రహ్మోపాసనమందును, శ్రవణాదిసాధ్యమగు నిర్గుణ బ్రహ్మజ్ఞానమందును, దేవతలకు నిరభ్యంతరముగ యోగ్యత గలదు. మఱియు, వారిలోఁగూడ మనుష్యులలోపలెఁ జాతుర్వర్ణ్యవిభాగము గలదు. కనుకనే బృహస్పతి ప్రభృతులు బ్రాహ్మణులనియు, ఇంద్రవరుణాదులు క్షత్రియులనియు, మరుత్తులు వైశ్యులనియు, గంధర్వాదులు శూద్రులనియు, శ్రుతులందచ్చటచ్చటఁ జెప్పఁబడియున్నది. జ్యోతిశాస్త్రముగూడ దీని ననుకరించుచున్నది. బ్రాహ్మణత్వాదిజాతి, యాయాజీవులయొక్క యదృష్ట (పూర్వకృత పుణ్యపాప)

విశేషముకాని, మనుష్యత్వాదిజాతివంటిది కాదు. ఒక జీవుఁడు బ్రాహ్మణ దంపతులకుఁ బుట్టినచో బ్రాహ్మణుఁడని వ్యవహరింపఁబడుచున్నాఁడు. అటులే క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులు, కొన్ని హేతువులచేఁ దమజాతిని మార్చుకొనినట్లు ప్రమాణములు గలవు. విశ్వామిత్రుఁడు, దేవాపి, రాజకులమం దుదయించి రాజ్యము వదలి రాజర్షులయి, తపోమహిమచే బ్రహ్మర్షులయినట్లు భారతము చెప్పుచున్నది. కనుక బ్రాహ్మణత్వ మనునది కేవలము జన్మమువలనఁ గలిగినదిగాక, సత్కర్మములవలనఁగూడఁ గలుగవచ్చు ననుటకు నిదర్శనములు గలవు. అటులే దేవతలుకూడ బ్రాహ్మణాది దంపతులకు జన్మింపకున్న, నదృష్టరూపబ్రాహ్మణత్వాది జాతి కలిగి యుండవచ్చును. ఇందులకుఁ బ్రమాణములు భగవద్గీతలు, భారత భాగవతములు, దేవతాధికరణముపై శ్రీభాష్యవ్యాఖ్యయు(శ్రుతప్రకాశాచార్యకృతము),దానిలోనుదాహృతములగు శ్రుతి న్యాయాదులు.—

౧౭. శూద్రులు.

శూద్రులు మనుష్యజాతివారైనను, వేదోక్తోపనయనాది సంస్కారములు వారికి లేవు, గాననాజ్ఞానమందు వారి కధికారములేదని సూత్రకారులు, భాష్యకారులు, నిర్ణయించిరి. కానియిది సామాన్యనియమము.—విదుర

సూతాదులగు సిద్ధుల కిది వర్తింపదని శంకరాభిప్రాయము.—మఱియు సంవర్గవిద్య శూద్రున కుపదేశింపఁబడినట్లు ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో నున్నదిగాని, దానియందు మాత్రమధికార ముండవచ్చు నేమోయని శంకరులు వ్రాసి, సూత్రకారులుమాత్రము శూద్రశబ్దమునకు రూఢిఁ పరిత్యజించి యోగము నంగీకరించి రనియు, వ్రాసిరి. ఛాందోగ్యములో సత్యకామజాబాలునియొక్క జాతిసత్యము పలుకుటవలన బ్రాహ్మణజాతి యని నిర్ణయింపఁబడినది. అది జాతి విభాగము గుణకర్మములవలనఁ గలుగునను గీతాభాగవతవాక్యములను బలపఱచుచున్నది. వానిని ముందుఁ జూడనగు. కాని యేకారణముచేతనో గుణకర్మములకంటె జాతిమాత్రమే ప్రకృతవర్ణ విభాగమున కాధారము. పంచాక్షరీ నారాయణాష్టాక్షరీ మంత్రములు వేదోక్తములయినను నవి యాచండాలాంతము నుపదేశింపఁబడుచున్నవి. భగవద్గీతా భాగవత సూతసంహితాదులలో శ్రుతుల విచారము మెండుగనున్నది. అవి స్త్రీశూద్రద్విజబంధువులకుఁ గూడ నుపాదేయములు.

౧౭. వేదనిత్యత్వము.

వేదకాలములోనున్న నరులు పంచజనులని (Fifth Race) ఋగ్వేదములోనున్నది. వేదము సృష్టిమొదలు

ప్రళయమునఁ బోవుచుండు నాకాశమువలె సాపేక్షిక నిత్యముకాని, యీశ్వరునివలె సర్వదా నిత్యము కాదు. వేదశబ్దము నిత్యముకాని, వైయాకరణులు చెప్పుస్ఫోటము నిత్యముగాదనియుఁ గూడ శంకరులు శ్రుతియుక్తి ప్రమాణములతో స్థాపించిరి. ఇది రామానుజమధ్వాదులకుఁగూడ సమ్మతమే. ప్రతిసృష్టిలోను వేదము శిష్యులచేఁ దిరిగి వ్యాపింపఁజేయఁబడుననియుఁ, బ్రతిద్వాపరాంతమున వ్యాసులచే విభజనము చేయఁబడుననియుఁ బురాణాదిప్రసిద్ధము. "యుగాంతేఽంతర్హితాన్ వేదాన్, సేతిహాసాన్ మహర్షయః, లేభిరే తపసా పూర్వం, అనుజ్ఞాతాః స్వయంభువా" అను భారతశ్లోకము సరియనఁగు. వేదార్థము సనాతనమనియు, వానిని బోధించుశబ్దము సాపేక్షికనిత్యమనియుఁ దేలును. ఇప్పుడు ప్రచారములోనున్న వేదములు 5000 సంవత్సరములక్రిందటి వ్యాసులచే విభజనముచేయఁబడినవి. అంతకుఁ బూర్వ మెట్లున్నవో తెలియదు. పూర్వయుగములలోనున్న గ్రంథము లిప్పుడు లేవు. మఱియు శబ్దము నిత్యమనిన, ఆకృతి లేక జాతి (archtypes)ని బోధించునది నిత్యముగాని వ్యక్తినిబోధించునది కాదని శంకరమతము. వేదవిభాగములు ద్వాదశస్కంధములోను మత్కృతవిద్యారణ్యచరిత్రములోను జూడనగు.

౨౧. అధికారికులు, వారివ్యాపారములు.

సగుణనిర్గుణ బ్రహ్మసాక్షాత్కారులగు బ్రహ్మవేత్తలు, ప్రారబ్ధశరీరములు విడిచినవెంటనే ముక్తిని బొందుదురు. కాని కొందఱు దేవతలు, ఋషులు, బ్రహ్మసాక్షాత్కారము కలిగిన పిదప, వారిశరీరములు పోయినతర్వాత, మఱికొన్ని శరీరములను బొంది, ప్రపంచమందు వ్యవహరించుచున్నట్లు శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణములలోఁ జెప్పఁబడుచున్నది. అది యెట్లన:— బ్రహ్మాంశమందు, అపాంతరతముఁ డనుపురాణర్షి వేదప్రవర్తకుఁడుగ నుండి, విష్ణునాజ్ఞవలన ద్వాపరకలియుగసంధియందుఁ గృష్ణద్వైపాయనుఁడుగఁ బుట్టి వేదములను దిరిగి ప్రవర్తింపఁజేసెను. వసిష్ఠుఁడు బ్రహ్మమానసపుత్త్రుఁడయ్యును, నిమిచక్రవర్తిశాపమువలనఁ బూర్వదేహమును గోలుపోయి, బ్రహ్మాజ్ఞచే మిత్రావరుణులవలన నూర్వశియందుఁ దిరిగిపుట్టె. భృగ్వాదిఋషులు బ్రహ్మమానసపుత్త్రులయ్యును, వరుణదేవయజ్ఞమందుఁ దిరిగి పుట్టిరి. సనత్కుమారులుకూడ బ్రహ్మమానసపుత్త్రులయ్యును, సాంబమూర్తికి వరమిచ్చి వారికిఁ గుమారస్వామిగఁ బుట్టిరి. ఇట్లే దక్షనారదాదులుగూడఁ గొన్నికొన్ని కారణములచేఁ బూర్వదేహములనువదలి దేహాంతరములనుబొందినట్లుకన్పట్టుచున్నది. వీరిలోఁ గొందఱు పూర్వదేహముపోయిన తర్వాత

నింకొకశరీరమునుధరించుచున్నారు. మఱికొందఱు పూర్వ
దేహముండఁగనే, యోగ ప్రభావముచే ననేకవిధశరీర
ములను ధరించుచున్నారు. వీరందఱును సకల వేదాన్త
ములు బాగుగఁ దెలియును. యోగీశ్వరులు ప్రపంచరక్ష
ణార్థమై పరమేశ్వరునిచే నియమింపఁబడిన వేదప్రవృత్తి
నాద్యధికారములు కలవారై యున్నందున, నాయధికా
రములు సమాప్తిఁ బొందువఱకు నాశరీరములతోఁ గాని
యితరశరీరములతోఁ గాని, తమయధికారములను నడుపు
చుందురు. శరీరేంద్రియములకు హేతువగు ప్రకృతిని
స్వాధీనపఱచుకొనుటచే నొక దేహమునుండి మఱియొక
దేహమునకు, నొకగదినుండి మఱియొకగదికిఁ బోయినట్లు,
స్వేచ్ఛగాఁ బోవుదురు. అనేకశరీరములను క్రమముగ
నైనను, యేకకాలమున నైనను సృజించి, వాని
యందుఁ దమజీవశక్తిచైతన్యమును బ్రవేశపెట్టుదురు. వీరు,
సూర్యునివలె, జాతిధర్మములు గాదు ఏలయన వీరికి మొదట
నుపక్రమింపఁబడిన కర్మఫలము విదేహకైవల్యమునకును
నుండును. ఈ యధికారముల ననుభవించునపుడు, వీరు
జీవన్ముక్తులయినను, నా యధికారాంతరము విదేహ
ముక్తులగుదురు. వీరి కీర్తిమహాపదవి, యాకల్పముగఁ
గలుగుటకుఁ బూర్వకల్పమందు వీరు చేసిన యత్యుత్కృష్ట
పుణ్యకర్మాదివిశేషములు పూర్వముఁ జెప్పియుం

టిమిగన. వీరికిని సామాన్యజీవన్ముక్తులకును సహా ప్రాంశమువారయున్నది. వీరు కేవల లోకోపకారార్థము సృష్టిస్థితి సంహారకార్యములందుఁ బరమేశ్వరునకు సహాయము చేయుచున్నారు. ఇట్టివారిలో 37 గురు దేవతలను నక్షత్రేష్టిలోఁ దైత్తిరీయశ్రుతివర్ణించినది. వారెవరన:—
అగ్ని, ప్రజాపతి, సోముఁడు, రుద్రుఁడు, ఋక్షు, బృహస్పతి, దేవాసురులు, పితరులు, అర్యముఁడు, భగుఁడు, సవిత, త్వష్ట, వాయువు, ఇంద్రాగ్ని, పౌర్ణమాసి, మిత్రుఁడు, ఇంద్రుఁడు, ప్రజాపతి, ఆపః (వరుణుఁడు), బ్రహ్మ (పుణ్యకీర్తిని గోరువాఁడు), విష్ణువు, వసువు, ఇంద్రుఁడు, అజుఁడు, అహిర్బుధ్న్యుఁడు, పూషుఁడు, అశ్వినులిర్వురు, యముఁడు, అమావాస్య, చంద్రుఁడు, అహోరాత్రులు, ఉషానక్షత్రము, సూర్యుఁడు, అదితి, విష్ణువు. వీరిలోఁ గొందఱు జీవుల కర్మానుసారముగ సుఖదుఃఖముల నిత్తురు, కొందఱనేకవిధముల సృష్టిస్థితిలయకర్తృత్వమును జేయుదురు. రాజోద్యోగస్థుల వలె నీశ్వరనియుక్తములగు వ్యాపారముల నతిజాగ్రత్తతోఁ జేయుదురు. ఇట్లు బద్ధజీవులకు జ్ఞానోపదేశము నిమిత్తము సిద్ధేశులగు ఋషులు గుప్తవేషములతో సంచరింతురని శ్రీభాగవతమందలి చిత్రకేతూపాఖ్యానములో (6-స్కం. 15 అ.) నున్నది. వారెవరన:—

"సనత్కుమారులు, నారదుఁడు, ఋభు, ఆంగిరసుఁడు, దేవలుఁడు, అసితుఁడు, అపాంతరతముఁడు, వ్యాసులు, మార్కండేయుఁడు, గౌతముఁడు, వసిష్ఠుఁడు, భగవంతులగు పరశురాములు, కపిలుఁడు, బాదరాయణి (యుఁడు), రోమశుఁడు, చ్యవనుఁడు, దత్తుఁడు, పతంజలి, పరాశరుఁడు, మైత్రేయుఁడు, భరద్వాజుఁడు, వారుణి, దేవశిరా బోధ్యుఁడు, పంచశిఖుఁడు, హిరణ్యనాభుఁడు, కౌసల్యుఁడు, శ్రుతదేవుఁడు, ఋతధ్వజుఁడు. ఈమహాత్ముల వ్యాపారము లోకులకు సుఖమును గలుగఁజేయుటయే. ఇట్టి జ్ఞానోపదేష్టలగు దేవతలు, ఋషులును, గలరని, బృహదారణ్యకములోనుగాఁగల వేదములందును, విష్ణుపురాణసూతసంహితాద్యనేక గ్రంథములందును, నున్నది. పితృయాన దేవయానములలో నుండు నాధికారికులగు ౮౮ వేల పితృదేవతలు, ౮౮ వేల మునులు, భూలోకములోఁ గర్మజ్ఞానాభివృద్ధికొఱకుఁ బుట్టుచున్నారని విష్ణుపురాణములోను, యాజ్ఞవల్క్యస్మృతిలోను, నున్నది. నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞాన సగుణబ్రహ్మోపాసకులు ముక్తిఁ బొందిన పిదప, లోకోపకారార్థము సర్వలోకములందు సంచరించుచుఁ దమయనుభవమును జనులకు వెల్లడిఁజేయుచు వారిని భవసాగరము నుండి తరింపఁజేయుదురని తైత్తిరీయభృగువల్లిలోఁగూడ నున్నది. భగవంతులగు మహావిష్ణువుగూడ శ్రీరామ

కృష్ణాద్యవతారముల నెత్తి ధర్మసంస్థాపనము చేయుదు రని శ్రుతిస్మృతిప్రసిద్ధము. శ్రీమహావిష్ణువు సనాతనర్షి యగు నారాయణావతారమెత్తి హిమవత్పర్వతదక్షిణ పార్శ్వమందున్న బదరికాశ్రమమందు లోకహితార్థమై గాఁ కల్పాంతమునకుఁ దపస్సుచేయుచున్నట్లు భారత భాగవత ప్రసిద్ధము. ఆయాశ్రమమునకుఁ జేరువను త్తర మున శంబళగ్రామమనియు, కలాపగ్రామమనియు, రెండు ఋషివాటికలు గలవు. వానిలోనున్న ఋషులుకూడ లోక రక్షణార్థము తపస్సు చేయుచున్నారు. వారిలోనిద్దఱు సూర్యసోమవంశస్థులగు మరు దేవాపియను మహానీయులు రాజర్షులయి కలాప గ్రామములో నుండిరి. వారి తపోమహిమచే నిప్పుడు బ్రహ్మర్షులయి యున్నారు. వారి వలన రాఁబోవు కృతయుగసృష్టిధర్మములు ప్రవర్తింపఁ బడును. దానికిఁ గావలయు యత్న మిప్పటినుండి చేయు చున్నారు. ఈవిషయములో భాగవత విష్ణు కల్కిపురాణ ములు ప్రమాణములు. శ్రీకృష్ణపరాశరులనా త్మోచ్ఛి ష్యులయినట్టియు, భగవద్వ్యాససమానులునగు మైత్రే యర్షి సనాతనధర్మమునరసి కలియుగంబున జగద్గురు పదంబు నధిష్ఠించియున్నట్లు విష్ణుపురాణ భాగవతములు చెప్పుచున్నవి. వారియాశ్రమముహిమవత్పర్వతమున కుత్త రమని వారి శిష్యులు సెలవిచ్చిరి. మరుదేవాపిఋషులు

దివ్యజ్ఞానసమాజము నీలోకమున స్థాపించి బ్రహ్మజ్ఞాన
మును వెల్లడిచేయుచు ధర్మసంస్థాపనముం జేయుచు
న్నారు. ఋషులలోఁ గొందఱు బ్రహ్మలోకాదైశ్వర్య
ముల నపేక్షించినచో నాయైశ్వర్యములనొంది యాలో
కములందు సత్సంగమాదులచే వానియందు విరక్తి
యుక్తులయి జ్ఞానమునొంది కైవల్యమునుబొందుదురు.

౧౯. ఆఋషులు, వారిచర్యలు.

ఋషులలోఁ గొందఱు బ్రహ్మయొక్క మానస
పుత్రులైయున్నారు. శ్లో. 'మరీచి రత్రిర్భగవా నంగి
రాః పులహః క్రతుః, పులస్త్యశ్చ వసిష్ఠశ్చ సప్తైతే బ్రహ్మణ
స్సుతాః' అని హరివంశములోని సప్తమాధ్యాయ
గతాష్టమశ్లోకమును, శ్లో. 'మరీచి రత్ర్యంగిరసౌ పులస్త్యం
పులహం క్రతుం, ప్రచేతసం వసిష్ఠంచ భృగుం నారదమే
వచ. పతీన్ ప్రజానాం అసృజత్ మహర్షీ న్నాదితో
దశ,' అనుమనుస్మృతి ప్రథమాధ్యాయగతశ్లోకమును,
నీయర్థమును జెప్పుచున్నవి. సనకసనందనాదులుకూడ
బ్రహ్మవలనఁ బుట్టినారని పురాణములందుఁ జెప్పఁబడి
యుండుటయేగాక బృహదారణ్య ప్రథమాధ్యాయ చతుర్థ
బ్రాహ్మణమునందు 'సైషా బ్రహ్మణోతిసృష్టిః' అనునాదివ

వాక్యమునందు సనకాదుల సృష్టి బ్రహ్మవలననయినదని
రంగ రామానుజభాష్యములో వ్రాయఁబడియున్నది. శంకర
భాష్యమును విమర్శించినను నీయర్థము గంభీరముగాఁ గన
బడుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. ఋషులలో మొదటి మరీ
చ్యాదిఋషులు ప్రాయశః ప్రవృత్తి ధర్మమును, అనఁగా
వర్ణాశ్రమాది సామాన్యధర్మమును, ప్రవర్తింపఁ జేసిరని
యు, రెండవ సనకసనందనాది ఋషులు నివృత్తి ధర్మ
మును, అనఁగా నాత్మజ్ఞానోపాయమైన విశేషధర్మమును,
ప్రవర్తింపఁజేసిరనియు, గీతాభాష్యారంభగ్రంథమునందు
శంకరులు వ్రాసిరి. మఱికొందఱు ఋషులు పూర్వోక్తమరీ
చ్యాది ఋషులయొక్క సంతతి వారైయున్నారు. వారు
పరాశర వేదవ్యాసవత్సాత్రేయ ప్రభృతులు. వీరలందఱు
కూడఁ దమ తపఃప్రభావముచే హిరణ్యగర్భునిచేఁ బ్రకటి
తములు కాకయున్న వేదములయొక్క మంత్రబ్రాహ్మణ భా
గముల నధ్యయనములేకయే గ్రహించి లోకములోఁ బ్ర
కటించిరి. ఇదియే ఋషిత్వము. "యుగాంతేంతర్హితాన్
వేదాన్ సేతిహాసాన్ మహర్షయః, తపసా లేభిరేపూర్వం
అనుజ్ఞాతాస్స్వయంభువా" అను స్మృతి వచనమిందుకుఁ
బ్రమాణము. వేదములందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన నామధే
యములు గల మను, వసిష్ఠ, యాజ్ఞవల్క్య, పారాశర్య,
జనక, అజాతశత్రు ప్రభృతులు, ఆధికారికపురుషులు. వీరు

ప్రవాహనిత్యులుగాఁ బ్రతికల్పమునందు జన్మించి పరమే
శ్వరాజ్ఞానుసారముగా ధర్మజ్ఞానములను లోకములందుఁ
బ్రవర్తింపఁజేయుచున్నారు. వీరిలోఁ గొందఱు వసిష్ఠ సన
కాదులు శాపాదులచేఁ బూర్వదేహములను విడిచి, ఊర్వ
శ్యాదులందు సమాన నామరూపములతో జన్మించి పూర్వ
మువలె ధర్మజ్ఞానములను బ్రవర్తింపఁ జేయుచున్నారని,
3-3-32 యావదధికారసూత్రభాష్యమునందు వ్రాయఁ
బడియున్నది. రెండవతరగతి ఋషులలో శక్తిపరాశరాదు
లు, బ్రాహ్మణపురుషులకు బ్రాహ్మణస్త్రీయం దవతరించినను,
వ్యాసాదులు జాత్యంతరస్త్రీయం దవతరించినను, ఉత్పత్తి
ప్రభృతి బ్రాహ్మణత్వము కలవారుగానే స్మృతీతిహాసపురా
ణములందు వ్యవహరింపఁబడుచున్నారు. మరుదేవాపి
విశ్వామిత్రాది ఋషులు, ఉత్పత్తి మొదలుకొని క్షత్రియ
జాతిలో నుండినను, తపోవిశేషముచేత నంతర్గతమైన బ్రాహ్మ
ణత్వమును బహిర్గతముగాఁ జేసి బ్రహ్మర్షులై యున్నారు.
కావున బ్రాహ్మణత్వమనునది యదృష్టవిశేషసంయోగమే
కాని కేవలజాతిగాదు. ఈయర్థము దేవతాధికరణములోని
"తదుపర్యపి బాదరాయణ స్సంభవాత్," అను సూత్ర
ముయొక్క రామానుజభాష్యవ్యాఖ్యాన శ్రుతప్రకాశిక
లో సయుక్తికముగా వ్రాయఁబడియున్నది. వీరందఱు నాధి
కారికపురుషులని యావదధికార సూత్రభాష్యములోఁ

జెప్పియున్నారు. అధికారికులనఁగా లోకమునందు సామాన్యవిశేషరూపధర్మప్రవర్తనార్థమై పరమేశ్వరునిచే నియమింపఁబడినవారు. వీరలాయాకాలములందు లోకులకు ధర్మజ్ఞానముల నుపదేశించుచు నిజరూపములతోఁగాని రూపాంతరములతోఁగాని పరమేశ్వరునివలె సంచరించుచున్నారు. పరమేశ్వరుఁడు శ్వేతద్వీపమునందు నిజరూపముతో నారదాదులకుఁ దత్త్వోపదేశమును జేసెనని శాంతిపర్వనారాయణీయములోను, మత్స్యవరాహహంసాదిరూపములతో వైవస్వతాదులకు నుపదేశించెనని భారతభాగవతమత్స్యపురాణాదులయందును, జెప్పఁబడియున్నది. అట్లులే నారదాదులుఁగూడ లోకులకు ధర్మజ్ఞానములను నిజరూపముతోను రూపాంతరములతోను,నుపదేశించుచు సంచరించుచుందురు. ఈయర్థము శ్రీభాగవత షష్ఠస్కంధ 15- అధ్యాయములో, శ్లో "చరాయువాంజ్ఞానసంపన్నా మహిష్ఠాచ మహీయసాం, అవధూతేన వేషేణ గూఢా విచరమాగతౌ. చరంతిహ్యవనౌకామం బ్రాహ్మణాభగవత్ప్రియాః, మాదృశాంగ్రామ్యబుద్ధీనాం బోధాయోన్మత్తలింగినః. కుమారో నారదఋభురంగిరాదేవలోసితః" (6-15-15) ఇత్యాది శ్లోకములును, దశమస్కంధ 8-వ యధ్యాయమునందు, శ్లో. "మహద్విచలనం నృణాం మాదృశాం దీనచేతసాం, నిశ్శ్రేయసాయ భగవన్ నాన్య

ధాకల్పతే క్వచిత్." అని గర్గమహర్షి నిగూర్చి నందునిచేఁ జెప్పఁబడిన శ్లోకమును, బ్రతిపాదించుచున్నవి. నారదసనత్కుమారాది దేవర్షులును యాజ్ఞవల్క్య భృగుశ్వేతకేతుప్రభృతి బ్రహ్మర్షులును, జనకాజాతశత్రు ప్రవాహణాది రాజర్షులును, నధికారస్థానములయందుండి, ధర్మజ్ఞాన ప్రవచనపరులై యున్నారు. బృహదారణ్యచ్ఛాందోగ్యాదివేదాంతములు, భృగుయాజ్ఞవల్క్యాదులు బ్రహ్మజ్ఞాన ప్రవర్తకులైనట్లును, పరాశరస్మృతి ప్రథమాధ్యాయము 15-వ శ్లోకము, దాని వ్యాఖ్యయు, వసిష్ఠగర్గనారదాదులు ధర్మశాస్త్రప్రవర్తకులైనట్లును జెప్పుచున్నవి. ధర్మజ్ఞాన ప్రవర్తనాధికారమందు నియుక్తులైన పూర్వోక్తమహర్షులు ప్రతికల్పమునందు నావిర్భవించి సమాన నామరూప వ్యాపారములు గలవారై యుండుటవలననే యనాదిసిద్ధములైన వదములయందు వీరినామధేయములు కూర్పఁబడి, వారిచే జరిగింపఁబడిన వ్యాపారములు ప్రతిపాదింపఁ బడియున్నవి దేవతాధికరణములోని 'శబ్ద ఇతిచేన్నాతః ప్రభావాత్ ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం' అను సూత్రభాష్యమునందు, ఇంద్రాదిదేవతావాచక శబ్దములు జాతివాచకములుగాని, వ్యక్తివాచకములుగావు; వ్యక్తివాచకములైనచోఁ దత్తద్వ్యక్తి వినాశానంతరము, తత్తద్వాచకములగు నింద్రాదిశబ్దములర్థశూన్యములై యప్ర

మాణములగునని, నిరూపింపఁబడియున్నది. ఇది యుక్త
మే; లోకమునందు దేవదత్తుఁడను వానికిఁ గుమారుఁడు
కలిగినపుడు వానికి యజ్ఞదత్తుఁడని నామమునుంచుదురు.
యజ్ఞదత్తుఁడుండుటకు నామసార్థ్యయుక్తమైయున్నను వాని
మరణాంతర మానామము ద్రూపాన్వయమగును గదా! ఈన్యా
యముచేతనే వేదములయందుఁ గల ఋషివాచకశబ్దములు
గూడ జాతివాచకములే యని నిశ్చయింపవచ్చును. ఛాన్దో
గ్యములోని 'సద్విద్య' 'భూమవిద్య', కఠవల్లిలోని నాచికేత
విద్య', తైత్తిరీయములోని 'భార్గవీవిద్య', బృహదారణ్యము
లోని 'అక్షరవిద్యా' ప్రభృతివిద్యలు, నిర్గుణవిద్యలనఁబ
డును. వీనినిఁ బ్రకటింపఁజేసిన యుద్దాలకశ్వేతకేతులు
సనత్కుమారనారదులు మృత్యునచికేతులు, భృగువరు
ణులు, జనకయాజ్ఞవల్క్యాదులు నిర్గుణవిద్యానిష్ఠులనియు,
అక్షివిద్య, దహరవిద్య, శాండిల్యవిద్య, పంచాగ్నివిద్య,
మొదలగు సగుణవిద్యలను బ్రవర్తింపఁజేసిన సత్యకామోప
కోసలాదులు సగుణవిద్యానిష్ఠులనియు, నిర్ణయింపఁ దగి
యున్నది. దహరవిద్యారంభమందుఁ బ్రజాపతి యావి
ద్యను బ్రవర్తింపఁజేసినట్లుగపడకపోయినను, దహరవిద్యా
శేషమైన ప్రజాపతివిద్యయందుఁ బ్రజాపతి ప్రవర్తకుఁడని
తెలియఁబడుచున్నందున దహరవిద్య ప్రజాపతిచేతనే ప్రవ
ర్తింపఁజేయఁబడినదని నిశ్చయింపఁ దగియున్నది. వీరిలో

శ్వేతకేతువు నిర్గుణసద్విద్యయందును, సగుణపంచాగ్ని విద్యయందును, ప్రవర్తకుఁడైనట్లు కనఁబడుచున్నను, సగుణవిద్య, నిర్గుణవిద్యాప్రాప్తికి సాధనమైనందున ముందుఁగా సగుణమనుష్ఠించి తర్వాతనిర్గుణవిద్యానిష్ఠుఁడైనట్లు చెప్పిన విరోధము లేదు. శ్లో. 'నిర్విశేషం పరంబ్రహ్మ సాక్షాత్కర్తు మనీశ్వరాః, యేమందాః తేనుకంప్యంతేసవిశేషనిరూపణైః. వశీకృతేమనస్యేషాంసగుణబ్రహ్మసేవనాత్, తదేవావిర్భవేత్ సాక్షాదపేతోపాధికల్పనం' అని కల్పతరువులో సగుణవిద్య నిర్గుణవిద్యాప్రాప్తికి సాధనమని వ్రాయఁబడియున్నది. సత్యజ్ఞానానందములు, అస్థూలత్వాసృశ్యత్వాదులు స్వరూప నిరూపకధర్మములు. వీనినుపసంహరించుకొని చేయఁబడు నుపాసనము నిర్గుణవిద్యయనఁబడును. వీనిని, సత్యకామత్వ, సత్యసంకల్పత్వాదినిరూపిత స్వరూపవిశేషణములను, నుపసంహరించుకొనిచేయఁబడు నుపాసనము సగుణవిద్య యనఁబడును. నిర్గుణబ్రహ్మనిష్ఠులైన శ్రీశుక, వైశంపాయన, యాజ్ఞవల్క్య ప్రభృతులు తత్వజ్ఞానమును, పరీక్షిత్, జనమేజయ, జనకాదులకు నిష్కామకర్మ ముపదేశించినందున, వీరికిపరహితాచరణమే యవశ్యమని యభిప్రాయము కల్గియున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. కాణ్వశాఖ. 12అ. 3-4 'యే త్వక్షరమనిర్దేశ్య' మను శ్లోకములందు, అక్షరబ్రహ్మోపాసకులకు "సర్వభూతహితేరతాః" అను విశేషణ మియ్యఁబడి

యున్నది. హితమనఁగాఁ వర్తమానకాలమందుఁ గటువుగానుండి యుత్తరకాలమందు సుఖకరమైనది. నిర్గుణనిష్ఠులు సర్వ భూతహితపరులై యుండుట స్వభావము. "అమానిత్వా దిగుణములు, ఆరురుక్షువునకుఁ బ్రయత్నసంపాద్యములై నందున సాధనములనియు, నారూఢులకున ప్రయత్నసిద్ధము లయినందున స్వభావములనియు, మధుసూధనస్వామివారు గీతోపోద్ఘాతములోఁ జెప్పియున్నారు. కావున సాధనమైన సగుణవిద్య ననుష్ఠించువారును సాధ్యమయిన నిర్గుణవిద్య ననుష్ఠించువారును బరహితాచరణముగలవారై యుండు ట యావశ్యకము. గీ. (18-68-69.శ్లో. "య ఇదం పరమం గుహ్యం మద్భక్తేష్వభిధాస్యతి, భక్తింమయిపరాం కృత్వా మామేవైష్యత్యసంశయః. నచతస్మాన్మనుష్యేషు కశ్చిన్మే ప్రియకృత్తమః, భవితానచమేతస్మాదన్యః ప్రియతరో భువి." అను వచనములయందు భగవత్తత్త్వజ్ఞానము నుపదేశించుటయే భగవదనుగ్రహసంపాదక కృత్యముల లోనుత్తమోత్తమమనియు, నట్లుపదేశించువారలే యత్యంతభగవదనుగ్రహపాత్రు లగుదురనియు, నతివిశదముగాఁ జెప్పఁబడియున్నది. కావున సజ్జనులైన వారు యథాశక్తి పరహితాచరణపరులై యుందురుగాక (ఇది బల్లారిలో 1914-సం॥ ఆగష్టు నెలలో జరిగిన దివ్యజ్ఞానసభయందు నేనిచ్చిన యుపన్యాససంగ్రహము).

౧౫. శ్రీవరాహావతారము - జయవిజయులరాక్షసజన్మకర్మములు.

సృష్ట్యనంతర మాకల్పాదియందు హరికల్పాది యందు హరి శ్వేతవరాహావతారమెత్తి హిరణ్యాక్షుని సంహరించి భూమిని నీటనుండి యెత్తెను. వరాహదేహము యజ్ఞస్వరూపముగ వర్ణింపఁబడెను. యజ్ఞవరాహమూర్తి చరమోపదేశ మీక్రింద వరాహపురాణములో నున్నది:— 'స్థితే మనసి సుస్వస్థే శరీరే సతి యో నరః, ధాతుసామ్యే స్థితే స్మర్తా విశ్వరూపంచ మామజం. తతస్తం మ్రియమాణం తు కాష్ఠపాషాణసన్నిభం, అహం స్మరామి మద్భక్తం నయామి పరమాం గతిం'. శ్రీరామకృష్ణచరమోపదేశములతోఁ దీని ననుష్ఠింపవలయు. అనంతరము హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులగు రాక్షససోదరుల పూర్వజన్మము వర్ణింపఁబడినది. వారు భగవల్లోకపాలకులగు జయవిజయులు. సనకాదులగు బ్రహ్మపుత్రులను వైకుంఠపురమునకుఁ బోనీయకుండిన హేతువున వారిశాపముచే జయవిజయులసురయోనులందు మూఁడుజన్మముల హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపు, రావణకుంభకర్ణ, శిశుపాలదంతవక్త్రులను, నామములఁ బుట్టి హరిచే హతులయిహరియనుగ్రహమున,ముక్తినొందిరి. ఈకథవలనఁ దెలియఁదగిన దేమన:— భగవత్సేవకులునయితము బ్రహ్మవేత్తలనవమానించినచో దుర్గతినొందుదురు గాన బ్రహ్మవిదపచారము

సర్వవిశేషములఁ బరిత్యాజ్యము. భగవద్భక్తులను నిష్కార
ణము శపించుటచే సనకాదులు ప్రహ్లాదుఁడుగ నసురయోని
యందుఁ బుట్టి తండ్రిచేఁ జేయఁబడిన యష్టకష్టములం బడ
సెను. కావున భాగవతాపచారము సర్వవిధములఁ ద్యాజ్యమని
యుఁ దెలియఁదగు. జయవిజయులు ద్వేషరూప మైనభక్తి
మూఁడుజన్మములందుఁ గలిగి తదనంతరము హరిసాయుజ్య
ముక్తిని బొందిరి. ఏలయన; జయవిజయులు, సకామ
భక్తులు. సనకసనందనాదులు నిష్కామభక్తులు. హిరణ్యా
క్ష, హిరణ్యకశిపులు జన్మమందు వరాహనృసింహరూప
మొందిన భగవంతునిచే మడిసినను, ముక్తిఁ బొందక రావణ
కుంభకర్ణులుగఁ బుట్టి యాజన్మమందు శ్రీరామరూపుఁడగు
భగవంతునిచేఁ జంపఁబడినను ముక్తిఁ బొందక తిరిగి శిశుపాల
దంతవక్త్రులుగఁ బుట్టి శ్రీకృష్ణుఁడగు భగవంతునిచేఁ జంపఁబడి,
సాయుజ్యముక్తిఁ బొందినట్లు చెప్పఁబడినది భగవంతునిచే
మృతినొందినవానికి ముక్తి యవశ్యము గలుగవలసియుం
డఁగఁ బ్రథమద్వితీయజన్మములలో వారికి ముక్తి లేకుం
డుటకును మూఁడవజన్మాంతమందు ముక్తి గలుగుట
కును సంశయింపనగు. ప్రథమజన్మమందు భగవంతునిచే
మృతి నొందినను వరాహనృసింహరూపములందు, హిర
ణ్యాక్షహిరణ్యకశిపులకు భగవత్ప్రతిపత్తి లేకుండెను కావున
వారికి ముక్తి లేకున్నను భగవత్కృతమృతి యనుపుణ్యప్ర

భావముచే నారు రావణకుంభకర్ణులుగ జన్మమొంది త్రై
లోక్యాధికసంపదనుబొందినను శ్రీరామచంద్రులచే మృతి
నొందినపుడుఁ గూడ శ్రీరాములు భగవంతుఁడను జ్ఞానము
వారికి లేకుండెను. తర్వాత నాపూర్వప్రభావముచే సకల
రాజవంశోత్కృష్టమగు చేది (సూరత్=Surat) రాజవంశ
మందు ప్రసిద్ధమహైశ్వర్యవంతులయి వారు శిశుపాలదంత
వక్త్రులనఁ బుట్టిరి. శ్రీకృష్ణరూపముతో నున్న భగవం
తుఁడు పీతాంబరధారిత్వాదిసకలభగవల్లక్షణప్రాకట్యము
గలిగియున్నందున నామూర్తియందుఁ బూర్వవాసనా
సిద్ధమగుద్వేషవైరములచే స్నానాసనభోజనాదిసమయము
లందుఁ గూడ శ్రీకృష్ణభావనావిశేషముచే, శ్రీకృష్ణప్ర
యుక్తములగుచక్రగదలచే మృతి నొందినపుడు, ద్వే
షాదిదోషములు నశించి కేవల శ్రీకృష్ణరూపమందు భగవ
త్ప్రతిపత్తి గలిగి ప్రేమభక్తిపరవశు లయి యుండిరి గాన
వారికప్పుడు చక్రగదాహతిచే సాయుజ్యముక్తి సిద్ధించె
నని పరాశరులయభిప్రాయము (విష్ణుపురాణ-4-అం-౧౫-
అ). దానిని భాగవత మనుసరించుచున్నది. "జన్మత్ర
యానుగుణితవైరసంరబ్ధయా ధియా, ధ్యాయం స్తన్మయ
తాం నీతో భావోహి భవకారణం' (భా10-74-47.శ్లో.)

"మధుదైత్యాంతకుమీఁదిమత్సరమునన్
మత్తిల్లి జన్మత్రయా

వధి నేర్ప్రద్దుః దదీయరూపగుణాది
వ్యాఖ్యానపారీణధీ
నిధి యూటక శిశుపాలభూవిభుఁడు ద్రా
నిర్ధూతసర్వాఘుఁడై
విధిరుద్రాదుల కందరానిపదవిం
బేర్కొందె సర్వేశ్వరా॥.

ఆంధ్రభా. 10. 799.

ఇందుచే సమ్యగ్భక్తివలన భగవత్తత్త్వజ్ఞానమోక్షములవశ్యము గలుగునని తేలును. శ్రీకృష్ణచైతన్యులును వారియనుయాయులును గూడ నట్లె తెలంచిరి. ఈవిషయములోనివిశేషములు దశమస్కంధసారములో విస్తరింపఁబడును. మఱియు నరనారాయణులే కృష్ణార్జునులుగ నవతరించి భూభారమును దొలఁగించిరని వర్ణింపఁబడినది:—

"తావిమౌ వై భగవతో హరే రంశావిహాగతౌ,
భారవ్యయాయచ భువః కృష్ణౌ యదుకురూద్వహౌ॥.

(4-1-59)

మఱియు నరనారాయణావతారమందుఁ దమవైరాగ్యమును భంగపఱుపవచ్చిన రంభాద్యప్సరసల కాతిథ్యాది

గౌరవములు చేయుటచేఁ గామక్రోధజయమును గనుపఱచి
నట్లు,నిర్హేతుకముగ జయవిజయుల నాగ్రహించి శపించిన
సనకాదుల కాతిథ్యాది సత్కారములొసంగి తేనియలొ
లుకు మాటలతోఁ ప్రశంసించుటచేఁ గోపజయ మిక్కడ
భగవంతు ంగపఱచిరి. మఱియు లక్ష్మీశాపమువలనను, సన
కాదులలో నంతర్యామిగ నుండిన భగవంతుని శాపము
వలనను, జయవిజయులకు రాక్షసజన్మము వచ్చినట్లుగూడ
భగవంతులు సనకాదులతో సెలవిచ్చిరి. సనకాదులు తమ
నడతకు సిగ్గుపడిరి. భగవన్మాయ యట్టిమహాత్ములకుఁ గూడ
దురత్యయము.

౨౧. కపిలగీత.

ప్రథమమనువగుస్వాయంభువమనువుచేఁ జేయఁబడిన
సృష్టియందు నామనుపుత్త్రికయగు దేవహూతినిఁ గర్దమ
ప్రజాపతి పరిణయమాడి యామెవలనఁ దొమ్మిదికొమరిత
లను నొకకొడుకును గనెను. ఆకొమరుఁడు భగవదవతార
మగుకపిలమహర్షి. వారు తండ్రికిఁ దత్త్వోపదేశముఁ జేసి
తల్లికి సాంఖ్యయోగభక్తివైరాగ్యముల నుపదేశించిముక్తిని
బొందించిరి. వీనిలో భక్తియోగముమాత్రము సంగ్రహిం
పఁబడును. ఇతరవిషయములుగూడనమూల్యములు. వానిని

మార్గమునఁ దెలియవలయు. తల్లిదండ్రులుగూడఁ గొడుకులు జ్ఞానాధికులైనపుడు వారివలన బోధనొందఁదగునని గా యుపాఖ్యానమువలనఁ దెలియనగు. భక్తిప్రకారమెట్లన :—

"స్వభావగుణభేదమునం జేసి పురుషులయభిప్రాయభేదంబున భక్తియోగంబు బహుప్రకారములు నొప్పు. ఎట్లంటని, హింసనొండె దంభమునొండె మత్సరమునొండె సంకల్పించి క్రోధియై భేదదర్శనముఁ జేయఁబడు త్రివిధభక్తియుఁ దామసమనంబడు. విషయములఁ గోరియొండె యశముఁగోరియొండె నైశ్వర్యముఁ గోరియొండె భేదబుద్ధితోఁ బ్రతిమాదుల నర్చించుట రాజసభక్తియనఁ బరఁగి యిచ్ఛాభేదమునఁ ద్రివిధంబగు. పాపక్షయార్థంబొండెఁ బరమేశ్వరప్రీత్యర్థమొండె శాస్త్రానుసరణార్థమొండె భేదమతిఁ జేయుంబడు త్రివిధభక్తియు సాత్త్వికమనంబరఁగు. ఈతొమ్మిదింటిలో నుత్తరోత్తరంబు శ్రేష్ఠంబు. మఱియు శ్రవణకీర్తనాది భేదమున నవవిధంబైన భక్తియోగము పూర్వోక్త నవభేదములం గుణించిన నెనుబదియొక్కండు భేదములయ్యెడు. ఇవి యెల్ల సగుణభక్తిప్రకారంబులు. సముద్రమునం గంగోదకంబునకుం బోలె నాగుణములు విన్నంతన సర్వగుణాశ్రయుండైన నాపై యవిచ్ఛిన్నముగ మనస్సునకుఁ బ్రసక్తిగలుగ ఫలాపేక్ష

యు భేదదర్శనంబునుం గానక ప్రవర్తించుట నిర్గుణభక్తి
యోగమునకు లక్షణంబు. అట్టి నిర్గుణభక్తియోగంబుఁ
గొన్నవారు సాలోక్యముఁగాని సమానైశ్వర్యముఁ
గాని సామీప్యముఁగాని సారూప్యముఁగాని సాయుజ్యముఁ
గాని యిచ్చినను మత్సేవాసక్తులై యభిలషింపరు.
త్రిగుణముల నతిక్రమించి బ్రహ్మభావంబుఁ బడయ
నుపాయంబైనయాత్యంతికభక్తియోగం బియ్యది. ఫలాభి
సంధిమాని యనుష్ఠించిన నిత్యనైమిత్తికకర్తవ్యస్వధ
ర్మము, శ్రద్ధాసమన్వితంబై నిష్కామంబై యహిం
స్రంబైనపూజావిధానము, మదీయప్రతిమాదర్శనస్ప
ర్శనపూజాస్తుతివందనాదికంబు, భూతములయెడ మద్భా
వనంబు, ధైర్యము, వైరాగ్యము, మహాత్ములయెడ
బహుమానంబు, దీనులయెడఁ గారుణ్యం, బాత్మతుల్యుల
యెడ మిత్రత్వంబు, శమము, నియమము, మాధ్యా
త్మికానుశ్రవణము, నామసంకీర్తన, మకుటిలత్వ,
మార్యసంగ, మనహంకారము, మున్నగు భాగవతగుణ
ములు సేవించినవాని పరిశుద్ధచిత్తము శ్రవణమాత్రమునఁ
దద్గుణంబు నన్నుఁ బొందు. వాతప్రేరితంబై గంధము వన
నైసర్గికపుష్పాదులనుండి ఘ్రాణేంద్రియముం జేరుచందన
మున యోగరతంబై నిర్వికారంబైనచిత్త మాత్మం జేరు.
భూతాత్మకుఁడగు నేను సర్వభూతములలో నుండుదు.

ఇయ్యర్థం బెఱుంగక మనుష్యుఁడు ప్రతిమార్చనంబుఁ గా
వించు. సర్వభూతములలో నంతర్యామియైన న న్నీశ్వరుం
ద్యజించి ప్రతిమల నర్చించిన నాపూజ భస్మహోమతుల్యం
బయ్యెడు. పరకాయముల వసించు నాయెడ భేదబుద్ధిం
జేసి ద్వేషించు భూతవైరి యైన వానికి మనశ్శాంతి
యెన్నఁడుం గలుగదు. భూతనిందకుఁడు నానావిధద్రవ్య
సంభారముల సంపాదించి క్రియాయోగమునం బ్రతిమల
నెంత పూజించినం దాన నేను సంతుష్టిం జెందను. సర్వ
భూతవర్తి యైన యే నతనిలో నుండుదు నని యెందాఁక
నెఱుంగకుండు నందాఁక నరుఁడు స్వధర్మపరుఁడై ప్రతి
మాదుల నర్చింపఁ దగు. తనకుం బరునకు నించుకేనియు
భేద మెంచు భిన్నదర్శనున కేను మృత్యుస్వరూపుఁడనై
యత్యంతభయముఁ గావింతు. కావున సర్వభూతాల
యుండై భూతాత్ముండై న నన్ను దానమానములను మిత్ర
త్వమునను సమదర్శనమునను బూజించుట కర్తవ్యంబు.
అచేతనంబులకంటెఁ జేతనావంతంబులు వానిలోఁ బ్రాణ
వృత్తియుతంబులు వానిలో జ్ఞానవంతంబులు వానిలో
నింద్రియవృత్తిమంతంబులు వానిలో స్పర్శవేదులకంటె
రసవేదులు వానికంటె గంధవేదులు వానికంటె శబ్దవే
దులు వానికంటె రూపభేదవేదులు వానికంటె నుభయ
తోదంతములైన యశ్వాదులు. పాదహీనంబుల కంటె

బహుపాదంబులు వానిలోఁ జతుష్పదంబు లగుజంతు వులుం ద్విపాద్క్రమంబున నుత్తమంబులు. వానికంటెఁ బహు ద్వారోపేతులగుమనుష్యులు త్తములు. మనుష్యులలోఁ జతుర్వర్ణములు ప్రశస్తంబులు. చాతుర్వర్ణ్యంబునందును బ్రాహ్మణులు శ్రేష్ఠులు. బ్రాహ్మణులలో వేదవాదులును వారిలో సర్వజ్ఞానవంతులును వారిలో సంశయచ్ఛేదకులగు మీమాంసకులును వారిలో స్వధర్మానుష్ఠానపరులును వారిలో నిష్కాము లగుముక్తసంగులు నుత్తరోత్తరముగ నుత్తములు. సర్వకర్మములను దత్ఫలములను దేహమును నా కర్పించినయతండు నా కనన్యసహితుండు గావున నందఱిలో నుత్తముఁడు. అట్టికర్తృత్వాభిమానరహితుఁడైన సమదర్శనుకంటెఁ నొండొక్కయుత్తముని నే నెఱుంగను. ఈశ్వరుఁడు జీవకలచే నందఱిలో నున్నవాఁడని సర్వభూతములను బహుమానించుచు మ్రొక్కవలయు. మను పుత్రీ! భక్తియోగము నష్టాంగయోగముం జెప్పితి. నా రెంటిలో నొక్కటి నట్టిపురుషుండు పురుషోత్తముం బ్రాపించు". ఈయధ్యాత్మోపదేశానంతరము దేవహూతి ముక్తిఁ జెందెను.

"దయాస్తిసర్వభూతేషు సర్వంకృష్ణ మయంజగత్,
యోజానాతిమహాజ్ఞానీ సభక్తోవైష్ణవోత్తమః."

హరిః ఓం.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

చతుర్థస్కంధసారము.

శ్లో. అజ్ఞాన నాశనేదక్షం
దీక్షితంభ క్తరక్షణే,
వటమూలాశ్రయంత్ర్యక్షం
దక్షిణామూర్తి మాశ్రయే.

శ్లో. శ్రీహరింపరమానంద
ముపదేష్టారమీశ్వరం,
వ్యాపకంసర్వలోకానాం.
కారణం తం నమామ్యహమ్.

౨౨. నాల్గవస్కంధసంగ్రహము.

సోదరులారా !

నాల్గవస్కంధములో విసర్గము వర్ణింపఁబడెను. మొదట స్వాయంభువమనుసృష్టివర్ణనములో నత్రిమహర్షికి ననసూయకు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాంశముల సోమదత్త దూర్వాసుల యుత్పత్తి, పిదప దక్షుఁడు మొదలగు ప్రజాపతులచేఁ జేయఁబడిన విసర్గమను కార్యసృష్టియు నాలుగు చరిత్రములలో వివరింపఁబడినవి.

౨౩. దక్షాధ్వరనాశము.

మొదటిది సతీదేవి చరితము. ఆమె తండ్రియగు దక్షప్రజాపతి దేహాభిమానుఁడై కేవలకర్మజడుఁడై తత్త్వవిముఖుఁ డైనందునను, భాగవతనిందాపరుఁడైనందునను, నాతనికిఁ బుత్రికావియోగము, యజ్ఞభంగము, స్వరూపవైరూప్యముం గలిగె. కానఁ బరమభాగవతోత్తముఁడగు శివునినిందసర్వదాసర్వథాపరిహర్తవ్యమని వైష్ణవాదులు గట్టిగ నరయునగు.

"హసంతి యస్యాచరితంహిదుర్భగాః
స్వాత్మన్ రతస్యావిదుషస్సమీహితం॥" (3-14-28)

అను కశ్యపవాక్యమును మఱవవలదు. భగవత్ప్రసాదము చేతను, భాగవతానుగ్రహముచేతను, దక్షుఁడు తిరిగియజ్ఞమును స్వరూపమును బడసెంగాన నాయుభయానుగ్రహములను నెన్ని పాట్లనఁబడి సంపాదింపవలయు. మఱియు సతీదేవి నందీశ్వరాదుల చారిత్రములవలన వేదాంశములు తెలియఁగలవు. భగవద్భక్తిలేని యజ్ఞకర్మము నిష్ప్రయోజనమనియుఁ, బాపకరమనియు, భాగవతము పలుచోట్లఁ జాటించుచున్నది. మఱియు భాగవతమందు శివకేశవుల మాహాత్మ్యము, దక్షయజ్ఞనాశ త్రిపురసంహార సముద్రమథనాదికథలలో, సోపస్కారముగ వర్ణింపఁబడినది. వీనిలో దుర్మార్గనిగ్రహము, త్రిలోకరక్షణము, మహాదేవుఁడు చేసిరనియు, సందులకు వారిపత్నియు లోకమాతయగు పార్వతి, వారి పరమమిత్రుఁడగు శ్రీహరియు, దేవతాదులు, కడుసహకారులనియు, నరయనగు. భాగవతమందనేకస్థలములలో శివుఁడు హరిభక్తాగ్రేసరుఁ డని యున్నను, నావచనములు "నహినిందా" న్యాయాను సారమన్వయింపనగు. "బ్రహ్మాదయో యత్కృతసేతుపాలాః యత్కారణం విశ్వమిదంహిమాయా, ఆజ్ఞాకరీ యస్యపిశాచచర్యా అహో విభూమ్నశ్చరితం విడంబనం"= "ఎవ్వానికరుణ బ్రహ్మాదులాత్మవైభవములఁ దనరుదు రెవ్వఁడీవిశ్వమునకు హేతువెవ్వని యాజ్ఞకు మాయలోఁబడు; ఎవ్వఁడు తీవ్రవైరాగ్యమును సూచించుటకుఁ బిశాచ

చర్య ననుకరించు నట్టివాఁడు శివుఁడని కశ్యపుఁడు దితితోఁ జెప్పె (3-14-29). దక్షునితో హరియిట్లు పలికె:—

"అహం బ్రహ్మాచశర్వ శ్చజగతః కారణం పరం,
ఆత్మేశ్వరఉపద్రష్టా స్వయందృగవిశేషణః.
ఆత్మమాయాం సమావిశ్య సోఽహం గుణమయీం ద్విజ,
సృజన్ రక్షన్ హరన్ విశ్వం దధ్రే సంజ్ఞాం క్రియోచితాం.
త్రయాణా మేకభావానాం యోనపశ్యతి వై భిదాం
సర్వభూతాత్మనాం బ్రహ్మన్ సశాంతిమధిగచ్ఛతి."
(4-7-50-54)

= బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరు లొకరేయనియు, సృష్టిస్థితి లయవ్యాపారములకొఱకుఁ వేర్లు వేఱుగఁ బెట్టికొనిరని యుఁ దేలును. ఇట్లే దశమాదిస్కంధములలో నున్నది. సముద్రమథనోపాఖ్యానములో:—

"న తే గిరిత్రాఖిలలోకపాల
విరించవైకుంఠసురేంద్రగమ్యం,
జ్యోతిః పరం యత్ర రజస్తమశ్చ
సత్వం న యద్బ్రహ్మ నిరస్తభేదం."

"గిరీశా సత్వరజస్తమోగుణరహితంబై నిరస్తభేదంబై బ్రహ్మాత్మకంబై వెలుంగు నీపరమజ్యోతిస్సు సకలలోకపాలు

రకును సురేంద్రునకును బ్రహ్మదేవునకును విష్ణుదేవునకును గమ్యంబుగాదు" అని ప్రజాపతులు శివునిస్తుతించినట్లున్నది. విష్ణ్వాధిక్యము భాగవతమునందు విశేషముగఁ జెప్పఁబడినను బూర్వోక్తన్యాయానుసారముగ శివకేశవులకుఁ దత్త్వములో భేదమించుకయయినలేదని యరయనగు. దశమస్కంధహరివంశములలోఁగూడ నట్లేయున్నది.

౨౮. ధ్రువోపాఖ్యానము.

రెండవది ధ్రువోపాఖ్యానము. ధ్రువుఁడు బాలుఁడయ్యును, దుర్లభఫలమును గోరినవాఁడయ్యును, శ్రీనారదోపదేశముచే శ్రీ వాసుదేవద్వాదశాక్షరీమంత్రమును బడసి భగవంతుని నారాధించి వారియనుగ్రహముచే సార్వభౌమత్వమును బిదప నత్యుత్తమ మగువిష్ణుపదమును బొందెను. ధ్రువనారదవిష్ణుస్వాయంభువమన్వాది సంవాదములలో వేదాంతంశములు మెండుగనున్నవి. ధ్రువుని సుకృతవిశేషముచే నతనితల్లి యగు సునీతిగూడ ధ్రువస్థానమును బొందెను. కాన బాల్యదశయందైనను భగవద్భజనాదిక మావశ్యకమనియు, నది భాగవతునకు మహాఫలదాయకమే కాక భాగవతదేహసంబంధులకుఁ గూడ మహాఫలప్రద మనియు నరయనగు. ధ్రువుఁడర్థార్థి రూపభక్తుఁడు.

ధ్రువప్రహ్లాదదృష్టాంతముల వలన బాల్యమందుఁ గూడ నధ్యాత్మవిద్య నేర్చుకొన నగు నని తెలును.

౨౫. పృథూపాఖ్యానము.

మూఁడవది పృథూపాఖ్యానము. పృథుచక్రవర్తి వేనుని బాహుమథనము వలన హర్యనుగ్రహమునఁ బుట్టెను. వేనుఁడు వేదవైదిక విద్వేషి. కాన నతనిని బ్రాహ్మణులు శాపమున భస్మముఁ జేసిరి. పృథుచక్రవర్తి ప్రజలను పుత్రులవలె రక్షించి వారికి ధర్మార్థకామములు భగవదర్పణ పురస్సరముగఁ జేయవలె నని యుపన్యసించి, వారికి గ్రామ పట్టణాదులను నిర్మించి, భూమిలోని సస్యములను వృద్ధి పఱచి, చక్కఁగఁ బ్రజాపాలనముఁ జేసిరి. తదనంతరము భగవదనుగ్రహముచేత సనకసనందనాదు లతని దర్శించి నపుడు సనత్కుమారుఁ డతని కిట్లు తత్త్వముపదేశించెను.—

“ఆత్మేతరంబు లగు దేహాదులమీఁద వైరాగ్యంబు, నిర్గుణబ్రహ్మంబు పై నత్యంతరతియు, ననుటే నరులకుఁ బారమార్థికక్షేమంబునకు హేతువని శాస్త్రములందు సమ్యగ్విమర్శమున నిశ్చితంబయ్యె. అట్టివిరక్తి సహకృత బ్రహ్మాభి

రతిశ్రద్ధాయోగంబునను భగవద్ధర్మాచరణంబునను దత్త్వార్థ విచారంబునను యోగేశ్వరోపాసనంబునను నిరంతర హరికథాశ్రవణంబునను రాజసతామసగోష్ఠీపరిత్యాగంబున నర్థకామాపరిగ్రహంబునను హరిగుణకీర్తనం బెసఁ బాయనివివిక్తసేవనంబున నాత్మసంతోషంబునను హింసావర్జనంబునను శమాదిసంపాదనంబున నాత్మహితానుసంధానంబునను, హరిచరితస్మరణసుఖానుభవంబునను నిష్కామయమనియమానుష్ఠానంబునను మార్గాంతరానిందనంబునను యోగక్షేమార్థక్రియారాహిత్యంబునను శీతోష్ణాదిద్వంద్వసహనంబునను భాగవతులకుఁ గర్ణపూరంబైన హరిగుణశ్రవణంబున నెసఁకమెసఁగిన భక్తియోగంబునను గలుగు. బ్రహ్మరతినిష్ఠయొదవెనేని పురుషుఁ డాచార్యోపదేశంబునఁ దీవ్రవైరాగ్యవిజ్ఞానములం జేసి నిర్వీర్యంబైన యహంకారమును బంచాత్మకం బై జీవులకావరణంబుఁ గావించు. దాని నాత్మగతంబైన యగ్నియరణిం బోలె దహించెడు. దాననుపాధిరహితం బగుడుఁ బద్గుణములైన కర్తృత్వభోక్తృత్వాదులం బరిహరించి ద్రష్టృదృశ్యభేదప్రతీతికారణంబు నశించినకతన స్వప్నావస్థయందు సేవ్యసేవకభేదప్రతీతులగు రాజభృత్యాదులం బ్రత్యేకంబు గోచరింపఁజేయు ప్రతిపత్తియూస్వప్నము నశించినం దోఁపని

నశించు విధంబున భేదదర్శనంబు నిస్సారంబగుటయుఁ బొడగనుండు బాహ్యములగు ఘటాదుల నాభ్యంతరములగు సుఖదుఃఖాదులనుం గనుంగొనుఁడు. ఉపాధియగునంతఃకరణమొక్కఁడె యుండిన ద్రష్టయగునాత్మని దృశ్యమగు నింద్రియార్థవిషయంబు నీయుభయసంబంధహేతువైన యహంకారమును భిన్నభిన్నముగఁ బొడగనుండు సుమఁ గాని యయ్యుపాధి లేకుండినం గాదు. జలము దర్పణము మున్నగు ప్రతిబింబనిమిత్తములుండినంగదా బింబప్రతిబింబభేదముఁ జూచుట లోకమున ననుభవగోచరంబగుచుండు.—ధర్మార్థకామములు మూఁడును గాలభయసంయుక్తంబులై యనిత్యములవుటం జేసి మోక్షమొక్కండే పరమపురుషార్థంబు. పతులైన బ్రహ్మాదులకును గుణక్షోభానంతరముగలిగి యనవరతంబగు నస్మదాదులకును గాలవిక్రమంబునఁ బ్రధ్వంసంబు వడయు చలయుటం జేసి యాత్యంతికక్షేమరూపంబైన నిత్యత్వంబు లేదు. కావున నో నరేంద్రా దేహేంద్రియప్రాణబుద్ధ్యహంకారముల నావృతంబులై స్థావరజంగమంబులలో నంతర్యామియై సాక్షియై ప్రత్యక్ప్రతీతయై పరిచ్ఛిన్నుండై వెలయు పరమాత్ముండు నేనయని తాదాత్మ్యానుసంధానమున నెఱుంగుము. ఉత్కృష్టనికృష్ట

రూపమునను గార్యకారణాత్మకత్వంబునను దనరు నీవిశ్వ
మెల్లనియందు రజ్జువునందు ప్రతీతకీతి మాయాయోగ
మునం దోఁచి వివేకమున నిరాకృతిం గాంచునట్టి నిత్య
ముక్త శుద్ధబుద్ధ సత్య స్వరూపమునఁ గర్మములిన ప్రకృతిం
బరిభవించు పరమాత్మ నాశ్రయించెద. అట్టి యద్వైత
తాపరోక్షజ్ఞాన మశక్యమగు నేని భక్తి నవలంబింపుము."
ఈ యుపదేశానంతరము పృథుచక్రవర్తి తన భార్యా
పుత్త్రాదులను, రాజ్య భృత్యాదికము సర్వమును, సన
కాదులకు 'మీవస్తువు మీకిచ్చుట యెక్కువగాదని,
రాజునకు భృత్యుండు రాజకీయములగు తాంబూలాది
పదార్థంబులచే నుపచారంబులు చేసినవిధమున, సమర్పిం
చెను. పిదప రాజునకు దానిని వారు తిరిగి యియ్య రాజ్యము
చేసి కొంతకాలమునఁ దీవ్రవైరాగ్యభక్తిజ్ఞానములు
గలిగి పుత్త్రునకు రాజ్యమిచ్చి, వనమునకువెళ్లి తపస్సుచే
దేహముఁ ద్యజించెను. భగవదర్పణపూర్వకధర్మాచరవలనఁ
ణము, ప్రజారంజనము, ధర్మజ్ఞానబోధయు, నతనిచర్య
దెలియనగు. సర్వకర్మములు భగవదర్చనరూపముగఁ జే
యుటచేఁ బృథుచక్రవర్తియర్చనభక్తినిష్ఠుఁడని ప్రసిద్ధి
నొందెను.

౨౬. ప్రాచీనబర్హికథ.

నాల్గవది ప్రాచీనబర్హికథ. ప్రాచీనబర్హియను రాజు తన పదుగురుకుమారులను సృష్టినిమిత్తము తపస్సునకుఁబంపి, గర్మనిష్ఠుఁడై జ్యోతిష్టోమాది కర్మములనాచరించుచుండఁగ నారదమహర్షి కర్మనిష్ఠనుండి యతనిని దొలఁగించి జ్ఞాననిష్ఠను బోధించుటకై కర్మములను దూషించి యాత్మస్వరూపమును జన్మకర్మపరంపరారూపమగు నవిద్యావిలాసమును సంసారానర్థకమును దెలియఁజేయఁ బురంజనోపాఖ్యానమతిచిత్రముగ నన్యోపదేశముగా వర్ణించి పిదప దాని యంతరార్థమును విప్పి చెప్పిరి. ఆత్మ, సిద్ధుఁడైనను బుద్ధీంద్రియాద్యభిమానముచే నాస్వరూపమును మఱచి, నానావిధదుఃఖముల ననుభవించుచు నెడతెగని సంసారమునమునుఁగు ననియు, నాయభిమానం బుడిగినచో ముక్తుఁడనియును నారదులుపదేశించిరి. దీనిచే శ్రౌతస్మార్తకర్మనిష్ఠ సంసారహేతువనియు, జ్ఞాననిష్ఠ మోక్షహేతువనియు స్పష్టము. పురంజనోపాఖ్యానమతివిపులముగను సోపస్కారముగను యుక్తిభూయిష్ఠంబుగను సంసారవిరక్తిదార్ఢ్యముకొఱకుఁ జెప్పఁబడినది. కాన దానిని మఱవ వలదు. రాజునకుఁ గర్మవిషయమయి కొన్నిసంశయములుండ వాని కీతీరున సమాధానము చెప్పిరి:—

"నరేశ్వరా! పురుషుఁడు మనఃప్రధానమైన లింగశరీరము

తోడంగలిసికర్మములం జేయుంగావునం గర్మారంభకమగునా లింగశరీరమున నేయాత్మ తత్కర్మఫలముం గుడుచు. స్వప్నమందు జాగరదేహము జీవించియున్న నుదానివిడిచి తత్కాలకల్పితంబైన జాగరావస్థాన శరీరసదృశ దేహాంతరముం బ్రవేశించి జాగరదేహాభిమానము విడిచి మనస్సున సంస్కారాహితంబైన కర్మఫలముం గుడుచువిధమునం గర్మోపస్థాపితంబైన దేహాంతరంబెత్తి తత్కర్మఫలములం బురుషుండు గుడుచు. కర్మారంభకమగు మనః ప్రధానలింగశరీర మెల్లపు డొక్కటియే కావునం గర్తృభోక్తృశరీరభేదమని తలంపం బనిలేదు. స్థూలశరీరభేదంబ కించిత్కరంబు. వీరు నావారలు నే నిట్టివాండ నని యహంమమాభిమానముతో నేదేహమునం బురుషుండు కర్మమాచరించు నట్టి యహంకారగృహీతమగు కర్మంబె, దేహాంతరోత్పత్తికారణంబు గావునం గర్తృత్వభోక్తృత్వధర్మములు రెండున భిమానసన్నిధాపితములవుటం జేసి యభిమానకారణంబైన మనస్సు ప్రధానముగా నమరులింగదేహమున కన్నింటి [illegible]కరూపమున సమన్వయము గలిగినకతనం గర్తృత్వంబునందును భోక్తృత్వంబునందును దేహభేదము చూపట్టదు. తత్తత్ప్రారబ్ధకర్మక్షయావసానములై యల్పకాలభోగ్యములగు తత్తత్స్థూలదేహములం గర్తనాకల్ప్య ఫలమనుభవించుట యశక్యంబు గావునం బ్రధానలింగశరీ

నైక్యంబే కర్తృత్వభోక్తృత్వముల యొకనైక్యాపాదకం
బని యెఱుంగుము. ఇంద్రియవ్యాపార జ్ఞానకర్మరూపము
లగు చిత్తవృత్తుల నొకప్పుడు చిత్తమున కనుమతియొసవు
విధమునఁ జిత్తవృత్తులను బూర్వజన్మకర్మమనుమితంబ
య్యెడు. ఈ దేహమున నొకప్పుడేదియుఁ జూచియు వినియు
నెఱుంగని విషయములు స్వప్నమనోరథాదులం బురుషుఁ
డేరూపమున నేప్రకారమునం దనమదిఁ గనుంగొను
నయ్యర్థంబరసి యాతండు తాను దేహాంతరమునఁ బూర్వ
మెప్పుడే నొకప్పుడు తద్రూపము తత్ప్రకారములగునర్థము
ననుభవించి యుండెననియుఁ దదారంభకంబగు కర్మం
బును దాన నుండెననియుఁ గర్మంబను మేయంబగును.
అననుభూతవిషయమును మనస్సు గ్రహింపనేరదు.
కావున నట్టియర్థంబులయెడఁ బూర్వకర్మానుమానంబపరి
హార్యంబయ్యెడు. ఉచ్చనీచజన్మంబులఁ బొందువానిక
భావిరూపముల మనస్సె తెలుపుచుండెడు. మనోధర్మము
లగు నౌదార్యకార్పణ్యాదిగుణములం బూర్వవృత్తియను
మింపఁబడియెడు. స్వప్నావసరంబులందు మనస్సునం
గేవలాసంభావితంబు లగు పర్వతాగ్రమునందు సము
ద్రపతనము పగలు నక్షత్రప్రకాశ మాత్మశిరశ్ఛేదము
మున్నగు కొన్ని యత్యంతాదృష్టశ్రుతములు దోఁచుంగాని
దేశకాలక్రియాశ్రయంబులగునవి యెల్ల నిద్రాదిదోష

ముం ప్రతీతిగోచరంబులుగు ననియనుమించుటకొ
ప్పదు. ఇంద్రియగోచరంబులన్నియుఁ గ్రమానురోధమున
మనస్సున నవ్వుచుఁ బోవుచుండుఁ గావున స్వప్నముఁ దొలఁ
ఁకుఁ దన్ను మహారాజుగాఁ దలంచుటయు,సంప్రదాయముఁదొలఁక
స్వప్నమున దన్ను దరిద్రుఁగాఁ దలంచుటయుఁ, బొసఁగఁ జనుఁ
గావున మనోధర్మప్రవృత్తిం జేసి యసంభవంబు దేనికిం
గలుగదు. జనులందఱు నమనస్కులు గావున మనో
ధర్మములం దఱుకు నవినాభూతములైయుందురు. సత్త్వైక
నిష్ఠంబై భగవద్ధ్యానరంజితంబైన మనస్సునందుఁ జంద్ర
మండలమున రాహువురాగంబట్లప్రతిబింబగంబట్ల నేక
కాలసంయోగము గొందిన జలంబునుఁ జూచినప్పుడుగాని
స్థూలమనస్సు స్వవిషయస్ఫురణంబను సమ్యక్స్థము
యోగప్రత్యక్షంబు. మనోబుద్ధీంద్రియార్థగుణప్రత్యాహా
రపరిణామంబైన లింగశరీరమనాదిస్థమై యెందాఁకనుండు
నందాఁక నహంకారాభిమానకార్యంబైన స్థూలదేహ
సంబంధము పురుషుని విడఁబాయదు. సుషుప్తిమూర్ఛాసం
తాపమృత్యుప్రవాసనమయంబుల నింద్రియవిఘాతము
లం జేసి యహంకారము లీనంబు ప్రకాశింపదు. నవీనము
గర్భస్థమందును బాల్యమందును నింద్రియమపుష్కలత్వంబు
లేనికతన నమావాస్యనాఁడు చంద్రరూపం బట్లు
ట్లులు యౌవనదశయందొడఁచు నహంకార మభివ్యక్తిఁబొంగ

యడు. అర్థము లేకుండినను విషయములం జింతించువానికి స్వప్నమునందు నర్థాగమంబుమాడ్కి సంసారానువృత్తియు దొలగదు. ఇవ్విధమున లింగదేహము పంచతన్మాత్రాత్మకంబును, త్రిగుణాత్మకంబు షోడశవికారాత్మకంబును, చైతన్యాధారకుండైన యప్పురుషుండు జీవుండనంబడు. పురుషుండు లింగదేహమున నొక్కస్థూలదేహము ద్యజించి దేహాంతరంబుం గొని దీని మూలముననే హర్షశోకభయసుఖదుఃఖము లనుభవించు. జలగయు తృణమును నాక్రమ్యముగఁ బట్టుకొనునంతకుఁ బూర్వతృణముం బరిత్యజించనివిధమునం బురుషుఁడు ప్రియమాణుండయ్యుఁ బూర్వదేహారంభకకర్మాధీనమున నన్యదేహప్రాప్తిగలుగునంతకుఁ బూర్వదేహాభిమానంబు విడువఁడు. పూర్వకర్మములం జేసి కారణంబుననే పురుషుఁ డింద్రియములం బూర్వోపభుక్తములం జింతించుచుఁ గర్మము లొనర్చుటం జేసి మునున్న భూతములకు సంసారకారణంబనియు నవిద్య యుండునంతకు దేహాదులకుఁ గర్మబంధము గలుగుననియు నెఱుంగుము. ఇవ్విధమునఁ బూర్వపూర్వకర్మంబుత్తరోత్తర దేహములకుఁ బ్రారంభకంబగుటం జేసి యనుమానప్రమాణగోచరంబైన కృతకర్మ మదృశ్యమనియు, నెప్పు కాలాంతరమున ఫలమిచ్చునియు, సంశయింపఁ బనిలేదు. కర్మప్రవాహమున సర్వంబుపపన్నమయ్యెడు. కావున నవిద్యాదినాశనంబుఁ

గీ॥ రాజ! జగంబెల్ల సృష్టిస్థితిలయకారణనారు దేవా
త్మకం బనియెఱింగి సర్వవిధముల నాహరిని భజింపుమని
యట్లు జీవేశ్వరతత్త్వంబు నిరూపించి ప్రాచీనబర్హిని
వీడుకొని నారదుండు సిద్ధలోకంబునకుఁ జనియెను. అంతఁ
ప్రాచీనబర్హియుఁ బ్రజారక్షణాధికారంబులం బుత్రులనియ
మించి తపోనుష్ఠానము కపిలాశ్రమంబున జేసి ముక్తసంగుఁ
డై యేకాగ్రచిత్తమునం గోవిందచరణాంబుజంబు భజి
యించి పరమత్వంబునడసె.” ఈబోధనమున దిగ్దర్శ
నామాత్రముగు [illegible], [illegible], [illegible]
గాన్లె, బహు ముక్తిగ్రంథములను, సృష్టాంతములతోను, బహు
గ్రంథములలో నెలవిచ్చిరి. బ్రహ్మశ్రీ సంజీవిపాప రావు
మ్యగార్లగునునసోదరులు తెలుఁగున నావిషయము
నారిగ్రంథములలో స్పష్టపఱచిరి. కాని దాని నిచటవివ
రింపలేదు.

౬౭. ప్రాచేతసులకథ.

ప్రాచీనబర్హిపుత్రులగు ప్రాచేతసులు తపంబునకుఁ జను
చుండ నడుమ భగవంతుఁడగు రుద్రదేవుఁడు ప్రత్యక్ష
మయి రుద్రగీతయను నారాయణస్తోత్రమును వారికుపదే
శించెను. ఆమంత్రజపముచే విష్ణుసాక్షాత్కారముఁగలిగి
సృష్టికర్మమునందుఁ బ్రవర్తించిరి. ఇందుచే మహాపురుషాను
గృహీతమగు మంత్రము భగవత్సాక్షాత్కారమును గలు

గంగేయుండనియు, పూర్వజన్మసుకృతవిశేషముచే నీ జన్మ మందు మహాభాగవతావేశముగలుగునని యుఁ దెలియును. నాఁడు గృహస్థాశ్రమమునందుండి రాజ్యముఁ జేసి నారదునివలనే సిద్ధిదై వబ్రహ్మజ్ఞానోపదేశమునుఁ బొందిరి :—
“హరి సర్వకారణకారణంబుగా వున నశేష దేహుల కాత్మఁడు, కాలప్రధానపురుషసర్వరూపుఁడు, స్వతేజో నిరస్త సమస్తగుణప్రవాహుఁ, డపాస్తసంకల్పవికల్పుఁ, డద్వయుఁడు, భేదాధ్యాసాపవాదాసంగరంగమూర్త్యాత్మస్వరూపుఁ, డనాదిమధ్యాంతుఁడు, నిత్యానందమూర్తుఁడు, షడ్గుణుఁడు, సగుణాపరమాత్మనామకసర్వభావమున భజియింపుఁడు. సర్వభూతదయ, యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టి, సర్వేంద్రియోపశాంతి, యనునివియలవరించికొన్నఁ గేశవుండు హరితోషంబునొందు. సుగుణంబెల్ల నిష్టంబుగఁ బరిశుద్ధంబై వెలయు సాధుచిత్తమునఁ జింతరభావనోపహతుండై భక్తజనవశుండైన యతఁడింతుఁ తన్నతాకాశంబు రీతినటఁ బాసి యొలుఁగడు. అవిచ్ఛిన్నంబున హరినిధ్యానించి తన్మతిం గాంచిరి
అంత విదురుఁడు బహువిధంబులగు మోక్షమార్గంబు లాఖ్యాయికారూపమున నుపదేశించిన భగవంతులును, జగద్గురువులును, నగు మైత్రేయులకు సాష్టాంగప్రణామమర్పించి సెలవు తీసికొని భ్రాతలగు పాండవులను జూచుటకు హస్తినాపురమున కేగెను.

హరిః ఓమ్.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

పంచమస్కంధసారము.

చరణౌ శరణీకుర్మః శ్రీమన్నారాయణప్రభోః,
అపి శ్రీవిశ్వనాథస్య పరమాసంపహాశిశః.

సోదరులారా:—

౫౮. పంచమస్కంధసంగ్రహము.

అయిదవస్కంధములో, సృజింపఁబడిన లోకముల మర్యాదాపాలనసంస్థానము వివరింపఁబడినది. ఏకర్మముచే నెవరేలోకములో నెంతవఱకుండవలయునో యా యేర్పాటుస్థానమవఁబడు. మొదట భూలోకములో జంబూద్వీపములోనుగాఁగల యేడుద్వీపములుగలవనియు, వానిని స్వాయంభువమనువుకొడుకగు ప్రియవ్రతుని వంశపు రాజులు పాలించిరనియు, వర్ణించి, దేవలోకమును దేవతలు

పాలించువిధము, పాతాళలోకమును రాక్షసులేలు తెఱం
గును, పిదప శుకులు రాజునకుం జెప్పిరి.

౨౯. ప్రియవ్రత చరిత్ర.

జంబూద్వీపములోఁ దొమ్మిదిఖండము లేర్పడియు
న్నవి. దానినిం బ్రియవ్రతుని గొడుకగు నాభిపరిపాలిం
చెను. ప్రియవ్రతుఁడు మొదట నధ్యాత్మనిష్ఠుఁడై,
తర్వాత గృహస్థుఁడై, పిదప సర్వసంగపరిత్యాగముఁ జేసి,
పరిపాకజ్ఞానముచే ముక్తుఁడైనట్లు వర్ణింపఁబడినది. ఇందు
వలన నధ్యాత్మనిష్ఠుఁడైనను గృహస్థాశ్రమము నవలం
బించి యజ్ఞులగు లోకులను ఋజుమార్గంబునఁ బ్రవర్తింపఁ
జేయుట కర్తవ్యమని యెఱుఁగు. దీనికి ధ్రువపృథు
ప్రాచేతసాదులు గూడ దృష్టాంతములు.

౩౦. ఋషభ దేవాచారము.

ప్రియవ్రతవంశమం దుదయించిన ఋషభదేవుఁడు
భగవదవతారము. బహుకాలము జంబూద్వీపాధిపత్య
ముఁ జేసి బ్రహ్మవర్తమందు సకలజనుల కధ్యాత్మవిద్య
నుపన్యసించి పిదపఁ దా నవధూతవేషమునొంది బాలో
న్మత్తపిశాచములవలె సంచరించుచుఁ బరిపూర్ణబ్రహ్మనిష్ఠుఁ
డెట్లుండవలయునని యవధూతాశ్రమధర్మమును బ్రవ
ర్తించిరి. ఈయాచారముం జూచి కొందఱు మందజ్ఞులు

జైనాదిమతములను గల్పించిరి. సాధ్యావస్థలో నుండు దగినధర్మమును సాధనావస్థలోఁ గనుబఱచుచున్నారు.

౩౧. జడభరతకథ.

భూమినేడు దీవులుగఁ బ్రియవ్రతుఁ డేర్పఱచి,దానిని దన యేడుగురు కొడుకుల కిచ్చెను. నాభి యను కొడుకు జంబూద్వీపమును పాలించుచుండ నతని కొడుకగు ఋషభస్వామి దాని నేలి నూఱుగురు కొడుకులఁ గనెను. జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు భరతునకు భూమిలోని మొదటిదగు భాగమగు భారతవర్షము నిచ్చెను. అంతకు ముందుదాని నజనాభవర్ష మందురు. ఆభరతుఁడు పరమభాగవతుఁడై భగవత్ప్రీత్యర్థముగ ననేకయజ్ఞములఁ జేసి శుద్ధచిత్తుఁడై కొడుకులకుఁ దనరాజ్యము విభజించి సాలగ్రామక్షేత్ర మందుఁ దపమొనరించి యచట హరిణశిశుసంగముచే హరిణజన్మమొంది భగవత్ప్రీతిచే జాతిస్మరుండై యుండి మృగశరీరావసానమందు బ్రాహ్మణజాతియందుఁ బుట్టి యాజన్మమందు లోకసంగమునకు భయపడి జడునివలె సంచరించుటచే జడభరతుఁడను పేరు నొందెను. అట్టిసమయములో సౌవీరరాజగు రహూగణుఁడు కపిలాశ్రమమునకుఁ బోవుచో నతనిని వెట్టిబోయిగఁ బట్టుకొని శిబికావాహకునిగ (సవారిబోయలు) చేర్పఱచుకొని, యటుతరువాయి నతని

వలనఁ దత్త్వోపదేశమును భవారణ్యోపదేశమును బొంది కృతార్థుఁడై చనెను. సంసారి, వర్తకుఁడనియు, సంసారము వలన దుఃఖముగలుగుననియు, విశ్రాంతిఁబొందినచో సుఖము గలుగుననియు, హరిభక్తివలన జ్ఞానమునొంది సంసారాటవిని దాఁటవలసినదనియు, మనుష్యజన్మమందు భాగవతసమాగమము గలుగుఁగాన నితరజన్మములకంటె నది శ్రేష్ఠమనియు, జడభరతుఁడు బోధించెను. ఈచరిత్రము జ్ఞాని యన్యసంగము చేయఁగూడదనియు, జ్ఞానాశయమును వెలుపలికిఁ దెలుపక సంచరింపవలయు ననియుఁ, దెలుపును. భవాటవివర్ణనము, తత్త్వోపదేశము, సొంపుగనున్నవి.

౩౨ భారతవర్షము.

మఱియు, భారతవర్షమువలె, మేరు మొదలగువర్షము (దేశము)లుగలవు. వానిలోనుండు హరియవతారముల యొక్కయు, వారి భక్తులయొక్కయు, మర్యాదాపాలనంబును, కృత్యములును, వర్ణింపఁబడినవి. ఆయావర్షంబున కొకహరియవతారముగలదు. వారిభక్తులు వానిమంత్రముల జపించుచుఁ గొలుతురు. వారాదేశవాసుల క్షేమము కొఱకుఁ దపంబుఁ జేయుదురు. మన జన్మభూమి యగు భారతవర్షంబునకు నారాయణుఁడు దేవత, నారదుఁడు భక్తుఁడు. వారు మనసంరక్షణమునకును, వృద్ధికిని, దపంబు కల్పాదినుండి చేయుచున్నారు.

33. ఇతరవర్షములు.

వర్షనామము.—	దేవతానామము.—	భక్తనామము.—
౧ ఇలావృతము	సంకర్షణుడు	భవుడు
౨ భద్రాశ్వము	హయగ్రీవుడు	భద్రశ్రవుడు
౩ హరివర్షము	నరసింహుడు	ప్రహ్లాదుడు
౪ కేతుమాలము	కామదేవుడు	లక్ష్మి
౫ రమ్యకము	మత్స్యావతారము	రమ్యకమనువు
౬ హిరణ్మయవర్షము	కూర్మము	ఆర్యముడు
౭ ఉత్తరకురువర్షము	యజ్ఞవరాహరూపము	భూతధాత్రి
౮ కింపురుషవర్షము	శ్రీరామచంద్రుడు	హనుమంతుడు.

కింపురుషవర్షములో శ్రీరాములవారు భార్యతోను, తమ్మునితోను, భక్తాగ్రేసరుడగు హనుమంతునితోను,నుండి, యాప్రజలను రక్షించుచు. దానినే యుత్తరకోసలమని వాడుదురు. కలియుగములో శ్రీరామకృష్ణులభక్తిపూజలు భారతఖండములో మెండుగనున్నవి.

38. సూర్యాదిగోళములవర్ణనము.

అనంతరము సూర్య చంద్ర నక్షత్రమండలముల వివరము, తత్పాలనాక్రమము వివరింపఁబడి పిదప స్వర్గ పాతాళనరకలోకములవిశేషములు గూడ నొక్కి వక్కాణింపఁబడినవి. మొదట నర్చిరాదిమార్గక్రమంబున బ్రహ్మలోకంబు సాధించి యతనితోఁ గల్పాంతమున ముక్తి నొందవింపఁజాలినవిస్పష్టమార్గంబు బోధించి, యటఁ బ్రకృతిలయంబుఁ గానక భోగార్థంబు మాటిమాటికి దేహారంభముతో స్వర్గాదిభోగములఁ గల్పించ నోపుప్రవృత్తి పథంబున ధర్మలక్షణంబులయిన నానానరకములను శుకులురాజునకుబోధించెను. వానివివరము మత్కృత బ్రహ్మసూత్రసారమునఁ జూడనగు. పిదప స్వాయంభువ మన్వంతర చరిత్రమును ప్రియవ్రతోత్తానపాదులవంశంబులను ద్వీపవర్షగిరిసరిత్సముద్రాదిలక్షితం బైనక్షితిమండలంబునఁ గలుగులక్షణంబును సన్నివేశంబును జ్యోతిర్గణలోకస్వరూపంబు నధోలోకముల ప్రకారంబును నయ్యీశ్వరుం డెట్లు సృజించి పాలించె నాభంగియు వివరింపఁబడెను.

హరిః ఓమ్.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

షష్ఠస్కంధసారము.

చ. ఏవిభునందనార్చనము
లేవిభుచింతయు నామకీర్తనం
బేవిభులీల లద్భుతము
లెప్పుడుఁ సంశ్రవణంబు సేయ దో
షావళిఁ బాసి లోకము శు
భాయతవృత్తిఁ జెలంగునంట్టి నే
నావిభునాశ్రయించెదన
ఘాఘనివర్తనుఁభద్రకీర్తనున్.

శ్లో. గురూన్ భాగవతాన్ విష్ణో
రవతారాన్ భజామ్యహం,
కృష్ణం వందే కృపాసింధుం
గోపీనాం ప్రాణవల్లభం.

సోదరులారా!

౩౫. షష్ఠస్కంధసంగ్రహము.

ఈ యాఱవస్కంధములోఁ బోషణము వివరింపఁబడె. అనఁగా భగవంతుఁడు మర్త్యస్వర్గపాతాళలోకములలో నున్న తనభక్తులను రక్షించు ప్రకారము వర్ణింపఁబడెను.

౩౬. అజామిళోపాఖ్యానము.

నానాయాతనలకు మూలంబైన నరకంబులం బడక తప్పించుకొనుటకు బ్రహ్మచర్యతపశ్శమదమత్యాగసత్యకృచ్ఛ్ర చాంద్రాయణాదిప్రాయశ్చిత్తములు మన్వాదిధర్మశాస్త్రములలోఁ జెప్పఁబడినవి. వానిం జేయువారవిద్యావంతులగుటం జేసి యవి పాపహరములయినను, నాత్యంతికముగఁ బాపక్షయమును జేయనేరవు. సేతుయాత్రాదికమువలన నంతకుముందుఁ జేసినపాపము పోయినను, బిదపఁ దిరిగిఁ బాపముఁ జేయనిచ్ఛగలుగును. మఱియుఁ, బాపముఁ జేయును. కావఁ బాపకర్మముఁ జేయవలయునను నిచ్ఛయను వాసన, మన్వాదులచేఁ జెప్పఁబడిన ప్రాయశ్చిత్తముచేఁ బోవదు. కావఁ బాపమునకుఁ బునఃప్రవృత్తిగలుగకుండ మూలధ్వంసంబుఁ గావింపఁగ జ్ఞానమొక్కండె పరమప్రాయశ్చిత్తంబు. తత్ప్రాప్తికొఱకు వాసుదేవపరాయణులయిన కొందఱు జ్ఞానాఖ్యమగు కేవల (అనన్య)

భక్తిచే సూర్యుఁడు హిమంబు నెట్లట్లు పాపముల మూల
ముట్ట నిర్దహింతురు. తన ప్రాణములను శ్రీకృష్ణున కర్పిం
చిన భక్తుఁడు భాగవతసేవ నఖిలపాపములను బాపవాప
నలను హరించినట్లు, నరుఁడు తపస్సమున్నగువానిచే
హరింపఁజాలఁడు. పుణ్యనదు లితరపావనత్వంబుఁగలిగింపఁ
జాలియు సురాభాండంబునకు శుద్ధిఁగావింపనికైవడి ఋషి
ప్రోక్తనానాప్రాయశ్చిత్తములు నియమమున నాచరిం
చినను విష్ణుపరాఙ్ముఖునకు శుద్ధి గావింపనేరవు. కాన
భక్తివలనఁ జిత్తశుద్ధియు,ననుభవజ్ఞానమును,నలవడు. భగవ
ద్భక్తిగాని, భాగవతభక్తిగాని, వృద్ధికాఁగా. దానికి విరో
ధములగు రజస్తమోగుణప్రయుక్తములగు మనోవా
క్కాయకృత్యములు మూలములతో నశించి, చిత్తము
యొక్క స్వభావమగు సత్వము వృద్ధినొందఁగఁ జిత్తము
శుద్ధియగును. అప్పుడు గురూపదేశముచే నంకురించిన
బ్రహ్మాత్మైక్యజ్ఞానము సాధనాభ్యాసముచే ననుభవజ్ఞాన
ముగఁ బరిణమించు. కాన వాసనలతోఁగూడిన పాప
మును విష్ణుభక్తిపోఁగొట్టు ననునంశమును నజామిళో
పాఖ్యానమను ప్రాచీనకథ ప్రదర్శించుచున్నది. మఱియు
మన్వాదికృత ప్రాయశ్చిత్తములు వ్యవస్థితములు,వర్ణాశ్రమ
భేదప్రయుక్తములు. భగవద్భక్తియందు సర్వప్రాణులు
నధికారులు. మన్వాదికృతప్రాయశ్చిత్తములవలన నాత్మ

జ్ఞానము కలుగదు. వాసుదేవభక్తివలన విరక్తిజ్ఞానములు పుట్టును. ఈభక్తి నరుఁడు చరమకాలమందుఁ జేసినచో నది క్రమముగ ముక్తిదాయకమనియుఁగూడ నీకథవలనను, గీతాష్టమాధ్యాయమువలనను, నరయనగు. అట్టిభక్తికి ముఖ్యకారణము భగవత్కృపాలేశము, లేక భాగవతుల దయ, యని నారదు లీతీరున సూత్రము రచియించిరి:—

"ముఖ్యతస్తు మహత్కృపయైవ భగవత్కృపాలేశాద్వా".

నారదాదులకు మహాత్ముల యనుగ్రహమువలన హరిభక్తి వృద్ధియయినది, గోపికలకు భగవద్దయచేతనే యయినది. కావుననే శ్రీశంకరాచార్యులు, "దుర్లభం త్రయమేవైతద్దేవానుగ్రహహేతుకం, మనుష్యత్వంముముక్షుత్వం మహాపురుష సంశ్రయః" అని మహాత్ములయనుగ్రహము గలుగుట దుర్లభమని సెలవిచ్చిరి.

అజామిళోపాఖ్యానమువలన నింకొక విషయము గ్రహింపనగు. విష్ణునామములందు హరిశక్తులన్నియు నున్నవి. వానిని వినినతోడనే హరిరూపగుణాదులు జ్ఞప్తికివచ్చి, యట్టిగుణాదులను సంపాదించుటకు భక్తుఁడు యత్నించును. ఆయత్నముచే దానికివిరుద్ధములగు దుష్టసంకల్పాదులు నశించును, వీనివివరములు Mr. A. Besant's 'The Path of Discipleship and In the Outer Court'

లోనగు నింగ్లీషు గ్రంథములలోను బ్రహ్మశ్రీ సంజాంపప్ప
నామయ్యగార్ల తెలుఁగు గ్రంథములలోను సరియునగు.
చూడఁబోవు నప్పుడు హరినామ కీర్తనాదికము పాప
క్షయకరమని విష్ణుదూతలచేతను, యమునిచేతను, యమ
దూతలకే కథలోఁ జెప్పఁబడినది. యాదృచ్ఛికమగు నామ
కీర్తనమునకే యింత ఫలమున్నప్పుడు శ్రద్ధాభక్తులతోఁ
గూడిన నామకీర్తనాదికమమితఫలదాయకమని యో
చింపనగునని కూడ నీకథవలనఁ దెలియునగు. హరినామ
కీర్తన ప్రధానము జెప్పిన శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణ
వచనములనంతములు గలవు. అవి కేవలస్తుతివాక్యములని
తలంపవీలు లేదు. ఆవాక్యముల సన్నిధిని గర్హాదివిధాయక
వాక్యములు గానఁబడవు. నామకీర్తన మవశ్యకర్తవ్యమని
విధిని గల్పించికొని యావాక్యములు విధికి నర్థవాదము
లని నిశ్చయింపవలయునని శ్రీధరస్వామి మొదలగు భాగ
వతవ్యాఖ్యాతలు సెలవిచ్చిరి. శ్రీకృష్ణచైతన్యుల యభిప్రా
య మేమనః—'నామ్నామకారి బహుధా నిజసర్వశక్తి
స్తత్రార్పితా నియమితః స్మరణే న కాలః, ఏతాదృశీ తవ
కృపా భగవన్ మమాపి • దుర్దైవ మీదృశ మిహాజని నాను
రాగః'. కలియుగమందు హరిసంకీర్తన మావశ్యకమని
భారతభాగవతముల వలనను, మహారాష్ట్రభక్తుల చరిత్ర
ములవలనను, శ్రీశంకరాచార్యకృత విష్ణుసహస్రనామ

భాష్యములవలనను, శ్రీకృష్ణచైతన్యాదుల యాచారములవలనను, స్పష్టము. "సకృన్మనః కృష్ణపదారవిందయోర్నివేశితం తద్గుణరాగి యైరిహ, న తే యమం పాశభృతశ్చ తద్భటాన్ స్వప్నేపి పశ్యంతిహి చీర్ణనిష్కృతాః." (భా. 6-1-19). దీని యనేకార్థము లారసి యాచరించి ధన్యులగుదురుగాక.

౩౭. భాగవతుల లోకపాలనరీతి.

శ్రీ మైత్రేయ, విదుర, ఉద్ధవ, నారదాంగిరస, వ్యాస, శుక, సూత, నారాయణ, సనత్కుమార, విష్ణుదూత, యమ, హర్యాదినవజాయంతేయుల చరిత్రలవలన ముఖ్యముగ మనమెరియఁదగిన విషయమేమన:—భగవంతుండెట్లు తన భక్తులకుఁ గూడ నగపడకుండ లోకోపకార మెట్లు చేయుచున్నాఁడో, యట్లే వాని భక్తాగ్రేసరులగు భాగవతులు గూడ సామాన్యజనులకగపడక యవ్యక్తచిహ్నములతో లోకమున సంచరించుచు, యోగ్యులగు శిష్యులకు భక్తి జ్ఞాన కర్మ వైరాగ్యము లుపదేశించి వారిమూలమున లోకోపకారముఁ జేయుదురు. అందులకే వారు జీవించుట. కావున వారి త్రోవ ననుసరించుటమనకుఁ గర్తవ్యము, జన్మసాఫల్యము. ఈవిషయము తృతీయస్కంధసారములోఁ జూడనగు. జీవన్ముక్తులగు నాధికారికులు భాగవ

తోత్తములు. స్థూలసూక్ష్మరూపంబైన యీవిశ్వమెల్ల భగవద్రూపంబనియు నయ్యది యెల్లఁదనకు నవ్యతిరిక్తంబు గాదనియుం జూచుచు నప్రతిహతాభిమతగతిం జేసి సుర సిద్ధ సాధ్య గంధర్వ యక్ష నర కిన్నర నాగ ముని చారణ భూత విద్యాధర ద్విజ గో లోకంబుల లోకరక్షణార్థముఁ ద్రిమ్మరుదురు.

“అవ్యాహతేష్ట గతయస్సుర సిద్ధసాధ్య
గంధర్వ యక్షనరకిన్నర నాగలోకాన్,
ముక్తాశ్చరంతి మునిచారణ భూతనాథ
విద్యాధర ద్విజగవాం భువనాని కామమ్.”

(భా. 11-2-23)

“జనస్యకృష్ణాద్విముఖస్య దైవా
దధర్మశీలస్య సుదుఃఖితస్య,
అనుగ్రహాయేహచరంతినూనం
భూతాని భవ్యాని (మంగళకర = పరోపకార
శీలాని) జనార్దనస్య.” (3-5-3)

“విష్ణోర్భృత్యా స్వభృత్యార్థ కృతశ్చరంతి.”

(3-4-25)

నారదం ప్రతిధ్రువవాక్యం.

“నూనంభవాన్ భగవతో యోఽంగజః పరమేష్ఠినః,
వితుదన్నటతేవీణాంహితాయజగతోఽర్కవత్”(4-8-41)

యమవాక్యం.

"ప్రాయేణ దూతా ఇహ వై మనోహరా
శ్చరంతి తద్రూపగుణస్వభావాః,
భూతాని విష్ణోస్సురపూజితాని దుర్దర్శలింగాని
రక్షంతి తద్భక్తిమతః పరేభ్యో
మత్తో మర్త్యానథ సర్వతశ్చ." (6-3-17-18)

చిత్రకేతువాక్యం.

"ఏతే (మైత్రేయాదయః) పరేచ సిద్ధేశా
శ్చరంతి జ్ఞానహేతవః." (6-15-19)

విదేహవాక్యం.

"విష్ణోర్భక్తా హి లోకానాం పావనాయ చరంతి హి"
(11-2-28)

వీరందఱు యోగమహిమచే నంతర్ధాన బహిర్ధానములను బొందఁగలరు. భాగవతాది పురాణములలో భగవంతులు, భాగవతులు, నాధికారికులు, నరులకుఁ గనఁబడిబోధించి తిరిగి యంతర్ధానముఁ బొందినట్లున్నది. అట్టి సిద్ధులెట్లు గలుగునో దానివివరములు యోగశాస్త్రమందును, దివ్యజ్ఞానసమాజకుల గ్రంథములందును వ్యక్తీకరింపఁబడినవి. కానియాధికారికులగు దేవతలయొక్కయు, భాగవతులగు నారదాదులయొక్క నడ

తలలో నొకభేదము గలదని వసుదేవుఁడు నారదునకుఁ జెప్పెను:—'దేవచరితము భూతములకు సుఖమును దుఃఖమునుంగావించు. అచ్యుతాత్ములగు మీయట్టిసాధువుల చరిత్రయన్ననో కేవలసుఖార్థమే:'భూతానాం దేవచరితం దుఃఖాయచసుఖాయచ, సుఖాయైవహి సాధూనాం త్వాదృశామచ్యుతాత్మనాం'(11-2-5). ఇట్టిసాధువులును, అధికారికులును, నగుమహాత్ములు, వైవస్వతమనువు, ఇంద్రుఁడు, మైత్రేయుఁడు, మరువు, దేవాపి, క్రిస్తు, మహాత్ముడు,లోనగువారు. వారిప్పటికిని లోకోపకారము జేయుచున్నట్లువారిశిష్యులగు బ్లావెట్స్కీ సుబ్బారావు ఆల్కాటు అనిబెసెంటు లెడ్బీటరులోనుగాఁగల మహనీయులవలన మనమువినియుంటిమిగద. మనలోఁ గొందఱకు వారిలోఁ గొందఱుదర్శనముగూడ నిచ్చిరిగద.మన యిష్టదేవతనుగూర్చి ప్రార్థించినను, భగవంతుల శిష్యులగు భాగవతులలో నొకరుగాని కొందఱుగాని మనయక్కఱలను దీర్తురు. ఇప్పుడు జరుగుచున్న ఐరోపా ఘోరయుద్ధములోను, జలాగ్నులయముల లోను, నట్టిమహనీయులు వచ్చి మృతినొందువారి కుపశమనముఁ జేయుదురని లెడ్బీటరుగారు (The Invisible Helpers, In the Inner Life and The Hidden Side of Things) లోనుగాఁగల గ్రంథములలో వ్రాసిరి. దానిని భారతభాగవతాది గ్రంథములుగూడ బలపఱచుచున్నవి. దేవాపిమున్నగుమహాత్ములీపనిని ఐరోపాయుద్ధములోఁ జేయు

చున్నారు. ఈరణములో బ్రిటిషు ఫ్రెంచివారిపట్టున ధర్మా
భివృద్ధికొఱకు లోకోపకారము చేయుచున్న దైవీసంపత్తు
గలమహాత్ములు సహాయము చేయుచున్నారు. అధర్మాభి
వృద్ధికొఱకుఁ బాటుపడు నాసురసంపత్తిగలరాక్షసులు జర్మ
నువారికి సాయపడుచున్నారు. 'ధర్మోజయతి,' యనున్యా
యానుసారముగఁ దుదకు మన బ్రిటిషు ఫ్రెంచి లోనగువా
రేజయులక్ష్మినిఁ బొందుదురని మహాత్ములశిష్యులు సెలవిచ్చిరి.
దానిని బాహ్యసూచనలుగూడ బలపఱుచుచున్నవి. ఈ
యన్ని హేతువులచే భగవంతుఁడగు పతంజలిఋషి యోగ
శాస్త్రమందు "ఈశ్వరప్రణిధానాద్వా వీతరాగవిషయం
వా చిత్తం," (1-1-23,237) అనుసూత్రములలో నీశ్వరుని
గాని కృష్ణద్వైపాయనాదులగుమహాత్ములనుగాని ధ్యానిం
చినఁ జిత్తమందు రజస్తమములు పోయి చిత్తము శుద్ధ
సత్త్వమయమయి యేకాగ్రత నొందునని సెలవిచ్చిరి.
కాన మహాత్ములగు మైత్రేయమనుదేవాపి మున్నగు ఋషు
లను, వారిశిష్యులను, మనోవాక్కాయములచే సేవించి
వారియాజ్ఞానువర్తులయినచో సకల పురుషార్థములు సమ
కూడు,జన్మసాఫల్యమగు,లోకమునకు మహోపకారమగు.

౩౮. దక్షోపాఖ్యానము.

చాక్షుషమన్వంతరమందు దక్ష ప్రజాపతి పదుగురు ప్రచేతసులకు మారిషయందు జన్మించి సృష్టిచేయుటకై తపంబుఁ జేసి భగవదనుగ్రహంబున హర్యాశ్వులను పది వేలమంది కొడుకులఁగనెను. వారు నారదునివలనఁ దత్త్వో పదేశముఁ బొంది నివృత్తిమార్గపరులయిరి. తిరిగి శబలా శ్వులను పదివేలమంది దక్షునకుఁ గలిగిరి. వారుఁగూడ నారదోపదేశము నొంది నివృత్తిపరులైరి. అంతనలిగి దక్షుఁడు నారదునకు శాపమిచ్చెను. తదనంతరము దక్షుఁ డఱువదిమంది కూఁతులను గని వారివలనఁ జరాచరప్రపం చమును బుట్టించెను. ఇది మైథునసృష్టి. ఇంతకుఁబూ ర్వము మానససృష్టి—సంకల్పముననే సృష్టిజరిగెను. ఈకథ వలనఁ బ్రవృత్తిపరులకు నివృత్తిమార్గ ముపదేశింపఁగూడ దని యరయనగు. దక్షాదుల స్తోత్రములలో నద్వైత తత్త్వసుంపుగ వర్ణింపఁబడెను.

౩౯. ఇంద్రోపాఖ్యానము.

దేవలోకాధిపతియగు నింద్రుఁడైశ్వర్యగర్వముచేఁ దన పురోహితుఁడగు బృహస్పతియెడ ననాదరముఁ జేసి నందున నతఁడింద్రునిఁ ద్యజించెను. అందుచే నసురు లింద్రుని రాజ్యము కొల్లఁగొనిరి. అపుడు దేవతలసురుఁ డగు విశ్వరూపునిం బురోహితుఁగ నియమించుకొని, యతని

వలన హయగ్రీవ బ్రహ్మవిద్యయగు నారాయణకవచమును గ్రహించి, దానిచే నసురులను జయించి తమరాజ్యమును దిరిగ సంపాదించిరి. తదనంతరము విశ్వరూపుఁడు యజ్ఞములను జేయించునపుడు ప్రత్యక్షముగ దేవతలకుఁ బరోక్షముగ దైత్యులకు హవిర్భాగములనిచ్చెను. అందుచే నింద్రుఁడు కోపించి విశ్వరూపునిఁ జంపెను. దానివలన బ్రహ్మహత్యాదోషమింద్రునకుఁ గలిగెను. దీనిని భూజల వృక్ష స్త్రీలయందుఁ బ్రవేశపెట్టి వారికింద్రుఁడు వరముల నొసంగెను. విశ్వరూపునితండ్రియగు త్వష్టయాభిచారికముఁ జేసి యింద్రసంహారార్థమై వృత్రాసురునిఁ బుట్టించెను. వాని జయించుటకు శ్రీహరియాజ్ఞచే నారాయణ కవచనిష్ఠుఁడగు దధీచిని బ్రార్థించి వానియస్థులచే వజ్రాయుధమును నిర్మించుకొని వృత్రుని నింద్రుఁడు పరిమార్చెను. వృత్రుఁడు భగవత్తత్త్వమును బోధించుచు మడిసెను. కాన హరియనుగ్రహముచే నింద్రుఁడు వృత్రుని సంహరించి దేవలోకరాజ్యమును దిరిగి సంపాదించెను. వృత్రుఁడు భగవత్సేవను భాగవతకైంకర్యమును గోరెను. ఈ కథవలన నైశ్వర్యవంతులయినను గురుధిక్కారముఁ జేయఁగూడదనియు, సాధుహింసఁ జేయఁ గూడదనియు, నాపత్కాలమందుఁ గూడ భగవద్భాగవతానుస్మరణము, కైంకర్యమును జేయవలయుననియు నరయనగు.

४८. చిత్రకేతూపాఖ్యానము.

వృత్రాసురుఁ డసురయోనియందుఁ బుట్టినను, భగవద్జ్ఞానము గలుగుట కతనిపూర్వజన్మమగు చిత్రకేతుచరిత్రముఁ జెప్పఁబడినది. చిత్రకేతు వనుమహారాజు, కొడుకు చావునకు దుఃఖించుతఱి నారదాంగిరసులచే జ్ఞానోపదేశమునొంది వారి యనుగ్రహమున సంకర్షణ విద్యనుబొంది తదుపాసనమున విద్యాధరాధిపత్యము నొంది విమానసంచారముఁ జేయఁగ శ్రీదక్షిణామూర్తిపార్వతులసన్నుతా పములను జూచి పకపకనవ్వి పార్వతీశాపమున వృత్రాసురుఁడుగఁ బుట్టెను. కాని చిత్రకేతుఁడు చిత్తవికారము నొందలేదు. కాన, భగవద్ధర్మనిష్ఠులయినను, భాగవతోత్తములగు మహాత్ముల నాక్షేపింపఁగూడదని తెలియనగు. భగవన్నేత్రేయాదులగు సిద్ధేశ్వరులు గూఢరూపముతో లోకోపకారముఁ జేయుటకుఁ బ్రపంచమంతటను దిరిగిక ర్మభక్తిజ్ఞానవైరాగ్యములుపదేశింతురని నాయుపాఖ్యానములో(భా 6-14 అ) స్పష్టముగనున్న ట్లిదివఱలోఁ జెప్పియుంటిని గద. మఱియుఁ జిత్రకేతువు సంపత్తులో నాపత్తులో నేకరూపముగఁ జిత్తవికారము లేనివాఁడుగనున్న ధీరుఁడని మహాదేవుఁడు స్తుతించెను. "వికారహేతౌసతి విక్రియంతే యేషాంనచేతాంసితవనధీరాః" యను కాళిదాసవాక్యము స్మరణమునకుఁ దెచ్చికొని ప్రవర్తింపవలయు.

౪౧. సవితృవంశ మరుద్గణ పుంసవనవృత్తాంతములు.

పిదప సవితృప్రభృతుల వంశమును, సప్తమరుద్గణ జన్మప్రకారంబు, విష్ణుప్రీతికరంబగు పుంసవనవ్రతవిధానమును, వివరింపఁబడెను.

శ్లో. చేతోదర్పణమార్జనం భవమహా
దావాగ్నినిర్వాపణం
శ్రేయఃకైరవచంద్రికావితరణం
విద్యావధూజీవనం
ఆనందాంబుధివర్ధనం ప్రతిపదం
పూర్ణామృతాస్వాదనం
సర్వాత్మస్నపనం పరం విజయతే
శ్రీకృష్ణసంకీర్తనమ్.

హరిః ఓమ్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

సప్తమస్కంధసారము.

శ్లో. క్వాహం బుద్ధ్యాది సంరుద్ధః
క్వచ భూమన్ మహాస్తన,
దీనబంధో దయాసింధో
భక్తిం మే నృహరే దిశ.

శ్లో. చరణం స్మరణం ప్రేమ్ణా
తవదేవసుదుర్లభం,
యథాకథంచిన్నృహరే
మమభూయాదహర్నిశమ్.

శ్లో. ప్రహ్లాద నారద పరాశరపుండరీక
వ్యాసాంబరీష శుకశౌనక భీష్మదాల్భ్యాన్,
రుక్మాంగదార్జున వసిష్ఠ విభీషణాదీన్
పుణ్యానిమాన్ పరమభాగవతాన్ స్మరామి.

సోదరులారా

౪౭. సప్తమస్కంధసంగ్రహము.

సప్తమస్కంధాదిలో, "ఊతుల" వర్ణనముగలదు. ఊతులనఁగఁ బూర్వజన్మకర్మము ననుసరించి, నేనుకర్తను, నేను భోక్తను, అను సంస్కారములగు వాసనలు. వర్ణాశ్రమధర్మములు వివరముగాను నీస్కంధాంతమందుఁ జేయఁబడె. ఈస్కంధములోని 15 అధ్యాయములలోఁ గర్మభక్తిజ్ఞాన వైరాగ్య ముక్తిస్వరూపములు సహేతుకముగను, మనోహరముగను, సంక్షేపముగను, వర్ణింపఁబడెను గాన నది పఠనీయము, మఱియు నాచరణీయము. వాసనలు రెండువిధములు:—అశుభములు, శుభములు. వీని వివరములు యోగవాసిష్ఠములోను, జీవన్ముక్తివివేకములోను, జూడనగు. క్రమముగ నవి మహాత్ముల నిగ్రహానుగ్రహములచేఁ గలిగిన పురుషప్రయత్నముచే క్షయవృద్ధుల నొందుఁ గాన సత్సంగ మవశ్యకర్తవ్యము. జయవిజయులు భగవద్ద్వారపాలకులయ్యును, బ్రహ్మమానసపుత్రులగు సనకాదులశాపముచే నసురవాసనలనుబొందిరి. అసురబాలకుఁడైన ప్రహ్లాదునకు నారదానుగ్రహమున శుభవాసన లబ్బెను. పూర్వజన్మపుణ్యాపుణ్యకర్మము లీజన్మమందలి

శుభాశుభవాసనలకుఁ గారణములు. కావనే చిత్రకేతువు "దేవైర్నిర్మిత్యాయయత్తో ఏవం పూర్వదిష్టం హితస్యతత్" అని భవానితో ననెను (6-17-7). షష్ఠస్కంధములోని మొదటిపది యధ్యాయములలో శుభాశుభ వాసనల కారణ స్వరూపఫలములు వర్ణింపఁబడినవి కడపటి యయిదధ్యాయములలోఁ బుణ్యాపుణ్య కర్మ కారణ స్వరూప ఫలములు వివరింపఁబడినవి.

౪౩. ప్రహ్లాదచరిత్రము.

మొదటిది ప్రహ్లాదచరిత్రము. అదిసుప్రసిద్ధముగద. ప్రహ్లాదకథ భగవద్భక్తివర్ధనములలో సత్యుత్తమము. ప్రేమభక్తియే యతని స్వరూపము. సనకసనందనాదులు ప్రహ్లాదులుగ జన్మించిరని చెప్పియుంటిమి గద. వారిశుభవాసన కుద్బోధము గలుగుటకును, "ఆచార్యవాన్ పురుషో వేద" యను న్యాయపరిపాలనముకొఱకును, నారదోపదేశము ప్రహ్లాదునకు గర్భమున నుండఁగనే చేయఁబడెను. అతని గుణవిశేషము లనేకవిధముల వర్ణింపఁబడినవి. తండ్రి యెన్నిబాధలు పెట్టినను, సహించి విష్ణుసర్వవ్యాపకత్వాదిగుణముల నీతీరున వర్ణించెను:—

మ. కలఁ డంభోధిఁగలండు గాలిఁగలఁ డా
కాశంబునం గుంభినిం

కలఁ డగ్నిం దిశలం బగళ్ల నిశలన్
ఖద్యోతచంద్రాత్మలన్
కలఁ డోంకారమునం ద్రిమూర్తులఁ ద్రిలిం
గవ్యక్తులం దంతటం
గలఁ డీశుండు గలండు తండ్రి వెదకం
గానేల నీ నాయెడన్.

క. ఇందుఁగలఁ డందు లేఁడని
సందేహమువలదుచక్రి సర్వోపగతుం
డెందెందువెదకిచూచిన
నందందే కలఁడు దానవాగ్రణివింటే.

పిదప స్తంభంబున నృహరినింజూపెను.

మ. అంభోజాసనుఁ డాదిగాఁగఁ దృణప
ర్యంతంబువిశ్వాత్ముఁ డై
సంభావంబుననుండుప్రోడవిపుల
స్తంభంబు నందుం దఁడే
స్తంభాంతర్గతుఁడై యున్నుండుటకు నే
సందేహమున్ లేదు ని
ర్దంభత్వంబున నేఁడు గానఁబడుఁ బ్ర
త్యక్షస్వరూపంబునన్.

వ. అంత.

మ. హరిసర్వాకృతులం గలండనుచుఁ బ్ర
హ్లాదుండు భాషింప స
త్వరుఁడై యెందును లేఁడు లేఁడని సుతున్
దైత్యుండు తర్జింప శ్రీ
నరసింహాకృతి నుండెనచ్యుతుఁడు నా
నాజంగమస్థావరో
త్కరగర్భంబుల సన్నిదేశముల ను
ద్దండప్రభావంబునన్.

అంతకుఁ బూర్వము హిరణ్యకశిపుఁ డుగ్రతపంబొనరించి బ్రహ్మవలన సకలైశ్వర్యఫలములు నొంది వానిననుభవించె. ఆయైశ్వర్యమదముచేఁ దానే ఈశ్వరుఁడని భ్రమఁజెందెను. కాని యితరలౌకికాలౌకికవిషయములన్నియుఁ దెలిసినవాఁడె. హిరణ్యాక్షుఁడు పోయినందులకు దితిశోకించిన నామెకుఁ జక్కఁగ విరక్తి నుపదేశించి యూరడించెను. ప్రహ్లాదచరిత్ర, విష్ణుపురాణములోను భాగవతములోను యోగవాసిష్ఠములోను మనోహరముగ వర్ణింపఁబడెను. గుణోపసంహారన్యాయము ననుసరించి యీ మూఁడువర్ణనలు మనకు గ్రాహ్యములు. "యస్య ప్రసాదాదహమేవవిష్ణుః మయ్యేవ సర్వంపరికల్పితంచ, ఇత్థంవిజానామిసదాత్మరూపం తస్యాంఘ్రిపద్మం ప్రణతో ఽస్మి నిత్యం" (వాక్య వృత్తౌ.) "విముంచతి యదా కామాన్ మానవో మనసిస్థితాన్, తర్హ్యేవపుండరీకాక్ష

భగవత్యాప్యముకల్పతే," (భా 7-10-10), "నావిష్ణుః విష్ణుమర్చయేత్" (యోగవాసిష్ఠే). లోనగు వచనములు ప్రహ్లాదుఁడు చెప్పె యనిచెప్పినను, నతఁడు భగవత్కైంకర్యదాసత్వమునందును లోకోపకారకత్వమునందును బద్ధకంకణుఁడై :—

"ప్రాయేణ దేవ మునయస్స్వవిముక్తికామా
మౌనంచరంతి విజనే నపరార్థనిష్ఠాః,
నైతాన్విహాయ కృపణాన్విముముక్షు ఏకో
నాన్యంత్వదస్యశరణం భ్రమతోనుపశ్యే." (7-9-44)

"దేవా, మునులు తమకు మోక్షము కావలెనని గోరువారై విజనములందు మౌనముఁ బూనిదిరుగు చుందురు గాని యితరులకు మేలుగలుగవలయునని యత్నింపరు. దీనులగు లోకులను విడిచినాముక్తిని మాత్రమే నేనుకోరను. సంసారమునందిరుగుచుండు నాదీనజనులకు నీవుదక్క నింకొక్కని శరణంబని తలంపను" ఇట్లు శ్రీనరసింహదేవునిస్తుతించినట్లు భాగవతములోనున్నది కాన నతఁడు స్మరణదాస్యభక్తులకు దృష్టాంతము. అతఁడు కావించిననృసింహస్తోత్రము భాగవతములో స్తవరాజము. అదిమనసామాజికులు నొక్కి చెప్పు భగవత్కైంకర్యమును లోకసేవను విశేషముగను ననువదించుచున్నది. దానిలో నభిజనధనవిద్యాదులకంటె భగవద్భక్తి యావశ్యకమనియు భగవదర్పణపురస్సరముగఁ గర్మ

ములఁ జేయనగుననియు, భగవదర్పణములేఁ జేయు పూజాదికము భక్తునియందలి ప్రేమచే భగవంతుఁడంగీకరించి యాపూజాదిఫలము జీవులకెంతోఁ గానలయునో యంతేఁ బంచిపెట్టునుగాని తాననుభవింపఁడనియు, భగవద్దాస్యము, భాగవతసాంగత్యము, భక్తునకు ముఖ్యముగ నుపాదేయములనియు, బహువిశేషములున్నవి. వరములు కోరుమని నృసింహదేవుఁడడుగఁ దనకు వరములక్కఱ లేదనియు, లోకమునకెల్ల విపరీతమగు స్వామిభృత్యత్వమున్ననియుఁ, గామలోభాదులు లేకుండఁ జేయుమనియుఁ, జనకపకృతినొనర్చిన తండ్రిని క్షమించి యతనికి మంచిగతి నిమ్మనియు,నడిగెను. మఱియు, ముక్తిసాధనకక్కఱలేదనియు స్వార్థత్యాగపూర్వకపరోపకారముకొఱకుఁ దను బాధలు పడి దీనులగు తనప్రజలు ముక్తులయ్యెడువఱకు యత్నించి నరహరి యనుగ్రహమున ననన్యచింతతో వారికి ముక్తి సంపాదించెదనని నిశ్చితాభిప్రాయము సెలవిచ్చిన మహో భావులగు ప్రహ్లాదులగుణములు సాకల్యముగ వర్ణింపనలవియే? కొన్నిహరిభక్తిభూమికలలో వర్ణించితిని. హరియందును, సర్వభూతములందును నేకభావముగల మహాత్ముఁడు. వానిచరిత్రమువలన నరయనగు కొన్ని విశేషములు హరిభక్తి భూమికలలో వివరించితి. భగవన్నిందయు,భాగవతాపచారము, సర్వానర్థకరములని హిరణ్యకశిపు నడత

వలనఁ దెలియనగు. హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపుల జన్మకా
రణ మిదివఱలో వివరింపఁబడె. వారివైరభక్తిస్వరూపఫల
ములు దశమస్కంధసారములోఁ జూడనగు.

౫౫. హర్యనుగ్రహంబున రుద్రునికీర్తి యతిశయించుట.

శ్రీహర్యనుగ్రహమున రుద్రునకుఁ ద్రిపురసంహారము
లబ్ధమయినట్లును, రుద్రునికీర్తి యతిశయించినట్లును, వర్ణింపఁ
బడినది.

౫౬. వర్ణాశ్రమధర్మవివరములు.

నారదులు ధర్మరాజునకు సాధారణాసాధారణరూప
ములగు వర్ణాశ్రమధర్మము లుపదేశించి గుణములచేత
ముఖ్యముగ వర్ణనిర్ణయముఁ జేయనగునని గాఢీకరించి సెల
విచ్చిరి:—(భా 7-11-34). "యస్య యల్లక్షణం ప్రోక్తం
పుంసో వర్ణాభిసూచకం, యదన్యత్రాపి దృశ్యేత తత్తేనైవ
వినిర్దిశేత్. శమాదిభిరేవ బ్రాహ్మణాది వ్యవహారో ముఖ్యః
నజాతిమాత్రాదిత్యాహ—యస్యేతి. శ్రీధరటీక:—ఏవర్ణం
బునకేలక్షణంబు సెప్పఁబడియె నయ్యదియితరులలోఁ గన్ప
ట్టునేని దాన నతనిఁ దద్వర్ణయోగ్యంగా నిర్దేశింపఁదగు."
మఱియు, "తన కులధర్మముఁ విడిచి దానవవైరిపదార
విందముల్, పనివడి సేవఁ జేసి పరిపాకము వొందక యెవ్వఁ
డేని చచ్చిన మఱుమేననైన నది సిద్ధివహించుఁ దదీయ

సేవఁ బాసినఁ, గుల ధర్మగౌరవము సిద్ధినహించునె యెన్ని మేనులన్ ?"

౧౬. ఆత్మానాత్మతత్త్వము.

నారదులీతీరున ధర్మరాజున కాత్మానాత్మ తత్త్వ ముపదేశించిరి:— "సంకల్పవర్జనంబునఁ గామమును, కామత్యాగమునఁ గ్రోధమును, దృశ్యపదార్థములం దనర్థ విమర్శమున లోభమును, తత్త్వవిచారమున భయమును, నాత్మానాత్మవివేకమున శోకమోహములను, సాధుసేవ నంబున దంభమును, మౌనమున యోగాంతరాయము లయిన లోకవార్తాదులను, దేహాద్యభిమానత్యాగమున హింసను, కృపచే భూతములవలనిదుఃఖమును, సమాధిచే దైవిక సుఖదుఃఖములను, ప్రాణాయామాదిబలమున దేహజన్యదుఃఖమును, సాత్త్వికాహారాదిసేవనంబున నిద్ర ను, సత్త్వమున రజస్తమస్సులను, నుపశమమున సత్త్వ మును, గురుభక్తిచే సర్వమును, జయింపవలయు. జ్ఞానదీపము నిచ్చిన సాక్షాద్భగవత్స్వరూపుఁడైన గురువు సామాన్య మానవుండను నసద్బుద్ధి చేసిన వానిచదువు కుంజరశౌచం బురీతి నిష్ఫలంబు. లోకము మనుష్యమాత్రుఁగాఁ దలఁచు నీకృష్ణుఁడే సాక్షాద్భగవంతుఁడు" అని నారదులు బోధించె. ఈబోధయొక్కయు, భగవంతుఁడుద్ధవున కుపదేశించిన వర్ణాశ్రమబోధయొక్కయుఁ దాత్పర్యమే మన:—వర్ణా

శ్రమధర్మములను నిష్కామముతోను, నీశ్వరార్పణబుద్ధి
తోను, నాచరించినచోఁ గర్మబంధము క్రమముగఁ బాసి,
భగవద్భక్తిచేకురు. కాననే శ్రీశంకరభగవత్పాదులు కర్మ
యోగ రహస్య మీశ్వరశరణాగతి యని చరమశ్లోక ప్రతిక
లో వ్రాసిరి. కావుననే శ్రీకృష్ణులు బోధదేవులు వర్ణాశ్రమ
ధర్మ విచారఫలము క్రమక్రమముగఁ గర్మత్యాగమనియు,
సర్వకర్మత్యాగపూర్వకమైన భూతదయయు, భగవచ్ఛర
ణాగతియు, మానవముఖ్యధర్మములనియు, నుడివిరి. కాన
నట్టి మహాఫలదాయకములు గాని ప్రకృతవర్ణాశ్రమ
ధర్మాభాసలు సంకరములు, పరిహాసాస్పదంబులు. అవి
మాటినఁగాని మనకు మేలు గలుగదని మహాత్ముల యాశయ
ము. ''శరీరమును రథముఁగా, నింద్రియములను రథ్యములుఁ
గా, నింద్రియప్రేరకంబైన మనస్సును బగ్గములుఁగా, శబ్దాది
విషయముల గంతవ్యదేశములుఁగా, బుద్ధిని సారథిఁగాఁ,
జిత్తము నీశ్వరకృతమహాబంధనముఁగా, దశవిధప్రాణము
నక్షముఁగా, ధర్మాధర్మాభిమానములఁ జక్రములఁగా,
జీవునిరథికుఁగా, బ్రణవమును ధనుస్సుగా, శుద్ధజీవుని శర
ముఁగాఁ, బరబ్రహ్మమును లక్ష్యముఁగా, బెద్దలు నిరూపిం
తురు. రాగము, ద్వేషము, లోభము, శోకము, మోహము,
భయము, మదము, మాన, మవమాన, మసూయ,
మాయ, హింస, మత్సరము, రజస్సు, ప్రమాద, మాకలి,

నిద్ర మున్నగు రజస్తమః ప్రకృతికంబులును, సత్వస్వభావ
ములునగు నవి యెల్లశత్రువులు. ఇంద్రియాదిపరికరనికరం
బెల్ల నాత్మవశమున నిలుపనగు శరీరరూపంబైన రథము
నందాఁక నరుఁడు వహించు నందాఁక మహాత్మసేవానిశాతం
బైన జ్ఞానఖడ్గముం బూని యచ్యుతబలమున నరాతుల నిర
సించి యాత్మానందమును సంతోషించు. అప్పుడు నుపశాంతుఁ
డై రథాదికమగు నీపరికరము నెల్ల నుపేక్షింపఁజను. తప్పిన
నసదింద్రియములను రథ్యములు, నసద్బుద్ధియును సారథియు
నాప్రమత్తు నుత్పథమునకీడ్చి విషయశత్రువులయొద్దఁ జేర్చు.
ఆశత్రువు లధికమృత్యుభయంబై తమోంధంబైన సంసార
కూపమున రథ్యసారథులతో నాతనిఁ ద్రోచు. ప్రవృత్తము
నివృత్తమునన, వైదిక కర్మంబు ద్వివిధంబు. ప్రవృత్త
మునం బునరావృత్తియు, నివృత్తమున మోక్షంబు
నుంగలుగు. శ్యేనాదిహింసకర్మంబు ద్రవ్యమయము.
కామ్యమత్యాసక్తియుక్తంబైన యగ్నిహోత్రాదికంబు. దర్శ
పూర్ణమాసములు, చాతుర్మాస్యము, పశుయాగము, సోమ
యాగము, వైశ్వదేవము, బలిహరణ మనునవి యిష్టమునఁ
బరఁగు, ప్రవృత్తికర్మమునాఁబడు. దేవాలయారామకూప
తటాకాదినిర్మాణము పూర్తలక్షణంబైన ప్రవృత్తంబు.
దేహాంతరారంభకమగు పురోడాశాద ద్రవ్యపరిణామము,
ధూమరాత్రికృష్ణపక్షదక్షిణాయనాభిమానిదేవతలు,

సోమలోకము, దర్శ, మోషధి, వీరుత్తులు, అన్నము, రేతస్సు
నను క్రమమునం బ్రవృత్తికర్మమార్గము పునర్భవకారణం
బగు. వీనిలో ననుక్రమంబునం జొచ్చి తత్తత్సామ్యముం
బొంది మగిడి నిషేకాదిశ్మశానాంతములైన సంసారముల
సంస్కృతుండైన ద్విజుండు ప్రవృత్తికర్మమున నీలోక
మునంబుట్టు. జ్ఞానదీపములగు నింద్రియములలో స్వకర్మ
ములు నయ్యింద్రియములను సంకల్పమూలమగు మనస్సు
నందును, వికారాన్వితంబైన యమ్మనస్సును విద్యాలక్షణం
బైన వాక్కునందును, దాని నక్షరసమామ్నాయంబునం
దును, దాని సర్వాత్మకంబైన యోంకారంబునందును,
నయ్యోంకారమును బిందువునందును, దాని నాదమం
దును, దానిం బ్రాణమందు, నాసూత్రాత్ముని బ్రహ్మమందును,
సమన్వయించి, యగ్ని, సూర్యుం డహః పూర్వాహ్ణ శుక్లపక్ష
పూర్ణిమోత్తరాయణాభిమానిదేవతలు నను మార్గము
నంజొచ్చి బ్రహ్మలోక మధిగమించి స్థూలోపాధి యగు
విశ్వునకు సూక్ష్మలయంబుం గావించి సూక్ష్మోపాధి యగు
తైజసుండై, సూక్ష్మముం గారణమున లయించి, కారణో
పాధియగు ప్రాజ్ఞుండై కారణస్వరూపమును సాక్షిస్వరూపం
బున సమన్వయించి, తురీయుండై సర్వలయమున నాత్ముండు
ముక్తుండగు. అట్లు బ్రహ్మలోకం బధిగమించినవారికి నాలు
గుగతులు గలుగు. ఆలోకమును సాధించిన సగుణ

బ్రహ్మోపాసకులు బ్రహ్మలోకంబు నపసి యాబ్రహ్మతో ముక్తి నొందుట యొకటి. అట్టి సగుణ బ్రహ్మోపాసకులలోను, నిర్గుణ బ్రహ్మజ్ఞానులలోను, గొందఱకు నంతకుముందు వారుచేసిన ప్రకృష్టకర్మోపాసనలవలన వేఱొకకల్పమునఁ బుణ్యతారతమ్యమున నాధికారికపదంబు లభించుట మఱియొకటి. అశ్వమేధయాజులు, సత్యబ్రహ్మోపాసకులు, బ్రహ్మలోక మధిగమించి హిరణ్యగర్భునియానంతర మీ మానవసృష్టి(కల్పము)లో జన్మింపరు. ఇది మూఁడవది. భగవద్భక్తులై బ్రహ్మలోకంబు గతించినవారి కడ్డువచ్చినప్పుడు దానిని భేదించి విష్ణుపదం బారోహించుట నాల్గవది. నిర్గుణజ్ఞానికి దేహావియోగకాలమందే ముక్తి. సాలగ్రామమందు విష్ణుబుద్ధిని, బాషాణమందు శివబుద్ధిని వలెఁ, జేయుప్రతీకోపాసకులు విద్యుల్లోకము నర్చిరాదిమార్గమున నేగుదురు. ఇత్యాది దేవయానంబు, నివృత్తికర్మగమ్యంబు. ప్రవృత్తికర్మపరుఁడానుపూర్వితో మగిడిమగిడి పుట్టువిధమున నివృత్తినిష్ఠుఁడైన యాత్మయాజి యుపశాంతాత్ముఁడాత్మస్థుఁడు గావునఁ బునరావృత్తి నొందఁడు. వేదబోధితంబులైన యీపితృయాన దేవయానముల రెంటిని శాస్త్రచక్షుసంబున నెఱింగిన యతఁడు దేహస్థుఁడయ్యు మోహమును బొరయఁడు. దేహములకాదిని గారణరూపమున నంతమున నవధిరూపమునను వెలుపల భోగ్యరూప

మునను లోపల భోక్తృరూపమునను బర మపరమునఁ దనరి జ్ఞానజ్ఞేయంబులు, వచన వాచ్యంబులు, తమః ప్రకాశంబులును, దానయై జ్ఞాని తనకంటె లాఁతివస్తువుంగానక యుండును పరమాత్మయై వెలయుఁగావున మోహామెట్లు లేనియు? ప్రతిబింబము వాస్తవముగాదని తర్కవిరోధము నిశ్చితంబై యున్నను, వాస్తవంబని తోఁచురీతి నింద్రియార్థవిషయంబెల్ల దుర్ఘటంబు గావున నాభాసరూపమున వర్థమని వికల్పితంబగు. అయ్యది పారమార్థికంబుగాదు. పృథివ్యాదిపంచభూతముల యైక్యబుద్ధ్యాలంబనరూపమై యద్వయమగు దేహాదికము సంఘాతారంభకపరిణామములలో నొక్కటిగాని, సంఘాతముగాని, తద్వికారముగాని, తత్పరిణామముగాని, తదత్యంతభిన్నముగాని, తదన్వితముగానికాదు. కావున వృథాభూతము. మహాభూతములవయవిద్రవ్యములు గావున సూక్ష్మావయవములు లేకుండిన నుండవు. అవయవి లేకుండినచో నవయవములు నుండఁజాలవు. పరమాత్మస్వరూపమునకు వాస్తవభేదము లేకుండినను, బూర్వరూపారోపనావృత్త్యముచేసి భ్రాంతిగలుగు. ఆభ్రాంతి యవిద్యయుండునంతకునుండు. అయ్యవిద్య దొలఁగినఁ దానుందోపన తొలఁగును. స్వప్నమున నొండొకస్వప్నము జాగరంబును గాంచురీతి, సర్వము మిథ్యయై యున్నను, శాస్త్రమువిధి నిషేధములబోధించు. ఆత్మతత్త్వానుభవమున భావా

ద్వైత క్రియాద్వైత ద్రవ్యాద్వైతములనఁద్రివిధా ద్వైతము నాలోచించి, మునివస్తువునెడ భేదబుద్ధి తత్త దధికారభేదమునఁ గర్మభేదబుద్ధి, సత్కర్మసాధితఫల మాత్మైక భోగ్యమనుబుద్ధి, యనుమూఁడు స్వప్నములను జాగ్రదాద్యవస్థాత్రయమును నిరసించును. పటమునకుఁ దంతువులకు నైక్యమెట్లట్లు భేదము మిథ్యగావున నుత్పత్తికిఁ బిమ్మటఁ గార్యకారణంబులు రెండునొక్కటియే యని యాలోచించుట భావాద్వైతము, మనోవాక్కాయ కృతములైన సర్వకర్మములను సాక్షాత్పరబ్రహ్మమునందు సమర్పించుట క్రియాద్వైతము. తనకును జాయాసుతా దులకు నితర ప్రాణులకు దేహము పంచభూతాత్మకత్వమున నొక్కటేయనియు భోక్తపరమాత్మస్వరూపమున నొక్కఁ డేయనియు నభేదమాలోచించి యందఱి యర్థకామ ములు నొక్కటిగాఁ జూచుట ద్రవ్యాద్వైతము. ఎవ్వని కెయ్యది, దేశకాలదేవ్వనివలన నిషిద్ధముగాకుండు, నవ్వి ధంబు దప్పకుండ నరుం డనాపన్నుండయ్యుంబునఁ గర్మము లాచరింపవలయు నివి యాదిగాఁ గలుగు వేదచోదిత కర్మముల నర్తించు నరుఁడు గృహాశ్రమంబున నుండియుఁ గృష్ణునిమీఁది భక్తియోగమునఁ దద్గతింగాంచు." మఱియు,

లౌకికాలౌకికకర్మములనన్నియు భగవదర్పణ పుర స్సరంబుగ భగవత్ప్రీతికొఱకుఁజేసి భగవదనుగ్రహముఁ బడసి సంసారబంధమోచనంబు నొందనగునని చెప్పి

పూర్వకల్పమందలి తనగంధర్వజన్మముఁ జెప్పి, శ్రీకృష్ణభక్తి యాత్యంతిక పురుషార్థదాయకమని చెప్పి, యిట్లు నారదులు నిగమించిరి:—

ఉ. "ఏపరమేశుచే జగము లీ
సచరాచరకోటికింశోభ సము
ద్దీపితమయ్యె నేవిభుని
దివ్యకళాంశజు లబ్జగర్భగౌ
రీపతిముఖ్యదేవముని
బృందము లెవ్వఁడంతుఁ
డచ్యుతుండా పురుషోత్తముండు
కరుణాంబుధి కృష్ణుఁడు పోనరేశ్వరా!'

అఖిలాధారుఁ డజాదిదుర్లభుఁ
డు బ్రహ్మంబైన విష్ణుండు నీ
సుఖమందర్పితుఁడై నివాసగతుఁడై
మర్త్యాకృతిన్ సేవ్యుఁడై
సఖుఁడై చారకుఁడై మనోవహితుఁడై
సంబంధియై మంత్రియై
సుఖదుండయ్యె భవన్మహామహిముఁ
దాఁజోద్యంబు ధాత్రీశ్వరా"

౪౭. కర్మబ్రహ్మవిచారము.

మఱియు, కర్మబ్రహ్మవిచార మిదివఱలో నేను జేసిన శ్రీవిద్యారణ్యచరిత్రములో నిట్లు సంగ్రహించితిని:—

"మనచర్యకు సంస్కృతమునఁ జేయు కర్మ - అదిలౌకికము, అలౌకికము, నని రెండువిధములు. లౌకికమన, మనము చేయుభోజనమజ్జనాదులు. అలౌకికము, శ్రౌతము, స్మార్తము, అని రెండు తెఱఁగులు. శ్రౌతము వేదోక్తము, స్మార్తము స్మృతిపురాణేతిహాసాద్యుక్తము. ఈయుభయకర్మములు నిత్య, నైమిత్తిక, కామ్యము, లని త్రివిధములు. ప్రతిదినము బ్రాహ్మణాదివర్ణులు, బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రములు, తప్పక చేయ వలసిన దని శ్రుతిస్మృత్యాదులలోఁ జెప్పఁబడిన కర్మములు నిత్యములు; ఆధాన సంధ్యావందనాదులు నిత్యములు. అమావాస్యాగ్రహణాదినిమిత్తమును బురస్కరించుకొని చెప్పఁబడు శ్రాద్ధకర్మాదికము, పాపపరిహారక మగు ప్రాయశ్చిత్తకర్మము, నైమిత్తికములు. ఫలముకోరి చేయునది కామ్యకర్మ. వృష్టికొఱకుఁ జేయుకారీరవారుణజపాదులు కామ్యములు. మఱియు నలౌకికకర్మము ప్రవృత్తినివృత్తి రూపములుగ నున్నది సంసారసంబంధముగలది ప్రవృత్తి, దానిని మరీచ్యాదు లంగీకరించిరి. నివృత్తి సంసారసంబంధము లేనిది, దానిని సనకాదులు స్వీకరించిరి. మఱియు సర్వకర్మము, మానసికము, వాచికము, కాయికము, నని యుఁ గూడ నగు. కర్మ, ధర్మ, శబ్దములు ప్రాయికముగాన లౌకికకర్మార్థమందు శ్రౌతస్మార్తగ్రంథములలో వాడఁబడును. ఈకర్మకు ఫలముకలదు. ఆఫలమైహిక మనియు, నా

ముష్మికమనియు, ద్వివిధము. అష్టకాదినాధ్యమగు పుష్ట్యాది ఫలమైహికము. ఆముష్మిక మభ్యుదయము, నిశ్శ్రేయసము, అని రెండు తెఱఁగులు. అభ్యుదయమనఁగాఁ బారత్రికస్వర్గాది భోగము. నిశ్శ్రేయస మనమోక్షము. కర్మమభ్యుదయమునకు సాక్షాత్సాధనము. కర్మవలనఁ జిత్తశుద్ధి యుదయించి తదనంతరము తత్త్వజ్ఞానముపుట్టిదానిపరిపాకముచే మోక్షము కలుగును, గాన నిశ్శ్రేయసమునకుఁ బరంపరాకారణము కర్మము. ధర్మమువలన సుఖము, జ్ఞానమును బుట్టు, జ్ఞానము వలన మోక్షముఁ బొందును. అని స్మృతికారుఁడు జెప్పుచున్నది. సర్వాశ్రమములచేఁ నుష్ఠింపఁబడు నిత్యకర్మవలన ప్రత్యవాయ (పాప) పరిహారము, సత్యలోకప్రాప్తి, బ్రహ్మజ్ఞానేచ్ఛ, కలుగు నని, శ్రుతిస్మృతిమీమాంసాన్వయసిద్ధాంతము. నిత్యకామ్యకర్మములఁ జేసినచో ఫలదాయకములు గాన నవి తద్విషయములో సమములయ్యును నిత్యములు చేయనిచోఁ బాపమునచ్చును గాన కామ్యములకంటె భిన్నములు. దర్శమొదలగునవి వచ్చునపుడు చేయక తప్పని కర్మలు గాన నిత్యములనంటివే. నైమిత్తికములు కూడఁ దప్పని సరివే. నిత్యనైమిత్తికకర్మానుష్ఠానమువలనఁ జిత్తశుద్ధి కలిగి జ్ఞానోత్పత్తి కలుగును గాని, రాగప్రయుక్తములయిన కామ్యకర్మలను జేసినచో జ్ఞానేచ్ఛకలుగదు. నిత్యకర్మము సంకల్పభేదముచే సంస్కారము, వివిదిషాజనకము, నని రెండు

విధములు గలది. శ్రుతిస్మృతులలో విహిత మని చెప్పం
బడుకర్మ సంస్కారము. నిషేకాదిశ్మశానాంతసంస్కార
ములు, దృష్టాంతములు. తాను చేయు కర్మము(లౌకికమయిన
నలౌకికమయినను సరె) తనకు వైధ (చేయక తప్పదు) మ
నియు, దానిఫలమీశ్వరునకర్పణము చేయఁబడుఁగాక, యది
తనకక్కఱలేదు, అని యెవఁడు కర్మముఁ జేయునో యది వా
నికిఁ దత్త్వజ్ఞానేచ్ఛను బుట్టించును. కాన మోక్షేచ్ఛగలవాఁ
డీశ్వరార్పణబుద్ధిచేఁ గర్మముఁ జేయ నగు. ప్రపంచము
లో మానవజాతిచేయు కర్మసాధారణము, అసాధారణము,
నని ద్వివిధము. సత్యము, దయ, క్షమ, యనసూయ, శుచి
త్వము, అనాయాసము, మంగళము, అకార్పణ్యము,
శమము, దానము, అహింస, గురుశుశ్రూష, తీర్థసేవ,
అలోభత్వము, దేవపూజ, మొదలగునవి మానవసా
ధారణధర్మములు. ఆయాయి వర్ణములకు, ఆయాయి
ఆశ్రమములకు, శ్రుతిస్మృతులలోఁ జెప్పఁబడినపూర్వోక్త
ధర్మములు, అసాధారణములు. ఇవి యన్నియు నీశ్వరార్పణ
బుద్ధితో ముముక్షువుచేఁ జేయఁబడినచో మోక్షసాధనము
లగు చిత్తశుద్ధిజ్ఞానములను బుట్టించు. మోక్ష మనుని శ్రే
యసమన, నాత్మస్వరూపము తానని యెఱుఁగుట.
స్థూలదృష్టిచేఁ జూడ, లోకములో నాత్మ, యనాత్మ, యను
రెండువస్తువులు తెలియుచున్నవి. బుద్ధిమొదలు దేహము

వఱకు నుండు ప్రపంచ మనాత్మ యనఁబడు. తదితరము, దానికి నాధారము, ఆత్మ:—ఆయాత్మ యాథార్థ్యమును గురూపదేశ శాస్త్రజన్యజ్ఞానముచే నుత్తమాధికారు లరయుదురు. ఆత్మయే జిజ్ఞాసునిజస్వరూప మని యరయుట మోక్ష మని యద్వైతుల నిశ్చయము. అదిజన్యము కాదు. ఆత్మనిత్యము. అత్యంతసామాన్యము, దానినిజస్థితిని దెలియుటయే మోక్షప్రాప్తి. దాని మఱుంగు దెలియకుండుటచే ననాత్మయగు జగము దానికంటె వేఱనియు, నదితాను, తనది యనియు, భ్రమగలుగు. ఆత్మకంటె జగము వేఱు కాదనియు, జగమునకు నాత్మయాధార మనియు, లెస్సఁగ ననుభవమునకుఁ దెచ్చికొనవలయు. ఆత్మకు, ననాత్మకు సంబంధమును దెలుపుటకు మృద్ఘట రజ్జుసర్ప దృష్టాంతములు శ్రుతులలో నున్నవి. కుండఁ జేయుటకు ముందు, చేసిన తర్వాత, కుండ పగిలిపోయిన తర్వాత,—మూఁడుకాలములలోను—దానికి హేతువగుమన్ను మన కగపడుచున్నది. మట్టి వికారమేకుండ. మట్టి స్వరూపము తెలిసినచో దాని యాకారవిశేషమే కుండయనియు, మట్టికంటె వేఱు కాదనియు, లెస్సగఁ దెలియ నగు. అటులే యీజగత్తు యొక్క సృష్టికిఁబూర్వము, స్థితికాలమందును, ప్రళయమందును, జగత్తు నాత్మకంటె వేఱుకాదు. ఆత్మయొక్క యాకారవిశేషమే యని యరయఁదగును. దీనిని 'పరిణా

మవాదము' అని శాస్త్రజ్ఞు లందురు. అనఁగాఁ గారణము తన రూపుమాఱి కార్యరూప మగుట. పాలు పెరుఁగయినట్లు, మన్నుకుండయయినట్లు—ఇట్టిసంబంధ మీశ్వరునకు జగత్తునకునున్నదనినచోఁ బ్రతి పలుకులోనునీశ్వరచైతన్య మున్నదని బోధించినచో, నుపాసకునకు 'ఆత్మవత్సర్వభూతాని'యను న్యాయము ననుసరించి సర్వప్రపంచవిషయములందు సౌహార్దము, సర్వము తన స్వరూప మను జ్ఞానము, నహింసాభూతదయాసత్యగుణాదులు గలుగును. అందుకొఱకు నీవాదము ననుసరించి మృద్ఘటదృష్టాంతము శ్రుతులలోఁ జెప్పఁబడెను. ఇది వ్యవహారభూమిలో నుత్తమదశను బోధించుచున్నది. దీని సాధనములు భగవద్గీతా ద్వాదశాధ్యాయాదులలోఁ జూడనగు. ఈ దృష్టాంతమువలన నింకొక సంగతిఁ దెలియనగు. కార్యము కారణముకంటె భిన్నరూపము గలదిగా స్థూలదృష్టులకగపడినను నిజస్వరూపము విచారించినచోఁ గార్యము కారణమును విడిచి యగపడదు గాన కారణజ్ఞానము కలుగఁ గార్యము కారణరూపమే యని తెలిసి గ్రహించుటయే నిజమయిన తెలివి. అటులే సత్పదార్థ మగు నాత్మను దెలియఁగఁ గార్య మగుప్రపంచ మాత్మను విడిచియుండదు. కాన ప్రపంచముయొక్క నిజస్వరూప మాత్మయే యని తెలిసి గ్రహించుటయే నిజమయిన తెలివి. ప్రపంచము

వికారము, నామమాత్రముగలది, సత్యముగాదు, అని
చెప్పుటకు ఘటము వికారము, నామమాత్రము వ్యవహార
మునకుఁ గాను ధరించినది, సత్యము కాదు, అని "మృత్తి
కేత్యేవ సత్యం వాచారంభణం వికారో నామధేయం"
అని ఛాందోగ్యములో సోపస్కారముగ నున్నది. పరమార్థ
ము విచారించినచో, సనాత్మయగు ప్రపంచమునకు నా
త్మను విడిచి వేఱుస్థితి లేదు. ఈయర్థమును స్ఫుటముగ
బోధపఱుటకు మహోపనిషత్తులోనగువానిలో రజ్జుసర్పదృ
ష్టాంతము స్వీకరింపఁబడె. పురుషుఁడు త్రాఁటినిజూచి పాముని
భ్రమపడినపుడు నిజముగాఁ బామును జూచినపుడు కలుగు
భయకంపాదులు గలుగుచున్నవిగద—అటులే మనకు
మన దేహము మన మనసియు, దేహసంబంధు లగు బంధు
వులు, స్నేహితులు, చరాచరాత్మకప్రపంచము, మనవియ
నియు, స్పృశవిశ్వాసమున్నంతవఱకు వానియందు మోహ
ముపోదు. అది సర్వానుభవసిద్ధమే. దేహాదులు సర్పస్థాని
యములు. అనఁగా నాత్మచైతన్యమును మన మెఱుంగక
దానిని దేహము దేహసంబంధమగు సర్వప్రపంచము నని
భ్రమయుటవలన వానివశమయితిమి. సర్పముకాదు, రజ్జు
వని తెలిసినయాప్తుఁడు చెప్పినతోడనే, భయకంపాదు
లుడిగి యది నిజముకాదనుజ్ఞానము మన కంకురించును.
అటులే గురూపదేశశాస్త్రజ్ఞానములచేఁ బ్రపంచము

మనము కాదు, మనది కాదు, అదియు, మనము, నాత్మస్వ
రూపమేయని యనుభవము కలిగినచోఁ బాహ్యావస్థ
నిజము కాదని తెలియదా? మనకు భ్రమలేక పూర్వము,
భ్రమయున్నప్పుడు, అది నివారణమయిన తర్వాతను, రజ్జు
వువలె నాత్మ యున్నదిగాని సర్పము లేదు, ప్రపంచము
లేదు,—అయినను, సర్పమువలెను, జగత్తువలెను, రజ్వా
త్మలు, మన కగపడినవి. కాన నది 'వివర్తవాద' మని శాస్త్ర
జ్ఞులందురు. అనఁగా నొకవస్తువు తనస్వరూపముచెడక యే
యింకొక స్వరూపముతో నగపడుట వివర్తము. త్రాఁడు
పామువలె గానుపించుట తనస్వరూపము మాఱి యింకొక
టిగ నగపడుట పరిణామము—మన్ను కుండఁగ మాఱిన ట్లు.
ఈరెండువాదములు శ్రుతిసిద్ధములయినను వివర్తము పర
మార్థతత్త్వమును బోధించుననియు, పరిణామము, ఉపాస
నార్థమనియు, శంకరులు సూత్రభాష్యాదులలో వ్యవస్థ
చేసిరి. ఈరెండుదృష్టాంతములవలన మనమరయ నగు నంశ
మేమనఁ 'గారణము లేనిది కార్యము కలుగదు, ఆధారము
లేనిది భ్రమ గలుగదు. అనఁగా మన్ను లేనిది కుండను జేయ
లేము, త్రాఁడు లేనిది పాము అనిభయపడము,' అనుజ్ఞానము.
కాన సర్వప్రపంచమునకుఁ గారణము, లేక యధిష్ఠానము,
నగునొకటి యుండవలయు. దానికి 'సత్' 'తత్' 'బ్రహ్మ

'ఆత్మ' అని వేదనామములు. కారణమును విడిచి కార్య ముండనిరీతి, అధిష్ఠానమును విడిచి భ్రమలేని రీతి, నాత్మ ను విడిచి జగత్తుండదు, అని తెలియవలెను. ఇందుకే య ద్వైతులు జగత్తు మిథ్యయనియెదరు. అనఁగా బ్రహ్మ కంటె జగత్తు వేఱుగ సృష్టిస్థితిలయములు గలదిగా దని తాత్పర్యము. అయితే బ్రహ్మకంటె వేఱుగ మన యింద్రి యములకు గోచరించు చున్నది కాన జగత్తు స్థితికాల ములో బ్రహ్మకంటె వేఱుగా నగపడుచున్నది. కాన నేజగత్తు బ్రహ్మకంటె వేఱా, కాదా, యని చెప్పుట య గ్నికి దాహకశక్తివలె సాధ్యము కాదనియు, నుభయులసం బంధ మనిర్వచనీయమనియు, శాస్త్రయుక్తులతో నద్వై తాచార్యులు స్థాపించిరి. మఱియు, 'మిథ్య' యనఁగ శశ విషాణమువలె శూన్యమని కాదు, బ్రహ్మకంటె వేఱుగ నుండదు, అనియు, వ్యవహారక్షమమనియుఁ, దెలియ నగు. దీనినిం దెలియక, పూర్వులలోఁ గొందఱు భ్రమపడినారు. కాననే యద్వైతులు శ్రుతియుక్త్యనుభవములచే బద్ధా వస్థ వ్యావహారికమనియు, ముక్తావస్థపారమార్థికమనియు, నుడివిరి. పూర్వోక్తభ్రమ మనకనాదిగఁ గల దని మన యనుభవమే చెప్పుచున్నది. దానిని శ్రుతిస్మృతులు వ్యక్తీ కరించినవి. ఆభ్రమకుఁగారణ మగు నజ్ఞానము నవిద్య యం

దును. దానినివృత్తియే మోక్ష మనియు, లేక మోక్షఫల
మనియు, నందురు. దాని యావరణ విక్షేపాదివిశేషము
లను బంచదశిలోఁ జూడ నగు. ఆత్మ యొక్కటియై త్రికా
లాబాధ్య మగు సత్పదార్థ మని చెప్పుటచే జీవులు కూడఁ
జైతన్యస్వరూపు లగుటఁ జేసి యాత్మస్వరూపులే యనియు
నవిద్యోపాధిసంబంధముచే నాత్మ పలువిధములుగఁ గనఁ
బడి, వానికి బంధమోక్షములు జలచంద్రవృద్ధిహ్రాస
ములవలె లభ్యము లగుననియు, బ్రహ్మాత్మైక్యసాక్షాత్కార
మువలన నజ్ఞానము సంసారమును నశించి యానందస్వరూ
పుఁ డగు ననియు, నద్వైతసిద్ధాంతము. ఏపనిని—లౌకిక
కర్మగాని లేక యలౌకికకర్మగాని—చేసినను, మనోవాక్కా
యము లేకీభవింపఁ జేసి, ఫలాభిసంధి లేక తనకు వైధమని
యెంచి, యీశ్వరునందు నిత్యకర్మము దానిఫలమును సమ
ర్పించి కామ్యకర్మాచరణమునందుఁ గలిగిన దృఢాసక్తితోఁ
దానిని జేయఁగ నట్టిధన్యునకు, పాపహానియై యహంమమ
తలు తగ్గి యతఁడు లోకోపకారము చేయ నగు. దానంజేసి
తనకు శ్రేయ స్సగు. రజస్తమోగుణములు తగ్గి సత్వము
వృద్ధియై, జ్ఞానోదయమునకుఁ దగిన యవస్థ యతని కొక
జన్మమందుఁగాని యనేకజన్మములయందుఁ గాని, చేకుఱు.
మఱియు భక్తివైరాగ్యములతోఁ గూడిన జ్ఞానము వృద్ధిఁ

పొందఁగ, సాధనసంపత్తి స్థిరీకరణము కాఁగ, నాత్మస్వరూ
పము తెలియఁగ, సుఖమునొందు నని శ్రుతిశిరస్సులు,
భగవద్గీతాభాగవతములు, వ్యాససూత్రములు, నొక్క
చెప్పుచున్నవి. వీనిలోని సూక్ష్మ లేశము లీతీఱున శంకరులు,
మాధవాదులుం, దమతమ భాష్యాదులలో వ్రాసిరి.
ఐహికాముష్మిక విషయభోగములనుండి విరక్తి, సగుణ
నిర్గుణోపాసనముఁ, దత్త్వజ్ఞానము, మోక్షమునకు సాధ
నములని యుపనిషన్మతము. ఈ మూఁటిలో విరక్తి
ప్రథమ భూమిక. అది లేనిది తక్కిన రెండులవడవు.
భక్తివలన విరక్తిజ్ఞానములు గలుగునని భాగవతమతము.
ఉపాసనకే భక్తియోగ మని భగవద్గీతా భాగవత
నామము. భక్తి విరక్తులు లేనిది జ్ఞాన మంకురింపదు
జ్ఞానము లేనిది మోక్షము దొరకదు, కాన విరక్తి,
భక్తి, మోక్షమునకుఁ బరంపరాకారణములనియు, జ్ఞాన
ము సాక్షాత్కారణ మనియు, శంకరసిద్ధాంతము. కాని
జ్ఞానావస్థలోఁ గూడ భక్తివిరక్తు లావశ్యకములే. ఆ
రెండు జ్ఞానమును స్థిరీకరణముఁ జేయుటకుఁ గడు సహా
కారులు. ఈరహస్యమును శంకరులుభగవద్గీతలోని 10 వ
యధ్యాయములోని 11 వ శ్లోకములోని "జ్ఞాన దీపేన
భాస్వతా" అను రూపకముయొక్క యవయవము

అన్నింటిని వివరించు నవసరమందు వ్యక్తీకరించిరి. దీనినే మాధవులు పంచదశీజీవన్ముక్త్యాదిప్రకరణములలో విస్తరించిరి."

మ. తపమున్ వంశము తేజమున్ శ్రుతము సౌం
దర్యంబు నుద్యోగము
న్నిపుణత్వంబుఁ బ్రతాపపౌరుషములు
న్నిష్ఠాబలప్రజ్ఞలున్
జపయోగంబులుఁ జాలవీశ్వరభవ
త్సంతుష్టికై దంతి యూ
థపుచందంబున భక్తిసేయవలయున్
దాత్పర్యసంయుక్తుఁడై.

హరిః ఓమ్

శ్రీగురుభ్యోనమః

అష్టమస్కంధసారము.

ఉ. నల్లనివాఁడు పద్మనయ
నంబులవాఁడు మహాశుగంబులు
న్విల్లును దాల్చువాఁడుఁ గడు
విప్పగువక్షమువాఁడు మేలుపైఁ
జల్లెడువాఁడు నిక్కినభు
జంబులవాఁడు యశంబు దిక్కులం
జెల్లెడువాఁడు నైన రఘు
శేఖరుఁ డీవుత మాకభీష్టముల్.

౪౮. అష్టమస్కంధసంగ్రహము.

సోదరులారా!

అష్టమస్కంధములో మన్వాదులచే ప్రకాశితములగు సద్ధర్మములు వర్ణింపఁ బడినందున దానిని మన్వంతరమను

దురు. ప్రతిమనువుకాలములో మనువు,మనుపుత్రులు, సప్త
ఋషులు, ఇంద్రులు, సురలు, వేఱువేఱుగ హరిశాసనం
బున నామన్వంతరంబుల నడుపుదురు. యజ్ఞాదులగు
పురుషోత్తమావతారములను జన్మకర్మాదులు, మొదటి
రెండు స్కంధములలో సంక్షేపముగఁ జెప్పఁబడినవి.
తత్ప్రేరితులై యామనువులు వారి పుత్రాదులు జగత్పాలన
కార్యము లొనర్తురు. చతుర్యుగాంతమునం గాలగ్రస్త
ములైన ధర్మప్రవర్తక శ్రుతిగణంబులకెల్ల సప్తర్షులు పునః
ప్రచారంబు సేయుదురు. అటఁ జతుష్పాదోపశోభితంబైన
ధర్మమును హరినిదేశమునం జేసి మనువులు భువిలోఁ బ్రవ
ర్తింపఁజేయుదురు. మనుపుత్రులయిన రాజులు మన్వం
తరాంతంబుదనుక యథాభాగముగ ధర్మముఁ బ్రజల
నేలుదురు. సురలు మున్నగువారు యజ్ఞభాగముల
భుజింతురు. ఇంద్రులు భగవంతుఁ డిచ్చిన త్రైలోక్య
రాజ్యలక్ష్మి ననుభవించుచు ముల్లోకంబు లేలుచుఁ దఱి
లోఁ బాసఁగురియుదురు. హరిసిద్ధేశ్వర రూపంబులెత్తి
ప్రతియుగంబునందును ఋషిరూపమునఁ గర్మంబును, యో
గేశరూపమున జ్ఞానమును, నుపదేశించు. మఱియు బ్రహ్మ
ప్రజాపతిరూపమున సర్గమును, రాజరూపమున దస్యు
సంహారపూర్వకసాధురక్షణమును, కాలరూపమునలయ

మున్నుం, గావించి భిన్నభిన్నరూపముల నాజగదీశ్వరుండు దోఁచు. నామరూపాత్మకంబైన మాయచే విమోహితులై జనులు నానాశాస్త్రనిరూపితుండైన యప్పరమేశ్వరుం గానేరరు.

౪౮. మొదటినాలుగు మన్వంతరములు.

మొదటస్వాయంభువస్వారోచిషోత్తమతామసులను నలుగురు మనువులచరిత్రము సంగ్రహముగఁ జెప్పఁబడె. ఆమన్వంతరములలో వరుసగ యజ్ఞ, విభు, సత్యసేన, హరి రూపములతో భగవంతుఁడగు విష్ణు వవతరించి లోకపాలనముఁ జేసెను. ఈమనువు లాధికారికులు. నాల్గవ మన్వంతరమందు హరి గజేంద్రమోక్షణముఁ గావించె. ఆచరిత్రము సుప్రసిద్ధము. అందలిగజేంద్రస్తోత్రము సంస్కృతాంధ్రములందు ముద్దులు మూటగట్టుచున్నది, సర్వాస్తికమతస్థులకు సమ్మతము. గజేంద్రుఁ డార్తభక్తుఁడు. పురుషప్రయత్నము పూర్తిగఁ జేసినపిదప స్వప్రయత్ననివృత్తిపూర్వకపరప్రవృత్తిప్రార్థనారూపమగు శరణాగతి గజేంద్రుఁడు చేయుటచే శ్రీహరి యతనిని రక్షించెను.

౫౦. రైవత మన్వంతరము.

అయిదవదియగు రైవతమన్వంతరములో వైకుంఠలోకకల్పనము జరిగెను. భగవంతులు వైకుంఠావతారమెత్తిరి. మూఁడవ స్కంధములోఁ జెప్పఁబడిన సనకసనందాదులు వెళ్లినలోకము పంచమమన్వంతరమున వైకుంఠ మూర్తిచే నిర్మింపఁబడిన వైకుంఠలోకముగాని ద్వితీయస్కంధములో బ్రహ్మకు నారాయణుఁడు చూపిన వైకుంఠముగాదు. అదినిత్యలోకము, దానినే పరమపదమనెదరు.

౫౧. చాక్షుష మన్వంతరము.

చాక్షుషమన్వంతర మాఱవది. అందుభగవంతుఁ డజితుఁడుగ నవతరించెను. అందుసముద్రమథనమున మందరముగ్రుంక శ్రీహరికూర్మరూపమెత్తి దానిఁ బైకెత్తెను. ఈకథకు వ్యాప్తివిశేషము. ఈమన్వంతరమందుఁ బలి త్రిలోకాధిపత్యము నొందఁగనింద్రుఁడు దుర్బలుఁడై భగవదుపదేశమున నతనితో సంధిఁ జేసికొని, యుభయులు, వారియనుచరులు, సముద్రమథనముఁ జేసిరి. అందుద్భవించిన హాలాహలమును భగవంతుఁడగు మహాదేవుఁడు పార్వతి యనుమతితో మ్రింగి త్రిలోకములను రక్షించె.

లోకరక్షణమందు వారికిఁగల యభినివేశ మమితమని యిది నటలో వర్ణింపఁబడినది. భగవంతులు, భాగవతులు, నెన్ని పాల్గొనను బడి జగద్రక్షణముఁ జేయుదురుగాన వారి కర్మ మనుసరించుట మనకుఁ బరమధర్మము, శ్రేయస్కరము. అదియే హరిపూజలలో శ్రేష్ఠము. విషానంతర మనేకవస్తువులు పాలకడలిలోఁ బుట్టి తుదకమృతము పుట్టఁగ దాని గ్రహించుటకు సురాసురలు పోరాడ శ్రీహరి మోహినీ రూపమున దానినిఁ బంచఁగ శివుఁడా రూపమును మోహించి విష్ణుమాయయని గ్రహింప నా రూప మంతర్ధానమయ్యె. కాన విష్ణుమాయారూపమగు కామమును జయించుట భాగవతోత్తములకుఁగూడ నసాధ్యమని యరసి దాని జయముకొఱకు భగవచ్ఛరణాగతియే యుపాయమని యెంచి దానినాచరింపనగు.

౫౭. వైవస్వతమన్వంతరములో బలిబంధనము

వైవస్వతమన్వంతర మేనది. అది యిప్పుడు జరుగుచున్నది. శ్రీమన్నారాయణనాభికమలములో బ్రహ్మ పుట్టెను. బ్రహ్మమానసపుత్రుఁడు మరీచి. అతనికొడుకు కశ్యపుఁడు. అతనికి నదితియందు వివస్వతుఁడను సూర్యుఁడుదయించె. అతనికి సంజ్ఞయందు శ్రాద్ధదేవుఁడగు వైవ

స్వతుఁడుఁ పుట్టె. ఇతఁడిప్పటిమనువు. పూర్వకల్పమందు నితఁడు ద్రవిడేశ్వరుఁడగు సత్యవ్రతుఁడు. ఈమన్వంతరమం దిక్ష్వాకాదులానైవస్వతుని పుత్త్రులు, వసురుద్రాదిత్యాదులు దేవతలు, కశ్యపాత్రి వసిష్ఠాదులు సప్తర్షులు, పురందరుఁ డింద్రుఁడు. కశ్యపాదితులకు భగవంతుఁ డుపేంద్రుఁడగు వామనరూపమున నుదయించి త్రివిక్రమావతారము నొందెను. అపుడు బలిచక్రవర్తిని బంధించి స్వర్గమింద్రున కిచ్చెను. సంపద్విపత్తులలోఁగూడ సత్యమును, ధర్మమును, సన్మార్గమును, హరిభక్తియు, బలి తప్పలేదు. కాన నతనికి సుతలములో నాధిపత్యమిచ్చి యతనిసన్నిధిని భగవంతుఁ డుండి నానర్హి యగు భవిష్యన్మన్వంతరములో నతనికి నింద్రపదవి నొసంగెను. బలిచరిత్రము సుప్రసిద్ధము, కీర్తనీయము, నాచరణీయము. ఈమన్వంతరములో బలి భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యయుక్తుఁడై పాతాళలోకములో రాజ్యాధికారమందు హరిచే నియుక్తుఁ డయ్యెను. ఆత్మనివేదన భక్తికి బలి దృష్టాంతము.

౫౩. చతుర్దశమన్వంతరములు.

ఇప్పుడు జరుగుచున్నది శ్వేతవరాహకల్పము. ఇంతకుఁబూర్వము పాద్మకల్పము. శ్వేతవరాహకల్పములో

సగముపైన నొకగంట కాలమయినది. ఈకాలములో లోక వ్యాపారము జేయుటకు హరిచే నియమింపఁబడినవారు పదు నలుగురు మనువులు. ప్రతిమనువుపాలించు కాలము మన్వం తరమనఁబడు. ప్రతిమనువునకు సహాయులుగ సప్తర్షులు దేవతలు మనుపుత్త్రులు గలరు. వారుగాక హర్యవతార ములు. వీని వివరములు భాగవతాది పురాణములలో విశే షముగనున్నవి. వానికి మన సమాజపువారు చెప్పు (Rounds, Races &c.) గల సంబంధమును బ్రహ్మజ్ఞాను లగు సుబ్బారావు అనిబెసంటు లెడ్బీటరుగార్లు లోనగు వారు కొంత వ్రాసిరి. కాన నిందు వ్రాయలేదు. దాని రహ స్యజ్ఞానము దుర్విజ్ఞేయము. మఱియునుపదేశసాధ్యము.

భూతకాలమనువులు. 6.	మనుకాలములో హరి యవతారములు.
1 స్వాయంభువుఁడు	యజ్ఞుఁడు
2 స్వారోచిషుఁడు	విభువు
3 ఉత్తముఁడు	సత్యసేనుఁడు
4 తామసుఁడు	హరియనుహరిమేధస్సు
5 రైవతుఁడు	వైకుంఠుఁడు
6 చాక్షుషుఁడు	అజితుఁడు
ప్రస్తుతమనువు	

7 వైవస్వతుఁడు	వామనుఁడు
రాఁబోవుమనువులు. 7.	
8 సావర్ణి	సార్వభౌముఁడు
9 దక్షసావర్ణి	ఋషభుఁడు (ఆయుష్మంతుని పుత్రుఁడు)
10 బ్రహ్మసావర్ణి	విష్వక్సేనుఁడు
11 ధర్మసావర్ణి	ధర్మసేతువు
12 రుద్రసావర్ణి	స్వధాముఁడు
13 దేవసావర్ణి	యోగేశ్వరుఁడు
14 ఇంద్రసావర్ణి	బృహద్భానుఁడు

ఈ యేఁడుగురు రాఁబోవుమనువులు, భగవదవతారములు. వారిచే లోకపాలనము జరుపఁబడును.

౫౩. మత్స్యావతారము

పూర్వకల్పమందు హయగ్రీవుఁడు వేదములను నెత్తుకొనిపోయినపుడు భగవంతుఁడు మత్స్యావతారమెత్తి వాని నుద్ధరించెను. తిరిగి చాక్షుష మన్వంతరాంతమందు సత్యవ్రతునకు జ్ఞానోపదేశముకొఱకు తనమాయచే నొక ప్రళయమును గనపఱచి, సత్యవ్రతుని, సప్తఋషులను, నావ నెక్కించి, వారికి బ్రహ్మతత్త్వము శ్రీహరి మత్స్యరూప

మున నుపదేశించిరి. అప్పుడు హరిని గురు ప్రభ
రూపములుగ సత్యవ్రతుఁడు స్తుతించెను. ఆ సత్యవ్ర
వైవస్వతమనువు. ఆసప్తర్షులే కశ్యపాదులు.

ఉ. ఎవ్వనిచే జనించుజగ
మెవ్వనిలోపల నుండు లీనమై
యెవ్వనియందు డిందుఁబర
మేశ్వరుఁ డెవ్వఁడు మూలకారణం
బెవ్వఁడు నాదిమధ్యలయుఁ
డెవ్వఁడుసర్వముఁ దానయైన వాఁ
డెవ్వఁడు వానినాత్మభవు
నీశ్వరునే శరణంబువేఁడెదన్.

హరిః ఓమ్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

నవమస్కంధసారము.

శ్లో. శ్రీదేవీ యస్యభార్యా ఖగపతిగరుడః
యస్యవాహః ఫణీంద్రః
శయ్యా యస్య నాభీసరోజం యస్యాంఘ్రిలగ్నాః
విధిముఖ విబుధాః
యస్యశ్రీముక్తసంఘైః పరిచరణవిధిః
శాస్త్రతః సుప్రసిద్ధః
సోయం రామాఖ్యవిష్ణుః దిశతుతవసుఖం
మంగళం మంగళానాం.

౫౮. నవమస్కంధ సంగ్రహము.

సోదరులారా.!

నవమస్కంధములో నీశానుకథనము వర్ణింపఁబడినది. ఈశులనఁ బ్రభువులగు రాజులు. శ్రీరామకృష్ణులు స్వయమీశ్వరులు. ఇతరు లీశ్వర నియోగముచేఁ బుడమి

నేలు రాజులు. ఈవైవస్వతమన్వంతరములో నీభూమి నేలిన యర సూర్యసోమవంశపురాజులచరిత్రములు సంగ్రహముగ నిందుఁ గూర్పఁబడినవి.

౫౫. అంబరీష హరిశ్చంద్రులచరిత్రములు.

వానిలో నంబరీషహరిశ్చంద్ర శ్రీ పరశురామ శ్రీ రామ కృష్ణాదుల చరిత్రములు సుప్రసిద్ధములు. ప్రతిరాజు చరిత్రమువలన మన మెఱుఁగఁదగిన సుగుణవిశేషము లనేకములు గలవు. వానిని జక్కఁగఁ బరిసి ప్రవర్తనము బాగుఁ జేసికొనవలయు. వానిని గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిందు సంగ్రహింపలేదు. అంబరీషుని వలనఁ గష్టము వచ్చి గురువొంది వానికి నపకారముఁ జేసిన దూర్వాసుఁ డిట్లు స్తుతించెను:— "అహో అనంత దాసానాం మాహాత్మ్యం దృష్టమద్య మే, కృతాగసోఽపి య ద్రాజన్ మంగళాని సమీహసే" = "అపకారముఁ జేసినవారికిఁ గూడ భాగవతు లుపకారముఁ జేయుట కడు నాశ్చర్యంబు—" (9-5-14). మఱియు, శ్రీహరి, భక్తపరాధీనుఁడ నియు, వారుభయులు, నొకరినివిడిచి యొకరుండరనియుఁ, జెప్పి సాధువులందుఁ బ్రయోగించిన కృత్యప్రయోక్తకుఁ జెఱుపు గలుగఁజేయునని యిట్లు శ్రీహరి దూర్వాసులకు సెలవిచ్చిరి:—"తపో విద్యా చ విప్రాణాం నిశ్శ్రేయసకరే ఉభే, తే ఏవ దుర్వినీతస్య కల్పేతే కర్తురన్యథా" (9-3-73) దీనివలన.

వినయము సర్వశ్రేయస్సాధకమని తెలియనగు. హారిశ్చంద్రునిసత్యవాక్యపాలనతితీక్షాదులాబాలగోపాలప్రసిద్ధములు.

౫౬. శ్రీపరశురామ శ్రీరామాద్యవతారములు.

శ్రీపరశురాములు ౨౪ వ మహాయుగములోని కృతత్రేతాయుగ సంధికాలములో బ్రాహ్మణకులమున నుద్భవించిరి. వారియందు విష్ణువావేశించి యధర్మశీలురగుక్షత్రియుల నిరువదియొక్కమాఱు సంహరించి ధర్మసంస్థాపనముఁజేసిరి. ౨౪వ మహాయుగాంతర్భావమగు త్రేతాయుగమందా మహావిష్ణువే

తే. "చటులదానవగహనవైశ్వానరుండు
రావణాటోపశైలపురందరుండు
నగుచులోకోపకారార్థ మవతరించి
రాముఁడై చక్రిలోకాభిరాముఁడగుచు,"

క్షత్రగృహస్థధర్మపాలనములు చక్కఁగఁజేసిరి, కాన

శ్లో. "త్యక్త్వాసుదుస్త్యజసురేప్సిత రాజ్యలక్ష్మీం
ధర్మిష్ఠ ఆర్యవచసాయదగాదరణ్యం,
మాయామృగందయితయేప్సిత మన్వధావత్
వందే మహాపురుష తే చరణారవిందం."

(11-5-34.)

౫౭. శ్రీరంతిదేవ చరిత్రము.

చంద్రవంశస్థుఁడగు సంకృతి కొడుకగు రంతిదేవరాజు. లోకమునను బరలోకమునను నిట్లు కీర్తింపఁబడు. "అమితాన్నదానముచే రాజ్యముం గోలుపోయి, బిచ్చమెత్తుచు, దైవోపలబ్ధంబైన యప్పటప్పటి యన్నమిచ్చుచు భుజించుచు నిష్కించనుఁడై సకుటుంబముగాఁ గ్లేశముగుడుచు నతనికి నలుబదియెనిమిది దినములు జలపానంబేనియు లభింపక కడచె. అతఁడొక్కనాఁడు ప్రాతర్వేళ లభించిన ఘృతపాయససంయావతోయములఁ గుటుంబసహితముగా భుజింపఁ దలఁచి యాఁకటను బిపాసను గంపించుచుండ నతని కతిథియై యొక్క ద్విజుండు సనుదెంచె. అయ్యతిథి నాదరించి యందఱిలో హరిగలఁడన్న సమభావముతోఁ దనకులభించిన దానిలో సగము నయ్యతిథికి శ్రద్ధతోఁ బెట్టిన నతండు భుజించి యరిగె. అట్లతిథిపూజఁ గావించి యారంతిదేవుఁడు శేషాన్నముఁ గుటుంబార్థము పంచికుడువంబోయిన నొక్కశూద్రుఁ డేతెంచిన, హరిందలఁచుచు నందతనికిఁ బెట్టి శేషముఁ దాను గుటుంబముతో భుజింపఁబోయె. ఇంతలో నొక్కండు కుక్కలతోడ నరుదెంచి రాజన్యా! యాఁకొన్న నాకును నాకుక్కలకు నాహారంబు వెట్టుమని యడుగుటయు నాతిథ్యావశిష్టము నతనికిని వాని శునకము

లకును బహుసన్మానపురస్సరంబుగం బెట్టి, శ్వానములకును వాని యజమానునికిని మ్రొక్కె. అట నొక్కనికిఁ బర్యాప్తంబై మిగిలియున్న పానీయమాత్రముఁ ద్రాఁగఁబోవునంతలో నారంతిదేవు నొద్దకుఁ జండాలుఁ డొక్కఁడే తెంచి, దేవా, త్రావనీళు లైనం బాపిష్ఠుఁడైన నాకిమ్మని దైన్యంబు గదుర నడుగుటయు వాని దీనత్వంబునకుఁ గరుణించి యత్యంతసంతప్తస్వాంతుండై రంతిదేవుఁ డిట్లమృతవాక్కులు పలికెను. ఈశ్వరుల యణిమాద్యష్టసిద్ధులను మోక్షమునుం గోరను. మఱి సకల భూతములకు సుఖంబు గూరఁ దదీయదుఃఖముఁ గుడువఁ గోరుదు.

ఉ. అన్నము లేదు కొన్ని మధు
రాంబువు లున్నవి త్రావుమన్నరా
వన్నశరీరధారులకు
నాపద వచ్చిన వారి యాపదల్
గ్రన్నన మాన్చి వారికి సు
ఖంబులు సేయుటకన్న నొండుమే
లున్నదె నాకు దిక్కు పురు
షోత్తముఁడొక్కఁడ చుమ్ము పుల్కనా!

దీనుఁడైన ప్రాణికి జల మిచ్చి జీవితంబుఁ గాపాడుదు నేని నాకు క్షుత్పిపాసలును శరీరశ్రమభ్రమంబులును

దైన్యక్లమశోకవిమోహవిషాదంబులును దీఱునని పలికి, తాను 'జాపనుండియుఁ బరమకృపాభరితుండై యాచండాలునకప్పానీయంబిచ్చె. అట్టియెడ ఫలార్థులకు ఫలము లొసఁగు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు మువ్వురు నతనికిఁ గానుపించి యేము నీచిత్తముఁ బరీక్షింప నిట్లు మాయఁ గావించితి మని చెప్పిన నారంతిదేవుఁడు వారికి మ్రొక్కి నిస్సంగుఁడై నిస్పృహుఁడై భక్తియోగమున భగవంతునిపై మనసువెట్టె. నిష్కామత్వమునఁ జిత్త మీశ్వరునిపై నిలిపిన యారాజర్షికి గుణమయంబైన యీమాయ స్వప్నమువోలెఁ దనకుఁ దాన తొలంగె. అతఁ డొక్కండే కృతార్థుఁడయ్యెననుట గాదు, తత్సంసర్గమునం దదనువృత్తు లందఱును నారాయణ పరాయణులైన యోగులై కృతార్థులైరి." కాన సర్వభూత హితాచరణము వలన విష్ణుమాయా తరణ మగు.

౫౮. శ్రీ మరుదేవాపిమహర్షులు.

సూర్యవంశస్థుఁ డగు శ్రీరామచంద్రులకొడు కగు కుశునివంశమునందు శీఘ్రునకుఁ బుట్టిన మరుమహారాజు యోగసిద్ధుఁడై యిప్పటికిని హిమవత్పర్వతోత్తర ప్రాంతములం దున్నకలాపగ్రామంబునఁ దపంబొనరించుచుండును. అతఁడు, నశించిన క్షత్రియకులమునకుఁ గలియుగాంతమునఁ బునర్భవం బొనర్చెడు. సోమవంశమున నుత్పన్నుఁ

డైన ప్రతీప మహారాజునకు మొదటికొడుకు దేవాపి. అతఁడు
గూడ మరువువలె వనమునకుఁబోయి యోగనిష్ఠఁబూని
యిప్పుడు కలాపగ్రామమునఁ దపమొనరించుచున్నాఁడు.
రాఁబోవు కృతయుగారంభమునఁ బ్రక్షీణసోమవంశము
నకుఁ బునరుత్పాదనంబుఁ గావించెదు ననిభాగవత నవమ
స్కంధంబున నున్నది. ద్వాదశస్కంధములోను, కల్కి
పురాణములోను, వీరుభయులు కలియుగాంతమున వర్ణా
శ్రమధర్మములం గ్రమ్మఱఁ దొల్లింటియట్లుకృతయుగసృష్టిం
జేయుటకుఁ గల్కిదేవునిచే నియుక్తు లయిరని యున్నది.
వీరాసృష్టి కిప్పటినుండి కృషిచేయుచున్నట్లు వారిశిష్యు
లగు బెసంటు లెడ్బీటరుగార్లు ప్రకటించిరి. కడచిన ద్వాప
రాంతమునకుముందే వీరురాజర్షులయి, పిదప బ్రహ్మర్షు
లయిరని భారత స్త్రీపర్వాదులం దున్నది. వీరు జీవన్ముక్తు
లయిన తరువాత స్వేచ్ఛగా బహుజన్మము లనేకదేశములం
దెత్తి లోకోపకారము చేయుచున్నారని వారిశిష్యు లగు
బ్లావెట్స్కీ సుబ్బారావు బెసంటు లెడ్బీటరు గార్లవలనఁ
దెలిసినది. వీరిరువురి యాజ్ఞానుసారముననే వీరిశిష్యులగు
బ్లావెట్స్కీ ఆల్కట్టుగార్లు 1875 నవంబరు 17 వ తేదిన
అమెరికా దేశపురాజధాని యగున్యూయార్కు పట్టణ
ములో మన దివ్యజ్ఞాన సమాజమును స్థాపించిరి. వారి
యాశీఃప్రభావమువలనను, సహాయము వలనను, వారిశిష్య

ప్రశిష్యులయత్నముల వలనను, వారి సాహచ్ఛిష్యులగు అనిబెసంటమ్మగారి యగ్రాసనాధిపత్యమునను సర్వో త్కృష్టముగా నీలోకమునందది 40 ఏండ్లనుండి వ్యాపించి జగత్తునకుఁ గడుమేలుచేయు చున్నది. 40 సంవత్సర ములలో మనసమాజమునకు 23 దేశములలోఁ బ్రధా నోపశాఖలు, ఇంచుమించుగ 1000 శాఖలు, సుమా రు 26000 సమాజికులు,గలరు. మహాత్ముల యనుగ్రహము వలన నింక నన్నివిధముల వృద్ధినొంది లోకమునకు మత విద్యాసాంఘిక రాజకీయాది సర్వవిషయములలో నది మేలుచేయుగాక యని వారిని మనసావాచాకర్మణా, ప్రార్థించెదము.

శ్లో. త్యక్త్వాసుదుస్త్యజసురేప్సితరాజ్యలక్ష్మీం
ధర్మిష్ఠఆర్యవచసాయదగాదరణ్యం,
మాయామృగం దయితయేప్సితమన్వధావ
ద్వందే మహాపురుష తే చరణారవిందం.

చ. సారముకంసవైరి పదసారసచారు తరార్చనంబుసం
సారమునందు నిందుధర సన్నుతిగాఢతమాంధ కారని
స్తారము, వీనికిం దగినసద్గురు సేవయెకారణంబుగా
కారయునింతకం బెను శుభావహమైన విశేషమున్న దే.

౫౯. శ్రీబలరామకృష్ణులు.

చంద్రవంశశాఖ యగు యదువంశరాజులను వివరించి విష్ణ్వంశసంభూతులగు శ్రీబలరామకృష్ణులు వసుదేవునకు జన్మించిరని వర్ణింపఁబడెను. బ్రహ్మాదులకుఁగూడ నూహింపఁజాలని, యద్భుతచర్యలను వాసుదేవుఁడు బలదేవ సమన్వితుఁడై యొనర్చి లోకరక్షణము కావించె నని యిట్లు సూచింపఁబడెను.

సీ. సోదరోత్తమవిను దైత్యాంశములఁ బుట్టి
నరనాథు లతులసేనాసమేతు
లగుచు ధర్మేతరులై ధాత్రిఁ బెక్కుబా
ధలనలయించుట ధరణి వగలఁ
బొందుచు వాపోవ భూభారముడుపుట
కై హరిపరుఁడు నారాయణుండు
చెచ్చెరఁ దనసితాసితకేశయుగమున
బలరామకృష్ణరూపములఁ దనరి
తే. యదుకులంబున లీలమై నుదయ మగును
భవ్యయశుఁ డగు వసుదేవు భార్యలైన
రోహిణియు దేవకియు ననురూపవతుల
యందు నున్మత్త దైత్యసంహారి యగుచు.

హరిః ఓమ్

శ్రీగురుభ్యోనమః

దశమస్కంధసారము.

శ్లో. పుంజీభూతంప్రేమ గోపాంగనానాం
మూర్తీభూతం భాగధేయంయదూనాం,
ఏకీభూతంగుప్త విత్తంశ్రుతీనాం
శ్యామీభూతం బ్రహ్మమేసన్నిధత్తాం.

ఉ. అరయన్ శంతనుపుత్త్రుపై విదురుపై
నక్రూరుపై కుబ్జపై
నరుపైఁ ద్రోవదిపైఁ గుచేలునిపయిన్
నందవ్రజ స్త్రీలపైఁ
బరగంగల్గు భవత్కృపారసము మా
పైఁగొంతరానిమ్ము నీ
చరణాబ్జంబుల నమ్మినాఁడజగదీ
శా! కృష్ణ! భక్తప్రియా!.

శ్లో. చిదానందాకారం జలదరుచిసారం శ్రుతిగిరాం
వ్రజస్త్రీణాంహారం భవజలధి పారంకృతధియాం

విహంతుంభూభారం విదధదవతారం ముహుర్మురహో
మహోదారంవారంభజతకుశలారంభకృతినః.

---

౨౦. దశమస్కంధ సంగ్రహము.

సోదరులారా!

దశమస్కంధములో ౯౦ అధ్యాయములు గలవు. వానిలో నిరోధము వర్ణింపఁబడినది. సృజింపఁబడిన దుష్ట రాజాదుల, సంహారమే నిరోధము లేకలయము. లయము నాలుగువిధములు:— (౧) చతుర్ముఖబ్రహ్మయొక్క దినాంతమందనఁగ దేవయుగ సహస్రాంతమందు జరుగు సంహారము నైమిత్తికలయము. (౨) ఆబ్రహ్మముయొక్క యాయుష్యాంతమందు మహదాది సప్తప్రకృతులు వాని యన్ని వికారములతోఁ బ్రధాన మగు నవ్యక్తమందలి లయము ప్రాకృతికలయము. (3) ప్రతిక్షణమందు నస్మదాదు లగు సర్వభూతములకుఁ గలుగు నవయవ పరిణామమగు హ్రాసము నిత్యలయము. (౪) తత్త్వజ్ఞానముచే జీవులుపాధినాశమునొంది బ్రహ్మముతో నైక్యము నొందుట ముక్తి యను

నాత్యంతికలయము. మొదటి మూఁడు ౧౨ వ స్కంధము లోను, నాల్గవది యగుముక్తి, ౧౧ వ దానిలోను, వివరింపఁబడినవి. ౧౦ యవదానిలో మొదటి నైమిత్తికలయములో నొకభాగమగు నిరోధము వర్ణింపఁబడెను. ఆ లయమునకు నిమిత్తమేమనఁగ భూలోకములో దుష్టరాజాదులు ప్రబలి ప్రపంచమును బాధచేయుటయే. అట్టి భూభారము నపనయించుటకు విష్ణువు ధర్మహాని గలిగినప్పుడనేకరూపముల నవతరించి దుష్టసంహారముఁ జేసి శిష్టరక్షణమును, ధర్మసంస్థాపనమును, జేయునని శ్రుతి స్మృతి పురాణాదులు ఘోషించుచున్నవి. ఈదుష్టసంహార రూపమగు నిరోధము నైమిత్తికలయమని చెప్పుకున్నను, సర్వశాస్త్రప్రమాణసిద్ధమే గాన నదియవశ్యమంగీకార్యమే. ఈ నిరోధము మూఁడవస్కంధమునుండి వరాహాద్యవతారములలో వర్ణింపఁబడి నప్పటికి నీస్కంధములో ముఖ్యముగ శ్రీకృష్ణచరిత్రరూపముగ వివరింపఁబడెను. ౧౦, ౧౧ వ స్కంధములలోఁ బ్రవృత్తి నివృత్తి ధర్మరూపము లగుసర్వవృత్తులను నిర్వికల్పకసమాధి యగు నిరోధసమాధిలో లయింపఁ జేసినఁగాని జీవుఁ డన్యథారూపమును వదలి స్వరూపస్థితి యగు ముక్తా (బ్రహ్మా) వస్థను బొందఁ డని వర్ణింపఁబడెను.

౭౧. శ్రీకృష్ణావతారనిమిత్తములు.

ఈ నాలుగు లయములకు నాశ్రయమగు పరబ్రహ్మము నిరూపించుటకే ప్రళయముల వర్ణనము జేయఁబడె. పరమపురుషుని సకలావతారములకు ముఖ్యకారణము భగవద్గీతా చతుర్థాధ్యాయములోని 6-9 శ్లోకములలో భగవంతు లర్జునునకుపదేశించిరి. శ్రీకృష్ణావతారమందుఁ గూడ వారు పూతనాదు లగు ననేక దుర్మార్గులను గోకులాదులందు సంహరించి సన్మార్గు లగు దేవకీవసుదేవాదుల యిక్కట్లుబాపి యదృచ్ఛగార్హస్థ్యాది ధర్మమాచరించి, ముచుకుందోద్ధవాదులకు ధర్మార్థకామమోక్షము లుపదేశించినట్లు, భాగవత దశమైకాదశస్కంధములలో వర్ణింపఁబడినది. కావననే భీష్మాచార్యులు శరతల్పముననుండి శ్రీకృష్ణుల నిట్లుస్తుతించిరి:—

శ్లో. "యం దేవం దేవకీదేవీ వసుదేవాదజీజనత్,

భౌమస్య బ్రహ్మణో గుప్త్యై దీప్తమగ్నిమివారణిః.

తే. అరణి నగ్ని వొడముకరణి దేవకియందు

విప్రకర్మయజ్ఞవేదగుప్తి

కై జనించె నెవ్వఁ డవ్వసుదేవనం

దనుభజింతు నేకతాననూఢి.

ఈయర్థమునే భగవద్గీతాభాష్యోపక్రమమందు శ్రీశంకర భగవత్పాదాచార్యు లీ తీరునవివరించిరి:—

"వేదోక్తము లగు ప్రవృత్తి నివృత్తిధర్మములనాచరించుచు, వారికిఁ జాలకాలము కామ మెక్కువయి, వివేక విజ్ఞానము పోవుటంజేసి ధర్మ మధర్మముచేఁ గప్పఁబడి, యధర్మము వృద్ధినొందఁగ, జగత్స్థితిని బరిపాలింపనిచ్ఛగించి యానారాయణుఁ డనుపేరుగల విష్ణువు బ్రాహ్మణ ధర్మము రక్షించుటకు వసుదేవునివలన దేవకియం దావిర్భవించె. ఏలయన: బ్రాహ్మణధర్మము రక్షింపఁబడినచో వైదిక ధర్మము పాలింపఁబడును. ధర్మబోధకులగు విప్రుల ధర్మము చక్కఁబడినచో సర్వవర్ణాశ్రమ ధర్మములు సవరింపఁబడును. మఱియు నాభగవంతునకు జననమరణములు లేనప్పటికిని, అతఁడు భూతముల కీశ్వరుఁ డైనను, నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వరూపుఁ డైనను, జ్ఞానైశ్వర్య శక్తిబలవీర్యతేజములతో నెల్లపుడు కూడికొని నప్పటికిని, త్రిగుణస్వరూపము, విష్ణుసంబంధము, గల తనమాయ యగు మూలప్రకృతిని వశపఱుచుకొని, తనమాయచే దేహముగలవాని వలెను, జన్మించినవానివలెను, లోకానుగ్రహము చేయుటకుఁ నవతరించెను. తనకు దాని వలనఁ బ్రయోజనము లేకున్నను లోకమున కుపచరించు ననుతలంపుతో నర్జునుద్వారమునధర్మము శ్రీకృష్ణు లుపదేశించిరి."

కుంతీదేవి శ్రీకృష్ణావతారహేతువుల నీతీరున నూహించి యతని స్తుతించె. 'నిన్నుఁ (శ్రీకృష్ణుని), గాలస్వరూపుఁగను సర్వనియామకునిఁగను, నాద్యంతరహితునిఁగను, నీవు నిమిత్తమాత్రంబై యుండ భూతజాలమునకుఁ దమలోఁబర స్పరకలహంబు గల్గఁగాని నీయెడ నెట్టివైషమ్యముదోఁపని సమప్రవర్తనుఁగను నెఱింగెద. మనుష్యచర్యల ననుకరించుచు నీవు సేయఁదలఁచువాని నెవ్వరు నెఱుంగరు. నీకెల్లరు సములే....నీయవతారమునకు నిమిత్తముం బలువురు పలుదెఱంగుల నూహింతు రెల్లంటేని కొందఱు యుధిష్ఠిరునకుఁ గీర్తిఁగావింపఁగననియుఁ, గొందఱు మలయమునఁ జందనతరువుపోలె యదువంశంబున నవతరించుటంజేసి తద్వంశమునకు వన్నెపెట్టఁగ ననియు, గొందఱు పూర్వజన్మంబులందుసుతపఃస్పృశ్నిరూపంబులం బ్రార్థించిన దేవకీవసుదేవులకోర్కులు నెఱవేర్చుచు లోకములకు మేలు గావింపను దాసవాంశంబునఁ బుడమిలోనం బుట్టినవారలఁ దెగటార్పఁగననియు, గొందఱు భూభారమునంజేసి సముద్రమధ్యమున నావపోలె నలజడిపడు భూదేవిభారము హరింపఁగననియు, గొందఱు బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థనంబున లోకక్షేమమొనరింపఁగననియుఁ, గొంద ఱవిద్యాకాల కర్మముల నీసంసారమున నిడుమలు గుడుచువారికి శ్రవణ స్మరణయోగ్యములైనదివ్యలీలలు చూపఁగ ననియుఁ,

దలంతురు. కౌరవపురస్త్రీ లిట్లూహించిరి:—“స్వకీయాత్మ వలన లోకములఁ బుట్టించుచుఁ బ్రోచుచుఁ దుదిఁ ద్రుంచు నట్టి యేకరూపుఁ డైనయీశ్వరుఁడే యితండనియు నెప్పుడేనియును ధర్మము నైశ్వర్యమును సత్యప్రతిజ్ఞను యథోపదేశకత్వంబును నను సద్భూతకర్మములనుం బ్రకటించుననియు రహస్యార్థప్రతిపాదకులగు పెద్దలు వేదములందును రహస్యాగమములందు నెవ్వనిసత్కథలం బాడుదు రట్టిపుణ్యకీర్తినుం డితండే”. ఇట్లే దశమస్కంధములోఁ బలుచోట్ల శ్రీకృష్ణావతారనిమిత్తములు కర్మములు ప్రయోజనములును వర్ణింపఁబడెను. పూర్వగ్రంథములోఁ జెప్పిన భగవదితరావతారకారణాదులఁగూడ నిచట నన్వయింపఁదగు.

౭౩. శ్రీకృష్ణావతారమహిమ

ఈ ప్రళయములకు నాశ్రయ మగు పరబ్రహ్మమును నిరూపించుటకు నీప్రళయవర్ణనముఁ జేయఁబడెను గదా. అనేకావతారములు ధర్మగ్లాని నిమిత్తక నిరోధములకుఁ గర్తలయినను, శ్రీకృష్ణావతారము పరిపూర్ణమేలయన నితరావతారములయందు వారిచే సంహరింపఁబడినవారికి ముక్తి గలుగలేదు. కాని పూతనా,తృణావర్త,వత్స,బక, అఘ, ధేనుక, అరిష్ట, యక్ష, కేశి, వ్యోమ, ప్రలంబ, కువలయా

పీఠ, చాణూర. కంస, సాళ్వ, శిశుపాల, దంతవక్త్ర, నరక కాశీరాజ, పౌండ్రకవాసుదేవాదులకు శ్రీకృష్ణునియందు ద్వేషభక్తిగలవారయినను, వారిని సంహరించి, తనయందమితప్రేమభక్తి చేసిన గోపికాదులకువలె, వారికి ముక్తి నిచ్చెనని విష్ణుపురాణములోనున్నది. ఇతరావతారముల లో విష్ణువీశక్తినిజూపలేదు.

"అహోబలీయం స్తనకాలకూటం
జిఘాంసయా పాయయదప్యసాధ్వీ
లేభేగతింధాత్ర్యుచితాం తతోన్యం
కంవాదయాళుం శరణం భజేమ" (భా. 3-2 23.)

ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతము గలజీవకోట్లలోని భక్తులకును నానందమిచ్చిరి.

"అవతారాస్సంత్యన్యే
సరసిజనయనస్యసర్వతోభద్రాః,
కృష్ణాదన్యః కోవా
ప్రభవతి గోగోపగోపికాముక్త్యై"
(కృష్ణకర్ణామృతే)

ఈమహోత్తర మయిన కర్మము భగవంతునిపరమ దయాళుత్వమును జెప్పకచెప్పుచున్నది.

౭౩. కామభయద్వైరాదిభక్తులవివరము.

సప్తమస్కంధప్రథమమందు హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశి

వుల పూర్వజన్మకథను వివరించుటలో, 'కామభయవైరా దులలో' దేనిచేత నైనను శ్రీకృష్ణునియందు మనస్సునుంచి భక్తిఁజేసిన గోపికా కంస చైద్యాదులు ముక్తిఁబొందిరని వర్ణింపఁబడినది. ఈవిషయము దశమైకాదశస్కంధములం లోఁగూడ నున్నది. కాన నిది మీమాంస్యము. "కామా ద్ద్వేషా ద్భయాత్స్నేహా ద్యథా భక్త్యేశ్వరేమనః ఆవే శ్యత దఘం హిత్వా బహవ స్తద్గతిం గతాః. గోప్యః కా మాద్భయాత్కంసో ద్వేషాచ్చైద్యాదయో నృపాః, సంబంధాద్వృష్ణయస్స్నేహా ద్యూయం భక్త్యావయం నృప" (భా. 7-1-31-32) అని నారదులు ధర్మరాజుతోఁ జెప్పుటచే భయ వైర కామ సంబంధస్నేహరూపములు గల భక్తిప్రారబ్ధ కర్మప్రాబల్యముచేఁ గొందఱకుమాత్రమే గలుగుననియు, నది యందఱకు సాధ్యముగాదనియు, నితరసాధనరూప మగుభక్తి యితరు లగు నరసామాన్యు లందఱు భగవంతునియందుఁ జేయునగు ననియు, నిశ్చయ ముగ నరయనగు. గోపికలు కామరూప మగుభక్తిని, కంసుఁడు భీతిరూపమగు భక్తిని, శిశుపాలాదులు క్రోధ రూప మగు భక్తిని, యాదవులు జ్ఞాతిసంబంధరూప మగు భక్తిని, పాండవులు బంధుస్నేహరూప మగుభక్తిని, శ్రీకృష్ణునందుఁ జేయునట్టి ప్రారబ్ధఫలమునకుఁ బూర్వ జన్మములందు వారొనరించినపుణ్య పాపకర్మములే కారణ

ములు. కృష్ణోపనిషత్ప్రకారము ఋషులు మొదలగువారు గోపికలుగఁ బుట్టి భగవత్సాంగత్యసౌఖ్యము నొందిరి. కంసచైద్యాదులభయవైరాదులుగూడ వారి పూర్వార్జిత కర్మములయొక్క ప్రారబ్ధఫలమని భాగవతవిష్ణుపురాణాదులు నుడువుచున్నవి. వీనిలోఁ గామసంబంధస్నేహములనురాగరూపమయిన భక్తిని బుట్టించును. ప్రతిదినమందుఁ గల భీతివైరములు తీవ్రక్రోధరూపమగు భక్తిని బుట్టించును. భక్తి నిప్పువంటిది. దానితోఁ గలిసిన యితర వస్తువుల మాలిన్యమును బోగొట్టును. నిప్పులోఁ బుటముఁ బెట్టినకొలఁది మలముపోవను, బంగారముయొక్క వన్నె యెక్కువయి నిజకాంతిని వెలిగించును. అగ్నిజ్వాల ప్రజ్వలించినకొలఁది కట్టెలుపొడి యగు. ఈయగ్నిసాదృశ్యము వలన నరయఁదగిన విశేష మేమన:—భక్తిహెచ్చును, దానివిశేషణములగు కామము, భయము, వైరాదులు, నశించి, వీని విశేష్యమగు ననన్యభక్తిమాత్రము నిలిచినప్పుడే యాత్మజ్ఞానము స్ఫురించి భక్తుఁడు ముక్తుఁడగు. దానివిధాన మిట్లు భగవంతు లుద్ధవున కుపదేశించిరి:—

శ్లో. యథాఽగ్నినా హేమ మలంజహాతి
ధ్మాతంపునస్స్వం భజతేచ రూపం,
ఆత్మాచకర్మానుశయం విధూయ
మద్భక్తియోగేన భజత్యథోమాం.

యథాయథాఽఽత్మా పరిమృజ్యతేఽసౌ
మత్పుణ్యగాథా శ్రవణాభిధానైః,
తథాతథాపశ్యతి తత్త్వసూక్ష్మం
చక్షుర్యథైవాంజన సంప్రయుక్తం. (11-14.26)

పూర్వజన్మ పుణ్యవిశేషమువలన గోపికలు సాక్షాద్భగవత్సాంగత్యముగలవారైరి. ఆ సత్సంగమునుఁగన్న సర్వకాల సర్వావస్థలలో వారుచేయు ప్రేమలోని విశేషణ మగు కామమలమును రూపు లేకుండఁ గాల్చిఁగ, విశేష్యమగుప్రేమ యనునానందముమాత్రము స్ఫుటముగఁ బ్రకాశించినది. అదియే సాధ్యభక్తి, లేక ప్రేమభక్తి. అది స్ఫురించిన క్షణమే భగవత్తత్త్వ జ్ఞానానుభవ మంకురించును. కనుకనే భగవంతులు గోపికలభక్తి నిట్లు ప్రశంసించిరి:—

శ్లో. మత్కామారమణంజారం మత్స్వరూపావిదోబలాః,
బ్రహ్మమాం పరమంప్రాపు స్సంగాచ్ఛతసహస్రశః.
(11-12-13)

దానికి హేతువు వారిసంతతానుధ్యాన మనుభావనమే యని యిట్లు నుడివిరి:—

శ్లో. కేవలేనహిభావేన గోప్యోగావో నగామృగాః,
యేన్యేమూఢధియోనాగాస్సిద్ధామామీయురంజసా.
(11-12-8)

దీనినే పలుమాఱు "భావోహి భవకారణం" అని దశమములో వర్ణించిరి. భావమనఁగ భావనము = అనుధ్యానము ; భవమునకు = ధ్యేయాకార జన్మమునకు, కారణం= హేతువు. పురుగు, సాలీడు చంపునని భీతిచే దానినే నిరంతరముఁ దలఁచుటచే సాలీ డైనరీతిననిదృష్టాంతము, భాగవతసప్తమాది స్కంధములం దున్నది. కాన సంతతము దేనిని ధ్యానించిన నదియగును. ఇది ఛాందోగ్యశ్రుతిని, దత్క్రతున్యాయమును, ననుకరించుచున్నది. గోపికలు తన నమితప్రేమతో ధ్యానించినవిధము భగవంతు లిట్లుసెలవిచ్చిరి.

తరల. తగవుధర్మముఁజూడనొల్లక
తల్లిదండ్రుల బంధులన్
మగల బిడ్డలఁ బాసివచ్చిన
మన్నిమక్తల మిమ్ము నేఁ
దగదు పాసితిఁ దప్పునై పుడు
తద్వియోగభరంబునన్
వగలఁ బొందుచు మీరలాడిన
వాక్యముల్ వినుచుండినన్.

ఉ. పాయని గేహశృంఖలలఁ
బాసినిరంతరమత్పరత్వముం

చేయుచు నున్నమీకుఁ బ్రతి
సేయయుగంబుల నైన నేరనః
బాయక గొల్చుమానసము
ప్రత్యుపకారముగాఁ దలంచి నా
పాయుటఁ దప్పుగాఁ గొనక
భామినులార కృపన్ శమింపరే॥

(10-1081-82)

కావననే నారదాదులగు మహర్షులుగూడ గోపికలను భాగవతోత్తములని వర్ణించిరి. వారికి భగవన్మాహాత్మ్యజ్ఞానము లెస్సగఁ గలదనియు నుడివిరి.

శ్లో. తానావిదన్ మయ్యనుషంగబద్ధ
ధియస్స్వమాత్మానమద స్తథేదమ్,
యథా సమాధౌమునయోబ్ధితోయే
నద్యః ప్రవిష్టా ఇవ నామరూపే. (11-12-12)

ప్రియతముఁడైన యేను బృందావనంబున నుండు నెడ నాతోడి క్రీడల క్షణార్థముగఁ దోఁచినరేలు వారికి నాయెడఁబాటునం గల్పతుల్యంబులయ్యె. అప్పుడు నాపై మతినెలకొల్పి యహంకారాస్పదం బైనయాత్మదేహమును మమతాస్పదపతిపుత్త్రాదుల నీలోకంబు నాలోకంబునుం దెలియక సమాధినిష్ఠులైనమునులట్లు నామరూ

పములనెఱుంగక యబ్ధిజలములందు నదులెట్టు లట్టులు నాలోఁ జొచ్చిరి; అని భగవంతులుగూడ గోపికలు తమతో నైక్యము పొందిరని సెలవిచ్చిరి. అది యుండక శ్రుతిని, నిర్వికల్పకసమాధినిష్ఠుల ధర్మమును, ననుసరించు చున్నది.

ఇఁక కంసుని భయరూపభక్తిని విచారింతము.

శ్లో. ఆసీనస్సంవిశఁ స్తిష్ఠఁ భుంజానఃపర్యటఁ పిబఁ,
చింతయానోహృషీకేశ మపశ్య త్తన్మయం జగత్.

(10-2-26)

ఏమిపనిచేయుచున్నను, గూర్చుండినను, నడచుచున్నను, నిలుచున్నను, భోజనము చేయుచున్నను, అటు నిటుఁ దిరుగుచున్నను, నీళ్లు త్రాఁగుచున్నను, శ్రీకృష్ణుని సదా చింతఁజేయుటచే జగత్తంతయు శ్రీకృష్ణరూపముగ నగపడెను. కంసుఁడు భగవంతునిచేహతుఁడై

శ్లో. సనిత్యదోద్విగ్నధియాతమీశ్వరం
పిబన్నదన్వావిచరఁ స్వపఁ శ్శ్వసఁ,
దదర్శ చక్రాయుధ మగ్రతో యత
స్తదేవరూపం దురవాపమాప. (10-41 40)

కంసుఁడెల్లప్పుడును దినుచుఁ ద్రావుచు నడచుచుఁ గూర్చుండుచు శ్వాసము విడుచుచు నుద్విగ్నచిత్తంబునఁ

చక్రాయుధుం దలంచుచుండినకతమున నయ్యీశ్వరతత్త్వ జ్ఞానము స్ఫురించి దానితో సారూప్యంబునొందె.' అట్లే శిశుపాలదంతవక్త్రులుగూడ వైరభక్తిచే ముక్తిఁబొందిరి:—

శ్లో. జన్మత్రయానుగుణితవైరసంరబ్ధయాధియా,
ధ్యాయం స్తన్మయతాం నీతో భావో హి భవకారణం.'
(10-74-47)

శిశుపాలుఁడు మూఁడు జన్మములనుండి గలిగిన తీవ్ర క్రోధమునం జేసి శ్రీహరినే ప్రొద్దుఁ 'దదీయరూపగుణదివ్య ధ్యానపారణధీనిధయాటఁ' హరి సారూప్యంబు నొందె. సంతతధ్యానముచే ధ్యాత ధ్యేయాకారము నొందె. శిశుపాల తేజ మెట్లు భగవంతునియందుఁ బ్రవేశించెనో యట్లే దంతవక్త్రసాళ్వపౌండ్రక వాసుదేవుల తేజముగూడఁ జొచ్చె (10-78-50-&66-24). ఇట్లే రజస్తమ ఆవిష్టు లయిన పూతనాఘాదులుగూడ భగవంతునిచే హతులుకాఁగా ముక్తు లయిరి.

శ్లో. 'అఘోఽపి తత్స్పర్శనధౌతపాతకః,
ప్రాపాత్మసామ్యం త్వసతాం సుదుర్లభం. (10-12-39)

శ్లో. అహో బకీయం స్తనకాలకూటం
జిఘాంసయాపాయయదప్యసాధ్వీ
లేభేగతిం ధాత్ర్యుచితాం' ఇత్యాది. (3-2-23-24)

కాన శిశుపాలాదులు సామీప్యాదిసగుణముక్తిని బొందిరని బలిభగవంతునితో నిట్లనిరి:—

శ్లో. 'సాలోక్యంచాపిసారూప్యంసామీప్యమథసాత్మతాం,
ప్రాప్తాస్తేపుండరీకాక్ష భావోహిభవకారణం.'
(10-85-42)

ఈ యుభయభక్తులగతికి హేతు వీతీరున నారదులు ధర్మరాజుతో సెలవిచ్చిరి:—

శ్లో. 'ఏనః పూర్వకృతం యత్తద్రాజానః కృష్ణవైరిణః,
జహుస్తేఽపి తదాత్మానః కీటాః పేశస్కృతో యథా.

శ్లో. యథా యథా భాగవతా
భక్త్యాపరమయాఽభిదా
నృపాశ్చైద్యాదయస్సాత్మ్యం
హరే స్తచ్చింతయా యయుః. (7-10-41-42)

కృష్ణవైరు లయిన యారాజులు పూర్వపాపంబులను వానినిరంతరచింతచే నిర్దహించి మేనుసాలించి భ్రమరకీట న్యాయమున హరితాదాత్మ్యం బధిగమించిరి. భాగవతులు భగవంతుని యనన్యభక్తిచే నెట్లట్లు చైద్యప్రభృతులు వైరకృతచింతనంబున హరితాదాత్మ్యంబుఁ బొందిరి. కానసే

మ. కామోత్కంఠత గోపికల్ భయమునం
గంసుండు వైరక్రియా
సామగ్రిన్ శిశుపాలముఖ్యనృపతుల్
సంబంధులై వృష్ణులుం
బ్రేమన్ మీరలు భక్తి నేము నిదె చ
క్రింగంటి మెల్లన ను
ద్దామధ్యానగరిష్ఠుఁడై నహరిఁ జెం
దన్ వచ్చు ధాత్రీశ్వరా.

అని నారదు లనిరి. కాని దీనిలో మనము గ్రహింపవ లసినవిశేషము నారదులే వసుదేవున కిట్లు సెలవిచ్చిరి.—

శ్లో. త్వమప్యేతాన్ మహాభాగ
ధర్మాన్ భాగవతాన్ శ్రుతాన్,
ఆస్థిత శ్శ్రద్ధయాయుక్తో
నిస్సంగో యాస్యసేపరం. (11-5-45)

వైరేణయం నృపతయ శ్శిశుపాలపౌండ్ర
సాల్వాదయో గతివిలాసవిలోకనాద్యైః,
ధ్యాయంత ఆకృతధియశ్శయనాసనాదౌ
తత్సామ్యమాపు రనురక్తధియాం పునః కిం?
మాఽపత్యబుద్ధిమకృథాః కృష్ణేసర్వాత్మనీశ్వరే,
మాయామనుష్యభావేన గూఢైశ్వర్యే పరేఽవ్యయే.
(11-5-48-49)

మహాభాగా, నీవును నిమిచక్రవర్తి యాచరించిన భాగవతధర్మములను శ్రద్ధతో నాచరించి నిస్సంగుఁడ వై వరమగతిం బడయుము. శిశుపాలసాళ్వపౌండ్రాదులు వైరమునం గృష్ణగతి విలాసాదులఁ దలంచి ముక్తులైరఁట. సర్వదానురక్తులైన మిమ్ముఁ జెప్పవలయునే? మనుష్యభావమున గూఢైశ్వర్యుఁడై చూపట్టుసర్వాత్ముఁ డీశ్వరుఁడునగు కృష్ణుఁడు నీపుత్త్రుఁడని సాధారణమతి సేయువలదు." చతుర్ముఖబ్రహ్మ, శ్రీకృష్ణులతో గోపకులభక్తి నిట్లు వర్ణించిరి.

మ. నినుహింసించినపూతనాదులకు ముః
 నీమేటిసంకేత మి
 చ్చిన నీకుం బురదారపుత్త్ర గృహగో
 స్త్రీప్రాణ దేహాదులె
 ల్లను వంచింపక యిచ్చుగోపకులకుః
 లక్షింప నేమిచ్చెదో
 యనిసం దేహము దోఁచుచున్నది ప్రప
 న్నానీకరత్నాకరా. (10. 575.)

భగవంతు లర్జునునకుఁ గూడ "మన్మనా భవ, మద్భక్తో, మద్యాజీ, మాంనమస్కురు" అని రెండుపర్యాయములు నొక్కిచెప్పిరి. కాన మనము శ్రీకృష్ణునియం దనురక్తి పూర్వకభక్తి నుంచవలయును గాని వైరాదిరూప

మ. కామోత్కంఠత గోపికల్ భయమునం
గంసుండు వైరక్రియా
సామగ్రిన్ శిశుపాలముఖ్యనృపతుల్
సంబంధులై వృష్ణులుం
బ్రేమన్ మీరలు భక్తి నేము నిదె చ
క్రింగంటి మెట్లైన ను
ద్దామధ్యానగరిష్ఠులై హరిఁ జెం
దన్ వచ్చు ధాత్రీశ్వరా.

అని నారదు లనిరి. కాని దీనిలో మనము గ్రహింపవలసినవిశేషము నారదులే వసుదేవున కిట్లు సెలవిచ్చిరి.—

శ్లో. త్వమప్యేతాన్ మహాభాగ
ధర్మాన్ భాగవతాన్ శ్రుతాన్,
ఆస్థిత శ్శ్రద్ధయాయుక్తో
నిస్సంగో యాస్యసే పరం. (11-5-45)

వైరేణయం నృపతయ శ్శిశుపాలపౌండ్ర
సాల్వాదయో గతివిలాసవిలోకనాద్యైః,
ధ్యాయంత ఆకృతధియశ్శయనాసనాదౌ
తత్సామ్యమాపు రనురక్తధియాం పునః కిం?
మాఽపత్యబుద్ధిమకృథాః కృష్ణే సర్వాత్మనీశ్వరే,
మాయామనుష్యభావేన గూఢైశ్వర్యే పరేఽవ్యయే.
(11-5-48-49)

మహాభాగా, నీవును నిమిచక్రవర్తి యాచరించిన భాగవతధర్మములను శ్రద్ధతో నాచరించి నిస్సంగుఁడ వై పరమగతింబడయుము. శిశుపాలసాళ్వపౌండ్రాదులు వైరమునం గృష్ణగతి విలాసాదులఁ దలంచి ముక్తులైరఁట. సర్వదానురక్తులైన మిమ్ముఁ జెప్పవలయునే? మనుష్యభావమున గూఢైశ్వర్యుఁడై మాపట్లుసర్వాత్ముఁ డీశ్వరుఁడునగు కృష్ణుఁడు నీపుత్త్రుఁడని సాధారణమతి సేయునలదు." చతుర్ముఖబ్రహ్మ, శ్రీకృష్ణులతో గోపకులభక్తి నిట్లు వర్ణించిరి.

మ. నినుహింసించినపూతనాదులకు ముం
    నీమేటిసంకేత మి
  చ్చిన నీకుం బురదారపుత్త్ర గృహగో
    స్త్రీప్రాణ దేహాదులె
  ల్లను వంచింపక యిచ్చుగోపకులకుం
    లక్షింపనేమిచ్చెదో
  యనిసందేహము దోఁచుచున్నది ప్రప
    న్నానీకరత్నామణీ. (10. 575.)

భగవంతు లర్జునునకుఁ గూడ "మన్మనాభవ, మద్భక్తో, మద్యాజీ, మాంనమస్కురు" అని రెండుపర్యాయములు నొక్కిచెప్పిరి. కాన మనము శ్రీకృష్ణునియం దనురక్తి పూర్వకభక్తి నుంచవలయును గాని వైరాదిరూప

భక్తి నెప్పుడును జేయకూడదు. యుధిష్ఠిరాదులగు పాండవులు గూడ నట్లుచేసినపరమభాగవతులని ప్రథమాది స్కంధములలో నిట్లు స్తుతింపఁబడిరి:—

శ్లో. మనసాధారయామాసు ర్వైకుంఠచరణాంబుజం,
  తద్ధ్యానోద్రిక్తయాభక్త్యా విశుద్ధ ధిషణాం పరే.
(1-15-47)

శ్లో. సారథ్య పారిషద సేవన సఖ్య
  దౌత్య వీరాసనానుగమన స్తవనానిశ్రుత్వా
  స్నిగ్ధేషు పాండుషు జగత్ప్రణతించ విష్ణో
  ర్భక్తిం కరోతి నృపతి శ్చరణారవిందే. (1-16-17)

మ. జలజాతప్రభవాదులుం మనములోఁ
  జర్చించిభాషానలిన్
 బలుకన్ లేని జనార్దనాహ్వయపర
  బ్రహ్మంబు నీయింటిలోఁ
 జెలి యై మేనమఱంది యై సచివుఁ డై
  చిత్తప్రియుం డై మహా
 ఫలసంధాయకుఁ డై చరించుటది నీ
  భాగ్యంబు రాజోత్తమా. (7-386)

౫౮. శ్రీకృష్ణలీలలు.

(౧) గోకులలీలలు:— శ్రీకృష్ణచర్యలు లీల లనఁబడు. అవి గోకుల, మధురా, ద్వారకలీల లనిమూఁడు తెఱంగులు.

ఇవి యన్నియు నాబాల గోపాలవిదితములు— వీనిలో గోకులలీల లయిదు విధములుగ విభజింపఁబడినవి.

(౧) ప్రాకట్యము—బ్రహ్మాదిదేవతాస్తుతి, భగవదవతారము, వసుదేవదేవకీస్తుతులు, శ్రీకృష్ణులు చతుర్భుజాకారమున నావిర్భవించి నందగృహములో ద్విభుజములతోఁ బెరుఁగుట. బ్రహ్మము నిర్గుణమయి సత్యస్వరూపుఁడయినను జగత్సృష్టిస్థితిలయకర్తయయి, జన్మాదులు లేనివాఁడయినను లోకహితార్థ మవసరమువచ్చినపు డవతరించి, దుష్టసంహారపూర్వకశిష్టపాలనము గావించుచుండును. వాని దివ్యజన్మకర్మములను శ్రవణాదులఁగావించినచో దానివలన విరక్తిజ్ఞానముక్తులు గలుగుననియు,భక్తిసహాకృత జ్ఞానమే శాశ్వత ఫలదాయక మనియుఁ, దదితరము కాదనియు, బ్రహ్మాదులు శ్రీకృష్ణుని స్తుతించిరి. (౨) బాల్యము—జన్మప్రభృతి ౫ఏండ్లవఱకుఁ గలలీలలు. పూతనాహరణము మొదలు వత్సాపహరణము దనుక. పిదప బ్రహ్మస్తుతి. ఇది దశమస్కంధస్తోత్రములలో నుత్తమము. దీనివిశేషములను శ్రుతిగీతవివరములోఁ జూడనగు. (3)పౌగండము. ౭ ఏండ్లవఱకుఁ గలలీలలు—బలరామకృత ధేనుకవధ మొదలు శ్రీకృష్ణకృత నందమోక్షణము వఱకును, దదుపరి శ్రీకృష్ణులు గోపకులకు, గుణాతీతులకు వేద్యంబగు సత్యజ్ఞానానంత మగు బ్రహ్మమును గనపర్చిరి.

(౪) కైశోరము-రాసక్రీడాదివర్ణనము, ౯-వ యేడు. (౫) యౌవనము, లేక ప్రౌఢి ౧౦-౧౧ వ యేళ్లు-అరిష్టసంహారము మొదలు నక్రూరునితో శ్రీబలరామకృష్ణుల మధురాగమనము కంసవధవఱకు. అక్రూరస్తవము సర్వమత సామరస్యమును బ్రకటించుచున్నది:— "కొందఱు సాధుయోగులధ్యాత్మాధిభూతాధిదైవసాక్షియై యంతర్యామి మహాపురుషుఁగా నిన్నుఁగొల్తురు. కర్మయోగులైన కొందఱింద్రాదినానాదేవతారూపముల నిన్నే త్రయీ విద్య (వేదము)చే నానాయజ్ఞంబుల నారాధింతురు. జ్ఞానులైన కొందఱు సర్వకర్మములు నీయందు సన్న్యసించి యుపశమంబుఁగొని జ్ఞానస్వరూపుఁడైన నిన్ను జ్ఞానయజ్ఞమున ధ్యానింతురు. శైవ వైష్ణవదీక్షలం బొందిన కొందఱు తదాగమోక్తప్రకారముల బహుభేదముల నానామూర్తినేకమూర్తినిగా నిన్నుపాసింతురు. అందఱును దత్తద్దేవతా నామభేదమున భిన్నమతులై నానాదేవతాభక్తులై సర్వదేవతామయుండైన నిన్నే పూజింతురు. వర్షముగురియ జలపూర్ణములై పాఱునానాగిరినదులయ్యయి మార్గములఁదుది సముద్రమునే చేరుచందమున భిన్నభిన్న ప్రకారంబులైన పూజలన్నియుఁ దుది నిన్నే చేరును. సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సను నివి మూఁడును బ్రకృతిగుణములు. బ్రహ్మాదిస్థావరాంతంబులైన భూ

శంబు లన్నియు నందు(జ్రోతంబులు. అయ్యది సీయం ఋండెడు." శ్లో. యంశైవాః సముపాస తేశివ ఇతి, బ్రహ్మేతి వేదాంతినః, బౌద్ధాః బుద్ధఇతి, ప్రమాణపటవః కర్తేతి నైయాయికాః, అర్హన్నిత్యథజైనశాసనరతాః, కర్మేతి మీమాంసకాః, సోఽయంవోవిదధాతువాంచితఫలం త్రైలోక్యనాథోహరిః.'

౨౫. సర్వదర్శన సామరస్యము.

ఉత్తరమీమాంసాశాస్త్రమందు, సాంఖ్యయోగులచేఁ జెప్పఁబడినపురుషప్రకృతి మహదాదు (25) లగు నిరువదియైదుతత్త్వములు, బ్రహ్మాధీనములుగా ననుట మాత్రము నిరాకరింపఁబడినదిగాని, వాని స్వరూపములు నిరాకరింపఁబడకపోఁగా, భగవద్గీతలలో స్పష్టముగ నంగీకరింపఁబడినవి. తర్క, పాశుపత, శాస్త్రములలో నీశ్వరుఁడు కేవల నిమిత్తకారణ మనుట మాత్రము, కొన్నియుక్తులు, దురాచారములు, నిరాకరింపఁబడినవిగాని, పశుపతిస్వరూపాదులు, యమాదులు, నిరాకరింపఁబడ లేదు. పాంచరాత్రమందు జీవాదులకు జన్మములేనుఁగాఁగల స్వల్పాంశములు మాత్రము నిరాకరింపఁబడినవి. బౌద్ధ, జైన, మతములలోఁగూడఁ గొన్నియంశములు గ్రహింపఁబడినట్లు బ్రహ్మసూత్రసారములో వ్రాసియుంటిమి గదా. జనుల

యోగ్యతల ననుసరించి వేదములు, ధర్మశాస్త్రములు, పురాణములు, భారతము, వేదాంగములు, ఉపవేదములు, కామిక, కాపాల, లాకుల, పాశుపత, సోమ, భైరవాద్యాగమములు, విష్ణు, బ్రహ్మ, బుద్ధా, ర్హతాద్యాగమములు, నితరశాస్త్రములు, ప్రపంచములో నీశ్వరాదులచే నిర్మితములు. ఇవియన్నియు నాత్మతత్త్వమును వ్యక్తపఱచుటకు నేర్పడినవి గాన నవి సోపాన క్రమముగ నుపకారకములు గాని, సర్వధాత్యాజ్యములు గావని సూతసంహితలో నున్నది. అట్లే వాత్స్యాయనాది సర్వశాస్త్రములలో వేద్యాంశములు గలవని సురేశ్వరాచార్యులు విద్యారణ్యులుగూడ వ్రాసిరి. ఇట్లనేకమహానీయు లప్పుడప్పుడు జనులయోగ్యతల ననుసరించి యాత్మతత్త్వము ననేకభాషలలో ననేక కాలములలో ననేక దేశములలో ననేకజాతులకు ననేకవిధముల ప్రకటించిరి. వానిలోఁగూడ నుపాదేయాంశములు మెండుగా నున్నవి. దీనికిఁ గారణ మేమన: వివిధమతకర్తలు సర్వజ్ఞులైన మహాత్ములగు, జగద్గురువులు, లేక వారిశిష్యులు గాన వారు లోకమును వంచించుటకు నిట్టి విరుద్ధాభిప్రాయములను వెల్లడిచేయరు. దేశకాల నిమిత్తాదులను, శిష్యుల యోగ్యతలను,బురస్కరించి, వారిచిత్తములను, విషయవాసనలనుండి మఱలించి, సర్వభూతదయను బోధించి, తుదకు

నాత్మజ్ఞానమె యజ్ఞాననాశకమని యుపదేశింతురు. కనుక నె
బోధసారికారు లిట్లు నుడివిరి:—పదము, పదార్థము,
వాక్యార్థము, మహావాక్యార్థము, క్రమముగ వ్యాకరణ
తర్కమీమాంసావేదాంతశాస్త్రములవలనఁ గలుగును.
అద్వైతులలో మతభేదము లున్నట్లు (సిద్ధాంతలేశసంగ్ర
హముఁ జూడనగు) మోక్షవాదులలో భేదములుండ
నోపు. "లయే మంత్రే హఠే రాజ్ఞి భక్తౌ సాంఖ్యే హఠేఽస్మతే,
మతైక్యమస్తి సర్వేషాం యే బుధా మోక్షమార్గగాః."
మన దివ్యజ్ఞానసమాజికులతలంపుగూడ నిట్టిదే.

శ్లో. కృపాసముద్రం సుగతస్యమిత్రం
సదావసంతంగిరిరాజపార్శ్వే
జగద్గురుం సర్వమతాదిమూలం
నమామి మైత్రేయమగాధబోధం.

ప్రకృతమనుసరింతము.

ఈయయిదులీలలలో ననేక స్తుతులు గలవు. వానిలో
బ్రహ్మదేవతావసుదేవదేవకీగోపికాదిస్తుతులు భావగర్భి
తముగను, హృద్యముగను, భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యభరిత
ముగను,సోపస్కరముగను,నున్నవి. ఈలీల లన్నిటిని వర్ణిం
చుచు శ్రీకృష్ణుఁడు మనవలెఁ గర్మబద్ధుఁ డగుజీవుఁడుగాక
యంతర్యామియైనను లోకహితార్థము జీవునివలె నటించు

చున్నాఁడని శ్రీశుకులు రాజున కీరీతిగ సెలవిచ్చిరి:—

శ్లో. కృష్ణ మేన మవేహిత్వ మాత్మానమఖిలాత్మనాం,
జగద్ధితాయసోఽప్యత్ర దేహీవాభాతిమాయయా.

ప్రతిలీలయందు శ్రీకృష్ణునిదివ్యమహిమ వర్ణింపఁబడి, యతఁడు దేవుఁడుగాని నరుఁడుగాఁడని నిర్ణయింపఁబడెను. దేవతావసుదేవదేవకీబ్రహ్మాక్రూరగోపికాశ్రుత్యాదులు భగవంతునిస్తుతించినట్లు పలుచోట్ల దశమమందున్నది. ప్రతిస్తుతిలో బహువిశేషము లున్నవి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వానిని వ్రాయలేదు. ఈగోకులలీలలో(1) మొదటియోఁట (ఆవలించు)జృంభణకాలములలోను,(2) రెండవయోఁట మృద్భక్షణకాలములోను యశోదకు శ్రీకృష్ణులు విశ్వరూపమునుజూపిరి; (3) చతుర్ముఖబ్రహ్మకు నాఱవయోఁట ననేకబ్రహ్మాండాత్మకమగురూపములగుప్రపంచములఁ జూపిరి; చతుర్భుజాకారములగు హరిరూపములనేకములఁ జూపిరి, (4) గోపులకు భగవన్నిజస్వరూపమును శ్రీవైకుంఠముఁజూపిరి; (5) 10వ యోఁట నక్రూరునకు వైకుంఠసంస్థానమును, బ్రహ్మాదాదుల తోఁగూడఁజూపిరి. మూఁడవలీలలో భగవత్ప్రేమ సవిస్తరముగవర్ణింపఁబడినది. దుర్వృత్తులను జంకక సంహరించి సద్వృత్తులను వృద్ధిఁజేయుమని మనకుఁజెప్పి చూపుటకు

శ్రీకృష్ణులు పూతనాదులను గీటడంచి గోపగోపికాసాం
డవముచికుందోద్ధవాదుల ననుగ్రహించిరి.

౭౭. మధురాలీల.

విద్యాభ్యాసము మొదలు, ఉద్ధవవ్రజగమనము, గోపి
కలయోదార్పు, కుబ్జాక్రూరగృహావర్తనము, అక్రూరుని
హస్తినాపురమునకుఁబంపుట, జరాసంధయవనవధ, ముచి
కుందస్తుతి, లోనుగాఁగలవిమధురాలీలలు. గోపికలకుఁగల
శ్రీకృష్ణభక్తి నుద్ధవుఁడు చూచి యాశ్చర్యమునొంది వారి
మహిమను విశేషముగఁ బ్రశంసించెను. “కింమధురం ?
అతిమధురం ద్రాక్షాపి మధురం మధురాదపి కిం మధురం ?
మధురానాథస్య గాన మతిమధురం.”

౭౮. ద్వారకలీల.

రుక్మిణీవివాహము, ప్రద్యుమ్నోత్పత్తి, మాయావతి
చేవాని పెంపు, శంబరక్షయము, శమంతకాహరణము, సత్య
భామాకాళిందాద్యాది వివాహములు, నరకాసురవధ, పారి
జాతాపహారణము, రుక్మిణీసల్లోక్తి, రుక్మివధ (బలరామ
కృతము), బాణపరాజయము, ఉషాపరిణయము, నృగశాప
విమోచనము, బలరాముఁడు యముననుండి కాలువలఁ
ద్రవ్వుట, కాశీపౌండ్రకద్వివిదక్షయము, సాంబవివాహము,
బలరామకృతకురుపరాభవము, సాల్వశిశుపాలదంతవక్త్ర

పల్వల సంహారము, బలరామకృతసూతనాశము, శ్రీకృష్ణా చ్యుత గార్హస్థ్యము, కుచేలోపాఖ్యానము, కురుక్షేత్రమునందు గోపికాసమావేశము, వారికి నాత్మబోధ, శ్రీకృష్ణభార్యలకును ద్రౌపదికిని జరిగిన సంవాదము, వారిప్రేమ, భక్తి, వసుదేవ యజ్ఞము, దేవకీ మృతపుత్రదర్శనము, శ్రుతదేవ బహుళాశ్వులయాతిథ్యము, శ్రుతిగీతలు, బ్రాహ్మణపుత్రాహృత్యాదులు, శ్రీకృష్ణకీర్తిప్రశంసలు, ద్వారకాలీలలు. శ్రుతదేవాది యాతిథ్యములలో నేక కాలమందు నొకయూరిలోనే భగవంతుడు వారింటికి వచ్చిన మునులును ఋషులునుగూడ, శ్రుతదేవునింటను, బహుళాశ్వనింటను, గుడిచిరి. సర్వేశుఁడు బహురూపులగుటయేగాక జీవులకుఁదెలియకయే వారికి భిన్నరూపములఁగల్పించిరి. శ్రీకృష్ణుల యఘటనాఘటనాసామర్థ్యము వారికే తెలియును. వేదస్తుతికే శ్రుతిగీతయని పేరు.

౭౮. బ్రహ్మగీత, శ్రుతిగీత.

వేదాంతశాస్త్ర సమ్మతముగను, సారవంతముగను, నారికేళపాకయుక్తముగను, అర్థగౌరవముగలదిగను, కఠినపదాన్వయభూయిష్ఠముగను,నున్నది శ్రుతిగీత. బ్రహ్మస్తుతి భావగర్భితముగను, భగవన్మాహాత్మ్యద్యోతకముగను, హృద్యముగను, మనోహరముగను, భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్య

భరితముగను, నున్నది. బ్రహ్మస్తుతిలోఁ గొంతసంగ్రహిం
చెద. "సర్వదేహుల కాత్మగావున జీవసమూహపదపర్యా
యమైన 'నారము' నకయనమగుటంజేసి హరి 'నారా
యణుం'డని బరఁగుదువు. సర్వదేహులకుఁ బ్రవర్తకుఁ
డవు గావున 'నారములకు' నీవలన నయనము గలుగు
కతంబునను 'నారాయణుం' డగుదువు. మఱియు నఖిల
లోకసాక్షివై యానారమున యింతువు గావునను 'నారా
యణుం' డగు. నరునివలనఁ బుట్టిన చతుర్వింశతి తత్త్వ
ములును జలంబులు 'నారములు' నాఁబడు. అమ్మవి
యయనంబుగాఁ బడియుటంజేసి 'నారాయణుం' డని
కొందఱు కల్పింతురు. జగదాశ్రయుం బైనభగవ
చ్ఛరీరంబు సత్యమగునేని బ్రహ్మకేల కానఁబడ లేదు?
కమలనాళమార్గంబున నాజలంబెల్ల వెదకి యట్లు దానిం
గానక మగిడి స్థానంబుసేరి తపముసల్పి నప్పుడు లెన్న
కానంబడెనే? తొలుతఁ దా నొక్కరుండయియుట వత్స
తత్పాలకరూపముల ననేకుండై యారూపంబులఁ దోఁ
చినవారందఱును జతుర్భుజాదిలాంఛనములం దనరార
బ్రహ్మకుఁ జూపె. దీనింజూడ నారాయణుం డద్వైత
బ్రహ్మం బని నిశ్చయం బెట్లుగలుగకుండు? తనయోగ
మాయచే ననేకావతారము లెత్తి సృష్టిస్థితి లయక్రీడలఁ

గావించుఁ గావున, నసత్యరూపంబు స్వప్నసదృశంబు నిరస్తప్రతిభాసంబు బహుదుఃఖభూయిష్ఠంబు నగునీజగం బెల్ల నిత్యసుఖబోధాత్ముఁ డనంతుఁడు నగునీయందే మాయాయోగమున నుత్పత్తిలయములం గాంచుచు సత్యంబురీతిని జేతనావంతంబుమాడ్కి నిం దోఁచెడు. గురుఁ డగుసూర్యునివలనం గలిగినజ్ఞాననేత్రంబున సర్వాత్మల కాత్మయైన నిన్నద్వితీయుఁ డనియు నాత్ముఁడనియుఁ బురుషుఁడనియుఁ బురాణుఁడనియు నద్వయుఁడనియు నుపాధిముక్తుఁ డనియు సత్యుఁడనియు స్వయంజ్యోతియనియు ననంతుఁడనియు నిత్యుఁడనియు నక్షరుఁడనియు నజస్రసుఖుఁడనియు నిరంజనుఁడనియుఁ బూర్ణుఁడనియు నమృతుఁడనియుఁ బ్రత్యగాత్మస్వరూపమున నెఱుంగువారు సంసారముపేరిటి యమృతసాగరంబుఁ దరింతురు. ఆత్మనాత్మఁగా నెఱుంగనివారి కయ్యజ్ఞానమున నీజగంబు రజ్జుసర్పభ్రమంబు రీతిందోఁచు. జ్ఞానవంతుం డా భ్రాంతి నిరసించి సత్యస్వరూపం బెఱుంగు. త్రాడుఁజూచి పామని వెఱచినవాఁ డదిపాముగాదని నిషేధించునంతకు దానిం ద్రాడుగా నెఱుంగఁ జాలని విధంబున నజ్ఞానాధ్యస్తంబైన జడాత్మభావంబు నపవదింపక యాత్మజ్ఞానంబు నాతండు వొందఁ జాలునే ? నీపాదారవిందధ్యానంబునం

జేసి గాని యీపరమార్థజ్ఞానంబు వశముగాదని" బ్రహ్మ శ్రీకృష్ణుని స్తుతించెను. శ్రీశుకులు బృహదారణ్యానురోధముగఁ బరీక్షిత్తునకు శ్రీకృష్ణతత్త్వ ముపదేశించిరి.—

"రాజేంద్రా, సర్వజంతువులకు నాత్మప్రీతియే యధికంబు. తత్సంబంధంబుననే పుత్త్రవిత్తాదీతరవస్తుప్రియత్వంబు గలిగెడు. దేహులకుఁ దమతమ కాత్మయని యహంకారాస్పదంబైన దేహమునందెంత యంతప్రేమంబు మమతాస్పదంబులైన పుత్త్రవిత్తాదులపయిం గలుగదు. ఇయ్యర్థంబు దేహాత్మవాదులకును దుల్యంబు. దేహము జీర్ణమగుచుండినను జీవితాశ బలీయంబై యుండుటంజూడ దేహము నహంకారాస్పదము గాక మమతావిషయంబ యగునేని యాత్మవోలెఁ బ్రియంబుగా దని తలంపవలయు. కావునం బరికించిచూచిన నెల్లదేహులకు నాత్మయే పరమప్రియుండు. చరాచరాత్మకంబైన యీజగ మెల్లఁదదర్థంబు. అట్టి యాత్మలకెల్లనాత్ముండు కృష్ణుండుకాని లౌకికుఁడు. అతండును. లోకహితార్థంబాత్మ మాయాయోగమున దేహివోలెఁ దోఁచెడు." ఇత్యాది రహస్యజ్ఞానము గూరూపసత్తివలనఁగాని గలుగదని శ్రుతి నొక్కిచెప్పుచున్నది. సర్వస్తుతులలో బ్రహ్మతత్త్వము, భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యము

లును, బహువిధములు వర్ణింపఁబడినవి. శ్రుతిగీతల రహస్యము కేవల గురుశాస్త్రైకసమధిగమ్యము.

౭౯. శ్రీకృష్ణప్రవృత్తిధర్మాచరణఫలము.

నరులు ప్రవృత్తిధర్మము ననుష్ఠించుచు ముక్తిని సాధించు మార్గమును వివరముగ ౯౦ అధ్యాయములలో శ్రీకృష్ణచరిత్రరూపమున భగవద్బాదరాయణులు వర్ణించిరి. తమయవతార నిమిత్తముంగూర్చి నారదులకు భగవంతు లీతరున సెలవిచ్చిరి:—'బ్రహ్మన్ ధర్మస్య వక్తాహం కర్తాతదనుమోదితా తచ్ఛిక్షయన్ లోకమిమమాస్థితః పుత్రమాఖిదః (భా 10-79-40.)=బ్రహ్మర్షీ, ధర్మమునకుఁ బ్రవక్తయుఁ గర్తయు ననుమోదితయు నగునేను లోకశిక్షార్థంబు ధర్మముఁగొనియెద. నీవు మోహమొందకుము. ''ఇత్యాచరంతంసద్ధర్మాన్పావనాన్గృహమేధినాం''(41), ''ఏవంమనుష్యపదవీ మనువర్తమానో నారాయణోఖిలభవాయ గృహీతశక్తిః'' (44)=జగత్సృష్ట్యాదులకొఱకనేక రూపములుధరింపఁగలుగు నారాయణుఁడు మానవవేష విడంబనంబుఁగోరి గృహస్థసద్ధర్మంబాచరించెను. దశమస్కంధాంతమందుఁగూడ భగవదవతార ధర్మప్రదర్శనోద్దేశము నిట్లు శ్రీశుకాచార్యులు వర్ణించిరి:— ''ఇత్థంపరస్యనిజధర్మ (వర్త్మ) రిరక్షయాత్తలీలాతనోస్తదనురూప

విడంబనాని,కర్మాణికర్మకషణాని యదూత్తమస్య శ్రూయాదముష్యపదయోరనువృత్తిమిచ్ఛన్" (భా 10. 90.53.)= ఇవ్విధంబునఁ దనధర్మ (ప్రవర్తన) రక్షణార్థము లీలావతారం మెత్తి హరి దానికిఁ దగినకర్మము లాచరించిరి. ఆకర్మముల ననుకరించువారి పాపకర్మములు నవి బోఁగొట్టును. కాన శ్రీకృష్ణుల ప్రవర్తనము ననుసరింప నిచ్ఛయించువా రాకర్మములను వినవలయు, భగవంతుఁ డాచరించినట్లు భాగవతులుగూడ నాచరింపవలయు, నని తాత్పర్యము. "యేషామహం ప్రియఆత్మాసుతశ్చ సఖా గురుస్సుహృదః"(భా 3.25.38),"యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్తదేవేతరో జనః, సయత్ప్రమాణంకురుతే లోక స్తదనువర్తతే", (గీ. 3. 21.)"మమవర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థసర్వశః, నమాంకర్మాణిలిమ్పన్తి నమేకర్మఫలేస్పృహా. ఇతిమాం యోభిజానాతి కర్మభిర్నసబధ్యతే, ఏవంజ్ఞాత్వాకృతంకర్మ పూర్వైరపి ముముక్షుభిః. కురుకర్మైవతస్మాత్త్వం పూర్వైః పూర్వతరంకృతం" (గీ. 4. 11. 14.), మొదలగు శ్లోకములలో భగవంతు లర్జునునకు నుపదేశించిరి. దానివలన నహంకార మమకారములను విడిచి ఫలాపేక్ష లేక లోకోపకారకము లగు లౌకికాలౌకికకర్మములను భగవదర్పణపురస్సరముగఁ జేసినచోఁ గర్మబంధము పోవు నని తేలును.

దానిచే మాయాతరణ మగునని భగవంతులు కుచేలున కీరీతిన సెలవిచ్చిరి:— "కేచిత్కుర్వంతికర్మాణి కామైర హతచేతసః, త్యజంతః ప్రకృతీర్ధైపి రృథాహంలోకసంగ్రహం"="ఏను దుది లోకసంగ్రహార్థంబు కర్మాచరణంబు సేయుగతి మనంబుఁ గామమోహితులుగాక స్వధైమె యుక్త కర్మంబు లాచరించి ప్రకృతసంబంధంబులు బాసి భవ్య నిష్ఠఁ దవిలియుందురు కొందఱు త్తములు భువిని." ఇట్లు చేయుటయే నిష్కామధర్మాచరణము జన్మసాఫల్యమగు. కానసే పరీక్షిన్మహారాజు ప్రాయోపవేశముఁ జేసి దేహత్యాగముఁ జేయ నుద్యుక్తుఁడు కాఁగ మహర్షులీరీతిన సెలవిచ్చి దానినివారించిరి:— "శివాయలోకస్యభవాయ భూతయేయఉత్తమశ్లోకపరాయణానరాః, జీవంతినాత్మార్థమసౌపరాశ్రయంముమోచకుతఃకళేబరం(?)(భా 1-4-12)= ఉత్తమకీర్తులైన మనుజోత్తము లాత్మహితంబు నెన్నదుం, జిత్తములందుఁ గోరరు హాసించియు లోకులకెల్ల నర్థసం,ప్రత్తియు భూతియుఁ సుఖము భద్రము గోరుదు రవ్వరతుణా,త్యుత్తమ మైనమేను విభుఁ డారకయేలవిరక్తిఁ బాసెనో?" "అముష్యపదయోారనువృత్తిమిచ్ఛక" లోను గాఁగల శ్లోకములయర్థము నీవాక్యములు వివరించుచున్నవి.

మఱియు, శ్రీకృష్ణప్రవృత్తిధర్మమువలన నింకొక సంగతిగూడ నరయనగు. "కర్మాణిపుణ్యానివహాని సుమంగళాని గాయజ్జగత్కలిమలాపహరాణికృత్వా", 'బిభ్రద్వపుస్సకలసుందరసన్నివేశం కర్మాచరన్ భువిసుమంగళమాప్తకామః, ఆస్థాయధామ రమమాణఉదారకీర్తిః సంహర్తుమైచ్ఛతకులంస్థితకృత్యశేషః", "శ్రద్ధాతుస్కకథాః శ్రుణ్వన్ సుభద్రాలోకపావనీః గాయన్ననుస్మరన్ కర్మ జన్మచాభినయన్ముహుః(11-11-22.), "యేకోపి తాస్సుబహుపాండుసుతా స్సపత్నైర్ద్యూతహేళనకచగ్రహణాదిభిస్తాన్, కృత్వానిమిత్తమితరేతరత స్సమేతాన్ హత్వానృపాన్నిరహరత్క్షితిభారమీశః" (11-1-2). ఇట్టియేకాదశ స్కంధగత శ్లోకములవలనఁ దేలిన విషయ మేమన:— శ్రీకృష్ణులొనర్చిన కర్మములను శ్రవణకీర్తన స్మరణాభినయనాదులఁ జేసినవారు పుణ్యములను సంపాదించుటయేగాక, కలియుగములోఁ బుట్టుటకు హేతువు లగు జన్మముతో వచ్చిన పాపములనుగూడఁ బోఁగొట్టుకొనుదురు. మఱియు, నాప్తకాముఁడైనను, శ్రీకృష్ణులు "చక్కనివారినెల్ల నెక సక్కెములాడెడు చక్కనయ్యయై," సర్వోత్కృష్టములగు సకలకల్యాణగుణములను లోకములోఁ గనపఱచుటకుఁ

గతం జేసున: లోకు లందఱు వానిని గమనించి యట్లాచ రింతు రను తలంపే. కాన లోకోపకారబుద్ధితో నేయాచర్యలు శ్రీకృష్ణు లొనరించి రని శ్రీ శుక శంకర శ్రీధరాదుల తలంపు. వాని ననుకరించుటచే నహంకార మమకారము లును, గామాదులును, నశించి, జీవులు ధన్యులగుదురు. కాన నిట్టి యుత్తమధర్మమును జెప్పి,చేసి, చూపిన మహాత్ములు దేవకీనందనులు. "ఏకంశాస్త్రం దేవకీ పుత్రగీతం, ఏకో (పుత్రః) దేవః దేవకీపుత్ర ఏవ, ఏకో మంత్రం దేవకీ పుత్రనామా, కర్మాప్యేకం దేవకీపుత్ర సేవా." మఱియు భారత యుద్ధమునకును, యాదవ క్షయమునకును, పాండవయాదవులు నిమిత్తమాత్రము లనియుఁగూడ శ్రీకృష్ణు లు సెలవిచ్చిరి (భా 11-1-2). కాన, "తేనవినాతృణాగ్ర మపి నచలతి" యను న్యాయమున, కేనోపనిష దుత్తర భాగార్థమును, శ్రీకృష్ణాచార మనుసరించినది. కాన వారి కైంకర్యము, వారికి నర్పింపఁబడిన యఖిలాచారతయు, వారి శరణాగతియు, సర్వదా సర్వధాకర్తవ్యములు, సర్వ శ్రేయస్కరములు, సర్వలోకోపకారకములు. వారిచర్య లనుగూర్చి లోకోపకారశ్రేష్ఠులగు ఆనీబెసంటమ్మగారు (Mrs. Annie Besant.)(18)వంక్తిక్రిందనిచ్చిన యమూల్యోపన్యాసముయొక్క తెనుఁగును దీసియనుబంధముగ

నచ్చోప్తించితి. దాని విశేషములను గ్రహించి యానం
దించి పరోపకారముఁ జేసి ధన్యులగుదురు గాక.

శ్లో. వంశీవిభూషితకరా న్నవనీరదాభాత్,
పీతాంబరాదరుణబింబఫలాధరోష్ఠాత్,
పూర్ణేందుసుందరముఖాదరవిందనేత్రాత్,
కృష్ణాత్పరంకిమపి తత్త్వమహంనజానే.

శ్లో. కృపాసముద్రం సుగుణస్య మిత్రం
సదానవంతం గిరిరాజపార్శ్వే
జగద్గురుంసర్వమతాదిమూలం
నమామిమైత్రేయ మగాధబోధం.

హరిః ఓం.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ఏకాదశస్కంధసారము.

శ్లో. ధ్యేయంసదాపరిభవఘ్న మభీష్టదోహం
తీర్థాస్పదంశివవిరించినుతంశరణ్యం,
భృత్యార్తిహంప్రణతపాలభవాబ్ధిపోతం
వందేమహాపురుష తే చరణారవిందం.

చ. నగుమొగముఁ సుమధ్యముచు
నల్లనిమేనును లచ్చికాటప
ట్టగునురముఁ మహాభుజము
లంచిత కుండలకర్ణముల్ మదే
భగతియునీలవేణియుఁ గృ
పారసవృష్టియుఁ గల్గువెన్నుఁ డి
మ్ముగఁ బొడసూపుఁగాతఁ గను
మూసినయప్పుడు విచ్చినప్పుడున్.

సోదరులారా!

౭౦. ఏకాదశస్కంధసంగ్రహము.

౧౧-వ స్కంధములో ముక్తిసాధనములు వివరింపఁబడెను. తత్త్వజ్ఞానముచే జీవు లుపాధినాశమొంది

తమ యనన్యథారూపమును వదలి, బ్రహ్మతో నైక్యరూప మగుస్వరూపస్థితిని బొందుటయేము క్తి యగు నాత్యంతి కలయము. దీని నీతీరున ద్వాదశస్కంధములోని ౪-వ యధ్యాయములో శుకులు వివరించిరి:— "ప్రపంచ మాద్యవంతముగాన నపదార్థంబు, ప్రకాశమానంబయ్యు వికారప్రపంచంబు ప్రత్యగాత్మ ప్రకాశహీనంబగు నేని యణుమాత్రంబేనియు ననిరూప్యంబు. నిరూపణీయం బగు నేని చిద్రూపంబున నాత్మసమంబై స్వప్రకా శంబగు. సత్యమగు నాత్మస్వరూపమునకు నానా త్వముఁ దలఁచువాఁ డవిద్యాంధుఁ డగు. ఘటాకాశ మహాకాశములకు నాకాశస్థజలస్థ సూర్యులకును బా హ్యాంతరవాయువులకు నెట్లట్లు జీవబ్రహ్మస్వరూపంబులకు నానాత్వం బుపాధికృతంబు. సువర్ణ మొక్కఁడయ్యు రచ నాభేదములం గటకకుండలాదిభేదముల వ్యవహరింపఁబడు నట్లు భగవంతుఁ డహంకారోపహతజనులచే వ్యవహార మార్గములందు వ్యవహరింపఁబడియెడు. అర్కప్రభవంబై యర్కప్రకాశితంబైన మేఘ మర్కాంశభూత మగుచక్షు స్సున కావరణంబు గలిగించువిధమున, బ్రహ్మకార్యంబై బ్రహ్మప్రకాశితంబైనయహంకారము జీవునకు బ్రహ్మ స్వరూపంబు నావరించు. అర్కప్రభవమగుమేఘము

దొలఁగినం జక్షువు రవింజూచు నట్లాత్మోపాధి యగు నహంకారము విచారమునఁ జెడినం బ్రహ్మాత్మానుసంధానంబుగలుగు. ఇట్లు వివేకఖడ్గమున మాయామయాహంకారరూప మగునాత్మబంధనంబుఁ ద్రెంచినయతం డచ్యుతాత్మానుభవుండై స్వరూపనిష్ఠుం డగు. ఇయ్యది యాత్యంతిక ప్రళయంబు." మఱియు, దశమములో శ్రీకృష్ణుల ప్రవృత్తిక్రీడ వివరింపఁబడిన శ్రీస్కంధములో వారి నివృత్తిధర్మము విశదీకరింపఁబడి, నారదుఁడు వసుదేవునకు సంగ్రహముగను, శ్రీకృష్ణులుద్ధవునకు విపులముగను, కర్మజ్ఞాననిష్ఠలతోఁ గూడి సభక్తిముక్తుల నుపదేశించిరి. దశమస్కంధమందు భూభారనివారణముకొఱకు యదువంశాదులలో నిజాంశావిష్టు లగుదేవతల నవతరింపఁజేసి ప్రవృత్తిమార్గము నవలంబించి నిజకథాశ్రవణాదిపరులగు భక్తులకుఁ బరమానందహేతువు లగుభగవల్లీలలను బ్రదర్శించి యేకాదశమందుఁ బ్రవృత్తిప్రకాశ మగుయోగమాయావైభవము నుపసంహరించి, స్వభక్తులకు నివృత్తిపూర్వకముగ నాత్మతత్త్వమునుపదేశించి, క్రీడార్థమై యవతరింపఁ జేయఁబడినదేవాంశసంభూతు లగుయాదవరాజులను మోసలయుద్ధవ్యాజముచే సంహరించి వారి వారి యథాధికారస్థానములకుఁ బొందించి బ్రహ్మద్వ

నుగ్రహార్థము శ్రీకృష్ణులు వైకుంఠాధిరోహణముఁ జేసి నట్లు వర్ణింపఁబడెను.

౭౧. జాయంతేయోపాఖ్యానసంగ్రహము.

11 వస్కంధములో 31 అధ్యాయములు. మొదటి దానిలో యాదవకులనాశము వైరాగ్యముకొఱకుఁ జెప్పఁబడినది. ఒకటిమొదలయినధ్యాయములలోఁ గర్మనిష్ఠయుఁ దక్కినవానిలో జ్ఞాననిష్ఠయుఁ జెప్పఁబడినవి. ఉభయనిష్ఠలు భక్తితో నిండియున్నవి. వసుదేవునకు నారదులు 2, 3, 4, 5 అధ్యాయములలో జాయంతేయోపాఖ్యానరూపమున భాగవతధర్మములు తొమ్మిదితీరుల నుపదేశించిరి:—నిమిచక్రవర్తి తొమ్మిదిప్రశ్నలువేసెను, ఋషభదేవునకు జయంతియందుఁ గలిగినవారిలోని తొమ్మిది కొడుకులు వరుసఁగ జవాబిచ్చిరి.

ప్ర (1). భగవన్నిష్ఠధర్మములెయ్యవి ?

ఉ. కవి.—సర్వకర్మములు— లౌకికములుగాని యలౌకికంబులుగాని— భగవదర్పణపురస్సరముగఁ జేసిన నవి భాగవతధర్మములగు. శ్రవణాది సాధనభక్తిపరిపాకమువలన సాధ్యభక్తి, భగవత్ప్రబోధము, నితరమందువిరక్తి, యేకకాలమందలవడు, తదనంతరము ముక్తి గలుగు.

ప్ర (2). భాగవతలక్షణము లెట్టివి? వాని భేదము లెట్టివి?

ఉ. హరి. తనకు సర్వభూతములయందును భగవద్భావమున సమన్వయమును, బ్రహ్మరూపాధిష్ఠానంబైనఁ దనయందు సర్వభూతసమన్వయమునుం జూచువాఁడుత్తమభాగవతుఁడు (గీ. 6-29-30). ఈశ్వరునిపైఁ బ్రేమముఁ దద్భక్తులపై మైత్రియు మూఢులపైఁ గృపయుఁ బగవారిపై నుపేక్షయుఁ దనర్చు నతఁడు మధ్యమభాగవతుఁడు. ఇది, తారతమ్యజ్ఞానము లేనిది ముక్తిగలుగదనిచెప్పు రామానుజ మధ్వమతములకు విరోధము. మార్కండేయులు శివుని "భగవత్యచ్యుతే భక్తిం తత్పరేషు యథాత్వయి" (భా. 12-10-34) అని భగవంతునియందు భాగవతులయందు సమానభక్తిని గోరెను. అది యుత్తమ భక్తిలక్షణము. నందుఁడు, గోపికలు, ఉద్ధవుని శ్రీకృష్ణునివలెఁ బూజించిరి.

ప్రబుద్ధుఁడు నిమికీతీరుననే చెప్పెను.

"ఏవంకృష్ణాత్మనాథేషు మనుష్యేషుచ సౌహృదం
పరిచర్యాంచోభయత్ర మహత్సునృషుసాధుషు"

(భా. 11-3-33.

శ్రీకృష్ణుఁడే యాత్మయు నాథుఁడును ననుభక్తుల యందు సౌహృదమును, స్థావరజంగమప్రపంచములందుఁ

బరిచర్యను, విశేషించి స్వధర్మశీలులయెడను, నంతకంటె భాగవతులకును, సేవ జేయువలయును, అని మధ్యమభాగవతలక్షణముఁ జెప్పె హరిభావనం బ్రతిమల శ్రద్ధతోఁ బూజించుచుఁ దద్భక్తులగు నితరులయెడ నట్టిభావనలేని వాఁడు ప్రాకృతభాగవతుఁడు. వాఁడిప్పుడే భక్తి నారంభించినవాఁడు క్రమముగ నుత్తముఁడుగాఁ గలఁడు. జన్మకర్మవర్ణాశ్రమములను హేతువులచే నీదేహమున నహంభావము దిల సనివాఁడును, విత్తమునెడ స్వీయపరకీయభేదమును, నాత్మునెడ స్వపరభేదమును, జేయక సర్వభూతసముఁడైన శాంతుఁడు భాగవతోత్తముఁ డనం బరగు. (గీ 6-32)

ప్ర. (3) మాయ యన నెట్టిది ?

ఉ. అంతరిక్షుఁడు —నిర్గుణబ్రహ్మంబునందు నాత్మస్వరూపవిపర్యయంబు దేనంగలుగు, నయ్యది భగవంతుని మాయ యనంబడు. దానిచే నీశ్వరుఁ డీజగంబును సృజించి పాలించి లయింపఁజేయును. అది త్రిగుణాత్మకమైనను దానిం దాఁటందగు.

ప్ర. (4) మాయాతరణమెట్లు ?

ఉ. ప్రబుద్ధుఁడు — ఈప్రపంచమందు నగపడు పదార్థమంతయు నసత్తగుమిథ్య, ఆత్మమాత్రమేసత్తు, అను

విషయమై, యుక్తిసహిత శ్రుతిస్మృతి విచారముతో గురూపసత్తిలోనగు సాధనములచే భగవత్తత్త్వజ్ఞానమును సంపాదించి, లోకోపకారకర్మములను జేసి, భగవంతుని శరణాగతిఁ జేసినచో నరుఁడు వైష్ణవమాయను దాఁటు నని శ్రుతిస్మృతులు నొక్కి చాటుచున్నవి.

ప్ర. (5) నారాయణుఁడను పేరుగల బ్రహ్మము పరమాత్మ స్వరూపమెట్టిది ?

ఉ. పిప్పలాయనుఁడు — జగజ్జన్మస్థితిలయకర్తయు, శుద్ధబుద్ధముక్తస్వరూపుఁడును, మనోవాచామగోచరుఁడును, నవస్థాత్రయము నందనుస్యూతమయి కర్తృత్వాదిదోషములచే నస్పృష్టమగు సగుణనిర్గుణబ్రహ్మమే, నారాయణుఁడు. కనుకనే నారాయణశబ్ద ముభయబ్రహ్మపరముగ శ్రీశంకర భగవత్పాదాచార్యులు భాష్యత్రయములో నుపయోగించిరి. అస్మత్కృతబ్రహ్మసూత్రసారములోఁ జూడనగు. విత్తైషణాదులను విసర్జించి పద్మనాభచరణైషణనలవరించికొని దానం బెచ్చు పెరిగిన సాధ్యభక్తిచే గుణకర్మజాతంబులైన రజస్తమంబులను చిత్తమలంబుల నెప్పుడు నరుఁడు హరింపఁ నప్పుడా శుద్ధచిత్తమునందు నిర్మలలోచనములకు సూర్యప్రకాశంబె ట్లట్లునాత్మరూపమగు నారాయణతత్త్వము సాక్షాదుపలబ్ధంబగు.

ప్ర. (6) కర్మమనవెట్టిది?

ఉ. ఆవిర్హోత్రుఁడు:— వేదములలోను, పాంచరాత్రముల లోనుఁ, జెప్పఁబడిన భగవదర్చనరూపంబైనకర్మంబు ఫలాపేక్షవిడిచి యీశ్వరార్పణపూర్వకంబుగా నాచరించు నతఁడు పాపకర్మనాశము గావించెడు. సర్వలోకసమస్య మచ్యుతారాధన మని ప్రహ్లాదునితలంపు.

ప్ర. (7) అవతారముల వివర మేమి?

ఉ. ద్రమిళుఁడు:— ప్రపంచ క్షేమము కొఱకుఁ బహుమత్స్యాద్యవతారములు హరి యెత్తెను. వారిలీలలు సంగ్రహముగఁ బ్రథమస్కంధసారములో వర్ణింపఁబడినవి.

ప్ర. (8) హరిభక్తిలేనివారిగతి యెట్టిది?

ఉ. చమసుఁడు:— స్త్రీశూద్రాదులగు నజ్ఞానులకు హరిభక్తి నుపదేశింపవలయు. హరిభక్తిలేక వేదాదులలోని యర్థవాదవాక్యములను నమ్మి పశుహింసతోఁ గూడిన కర్మములను జేసినవారి నాపశువులు పరలోకమునఁ దినును. శ్రీకృష్ణులుగూడ నుద్ధవున కిట్లే బోధఁ జేసిరి. కాన యజ్ఞములలో జపయజ్ఞము=బ్రహ్మయజ్ఞము, హరివిభూతియని సెలవిచ్చిరి. శ్రౌతకర్మములను గూర్చి బ్రహ్మసూత్రసారములోని ౧౭౨ - ౭౮ వ పుటలను జూడుఁడు.

ప్ర. (9) యుగభేదముచేఁ గలిగిన భిన్నహరిపూజావిధి యెట్టిది ?

ఉ. కరభాజనుఁడు:—శ్రీహరి కృతయుగంబున శుక్లవర్ణుఁడై చతుర్బాహుఁడై జటావల్కల కృష్ణాజినోపవీతాక్షమాలాదండకమండలుధరుండై యొప్పు. అప్పుడు మనుష్యులు శాంతులు నిర్వైరులు సమదర్శనులు నై తపమునను శమదమంబులను దేవునిం బూజింతురు. అద్దేవదేవుఁ డప్పుడు హంసుఁడు, సుపర్ణుఁడు, వైకుంఠుఁడు, ధర్ముఁడు, యోగీశ్వరుఁ, డమలుఁ, డీశ్వరుఁడు, పురుషుఁ, డవ్యక్తుఁడు, పరమాత్ముఁ డని, వ్యపదేశింపఁబడు. త్రేతాయుగంబున రక్తవర్ణుఁడు, చతుర్బాహుఁడు, త్రిగుణమేఖలుఁడు, హిరణ్యకేశుఁడు, త్రయ్యాత్ముఁడు, స్రుక్స్రువాద్యుపలక్షణుఁడు, నై వెలయు. మనుజు లప్పుడు ధర్మిష్ఠులై బ్రహ్మవాదులై త్రయీవిద్యచే సర్వదేవమయుండైన హరి నారాధింతురు. విష్ణువు యజ్ఞుఁడు, పృశ్నిగర్భుఁడు, సర్వదేవుఁడు, ఉరుక్రముఁడు, వృషాకపి, జయంతుఁడు, ఉరుగాయుఁ, డనఁ బరమేశ్వరుండు పరఁగు. ద్వాపరయుగంబున భగవంతుఁడు, శ్యామవర్ణుఁడు, పీతాంబరుఁడు, చక్రాద్యాయుధధరుఁడు, శ్రీవత్సకౌస్తుభాదిపరిష్కృతుఁడు, నై వెలయు. మహారాజ లక్షణలక్షితుండైన యధోక్షజుని

మర్త్యులు జిజ్ఞాసువులై వైదికాగమమార్గముల నర్చింతురు. వాసుదేవ, సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్నా, నిరుద్ధ, పదవాచ్యుఁడు, భగవంతుఁడు, నారాయణుఁడు, ఋషి, పురుషుఁడు, మహాత్ముఁడు, విశ్వేశ్వరుఁడు, విశ్వుఁడు, సర్వభూతాత్ముండు, నగుణీకు మొక్కుదు ననినామంబు లుచ్చరించి నానాతంత్రవిధానములఁ జగదీశ్వరులఁ బూజింతురు. కలియుగంబునఁ గృష్ణవర్ణుండై నకృష్ణుని, సాంగోపాంగాస్త్రపార్షదుండైనవానినామసంకీర్తన యజ్ఞముల మతిమంతులు పూజింతురు. ఇంద్రియ కుటుంబాది పరిభవము హరించి యభీష్టము లొసంగి భృత్యార్తిని నిరసించి భక్తసంసారసాగరంబునకు నావయై శివవిరించి నుతంబై శరణాగతరక్షణప్రవణంబై గంగాదితీర్థాస్పదంబై పరమపావనంబై యెసంగు నీపాదారవిందము నోమహాపురుషా ప్రణమిల్లుదు, అని యుత్తరమిచ్చె.

ఈమార్గభసంవాదములోని దొమ్మిది ప్రశ్నోత్తరములలోను భగవత్తత్వము, మాయాస్వరూపము, తత్తరణోపాయములు, కర్మభక్తిజ్ఞానవైరాగ్య కారణస్వరూపఫలములు, సంక్షేపముగను సుందరముగను వర్ణింపఁబడినవి.

ధ్యానయోగార్చనకీర్తనములు కృత త్రేత ద్వాపర
కలియుగములందుఁ గ్రమముగ ననుష్ఠించినవారు భగ
వదనుగ్రహ పాత్రు లగుదురు. శ్రౌత కర్మ ప్రాబల్యము
త్రేతాయుగమునుండి వచ్చుచున్న ట్లిక్కడను శ్రీ యు
ద్ధవగీతలలోను, జెప్పఁబడినది. కాన మధ్యనచ్చి మధ్య నంత
రించుచున్నది. దానివలన లోకమునకుఁ గావలసిన ప్రయో
జనమయిన ట్లగపడుచున్నది. భాగవతములోఁ బలుచోట్ల
పశుప్రయుక్తకర్మము నిషేధింపఁబడినది. బౌద్ధాదిమత
ప్రాచుర్యముచేతనో, మఱే యేకారణముచేతనో, దాని
యందుఁ జాలకాలమునుండి వైముఖ్యత మనపెద్దలకే
గలిగె. హరిభక్తి భగవత్సంకీర్తనమే కలియుగములో
ముఖ్యసాధనమని శ్రీధరకృష్ణచైతన్యాదుల తలంపు. అది
భాగవతము ననుసరించుచున్నది. జితమాయునకుఁ భాగ
వత ధర్మములు ముఖ్యలక్షణములు. భాగవతోత్తమునకు
మాయాజయమానుషంగికముగ నలవడు. ఈతొమ్మిదింటి
లో 1, 2 ప్రశ్నల కుత్తరము లుత్తమభూమికలు; 2, 3, 4,
5, 6 ప్రశ్నలజవాబులు మధ్యమభూమికలు; 7, 8 సవాళ్ల
జవాబు లధమభూమికలు; 8, 9, ప్రశ్నలకుత్తరము లధమా
ధమభూమికలు. 2, 3, 4, 5, అధ్యాయములలో నాలుగు
భూమికలు వివరింపఁబడినవి. కాన, భాగవతులతోఁగూడి

తొమ్మిది భాగవత ధర్మముల నభ్యాసముఁ జేసినచో వైష్ణవ మాయను జయించి ముక్తి నొందవచ్చును. 11,12,స్కంధములకు బమ్మెరపోతనగారు చేసిన తెనుఁ గచ్చుపడ లేదు. వారిశిష్యులు చేసినది యతిస్వల్పము. కొన్నిచోట్లది స్ఖాలిత్యభూయిష్ఠము. కాన మూలమును, దానికి బ్ర॥ వెంకటరంగశాస్త్రులవారు రచియించిన తెనుఁగు వచనమును, బఠించి మనననిదిధ్యాసములఁ జేసి కృతార్థులు గండు.

౧౩. ఉద్ధవగీతలు.

ఆఱవయధ్యాయములో శ్రీకృష్ణులు నారాయణలోకమునకు రమ్మని బ్రహ్మాది దేవతలు ప్రార్థింప నంగీకరించినట్లును, పిదప నుద్ధవుఁ డధ్యాత్మవిద్యను జెప్పుమని భగవంతుని బ్రార్థించినట్లును, నున్నది. ఏడవయధ్యాయమునుండి 29 వ యధ్యాయము వఱకు సమాసవ్యాసరూపముగ శ్రీకృష్ణులతని కుపదేశించిరి. అది భగవద్గీతలకును, భాగవతదశమస్కంధములకును, విస్తృతిగ నున్నది. మూలముఁ జదివినఁగాని యాయమూల్యవిషయములు మనస్సునకు బాగుగ నెక్కవు. అయినను గొంత సూచించెదను. ప్రత్యధ్యాయమందును భక్తి పూర్ణముగ నున్నది. ముక్తి కంటె లోకసేవకొఱకు నెక్కువగ యత్నింపవలయుననియు

నున్నది. లోకమంతయు భగవచ్ఛరీరము, భగవదాలయ
మనియు, దానిని వారినివలె గౌరవింపవలయుననియు,
నాయుభయులకు భేద మావంతయుఁ జేయక సేవఁ జేయ
వలయుననియు నుపదేశముయొక్క ముఖ్యసారము. విష్ణు
నారద ప్రహ్లాద పృథు బలి వృత్రాదులయాచారముగూడ
దాని ననుకరించుచున్నది. కాన లోకసేవను భగవచ్ఛే
వారూపముగఁ జేసినచో భక్తులకు ముక్తిగలిగి వారిజన్మ
సాఫల్యమగు, లోకమునకు మేలుగూడ నగు.

౭౩. ఉద్ధవప్రశ్నలు.—౨౨.

ఈగీతలలో నక్కడక్కడ నుద్ధవుఁడు 22 ప్రశ్నలఁ
జేసెను.

ప్ర (1). సత్సంగోపాయము లేవి ?
ఉ. అసత్ప్రపంచత్యాగము, సంగత్యాగము, ఎల్లప్పుడు
నాత్మోపాసనము.
ప్ర (2). సత్సంగాసంగము లెట్టివి ?
ఉ. సంగాసంగము లాత్మకు స్వతస్సిద్ధములుగ లేవు,
భ్రాంతికల్పితములు. స్వప్నమందు నుప్తుఁడు బద్ధుఁడైన
ట్లగపడినను నిద్ర లేచినపిదప బద్ధుఁడుకాఁ డని తోచి
నరీతిని సంగాసంగము లుండు. ఈయుపదేశములోను,

జాయంతేయోపాఖ్యానములోను, ముఖ్యముగ నద్వైత
తరీతిగనే యాత్మతత్త్వ ముపదేశింపఁబడెను. ద్వైత
విశిష్టాద్వైతములుగూడ నక్కడక్కడ గనఁబడు.

ప్ర (3). సత్పురుషలక్షణ మెట్టిది ?

ఉ. భక్తులు పరస్పరము శ్రీకృష్ణకథాసక్తిగలిగి యుండు
టయే. భక్తరక్షణార్థమగు లీలలం దాసక్తిగలిగి యానందిం
చుటయే (గీ. 10. 9.)

ప్ర (4). భక్తు లెవరు ?

ఉ. నిష్కామరూప మగుప్రేమ భక్తిఁ గలవారు.

ప్ర (5). జీవతత్త్వ మెట్టిది ?

ఉ. స్వసృష్టదేహాదులందుఁ బ్రవేశించినా నను నభిమా
నముగల యీశ్వరుఁడే జీవుఁడు.

ప్ర (6). దోష మగపడుచున్నను విషయమునం దాశయేల?

ఉ. రజఃప్రాబల్యముచే సత్త్వము కప్పఁబడి విషయ
మందు దోషమును దెలియకపోవుటవలన నాశగలుగు.

ప్ర (7). హంససంగాదిసంవాదములలో ముఖ్యాంశ
మేమి ?

ఉ. విషయములయొక్కయుఁ, జిత్తముయొక్కయు, నిగ్ర
హము.

ప్ర (8). శ్రేయస్సులలో నుత్తమ మేది ?

ఉ. అవ్యభిచారముగఁ (పరాకు లేక యెల్లపుడు) జేయఁబడు ననన్యభక్తి శ్రేయస్సులలో నుత్తమము.

ప్ర. (9) ధ్యానయోగ మెట్టిది?

ఉ. పాపము లేని బ్రహ్మమునందు రూపకల్పనను జేసి మృచ్ఛిలాదార్వాది ప్రతిమలందును, దనయాత్మయందును, భగవద్ధ్యానమె ధ్యానము.

ప్ర. (10) అణిమాదిసిద్ధు లన నెట్టివి?

ఉ. ధ్యేయవస్తువుతో ధ్యాతయొక్క తాదాత్మ్యము(సమానగుణము) గలవాఁ డగుట సిద్ధి. యోగశాస్త్రకారు లనాత్మలనే యాలంబనంబుగ ధ్యానముఁ జేసినచో నమితఫలము గలసిద్ధులలనడు ననిరి. భగవంతు లాత్మగుణాలంబముననే యాఫలములు గలుగునని సెలవిచ్చిరి.

ప్ర. (11) భగవద్విభూతి యెట్టిది?

ఉ. ఇంద్రాదు లగుసమస్త భూతములయందుఁ, దారతమ్యమున నుండుభగవంతుని సత్త్వవికారము విభూతి. కాని ఆత్మతత్త్వమా బ్రహ్మస్తంబపర్యంతము సమముగనే వ్యాపించియున్నది. (గీ. ౫-౧౮-౧౯.)

ప్ర. (12) వర్ణాశ్రమధర్మముల నెట్లాచరించిన భగవద్ధర్మమున్వృద్ధినొందు?

ఉ. మెల్లమెల్లగఁ గర్మత్యాగముకొఱకే ధర్మములు చెప్పఁబడినవి. క్రమముగ నిష్కామధర్మము నభ్యసించి తుదకు "సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య" అనుదాని నభ్యసించుటకే ధర్మములు చెప్పఁబడినవి. గౌణము సత్త్రాస ధర్మము. ముఖ్యము భగవద్భక్తిరూపమగు ధర్మమే. అదియే తుదకు పేయమగు.

ప్ర. (13) జ్ఞానాదు లెట్టివి ?

ఉ. జ్ఞానాదులు రెండువిధములు. ఉపాదేయములు, హేయములు. "ధర్మో మద్భక్తికృత్ప్రోక్తః, జ్ఞానంచైకాత్మ్యదర్శనం, గుణేష్వసంగో వైరాగ్యం", ఇవి యుపాదేయములు. ఇతరములు హేయములు.

ప్ర. (14) యమాదు లెట్టివి ? శమాదు లెట్టివి ?

ఉ. యమములు 12. అహింస=పరపీడావర్జనము; సత్యము=హితప్రియయథార్థభాషణము; అస్తేయము = పరుల సొమ్మును మనస్సులోనైనను గ్రహింపసంకల్పము లేకుండుట; అసంగము=దేనియందు నాసక్తి లేకయుండుట; హ్రీ=అకార్యమందసహ్యము ; అసంచయము = అపరిగ్రహము ; ఆస్తిక్యము = శాస్త్రోక్తమందు విశ్వాసము; బ్రహ్మచర్యము=స్త్రీసంబంధాదిరాహిత్యము, మౌనము =వృథాలాపరాహిత్యము , స్థైర్యము=ధర్మమందు

సత్యసంకల్పత్వము ; క్షమ=అపరాధియందుఁ గూడఁ గ్రోధము లేమి ; అభయము = భయము లేకుండుట. నియమములు 12. శౌచము— బాహ్యశౌచము, ఆభ్యంతరశౌచము, అని రెండు తెఱంగులు. మృజ్జలాదులచే నొడలును శుద్ధిపఱచుట బాహ్యశౌచము. అంతఃకరణమునకు భగవచ్చింతనాదులచేఁ గర్మములం దనాసక్తి యాభ్యంతరశౌచము. జపము=గాయత్ర్యాదులు నితరులకు వినఁబడకుండఁ బలుమాఱు నుచ్చరించుట. తపము; హోమము; శ్రద్ధ = సచ్ఛాస్త్రములలోఁ జెప్పఁబడిన విషయమందలి యాదరము, ఆతిథ్యం=అతిథిసత్కారము ; భగవదర్చనము=దేవపూజ; తీర్థాటనము = తీర్థయాత్ర; పరార్థేహ=పరోపకారము కొఱకు దేహాదివ్యాపారము; తుష్టి=తృప్తి; ఆచార్యసేవనము = గురుసేవ. మోక్షేచ్ఛగలవానికి యమములు ముఖ్యములు ; కామయుక్తునకు నియమములు ముఖ్యము. ప్రవృత్తనివృత్తాచరణములఁ జేయువారి సంకల్పానుసారముగ యమనియమము లభ్యుదయ మోక్షము లొసంగును.

శమాదులకుఁ బ్రసిద్ధార్థములకంటె భిన్నములయిన లక్షణములు భగవంతు డుద్ధవునకీ తీరున సెలవిచ్చిరి.

యజ్ఞము. భగవద్భక్తితో యజ్ఞముఁ జేయునగుఁగాని కర్మమనుబుద్ధితోఁ జేయఁగూడదు. జ్ఞానోపదేశమే దక్షిణగాని యజ్ఞమందు ఋత్విక్కులకు యజమానుఁ డిచ్చు హిరణ్యాదికము గాదు. ఏలయన, జ్ఞానోపదేశముచే యజ్ఞరూపుఁ డగుభగవంతుని ప్రాప్తి దొరకొనుగాన నదియే దక్షిణ. నియమించుటకుఁ గష్టసాధ్య మగు మనస్సు సరికట్టుటకుఁ బ్రాణాయామమవశ్యకము గాన నాప్రాణాయామమే బలము. భగ మన శ్రీకృష్ణుల యైశ్వర్యము. భగవద్భక్తియే యుత్తమలాభముగాని పుత్రాదికముగాదు. ఒకయాత్మ మఱియొకయాత్మకంటె భేదమను జ్ఞానము లేకుండుటయే విద్య. అనఁగా నాత్మ యొకటి యనుజ్ఞానమే నిజమయిన విద్యగాని, సామాన్యజ్ఞానమాత్రము విద్యకాదు. అకార్యములయం దసహ్యాత హ్రీగాని సిగ్గుమాత్రమేగాదు. నిరపేక్షము మున్నగు గుణము లలంకారముగాని కిరీటాదులుగావు. సుఖము విషయసుఖదుఃఖములను జెందకుండుటయేగాని, వానిభోగముగాదు. దుఃఖము విషయభోగాద్యపేక్షయేగాని, యగ్నిదాహాదికముగాదు. బంధమునుండి మోచనము గలుగు నుపాయ మరయువాఁడు పండితుఁడు; లేదా బంధమోక్షములస్వరూపమును నిజముగ నరయువాఁడు పండితుఁడు.

మూర్ఖుఁడు దేహగేహాదులందు 'నేను, నాది' యను నభిమానముగలవాఁడుగాని, ఘాతకుఁడుగాఁడు. సన్మార్గ మన, భగవత్ప్రాప్తిని బొందించు నివృత్తిధర్మమేగాని, ముళ్లులేనినుగాఁ గలప్రదేశముగాదు. దుర్మార్గ మనఁ జిత్తవిక్షేపమును గలుగఁజేయుఁ బ్రవృత్తిధర్మమేగాని, చోరాదిభీతిగలత్రోవగాదు. స్వర్గ మన సత్త్వగుణోద్రేకముఁ జేయునదిగాని, యింద్రాదిలోకముగాదు. నరక మనఁ దమోగుణోద్రేకముఁ జేయునదిగాని, [illegible]లోకముగాదు. భగవద్రూపుఁడైన గురువే బంధువుగాని, సోదరాదులు కారు. సకలధర్మ స్వరూపుఁడై యాశలేనిహరియే గురువైనపుడింక నతనికంటె బంధు వెవఁడు? గృహము భోగస్థానమగుమనుష్యశరీరమేగాని, మేడ లోనగునిల్లుగాదు. ఆఢ్యుఁడుగుణవంతుఁడే గాని, ధనవంతుఁడు గాఁడు. దరిద్రుఁడు సంతోషములేనివాఁడుగాని, ధనము లేనివాఁడుగాఁడు. కృపణుఁ డజితేంద్రియుఁ డగుశోచనీయుఁడుగాని, దీనుఁడుగాఁడు. విషయములం దాసక్తిలేనివాఁడు స్వతంత్రుఁడుగాని, రాజు స్వతంత్రుఁడుగాఁడు. గుణాసక్తుఁడు స్వతంత్రుఁడుగాడు. పైఁజెప్పినశమాదిగుణములకు వ్యతిరేకములశమాదులు.

ప్ర. (15) గుణదోషము లెట్టివి?

"గుణదోషదృశిర్దోషః" = ఇదిగుణము, ఇదిదోషము, అనుభేదజ్ఞానము దోషము. "గుణస్తూభయవర్జితః" = గుణదోషవిచారము లేకుండుటయే గుణము. అట్టివారికి గుణదోషములు లేవు. వీరే బ్రహ్మవిద్వరిష్ఠులు.

ప్ర. (16) తత్త్వసంఖ్యవ్యవస్థ యెట్టిది ?

ఉ. తత్త్వసంఖ్య వాదికల్పనలచే భిన్నముగాని, నిజ మాలోచించిన నొకటియేతత్త్వము.

ప్ర. (17) క్షేత్ర, క్షేత్రజ్ఞ భేద మేమి?

ఉ. క్షేత్రజ్ఞుఁడు స్వయంప్రకాశుఁడు. క్షేత్ర మతనిచేఁ బ్రకాశితము.

ప్ర. (18) దేహసంయోగవియోగము లెట్లు గలుగు ?

ఉ. ప్రపంచమం దభిమానముచే జీవాత్మకు మనఃకల్పితముగ నవి గలవుగాని, వాస్తవమున లేవు.

ప్ర. (19) అభిమాననివృత్తి యెట్లు ?

ఉ. మనోజయ మభిమానరాహిత్యమునకుఁ గారణము.

ప్ర. (20) క్రియాయోగ మెట్లు చేయనగు ?

ఉ. ప్రతిమలందు భగవదారాధనవిధానమే క్రియాయోగము. శిలాదారులోహమృచ్చిత్రసికతా మనోమణిమయము లని ప్రతిమలు 8 తెఱఁగులు.

ప్ర. (21) సంసారమున కధిష్ఠానము దేహమా? ఆత్మయా? లేక రెండునుగావా ?

ఉ. ప్రకృతిసంసర్గమువలన నిర్లిప్తుఁడైనపురుషుఁడు సంసారముఁ బొందుచున్నాఁడు గాన సంసారమున కధిష్ఠానము ప్రకృతిసంసర్గ మనునధ్యాసమే.

ప్ర. (22) పరమభక్తిస్వరూప మెట్టిది ?

ఉ. విరాట్స్వరూపుఁ డగుపరమేశ్వరుని పూజయే పరమభక్తి. ఇది సత్సాంగత్యముచేఁ గలుగును. జనకుఁడు యాజ్ఞవల్క్యునొద్ద నాత్మతత్త్వ మెఱిఁగి తత్త్వానుభవముఁ గలిగి, తనను, తనరాజ్యమును, బంధువులను, సర్వస్వమును, గురువునకు సమర్పణముఁ జేసెను. ["సోహం భగవతే విదేహాం దదామి మాం చాపి సహ దాస్యా యేతి" బృ.] భగవంతునివలె మనోవాక్కాయములఁ బ్రవర్తింపవలయు. విషయములు నశ్వరంబులు. సర్వభూతములందు హరిభావనముగలిగి, వానిని గౌరవించి, వానియందుఁగలజీవుఁ డీశ్వరుఁడని యెఱిఁగి, సర్వభూతములకు, నుచ్చనీచభేదము లేక, సాష్టాంగనమస్కారముఁ జేసి, యసూయామానతిరస్కారాద్యభిమానత్యాగముఁ జేసికొని, సుఖముఁ బొందవలెను. కాన హరికేగాక హరిమయమును, హరిపాదమును, నగు, ప్రపంచమునకుఁగూడ దాస్యసేవచేయుటయే పరమభక్తి. ఉద్ధవుఁడుచేసిన 22 ప్రశ్నలలో భగవంతుఁడు చెప్పినవివ

యములను గూర్చి చేసినవి 6 ప్రశ్నలు. స్వబుద్ధిచే నడిగినవి 16 ప్రశ్నలు.

12-వ ప్రశ్నోత్తరమందు బ్రహ్మచర్యగృహస్థాశ్రమములు ఋణాశ్రమములనియు, వానప్రస్థయత్యాశ్రమము లనృణాశ్రమములనియు, రెండువిభాగములు చేయఁబడినవి. ఋణములు మూఁడు:—ఋషిఋణము, దేవఋణము, పితృఋణము. బ్రహ్మచర్యమందు వేదాధ్యయనముచే ఋషిఋణమును, గృహస్థాశ్రమమందు యాగాదులచే దేవఋణమును, ప్రజోత్పాదనముచేఁ బితృఋణమును, నివర్తింతురు. 17, 18 అధ్యాయములలో నీయుభయ విధకర్మముల క్రమత్యాగము చెప్పఁబడినది.

15-వ ప్రశ్నోత్తరములోఁ గర్మమాత్రమందు గుణదోషవ్యవస్థ గలదుగాని జ్ఞానభక్తులయందు లేదనియు, 19 వ ప్రశ్నోత్తరములో మనస్సు నాలుగు విధములుగను, వివరింపఁబడెను. భిక్షుగీతయందు దాత్మకు మనస్సు విరోధియని చెప్పఁబడెను. భిక్షులకుఁగూడ మనస్సు విక్షేపకరము గాన నాత్మకది శత్రువు. సాంఖ్యమును విచారించుటచే మనోబలము చెప్పినట్లయినది. శత్రుబలము కనుఁగొనినఁగాని జయోపాయ మరయ వీలులేదు గాన సాంఖ్యము ముందుఁ జెప్పఁబడినది. గుణాగుణములను జెప్పుటచే మనో

భేదములను ఏకాంగించిన ట్లయినది. ఐళగీతలలో మనస్సుతోఁ బోరి జయింపనగు నని చెప్పఁబడెను. అనేకవిధ విచారములచే మనోజయముఁజేసి యానంద మొందవలయు. రజస్తమోగుణవృత్తులు మనస్సును, న్నాశ్రయమగు నాత్మను, బరిభవించును. మఱియు, నాత్మను సంసారమందుఁ బ్రవేశపెట్టును. సత్త్వవృత్తిచే నితరరెండుగుణవృత్తులు నిగ్రహము కాఁగా మనస్సు మాయాసంబంధములేనిదై సులభముగ జయింపనగు. ఐళగీతోపదేశమువలన మనోజయము చెప్పినట్లయినది. ఈ నాలుగంశములు 23, 24, 25, 26 అధ్యాయములలోఁ జెప్పఁబడినవి.

౪. లోకాత్మతత్త్వపరీక్ష.

ఇఁక లోకాత్మతత్త్వపరీక్ష చేయఁబడును. ఉద్ధవున కిది మొదటఁ జెప్పఁబడినది. లోకములనఁ దెలియఁదగిన విషయములను లోకములోని 25 విషయములను గురువుల యొద్దఁ దెలిసికొనవలయు. ఆత్మతత్త్వ మొకగురువువలన గ్రహింపవలయు. అది యీప్రకారము. 8 మంది హీన గురువులు, 7-వ యధ్యాయములోను, 9 మంది మధ్యమ గురువులు 8-వ యధ్యాయములోను, 8 మంది యుత్తమ

గుణువులు 9-వ యధ్యాయములోను, 1 ఆత్మతత్త్వము దేహాపి వేచనము చే 10-వ యధ్యాయములోను శ్రీకృష్ణులు వివరించిరి.

౨౮-౩. హేతువులు.

1. భూమి:— కంపాదిహేతువులు గలిగినను భూమి నిష్కంపముగ నుండునుగాన నది నేర్చుకొనదగినది.
2. వాయువు:— సర్వత్ర ప్రచారముగలిగినను, వాయువునకు సువాసన దుర్వాసనలతో సంగము లేనట్లు, నిస్సంగత్వము వాయువువలన నేర్చుకొనదగినది.
3. ఆకాశము:— చరాచరములతోఁ గలసినను, వాస్తవముగ నాకాశమునకు భేదము లేనట్లు, ఆత్మకుఁ బరిచ్ఛేదరాహిత్యమును జూపెనగు.
4. జలము:— స్వచ్ఛత్వ, స్నిగ్ధత్వ, మధురత్వములచే జలమెట్లు దానిలో స్నానము చేసినవారిని బావనముఁ జేయు, నట్లు స్పర్శ, దర్శన, ధ్యానములవలన ముని శిష్యులను బావనముఁ జేయును.

“ ఈక్షణధ్యానసంస్పర్శైః మత్స్యకూర్మవిహంగమాః,
పోషయంతిస్వకాన్ పుత్రాన్ తద్వత్సంపతిత వృత్తయః.”

5. అగ్ని:— తేజోవంతుఁ డగుటవలన భక్ష్యాభక్ష్యము

లను గ్రహించినను నగ్ని దోషిగానట్లు బ్రహ్మజ్ఞానికిఁ గూడ వానిని దినుటవలన దోషములేదు.

6. చంద్రుఁడు:— దేహమునకే గర్భాధానాదివికారములుగాని, యాత్మకుఁ గాదని చంద్రుని క్షీణవృద్ధి కళలవలె నరయునగు.

7. సూర్యుఁడు:— జలపూర్ణ ఘటాద్యుపాధిభేదముచే భిన్నుఁడుగఁ గనఁబడినను, వాస్తవముగ భిన్నుఁడుం గానట్లాత్మ భిన్నుఁడుంగాదు.

8. కపోతము:— స్త్రీపుత్రాది స్నేహముచేఁ గపోతము నశించునట్లు జ్ఞాని యితరులతో సంగమము చేయఁదగదు.

౭౮-౩. మాధ్యమగురువులు.

9. అజగరము:— అదృష్టప్రాప్తమయినపదార్థ మజగరమువలె భుజింపవలయు.

10. సముద్రము:— నదీనదముల గమనాగమనములచే నేమి, కాలవైపరీత్యమునఁగాని, సముద్ర మెట్లు చలింపదో యట్లే కామాదులచే క్షోభము నొందఁగూడదు.

యములను గూర్చి చేసినవి 6 ప్రశ్నలు. స్వబుద్ధిచే నడిగినవి 16 ప్రశ్నలు.

12-వ ప్రశ్నోత్తరమందు బ్రహ్మచర్యగృహస్థాశ్రమములు ఋణాశ్రమములనియు, వానప్రస్థయత్యాశ్రమము లనృణాశ్రమములనియు, రెండువిభాగములు చేయఁబడినవి. ఋణములు మూఁడు:—ఋషిఋణము, దేవఋణము, పితృఋణము. బ్రహ్మచర్యమందు వేదాధ్యయనముచే ఋషిఋణమును, గృహస్థాశ్రమమందు యాగాదులచే దేవఋణమును, ప్రజోత్పాదనముచేఁ బితృఋణమును, నివర్తించును. 17, 18 అధ్యాయములలో నీయుభయ విధకర్మముల క్రమత్యాగము చెప్పఁబడినది.

15-వ ప్రశ్నోత్తరములోఁ గర్మమాత్రమందు గుణదోషవ్యవస్థ గలదుగాని జ్ఞానభక్తులయందు లేదనియు, 19 వ ప్రశ్నోత్తరములో మనస్సు నాలుగు విధములుగను, వివరింపఁబడెను. భిక్షుగీతయందు దాన్తకు మనస్సు విరోధియని చెప్పఁబడెను. భిక్షులకుఁగూడ మనస్సు విక్షేపకరము గాన నాస్తి కది శత్రువు. సాంఖ్యమును విచారించుటచే మనోబలము చెప్పినట్లయినది. శత్రుబలము కనుఁగొనినఁగాని జయోపాయ మరియ వీలులేదు గాన సాంఖ్యము ముందుఁ జెప్పఁబడినది. గుణలక్షణములను జెప్పుటచే మనో

భేదములను వక్కాణించినట్లయినది. ఐళగీతలలో మన
స్సుతోఁ బోరి జయింపనగు నని చెప్పఁబడెను. అనేకవిధ
విచారములచే మనోజయముఁ జేసి యానంద మొంద
వలయు. రజస్తమోగుణవృత్తులు మనస్సును, నాశ్రయ
మగునాత్మను, బరిభవించును. మఱియు, నాత్మను సంసార
మందుఁ బ్రవేశపెట్టును. సత్త్వవృత్తిచే నీరెండుగుణ
వృత్తులు నిర్మూలము కాఁగా మనస్సు మాలిన్యము లేనిదై
సులభముగ జయింపనగు. ఐళగీతోపదేశమువలన
మనోజయము చెప్పినట్లయినది. ఈ నాలుగంశములు
23, 24, 25, 26 అధ్యాయములలోఁ జెప్పఁబడినవి.

౮. లోకాత్మతత్త్వపరీక్ష.

ఇఁక లోకాత్మతత్త్వపరీక్ష చేయఁబడును. ఉద్ధవున
కిది మొదటఁ జెప్పఁబడినది. లోకమువలనఁ దెలియఁదగిన
విషయములను లోకములోని 25 విషయములను గురువుల
యొద్దఁ దెలిసికొనవలయు. ఆత్మతత్త్వ మొకగురువువలన
గ్రహింపవలయు. అది యేకప్రకారము. 8 మంది హీన
గురువులు, 7-వ యధ్యాయములోను, 9 మంది మధ్యమ
గురువులు 8-వ యధ్యాయములోను, 8 మంది యుత్తమ

గురువులు 9-వ యధ్యాయములోను, 1 ఆత్మతత్త్వము దేహాదివేచనముచే 10-వ యధ్యాయములోను శ్రీకృష్ణులు వివరించిరి.

౨౪-అ. హీనగురువులు.

1. భూమి:— కంపాదిహేతువులు గలిగినను భూమి నిష్కంపముగ నుండునుగాన నది నేర్చుకొనఁదగినది.
2. వాయువు:— సర్వత్ర ప్రచారము గలిగినను, వాయువునకు సువాసన దుర్వాసనంబులతో సంగము లేనట్లు, నిస్సంగత్వము వాయువువలన నేర్చుకొనఁ దగినది.
3. ఆకాశము:— చరాచరములతోఁ గలిసినను, వాస్తవముగ నాకాశమునకు భేదము లేనట్లు, ఆత్మకుఁ బరిచ్ఛేదరాహిత్యమును జూడనగు.
4. జలము:— స్వచ్ఛత్వ, స్నిగ్ధత్వ, మధురత్వములచే జలమెట్లు దానిలో స్నానము చేసినవారిని బావనముఁ జేయు, నట్లు స్పర్శ, దర్శన, ధ్యానములవలన ముని శిష్యులను బావనముఁ జేయును.

"ఈక్షణధ్యానసంస్పర్శైః మత్స్యకూర్మవిహంగమాః,
పోషయంతిస్వకాన్ పుత్రాన్ తద్వత్పండిత వృత్తయః."

5. అగ్ని:— తేజోవంతుఁడగుటవలన భక్ష్యాభక్ష్యము

లను గ్రహించినను నగ్ని దోషిగానట్లు బ్రహ్మజ్ఞానికిఁ గూడ వానిని దినుటవలన దోషము లేదు.

6. చంద్రుఁడు:— దేహమునకే గర్భాధానాదివికారములుగాని, యాత్మకుఁ గా వని చంద్రుని క్షీణవృద్ధి కళలనవలె నరయునగు.

7. సూర్యుఁడు:— జలపూర్ణ ఘటాద్యుపాధిభేదముచే భిన్నుఁడుగఁ గనఁబడినను, వాస్తవముగ భిన్నుఁడుఁ గానట్లాత్మ భిన్నుఁడుఁగాడు.

8. కపోతము:— స్త్రీపుత్రాది స్నేహముచేఁ గపోతము నశించునట్లు జ్ఞాని యితరులతో సంగమము చేయఁదగదు.

౭౪-౩. మాధ్యమగురువులు.

9. అజగరము:— అదృష్టప్రాప్తమయినపదార్థ మజగరమువలె భుజింపవలయు.

10. సముద్రము:— నదీనదముల గమనాగమనములచే నేమి, కాలనైపరీత్యములచేఁగాని, సముద్ర మెట్లు చలింపదో యట్లే కామాదులచే క్షోభము నొందఁ గూడదు.

11. మిడత (పతంగః):— అగ్నిరూపముచే మిడత భ్రమముఁజెంది దానిలోఁబడి నశించినరీతిని స్త్రీరూపమును జూచి పురుషుఁడు మోహింపఁగూడదు.

12. (మధుకృత్) తుమ్మెద:— తుమ్మెద పూవులోనిరసము మాత్రము గ్రోలినట్లు మహాత్ములవలన శాస్త్రము విని సారమగు తత్త్వమును గ్రహింపవలయు.

13. మొగగజము (ఏనుఁగు):—ఆఁడుయేనుఁగు యొక్క స్పర్శముచేఁ జెడినట్లు ముని కాంతాస్పర్శమువలనఁ జెడును.

14. (మధుహా) తేనెటీఁగ:— తేనెను బోగుచేసిన తేనెటీఁగలను జంపి తేనెను దిను బోయకథవలన ధనసంచయముచేఁ జెడు లుబ్ధునివృత్తి మానవలయు.

15. లేడి:— శ్రవణేంద్రియలోలత్వముచే లేడి చెడిపోయినట్లు శ్రవణేంద్రియలోలుఁడు గాఁ గూడదు.

16. చేఁప.—చేఁపవలె విద్వాంసుఁడు తిండి యెక్కువతినఁ గూడదు.

17. పింగళయను భోగపుస్త్రీ:— సంసారమందత్యాసక్తి వదలుట పింగళ యనుబోగముదాని వృత్తాంతమువలనఁ దెలియ నగు.

౨౪-౩. ఉత్తమగురువులు.

18. కురలము:—కురలపక్షి దృష్టాంత మేమన:—మాంస ఖండమును నోటిలోనుంచుకొని పోవుచుండఁగ నింకొకపక్షితీసికొని పోవును. అట్లే ధనసంగ్రహము మాత్రముచేసిన నసర్థము ప్రాప్తించును. నిర్లోభత్వ మనఁగ సంచయత్యాగము. ఇక్కడ సంచితత్యాగము.

19. (అర్భకః) బాలుఁడు:— బాలునివలె నభిమానరాహిత్యము మునికి నావశ్యకము.

20. పిల్లచేతికంకణము:—చేతిలో నొకకంకణ మున్నయెడల నిశ్శబ్దముగనుండునట్లు సన్యాసి యితరసహావాసము చేయఁగూడదు.

21. (శరకృత్) బాణములను జేయువాఁడు:—బాణములను జేయువానివలె నేకాగ్రచిత్తముతో సన్యాసి యుండవలయు.

22. సర్పము:—చీమలు గట్టినపుట్టలోఁ బాముచేరిన ట్లితరులుగట్టినయింట్లో సన్యాసి యుండవలె.

23. సాలెపురుగు:—సాలెపురుగు దృష్టాంతమువలన నీశ్వరుఁడు ప్రపంచమున కభిన్ననిమిత్తోపాదానకారణ మని యెరయునగు.

24. భ్రమరకీటము:—కీటము నిరంతరధ్యానముచే భ్రమరముగునట్లు, మానవుఁ డగు ధ్యాత తీవ్రధ్యానముచే ధ్యేయాకారమునొందును.

ఈ 25 గురువుల యుపదేశమువలన సన్యాసికి నంతఃకరణశుద్ధి నొందవలయు.

25. దేహము:— దేహము గురువులలో శ్రేష్ఠము. జన్మాదిషడ్వికారము శరీరమునకుఁగాని యాత్మకుఁ గాదని నిశ్చయింపనగు. ఇట్టి దేహమునకు విలక్షణమగు నాత్మతత్త్వము నన్వయ వ్యతిరేకవిచారముచేఁ జేయనగు.

ఇంతవఱకు 7, 8, 9, 10 అధ్యాయములలో లోకాత్మతత్త్వపరీక్షలు చేయఁబడెను.

౭౫. కర్మభక్తియోగజ్ఞానములు.

11-వ యధ్యాయములో బద్ధముక్తసాధువులయొక్కయు, భక్తియొక్కయు, లక్షణములు చెప్పఁబడినవి.

12-వ దానిలో సాధువులను, భగవంతుఁడు, భాగవతులు,వారిసాంగత్యము, మాహాత్మ్యము,కర్మానుష్ఠానము, కర్మత్యాగమును, వర్ణింపఁబడినవి.

13-వ దానిలో సత్వవృద్ధి, విద్యోదయక్రమము, హంసేతిహాసమందు చిత్తగుణవిశేషవర్ణనమును, గలదు.

14-వ దానిలో ముఖ్యశ్రేయస్సు భక్తియనియు, సాధనములతోఁ గూడిన ధ్యానయోగవర్ణనమును, గలదు.

15-వ దానిలో ధారణము ననుసరించి వచ్చు యోగసిద్ధులు, శ్రీవిష్ణుపదప్రాప్తి కవి విఘ్నములనియు, వివరింపఁబడినవి. పతంజలియోగశాస్త్రములోని సిద్ధు లనాత్మధారణమువలనఁ గలుగును. ఇక్కడఁ జెప్పఁబడిన సిద్ధు లాత్మధారణమువలనఁ గలుగును.

16-వ దానిలో హరియొక్క విభూతులు, జ్ఞాన వీర్య ప్రభావాదులును, వర్ణింపఁబడినవి.

17-వ దానిలో శ్రీవిష్ణుభక్తినిఁగలిగించు వర్ణాశ్రమ ధర్మములనడుగ, బ్రహ్మచారి గృహస్థుల ధర్మములను హంసగీతరూపమున శ్రీకృష్ణు లుద్ధవునకు సెలవిచ్చిరి.

18-వ దానిలో వానప్రస్థయతుల ధర్మనుధికారిత్వ వస్థతోఁగూడఁ జెప్పఁబడినది.

19-వ దానిలో మొదటఁ గర్మభక్తిజ్ఞానస్వరూపములు, వాని యధికారులు, కర్మభక్తిజ్ఞానత్యాగము, జ్ఞానికి శ్రౌతస్మార్తకర్మ మగత్యము లేదనుటకు యుక్తి, తర్కములును, వివరింపఁబడెను.

20-వ దానిలో భక్తిజ్ఞానకర్మయోగముల విశేషము లు, గుణదోషవ్యవస్థకొఱకు నధికారివిభాగమును, కూడఁ జెప్పఁబడెను.

21-వ దానిలో భక్తిజ్ఞానకర్మయోగముల కనధికా రులగు కాములకు ద్రవ్యగుణదోషములు ప్రపంచము చేయఁబడెను.

22-వ దానిలోఁ దత్త్వసంఖ్యావిరోధము, పురుష ప్రకృతివివేకము, జన్మమృత్యువిధానాదికమును, వివరింపఁ బడినవి.

23-వ దానిలోఁ దిరస్కారము సహనముచేఁ దగ్గించు నుపాయము, బుద్ధిచే మనస్సంయమనము, భిక్షుగీతారూప మున వర్ణింపఁబడెను.

24-వ దానిలో సర్వభావములు జన్మనాశములు గలవి గాన నాస్త్యము లేనివియు, సాంఖ్యయుక్తులతో మనో మోహనాశమును, భగవద్భక్తివలన నైసయిక సుఖదుః ఖాదిద్వంద్వముల జయమును, సాంఖ్యతత్త్వమును, వివ రింపఁబడెను. మఱియు, నాత్మనిర్గుణుఁడని నిరూపించుటకుఁ జిత్తములోఁ బుట్టిన సత్త్వరజస్తమోగుణవృత్తులుగూడ వర్ణింపఁబడెను.

26-వ దానిలో యోగనిష్ఠ దుష్టసాంగత్యమువలనఁ జెడుననియు, సత్సాంగత్యమువలన ఫలించుననియు, యోగభ్రంశమునకు హేతువులను దగ్గఱరానియ్యఁగూడదని ఐళగీతలును వివరింపఁబడెను.

27-వ దానిలో దేవతార్చన మను క్రియాయోగమువలనఁ జిత్తప్రసాదముగలుగుననియు, సర్వకామములు ఫలించుననియు, అంగములతోఁగూడ వివరింపఁబడెను. రాగద్వేషాదులచే వ్యాకులమగు చిత్తముగలసంసారికి ననంతాదులుగలుగుటకు శ్రీకృష్ణార్చనము, తదనుస్మృతియు, నవశ్యమని వివరింపఁబడెను.

28వ దానిలో నిదివఱలోఁ జెప్పఁబడినజ్ఞానయోగము సంగ్రహముగ ననువదింపఁబడెను.

29వ దానిలో నుద్ధవుఁడు మోక్షమునకు సులభోపాయము నడుగఁగ నిదివఱలో విస్తరముగఁ జెప్పఁబడినకర్మభక్తిజ్ఞానయోగములసారమగునిత్యధర్మము నీతియని శ్రీకృష్ణుఁడు చెప్పి యుపదేశము ముగించెను:—అయ్యా, దయాధర్మంబులు పుణ్యావహంబులు పాపహరంబులు గావునఁ బరమమంగళంబులు, వానిని వివరించితి. వానిని శ్రద్ధతో నాచరించుమర్త్యుఁడు దుర్జయంబైనసంసారమును జయించు. నన్నుఁదలంచుచు నాపై సంకల్పాత్మకంబైనమనస్సు

ననుసంధానాత్మకం బైనచిత్తంబునుం బెట్టి మద్ధర్మము
లపై నాసక్తిఁబొంది మెల్లన నాతదర్థము (నానిమిత్తము)
సర్వకర్మములు నొనర్పవలయు. మద్భక్తులైనసాధువు లాశ్ర
యించిన పుణ్యదేశములు సేవింపవలయు. దేవాసురమను
ష్యులలో నాభక్తులైనవా రాచరించిన కర్మములు గొన
వలయు. ఒక్కఁడుగాంగాని పలువురితోఁగూడికాని నృత్త
గీతాది మహారాజైశ్వర్యంబులు వెలయ నాకుఁ గ్ష యాత్రా
మహోత్సవంబులు సేయవలయు. నిర్మలమానసుండై సర్వ
భూతములందును దనయందును నభంబువోలె బహిరం
తరవ్యాప్తుండైన నన్నుఁ గనవలయు. ఇట్టి జ్ఞానదృష్టి నాశ్ర
యించి సర్వభూతములను మద్భావమునం బూజించుచు
బ్రాహ్మణచండాలురందును చోరబ్రహ్మణ్యులందును సూ
ర్యస్ఫులింగములందును గ్రూరాక్రూరులందును సమదర్శ
నంబు నెట్టినతండు పండితుండు. నరులందు మద్భావమును
మిక్కిలి భావించుపురుషున కచిరంబ స్పర్ధాసూయాతిర
స్కారాహంకారములు పోవును. పరిహసించు స్వజనులను,
దేహాభిమానమును, లజ్జను, విడిచి, శ్వచండాలగోగర్దభాది
సర్వభూతములకు నంతర్యామీశ్వరబుద్ధి నెట్టి దండప్రణా
మం బొనర్పవలయు. సర్వభూతములందును మద్భావంబు
లెస్సగలుగున ంతకు మనోవాక్కాయవృత్తుల నిట్లుపా

సింపవలయును. వానికిఁ గ్రమంబున సర్వంబు బ్రహ్మాత్మకం బగు. అన్నింట నీశ్వరదర్శనమునం బొడమినవిశ్వ సిద్ధి చూచు నతఁడు ముక్తబంధనుండై సర్వోపరతినొందెడు. మనోవాక్కాయకర్మంబులు సర్వభూతములందు మద్భావ భావనంబే సర్వోపాయంబులలోనం గడుమేలి దెరవు. నిష్కామునకు మద్ధర్మారంభమున నణుమాత్రంబేనియు నంతరాయంబు గలుగదు. సద్ధర్మము నిర్గుణంబుగా నాచే నిర్ణీతం బయ్యె. నిర్హేతుకధర్మమేనియుఁ గావున పిడిచి నాయెడ నర్పింపఁబడునేని ధర్మంబగు. నిదిధ్యాసంబయ్యు లోకమున భయశోకాదులు పలాయనాదిక్లేశములఁ గలిగించుఁగదా? అసత్య మగుమర్త్యశరీరమున సత్యుఁ డమృతుఁడు నగు నన్నుఁ గాంచుటయే బుద్ధిమంతుల బుద్ధియుఁ జతురుల చాతుర్యంబు నగు. ఈబోధవలన బ్రహ్మముం బ్రాపించు. దీని నాభక్తులగు సత్పురుషుల కెల్లరకు దెల్ప బోధించు. బ్రహ్మవిద్యాప్రదున కే నాత్మదానంబిత్తు."

అంత శ్రీకృష్ణుల కుద్ధవుఁడు సాష్టాంగదండంబుఁ గావించి వారియాజ్ఞానుసారమున బదరీనారాయణమున కరిగి యందుఁ దపంబొనరించి ముక్తినొందెను. పిదప యాదవులు సురాపానమత్తులై యన్యోన్యవిహతులయిరి. జరుఁ డను బోయ శ్రీకృష్ణపాదముపై మృగభ్రాంతిని

భాణమేయ భగవంతుఁడు లోచనంబులు ముకుళించి ధ్యానమంగళంబు, లోకరమణీయము, సగుణాత్మదివ్య విగ్రహంబు నాగ్నేయయోగధారణను దహింపకయే దానితోడ శ్రీవైకుంఠలోకమునకు విచ్చేసె.

౭౬. శ్రీకృష్ణకీర్తి సద్గుణములు.

సోదరులారా, పరమపురుషునకు యాదవకులమున జనించుట మున్నగుచర్యలు నటునకు వేషధారణం బెట్టు లట్టులు మాయావిడంబనం బని యెఱుంగునది. ఈజగం బెల్లఁ దానేపుట్టించి యందంతర్యామియై చొచ్చి తుది నుపసంహరించి యాత్మమహిమంబున నుపరతుండై యప్ప రమాత్ముండు నెఱుఁగుఁ గదా? దేవదేవుఁడైన హరియవ తారచర్యములను సుఖకరము లగు శ్రీలీలల నుభయ లోకశుభదంబు లైనవాని గీర్తించుమానవుఁడు పరమ హంసగమ్యుఁడైన శ్రీకృష్ణునిపై పరమభక్తిం బడయు. కాన, "శిరస్తసనివాస జగత్ప్రణామే కృష్ణస్మృతాం దర్శనే భవత్తనూనాం" (భా. 10. 10. 39) అని నలకూబరమణి గ్రీవులు శ్రీకృష్ణునితో మనవిచేసినప్రకారము జగత్తు భగవదాలయమనియు, జగత్సేవయు, భాగవతసేవయు,

భగవత్సేవయనియు, పరయనగు. "సఖాలిన్యావశిష్టం యస్య
హుమానపురస్సరం, తస్యదత్వాననుశ్చక్రే శ్వభక్తశ్చ పునః
యేవిభుః" (భా 9.21.6) అని రంతిదేవమహారాజు కుక్కలకు
మికిని వానిపతికిని భగవద్రూపములని బ్రాహ్మణాదుల
కంటె నధికగౌరవముతో నతిథిసత్కారముఁ జేసెను.
(౧౬౨-౩ పుటలు). ప్రబుద్ధుఁడు నిమికి మాయాతరణో
పాయములను జెప్పుటలో "ఏవంకృష్ణాత్మనాథేషు మను
ష్యేషుచసౌహృదం, పరిచర్యాంచోభయత్ర మహత్సునృ
షునాధుషు" (భా. 11-3 33)=కృష్ణుఁడే యాత్మయునుగాని
నాథుఁడునిగాని యెన్నుభాగవతులందును, మానవులం
దును, సుహృద్భావము గలిగియుండవలయు. స్థావరజంగమ
ప్రపంచమునకు సేవ (పరిచర్య)ఁ జేయవలయు అందులో
నరులకు, వారిలో స్వధర్మశీలురకు, వారిలో భాగవతులకు,
నధికముగ సేవఁ జేయవలయు", నని తెలిపిచ్చిరి. ప్రహ్లాదుఁడు
గూడఁ దనకంటెఁ బెద్దలయెడ దాసుఁడుగను, తనసమాను
లయెడ సోదరుఁడుగను, దీనులయెడఁ దండ్రిగను, గురువుల
యెడ భక్తునివలెను బ్రేమఁజూపినట్లు చెప్పఁబడియున్నది.
(7-3-5233). పంచభూతంబులు తన్మాత్రంబులు దిక్కు
గిరినదీ సముద్రములు మున్నగునవియెల్ల హరిశరీరమని
భావించి యనన్యమతి నన్నింటిని మ్రొక్కవలయు నని కవి

నిమికిఁ జెప్పెను. (11-2-41.) శ్రీకృష్ణు లుద్ధవున కుపదేశాంతమందు సర్వభూతములందు నాకాశమువలె వెలుపలను లోపలను దాను నిత్యముగ వ్యాపించియున్నాఁడు గాన వానియందుఁ దనభావనతో గౌరవముఁ జూపవలయు నని సెలవిచ్చి శ్వ చండాల గో గర్దభాది సర్వభూతములకు లజ్జాహంకారాదులను వదలి సాష్టాంగదండ మాచరింపవలయు నని చెప్పి బోధ నిగమించిరి. కాన నీబోధ సర్వభూత సుహృత్త్వము గలిగించఁగాని బ్రహ్మాత్మైక్యజ్ఞానము గలుగ దనుభగవద్గీతోపదేశమును బలపఱచు చున్నది. కాన, (5,6, 12 అధ్యాయములలో.) "భవభయ మపహర్తుంజ్ఞాన విజ్ఞానసారం నిగమకృదుపజహ్రే భృంగవ ద్వేదసారం, అమృతముదధితశ్చాపాయ యద్భృత్యవర్గాన్ పురుషమృష భమాద్యంవిష్ణుసంజ్ఞంనతోఽస్మి"=భృంగము పుష్పసారముం బోలె నిప్రవృత్తులకు సంసారతాపంబుఁ దీర్ప వేదముల నుండి జ్ఞానవిజ్ఞాన సారామృతం బుద్ధరించియుఁ, బ్రవృత్తులకు జరామరణాదిభయముఁ దొలఁగింప సముద్రము నుండి యమృతము నుద్ధరించియుఁ, దత్తదధికారానుగుణముగఁదనభృత్యులకుఁ బ్రోలనొసంగిన పరమకారుణికుఁడు పురుషోత్తముఁ డాద్యుఁడు వేదకర్తయు నగు విష్ణునామముగలవానికి మ్రొక్కుదును.

హరిః ఓం.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ద్వాదశస్కంధసారము.

శ్లో. యం బ్రహ్మా వరుణేంద్రరుద్రమరుతః
స్తున్వంతిదివ్యైః స్తవై,
ర్వేదైస్సాంగ పదక్రమోపనిషదై
ర్గాయంతియం సామగాః,
ధ్యానావస్థిత తద్గ తేసమనసా
పశ్యంతి యం యోగినో,
యస్యాంతం నవిదుస్సురాసురగణా
దేవాయ తస్మై నమః.

22. ద్వాదశస్కంధ సంగ్రహము.

సోదరులారా !

ఆశ్రయము 12-వ స్కంధములో నుండు 13 అధ్యాయములలో ముఖ్యముగ వర్ణింపఁబడినది. దాని కంగముగ

నిరోధప్రకారములు పూర్వస్కంధోక్తవిషయములతో సంగ్రహింపఁబడినవి. ఆశ్రయమన బ్రహ్మము, పరమాత్మ, భగవంతుఁడు. "వదంతి తత్తత్త్వవిదః తత్త్వంయద్జ్ఞానమద్వయం, బ్రహ్మేతి పరమాత్మేతి భగవా నితి శబ్ద్యతే" (1-2-12) త్రాఁటియందుఁ బామువలె నెవనియందుఁ బ్రపంచము స్ఫురించుచున్నదో యది యాశ్రయ మగు పరమాత్మ. కావున నాశ్రయ ముపాదేయము=తానని తెలియఁదగినది. ప్రపంచము హేయము=వదలివేయఁదగినది. హేయమగువిషయమును బరిత్యజించి విషయి యగుబ్రహ్మము నేనని తెలియనగు.

౭౮. ప్రపంచసృష్టిస్థితిలయవర్ణనము.

పంచార్థవాదముల వర్ణనమూలముగ బ్రహ్మతత్త్వమును బరోక్షముగఁ దెలియఁజేయుట తైత్తిరీయాదిశ్రుతులరీతి. ఆన్యాయము ననుసరించి జగత్సృష్టిస్థితిలయాంతర్యామ్యనుప్రవేశములగు పంచార్థవాదములవిస్తర మీపురాణములోఁ జేయఁబడెను. కడచిన 11 స్కంధములలో విపులముగ వర్ణింపఁబడినవిషయ మీస్కంధములో సంక్షేపముగఁ జెప్పఁబడెను. మొదటినాలుగధ్యాయములలో హేయమగుప్రపంచము వర్ణింపఁబడినది. ఒకటి రెండధ్యాయములలో భవిష్యద్రాజుల జన్మస్థితిలయములు, వారిదుర్బలదుర్మార్గములు, వారి యనిత్యతయు, కలియుగ

ములో నాయుర్బలాదులుతగ్గి దానియంతమందు పురు
షుఁడు కల్కియవతారమెత్తి యారాజులను బరిమార్చి
కృతయుగధర్మమును శ్రీమనుదేవాపిమహాషుల ద్వారమున
స్థాపనము జేయుటయు, వర్ణింపఁబడినవి. మూఁడవదా
నిలో యుగభేదములు, వానిధర్మములు, నాల్గవదానిలో
నిత్యనైమిత్తికప్రాకృతికాత్యంతికలయంబులును, సవిస్త
రంబుగ వివరింపఁబడినవి. వీనిలో ధర్మగ్లానినిమిత్తక
మగునలయము దశమసారమందును, నాత్యంతికలయ
మనుముక్తిని నేకాదశసారమందును, వివరించితి. బ్రహ్మాది
సర్వభూతములకెల్లప్పుడు నుత్పత్తిప్రళయంబులును సూక్ష్మ
దర్శులరయుదురు. దేహధాతువిశేషములరసినయాయు
ర్వేదజ్ఞులకు, భౌతికశాస్త్రజ్ఞులకు, నిది సమ్మతమే. కాల
ప్రవాహవేగమున నిత్యము హరింపఁబడు దేహాద్యవస్థలు
పరిణామిప్రవాహాదులకుంబోలె నుచ్ఛనీచంబులగు. ఆకా
శమునందుఁ జంద్రాదుల గమనాద్యవస్థలెట్లు లాద్యంత
శూన్యంబైనకాలంబునం గలుగు నవస్థలు స్థూలదృష్టు
లకుఁ గానంబడవు. ఇయ్యది నిత్యలయము. చతుర్యుగ
సహస్రంబులు బ్రహ్మకొకపగలగు. అయ్యది చతుర్ద
శమన్వంతరోపలక్షితం బైనకల్పమనం బరఁగు. దాని
తుది నంతకాలము బ్రహ్మకు రాత్రియగు. అప్పుడు
భూర్భువస్సువర్లోకంబు ప్రళయంబునొందు. ఇయ్యది నైమి

త్తికప్రళయంబు. ఇందు బ్రహ్మాయు శేషశయనుండై నారాయణుండును జగంబుపసంహరించి శయనింతురు. బ్రహ్మకు ద్విపరార్ధాయువు దీఱినపిదప మహదహంకారపంచతన్మాత్రలు వానివికారములతో లయించినం గాలవంశంబున నండకోశమెల్ల లయించు. ఇయ్యది ప్రాకృతికలయము. అత్యంతికలయముతప్ప తక్కిసలయములలో రాఁబోవు సృష్టికి హేతువు లగుబీజములగు సంస్కారములు మాత్రము మిగులును. వానికి స్వరూపనాశనమున్నయెడల సాంఖ్యయోగవేదాంత శాంకరరామానుజమతస్థు లందఱు నంగీకరించిన సత్కార్యవాదమునకు భంగము గలుగవలయు. మహాప్రళయములోఁగూడ నిర్బీజలయము లేదని దేవతాధికరణములో బాదరాయణులు స్థాపించిరి. దానిని భాష్యకారాదులు పురాణములననుసరించి బలపఱచిరి. మూఁడవస్కంధసారముఁ జూడనగు. ఈపంచలయోపన్యాసమువలన మన మరయఁదగినయంశ మేమన ననిత్యమగుప్రపంచమందాశవదలి సత్యమగునాత్మ నేనని తెలిసి ప్రవర్తించి సుఖింపనగు.

౭౯. భగవత్తత్త్వశ్రవణము.

అయిదవయధ్యాయములో పరీక్షిద్రాజఫలదర్శనముచే భగవత్తత్త్వముపాదేయ మని వర్ణింపఁబడి, దాని

నరయు నుపాయములగుహరితత్త్వశ్రవణమనననిదిధ్యాసములు సూచింపఁబడినవి. హరితత్త్వశ్రవణమనననిదిధ్యాసములు 5 నుండి 11 అధ్యాయములలో వివరింపఁబడినవి. శుకులు పరీక్షిత్తునకు నైదాఅధ్యాయములలో బ్రహ్మతత్త్వమీతీరున నుపదేశించి మృత్యుభీతి వారించి చనిరి:— "ఎవ్వని ప్రసాదమున బ్రహ్మయు నెవ్వనిక్రోధమున రుద్రుఁడుం బుట్టె రవిశాశ్వతుండైనహరి యిమ్మహాపురాణంబున వర్ణింపఁబడె. రాజేంద్రా,

ఉ. "ఏను మృతుండ నౌదు నని
యింతభయంబు మనంబులోపలన్
మానుము............"

దేహము ముందులేక నడుమం బుట్టి నశించువిధమునఁగాక నీవు ముందులేనివాఁడవు నిప్పుడు నశించువాఁడవు గావు. బీజాంకురములరీతిం బుత్రపౌత్రాదిరూపమున భావనాభావనంబులు జీవుఁడగునీకుఁ గలుగునని తలఁపరాదు. ఒకసమిత్తునుండి వేఱొకసమిత్తున నగ్ని కన్పట్టువిధమున నాత్మఁ డొకదేహమునుండి వేఱొకదేహమునకుంబోవు నింతియకాని భావనాభావనంబు లాత్మునకుఁ గలుగవు. అయ్యవి సమిత్తునకుంబోలె దేహమునకే యగు. స్వప్నమునందుఁ దాను దన శిరశ్ఛేదముం గాంచుతెఱంగున జాగరంబునందు నాత్ముఁడు దేహనాశంబుఁ జూచు. అయ్యది యాత్మనాశమనుట భ్రమంబు. ఆత్ముఁడు జరామృత్యువర్జితుండు. ఘటముపగిలినం దదాకాశము మహాకాశములో

నేకీభవించువిధమున దేహము నచ్చిన, జీవుఁడు బ్రహ్మం బున నేకీభవించు. మనస్సు దేహగుణకర్మముల నాత్మ నకు సృజించు. అమ్మనంబును మాయసృజించు. అమ్మాయ వలన జీవునకు సంసారంబగు. తైలాధిస్థానవర్తివహ్నిసం యోగము గలుగునంతకు దీపమునకు జ్వాలారూపపరి ణామంబు గలుగు విధమున రజస్సత్త్వతమోవృత్తులం జేసి దేహకృతంబైనసంసారము మనస్సునకుఁ గలుగుఁ గాని యాత్మునకుఁ గలుగదు. ఆత్ముఁడు జన్మవృద్ధి క్షయాది రహితుఁడు. దేహమునం బ్రతీయమానుఁ డాకాశమువోలె నిర్వికారుఁ డనంతుఁ డనుపముఁడు విభుఁడునై స్వప్రకా శుఁడై స్థూలసూక్ష్మములకుఁ బరుండగు. ఇవ్విధంబున నాత్ముఁడు దేహాద్యుపాధిస్థితుం డని నీవు మనంబున నను మానప్రమాణసహకృతజ్ఞానమునను వాసుదేవానుచింత నంబునను నిమర్శింపుము. మృత్యువులకు మృత్యువీశ్వ రుఁడు నగునాత్ముఁడై ననిన్ను మృత్యుహేతువు లుపసర్పిం పఁజాలవు. కావున విప్రశాపచోదితుండైనతక్షకుండు నిన్నుదహించుననుట పొసగదు. 'అహంబ్రహ్మపరంధామ బ్రహ్మాహంపరమంపదం ఏవంసమీక్షన్నాత్మాన మాత్మ న్యాధాయనిష్కలే,= ఏను బరబ్రహ్మంబు పరబ్రహ్మం బేన యని నిరుపాధికపరబ్రహ్మస్వరూపంబునం దాత్మైకత్వం బనుసంధించి యుపరతిం జెందుదేని,తక్షకుండు విషజిహ్వలఁ

గాలుగలిచిన నీశరీరము నీవిశ్వము నాత్మాతిరిక్తంబుగాఁ గనుంగొనవు". దీనిని నిష్పక్షపాతబుద్ధితో నరసిన శ్రీ శుక్రాచార్యు లద్వైతతత్త్వమును రాజున కుపదేశించిన ట్లగపడు. అది వేదాంతభగవద్గీతాబ్రహ్మసూత్రార్థముల ననుసరించుచున్నది. రాజు సమాధిలోనుండఁగాఁ దక్షకుఁ డతని దేహమును గఱవఁగ దానినిత్యజించెను. పిదప సూతుఁడు శౌనకాదులకు బ్రహ్మతత్త్వశ్రవణ సిద్ధికొఱకు 'నధ్యాసాపవాదాభ్యాం నిష్ప్రపంచం ప్రపంచ్యతే' యను న్యాయానుసారముగా వేదశాఖావిభాగములను, శబ్దోత్పత్తిని, ఆఱవయధ్యాయమందు వివరించెను. శబ్దోత్పత్తిస్థానము స్ఫోట మనఁబడు. అది యవ్యక్తమగు నోంకారము. అది వేదమాత, దాని పేరు పరా. పశ్యంతీ, మధ్యమా, వైఖరీ, రూపములు దానిపరిణామములు. వేదశాఖలవివరములు నేఁ జేసిన శ్రీవిద్యారణ్యచరిత్రలోఁ జూడనగు. ఏడవదానిలో వేదోపాంగములగు పురాణముల లక్షణములు, విభాగములు, వర్ణింపఁబడె. కాన నీవిధముగ 5, 6, 7, వ యధ్యాయములలో శ్రవణము వివరింపఁబడెను.

౮౦. మననము.

౮, 9, 10, వ యధ్యాయములలో మార్కండేయ కథా, విష్ణువీక్షా, మాయావీక్షారూప మగుమననము

వర్ణింపఁబడెను. 8 వ యధ్యాయములో మార్కండేయు లకు నరనారాయణ దర్శనముచేఁ బరోక్షతత్త్వజ్ఞానము వివరింపఁబడినది. 9 వ యధ్యాయములో మాయాశిశు దేహములోఁ బ్రవేశనిర్గమ వర్ణనముచే సంసారభ్రమము వర్ణింపఁబడినది. చిన్నపిల్లవాని పొట్టలోఁ బ్రపంచమె ట్లిమిడియుండును? (అసంభావనము), తిరిగి ప్రపంచము వచ్చుట (విపరీతభావనము), వీనివలన సంశయభావనము గూడఁగలుగు. ఈమూఁడు 9 వ యధ్యాయములో వివ రింపఁబడినవి. 10వ యధ్యాయములో మననదృఢము కొఱ కును, సంసారభ్రమనిరాసము కొఱకును, శివసాక్షాత్కార మును, వారిచే నపరోక్షతత్త్వజ్ఞానమును, జెప్పఁబడెను. మార్కండేయు లిప్పటికి లోకోపకారముఁ జేయుచుఁ దిరు గుచున్నారు. ఇంక హరిహరమార్కండేయ సంవాదము వలన నరయఁదగిన విశేషము లేమన:— బ్రహ్మజ్ఞానము కంటె హరిహరులమీఁద నెట్లు లట్లు భాగవతుల మీఁద దృఢభక్తిఁ ('భగవత్యచ్యుతే భక్తిం తత్పరేషు యథా శివే, 12-10-34.) గలుగునట్లు దానిని సంపాదింపవలయు. సాధువులు, శాంతులు, నిస్సంగులు, భూతవత్సలులు, నిర్వైరులు, సమదర్శనులు, హరిహర బ్రహ్మల కేకాంత భక్తులు, హరునియందు, నచ్యుతునందు, బ్రహ్మయందు,

నణుమాత్రంబేనియు భేదమును, నాత్మపరభేదమును, గాంచ రని శివవాక్యము:—

'న తేమయ్యచ్యుతేఽజేచ భిదామణ్వపి చక్షతే,
నాత్మనశ్చపరశ్చాపి తద్భక్తానాం వయమీమహి'(12-10-22).

హరబ్రహ్మాది దేవతల యెదుట దక్షునకు శ్రీహరి సర్వభూతాత్ము లేక స్వరూపులు, నీశ్వరులు, సాక్షిమాత్రులు, స్వయంప్రకాశులు, భేదరహితులగు హరిహరబ్రహ్మలలో భేదము గనని యతండు శాంతిం బొందునని బోధించిరి:—

'అహం బ్రహ్మాచ శర్వశ్చ జగతః కారణంపరం,
ఆత్మేశ్వరఉపద్రష్టా స్వయం దృగవిశేషణః.
త్రయాణా మేకభావానాం యో నపశ్యతి వై భిదాం,
సర్వభూతాత్మనాం బ్రహ్మ సశాంతి మధిగచ్ఛతి.'
(4-8-50-54.)

కాన జీవైక్యమును, ప్రపంచైక్యమును, ఈశ్వరజీవైక్యమును, భావనముఁ జేయఁగ నన్నిటియందును సమభావ మేర్పడి మనస్సు ప్రేమపూరితముగాఁగ స్వతంత్రపరత్వముఁ బోయి వైరమున కావంతయయిన యెడముయ్యదు. అట్టి మతము నరు లవలంబించినచోఁ క్రోధనిర్భరమైన ప్రకృతి పాశ్చాత్యఘోరరణమునూసి సర్వజనులందుఁ బరస్పరము ప్రేమాభివృద్ధినొంది జగము మేలొందును. కాన మాలా

కాయఁడు శ్రీకృష్ణులను "నీపాదకముల సేవయు, నీపాదార్చ
కులంతోడి నెయ్యము, నితాంతాపారభూత దయయును,
దాపసమందార నాకు దయ చేయఁగదే" యని యడిగిన
తీరున సర్వభూతములయం దనన్యప్రేమగలుగవలయు నని
వారిని, వారిభక్తులనుఁ, బ్రార్థింపవలయు. మఱియు నలకూ
బరమణిగ్రీవులవలె "శిర స్తననివాసజగత్ప్రణామే" యని
ప్రపంచమంతయు భగవదాలయమని గౌరవబుద్ధితోఁ బ్రే
మింపవలయును. మఱియు రంతిదేవమహారాజువలె 'ఆర్తిం
ప్రపద్యే ఽఖిలలోకభాజాం'='శరీరధారులకు నాపదఁగల్గిన
వారియాపదల్ గ్రహించి మాన్పి సుఖంబులు చేయుట కన్న
యొండుమేలున్నదే'=ఇతరభూతములయాపదలను మనము
వహించి వారి యాపదలను నివారణముఁ జేయుసామ
ర్థ్యము మనకుఁ గలుగునట్లు భగవంతునిశరణుఁ జొచ్చవల
యును. ఇందులకు దృష్టాంతము శ్రీకృష్ణులే గాక గోకుల
ములోని వృక్షములుగూడ:— అవి "వాతాతపహిమావర్ష
సహాంతః వారయంతినః"=ఆచెట్లక్రిందికి వచ్చినవారికి గాలి
యెండ మంచు దగులకుండఁగ వారించుచు, వానగాలియెండ
మంచును నవియే సహించుచున్నవి. నిద్రాహారాదులు లేక
యేడురాత్రిళ్లు పగళ్లు భగవంతుఁడొక్కవ్రేలిమీఁద గోవ
ర్ధనమును ధరించి ప్రళయకాలవర్షమునుండి గోకులమును
రక్షింపలేదా? అట్టి మహాత్ములయిన స్వార్థత్యాగపూర్వ.

కపరార్థరూప మగులోకోపకారము చేయుటయే భగవదా రాధనములలో శ్రేష్ఠమనియు, నదియే జన్మసామగ్ర్యమనియు, భాగవతము నొక్కి చెప్పుచున్నది. కాన నాధర్మమును గట్టిగ నరసి యాచరించి ధన్యులగుదురు గాక.

౮౧. నిదిధ్యాసము—పాంచరాత్రికాంత్రము.

విష్ణుతత్త్వశ్రవణమననములను ధారణము యొక్కయనంతర మది యనుభవమునకు వచ్చునట్లు నిది ధ్యాసమనుధ్యానము చేయవలయు. 11 - వ యధ్యాయ ములో భగవన్మూర్తితత్త్వము పూజావిధానములో వివ రింపఁబడినది. తద్ధ్యానసిద్ధికొఱకు సూర్యమండలమందు నారాయణాధిష్ఠాతృత్వము, సూర్యవ్యూహములు, వర్ణింపఁబడినవి. ప్రథమస్కంధారంభమందుఁ జెప్పఁబడి నట్లు సమస్తవిరాట్స్వరూపంబు నొందినపురుషుని ధ్యాన ముచే వేదపాంచరాత్రతంత్రములు మర్త్యం డమర్త్యుం డగునని నుడువుచున్నవి. "అతండు కౌస్తుభవ్యాజమున నాత్మతేజమును శ్రీవత్సనామమునఁ దత్ప్రభను, వనమా లాభిఖ్యను గుణమయుం బైనతనమాయను, ఛందోమయుం బైన పీతాంబరంబును, వర్ణత్రయాత్మకప్రణవరూప మగు బ్రహ్మసూత్రమును, సాంఖ్యయోగాత్మకంబు లైనమకర కుండలములను, బ్రహ్మలోకరూపం బైనమౌళిని, బ్రధా

నాత్మకం బై ధర్మజ్ఞానాదిసమన్విత సత్త్వగుణాభిధపద్మ స్వరూపం బైనయనంతనామకాసనంబును, నోజస్సహో బలయుతప్రాణతత్త్వాత్మకగదను, నుదకతత్త్వాత్మకశంఖ మును, దేజస్తత్త్వాత్మకచక్రమును, న[illegible]నభస్తత్త్వ మయఖడ్గమును, దమోమయచర్మమును, కాలరూపశార్ఙ్గ ధనుస్సును, గర్మమయతూణీరములను, నింద్రియశరము లను, క్రియాశక్తియుక్తమనోమయరథమును, దన్మాత్రమ యరథరూపమును, ధరించి వరదాభయదాదిముద్రలం దత్త త్కార్యకరమగురూపము భావించు. సూర్యమండలము తదీయపూజాస్థానముగను మంత్రదీక్ష తత్పూజార్హసం స్కారముగను, దత్పరిచర్య యాత్మదురితక్షయంబుగను, భావింపవలయు. ఆభగవంతుండు భగశబ్దార్థ మగుషడ్గు ణంబుల పేరిటిలీలాకమలమును ధర్మయశోనామకచామర వ్యజనముల నైకుంఠలోకంబు పేరిటి నిర్భయాతపత్రమును ధరించు. ఋగ్యజుస్సామరూప మగువేదము యజ్ఞాఖ్యుం డగునప్పురుషుని వహించు. తన్నెప్పుడు నెడఁబాయని యాత్మశక్తి శ్రీరూపమున నాతనిం గొలిచి యుండు, తంత్రమూర్తి యగువిష్వక్సేనుఁడు తదీయపార్షదప్రవ రుండు. అణిమాదిరూపు లగునందాదు లెనమండ్రు తద్ద్వా రపాలకులు. అన్మహాపురుషుండు వాసుదేవసంకర్షణప్రద్యు

మ్నానిరుద్ధనామములఁ జతుర్మూర్తివ్యూహమునఁ జేర్కొ-
నంబడు. మఱియు నర్థేంద్రియాశయజ్ఞానముల జాగరాది
వృత్తుల విశ్వతైజసప్రాజ్ఞతురీయులన నెన్నఁబడు. అంగో
పాంగాయుధాభరణసహితుం డైనహరి వాసుదేవాది
మూర్తిచతుష్టయమునం దనరి విశ్వతైజసాదినామచతు
ష్టయముం బొందియు నీశ్వరపదవాచ్యుం డగు. వేదకా
రణంబైన యాభగవంతుఁడు స్వప్రకాశుఁడై స్వమహిమ
పూర్ణుఁడై స్వమాయచే నీవిశ్వమునకు సృష్టిస్థితిలయ
ములం బ్రహ్మాదినామములఁ గావించుచు ననాచ్ఛన్నజ్ఞానుఁ
డయ్యు భిన్నునిరీతిందోఁచు. శాస్త్రము లతఁడభిన్నుఁ డని
యుద్ఘోషించెడు. అప్పరమాత్ముఁడు తత్పరుల కాత్మతా
దాత్మ్యలభ్యుఁడు.

శా. శ్రీకృష్ణా యదుభూషణా నరసఖా
శృంగారరత్నాకరా
లోకద్రోహినరేంద్రవంశదహనా
లోకేశ్వరా దేవతా
నీకబ్రాహ్మణగోగణార్తిహరణా
నిర్వాణసంధాయకా
నీకున్ మ్రొక్కెదఁ ద్రుంపవే భవలతల్
నిత్యానుకంపానిధీ.

అని వేకువ మేల్కాంచి యిష్టపురుషలక్షణముఁ దచ్చిత్తుఁడై ప్రయతుఁడై జపించునతఁడు హృదంతర్వర్తి పరమాత్మ నెఱుంగు." పాంచరాత్రమునుగూర్చి బ్రహ్మసూత్రసారములో నిట్లు వ్రాసితిని.

౮౩. పాంచరాత్రమతమునకు వేదాంతమునకు స్వల్పభేదము

భగవంతుఁడగు నారాయణుఁడు చతుర్ముఖబ్రహ్మాదులకు నైదురాత్రు లుపదేశించినట్లు వైష్ణవాగమములలో నున్నది కాన నీమతమునకు, పాంచరాత్రమనియును, భాగవతమత మనియు, సాత్వత మనియుం బేర్లు. ఇదియంతయు రామానుజాచార్యులకు సమ్మతము వివేషభాగము శంకరులకు సమ్మతమని యిట్లు వ్రాసిరి. ఈసిద్ధాంత మేమన:—వాసుదేవుఁ డొకఁడే శుద్ధజ్ఞానస్వరూపుఁడు, పరమార్థతత్త్వము, ప్రపంచమునకభిన్న నిమిత్తోపాదానకారణము. వాసుదేవుఁడు తన స్వరూపమును నాలుగువిధములుగ, వాసుదేవ, సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ, నామములతో వ్యూహములను (సంస్థానవిశేషములను) బొందియున్నాఁడు.—వాసుదేవుఁ డనఁగా, పరమాత్మ; సంకర్షణుఁడనజీవుఁడు; ప్రద్యుమ్నుఁ డనమనస్సు; అనిరుద్ధుఁ డనఁ నహంకారము. ఈనలుగురిలో వాసుదేవుఁడు పరమకారణము. సంకర్షణాదులు కార్యములు. ఇట్టి షడ్గుణములు గల భగవంతుఁడగు పరమేశ్వ

రుని, అభిగమనోపాదానేజ్యాస్వాధ్యాయ యోగములను
నైదుప్రకారముల ననేకసంవత్సరములారాధించినచో,
పాపమును బోఁగొట్టికొని, భగవంతునిఁ బొందును.—
అభిగమనమన, భగవద్గృహమునకు మనోవాక్కాయ నియ
మములతోఁ బోవుట. ఉపాదానమన, పూజాద్రవ్యసంపా
దనము. ఇజ్యయన షోడశోపచారపూజ. స్వాధ్యాయ
మన, ద్వాదశాక్షరీ మంత్రాదిజపము. యోగమన, భగవ
త్స్వరూపధ్యానము. ఈమతమందు వేదాంతులకువలె,
వాసుదేవుఁడు ప్రపంచమున కభిన్ననిమిత్తోపాదానకార
ణము. మూలప్రకృతియగు నవ్యక్తమునకంటె నతీ
తుఁడు. దానిని వశపఱచుకొనినవాఁడును, శ్రుతిస్మృత్యా
దులలోఁ బ్రసిద్ధుఁడును, పరమాత్మయు, సర్వప్రపంచమున
కాత్మయు, నగు నారాయణుఁడు, తనస్వరూపమును
దానే బహుప్రకారములుగఁ జేసికొనియున్నాఁడని యనేక
శ్రుతులలోఁ బ్రతిపాదింపఁబడియుండుటను వేదాంతులకది
సమ్మతము. మఱియు, నెల్లప్పుడు నేకాగ్రతతో నభిగమనా
దులతోఁ జేయఁబడు నాభగవదారాధనముగూడ శ్రుతి
స్మృతులలోఁ బ్రసిద్ధమైనందున, నదియు వేదాంతులకంగీ
కార్యమే కాని, వాసుదేవునివలన సంకర్షణుఁడు, సంకర్ష
ణునివలనఁ బ్రద్యుమ్నుఁడు, ప్రద్యుమ్నునివలన ననిరుద్ధుఁడు,
బుట్టుచున్నారను విషయముమాత్రము గ్రాహ్యముకాదు.

వాసుదేవుఁ డనుపేరుగల పరమాత్మవలన సంకర్షణుఁడను జీవుఁడు పుట్టినచో, జీవునకనిత్యత్వాదిదోషము లబ్బును. జీవునకు జన్మమున్నచో ననిత్యుఁడు కావలసివచ్చును. అనిత్యుఁడైనచో, భగవత్ప్రాప్తిరూపమునిత్యమునగు మోక్షమతనికి లేకుండును. బాదరాయణులు బ్రహ్మసూత్రములందు జీవుఁడునిత్యుఁడని శ్రుతులవలన స్థాపించియున్నారు, కావున జీవునకుఁ బుట్టుక లేదు. అట్లె కర్తయగు సంకర్షణుఁడను జీవునివలన (సాధనము=) కరణమగు ప్రద్యుమ్నుఁ డను మనస్సు పుట్టనేరదు. కరణమగు ప్రద్యుమ్నునివలన నింకొక కరణమగు యనిరుద్ధుఁడను నహంకారము పుట్టనేరదు. లోకములోఁగాని, వేదములోఁగాని, కర్తవలనఁగరణముగాని, యొకసాధనమువలన నింకొకసాధనముగాని, పుట్టుట లేదు. మఱియు నీవాసుదేవాది నాలుగువ్యూహములు, షడ్గుణపూర్ణులగు నీశ్వరులనినచో ననేకేశ్వరకల్పనము శ్రుతివిరుద్ధము, ప్రయోజనశూన్యము. మఱియు, భగవంతుఁడగు వాసుదేవుఁ డొక్కఁడే పరమార్థతత్త్వమనువారి సిద్ధాంతమునకు విరోధము. ఇట్టి స్వల్పదోషములు గలవు. జీవేశ్వరభేదము, జీవపరస్పరభేదము, పరిణామవాదముమాత్రమే, పాంచరాత్రు లంగీకరించుట వేదాంతులకంత రుచియింపదు. జీవాదులకుఁ గూడఁ బైనఁ జెప్పినట్లు జన్మము పాంచరాత్రులు చెప్పలేదని రామాను

జుల తలంపు. అట్లయినచో వేదాంతులకు భాగవతులకు విరోధముండదు. కాని, వేదాంతముకంటె నితరములగు మతముల దోషములను జెప్పు బ్రహ్మసూత్రముల ౨-వ యధ్యాయములోని ౨-వ పాదములో నీ విచారముండుట చేతను, సూత్రసరణిం జూచినను, భాగవతమతములోని కొన్ని సంగతులు బాదరాయణుల కంగీకారము గానట్లగపడును. రామానుజులవారి పరమగురువులగు యామునాచార్యులవారి యాగమప్రామాణ్యములో ప్రసిద్ధాది పూర్వాచార్యులు పాంచరాత్రాధికరణమునకుం జేసిన వ్యాఖ్యం జూడంగ నది శంకరభాష్యమునకు సరిగనున్నది. కాన, పాంచరాత్రమునకు వేదాంతమునకు భేదము స్వల్పము.

నమస్తే వాసుదేవాయ నమస్సంకర్షణాయచ,
ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ తుభ్యం భగవతే నమః.

౭౩. శ్రీమద్భాగవతోపసంహారము.

భూమికలో వ్రాసినరీతిని 12 వ యధ్యాయములో భాగవతవిషయముల సంగ్రహము కూర్పంబడినది. పిదప, నిజముగ జన్మాదులు లేని భగవంతునిజన్మకర్మములు దివ్యములగు నప్రాకృతికములు, నైచ్ఛికములు, కర్మానధీనములు కేవలము లోకానుగ్రహార్థములుగాన, వానిసంతత శ్రవ

గాదుంచే వానితత్త్వ మరసి భగవంతునియందుఁ బ్రేమ భక్తిని, బ్రహ్మాత్మైక్యజ్ఞానమును,నితరమందు విరక్తియునుఁ బడసి ధన్యులగుదురని చెప్పఁబడెను.'ఈశ్వరానుగ్రహాదేవ పుంసామద్వైతవాసనా' యనునార్యోక్తి ననుసరించి సగుణేశ్వరారాధనము లేనిది నిర్గుణబ్రహ్మ సాక్షాత్కారము గలుగదని నొక్కిచెప్పి యుపదేశమిట్లు నిగమింపఁబడెను:-

"నైష్కర్మ్య మప్యచ్యుతభావవర్జితం నశోభతే జ్ఞానమలం నిరంజనం కుతః, పునశ్శశ్వదభద్రమీశ్వరే నచార్పితంకర్మ యద ప్యనుత్తమం". నిరుపాధికబ్రహ్మ పరోక్షజ్ఞానంబు హరిభక్తిరహితం బైనచో నపరోక్షంబు గా నేరదు.ఉత్తమ కర్మంబుగూడ నీశ్వరార్పితంబుగాకున్న నెట్లుప్రకాశించెడు? మఱి యాసర్వోత్తమకర్మముగూడ సాధనకాలమందును ఫలకాలమందును దుఃఖాత్మకమగు. కాన హరి భక్తి సర్వశ్రేయస్కరము, సర్వదా చేయఁదగినది.

౧౩-వ యధ్యాయమందుఁ బురాణసంఖ్యను జెప్పి భాగవతశ్రవణము పాపహారియనియుఁ, బుణ్యదాయకమనియుఁ, జెప్పఁబడెను. శ్రీగురూపదిష్టమార్గమనుసరించి శ్రీకృష్ణునందుఁ బ్రేమ భక్తిగలిగి యొకశ్లోకముగాని,శ్లోకార్ధముగాని,నియమపూర్వకముగఁ జదివి దానియర్థము ననుసంధానముఁజేసి యాప్రకార మాచరించినచో మహాఫలము చేకురుట కేసంశయము లేదు.

౮౪. శ్రీమద్భాగవతతత్త్వసంగ్రహము.

భక్తి వైరాగ్యజ్ఞానసన్న్యాసలోకోపకార కర్మముల స్వరూపములు, ప్రకారములు, ఫలములు, దృష్టాంతములతో నీగ్రంథములో వివరింపఁబడినవి. ఆదిమధ్యావసానములందు వైరాగ్యము బోధించుకథలు విశేషముగ నుపపాదింపఁబడినవి. "సర్వవేదాంతసారం యద్బ్రహ్మాత్మైకత్వలక్షణం, వస్త్వద్వితీయంతన్నిష్ఠం కైవల్యైకప్రయోజనం (12-13-12) = సర్వవేదాంతసారంబును గైవల్యైకప్రయోజనంబును బ్రహ్మాత్మైకత్వలక్షణంబునగు నద్వితీయవస్తు విందుఁ బ్రతిపాద్యంబు. తేజస్తత్త్వమొక్కటి యయినను, సూర్యుఁడనియు, సూర్యమండల మనియు, సూర్యకిరణము లనియు, వ్యవహరింపఁబడుచున్నట్లు బ్రహ్మతత్త్వమొక్కటియయినను, అనవచ్ఛిన్నచైతన్య మనియు, మాయావిశిష్టేశ్వరుఁడనియు, అవిద్యతోఁ గూడిన యాత్మయనియు, వ్యవహరింపఁబడు. సూర్యుని తేజస్సు సూర్యమండలమునుండి కిరణరూపములుగ ననేక రూపములఁ బొందినట్లు నిర్విశేషమగు విష్ణువే మాయతోఁ గూడిన యీశ్వరుఁడుగను, జీవులుగను, వ్యవహరింపఁబడు. సూర్యునికిరణములు జనుల నేత్రములందుఁ బ్రవేశించి సూర్యు నెట్లు చూపఁగలవో యటులె జీవులు విష్ణ్వంశములయినను, జనుల యంతఃకరణములందు సంక్ర

మించి విష్ణుదర్శనము చేయఁగలవు. జీవాత్మలు చైతన్య స్వరూపులుగాన విష్ణుమాయాతరణముకొఱకు విష్ణువును మాత్రమే నిరంతర ముపాసింతురు. కిరణములు జడములు గాన వాని కాశక్తి లేదు. అట్టియుపాసనము కర్మభక్తి జ్ఞానయోగము లను మూఁడుతెఱంగు లని బోధ దేవు లీ తీరున సెలవిచ్చిరి:—(౧)సాంసారికవిషయములందు దోష మెవనిబుద్ధికి గోచరింపదో వాఁడు కర్మయోగ మభ్యసింప నగు; (౨) ఎవని బుద్ధికి సంసారమందు దోషదృష్టిగలు గునో వాఁడు భక్తియోగాధికారి; (3) ఎవనికి విషయ దర్శనమే లేదో వాఁడు జ్ఞానాధికారి. సర్వకర్మములు విష్ణుసమర్పణపురస్సరముగఁ గర్మయోగి చేయ నగు. విష్ణు వార్తాశ్రవణాదులను భక్తియోగు లాచరింపనగు. విజన మందు జ్ఞానయోగి విష్ణుతత్త్వమును (నావిష్ణుః విష్ణుమర్చ యేత్) జింతింపవలయు.

"హరిర్హి నిర్గుణస్సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః,
ససర్వదృగుపద్రష్టాతంభజన్ నిర్గుణోభవేత్. (10-88-5)

కాన సోదరులారా! ఇట్లు కర్మభక్తిసహకృతజ్ఞాన యోగమువలన భగవత్తత్త్వము తా నని లెస్సగ నరసి తత్ప్రాప్తియగు నానందమోక్షము ననుభవించి యిత రుల నానందింపఁజేయుఁడు:—

" శ్లో. అవిస్మృతిః కృష్ణపదారవిందయోః
క్షిణోత్యభద్రాణి శమం తనోతి చ,
సత్వస్యశుద్ధిం పరమాం చ భక్తిం
జ్ఞానం చ విజ్ఞానవిరక్తియుక్తం.
యూయం ద్విజాగ్ర్యాః బతభూరిభాగా
యచ్ఛశ్వదాత్మ న్యఖిలాత్మభూతం,
నారాయణం దేవ ముదేవమీశ
మనన్యభావా భజతాధివేశ్య.

శ్లో. శ్రీమద్భాగవతం పురాణమమలం
యద్వైష్ణవానాం ప్రియం,
యస్మిన్పారమహంస్యమేక మఖిలం
జ్ఞానం పరంగీయతే,
యత్రజ్ఞానవిరాగభక్తి సహితై
ర్నైష్కర్మ్యమావిష్కృతం,
తచ్ఛృణ్వన్విపఠన్విచారణపరో
భక్త్యావిముచ్యేన్నరః.

హరిః ఓం.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

హరిభక్తిభూమికలు.

శ్లో. శ్రీమద్రాఘవతీర్థానాం
పదపంకేరుహస్మృతిః,
స్మృతిమవ్యాహతాం కుర్యాత్
సదా పదపదార్థయోః.

శ్లో. ధ్యానాభ్యాసవశీకృతేన మనసా
యన్నిర్గుణం నిష్క్రియం,
జ్యోతిః కించన యోగినో యది పరం
పశ్యంతి పశ్యంతు తే,
అస్మాకంతు తదేవలోచన చమ
త్కారాయ భూయాచ్చిరం,
కాళిందీపులినేషుయత్కిమపి త
న్నీలంమహో (తమో) ధావతి.

---

౧౫. హరిభక్తిభూమికలు.

సోదరులారా !

ఇఁకభాగవతోక్తభక్తిని విమర్శించుటలో మొదట శ్రీహరిభక్తిని ౧౧ భూమికలను మెట్లుగ వివరింపఁబడు. శ్రీమద్భాగవత ప్రథమస్కంధములోని ౫, ౬, ౭ యధ్యాయములలో మూఁడులోకములకు నుపకరించుట కవతరించిన బ్రహ్మర్షి, బ్రహ్మమానసపుత్త్రుఁడు, సగుశ్రీనారదులు, విప్రర్షి, పారాశర్యుఁడు, సగుశ్రీవ్యాసులకు మనశ్శుద్ధిని సంపాదించుటకు ('నారాయణాభిధానస్య బ్రహ్మణః పరమాత్మనః') భగవంతు లగునారాయణులమహిమ వర్ణింపుమని సెలవిచ్చిరి. తదుపదేశానుసారముగ వ్యాసులు శ్రీమద్భాగవత మొసరించిరి. ఆసంవాదములో నారదులు, పూర్వకల్పమందు దాసీపుత్త్రుఁడుగ జన్మించి, చాతుర్మాస్యలలో సన్న్యాసులకు శిశ్రూషఁజేయ, వా రనుగ్రహించి, శ్రీకృష్ణభక్తిని దన కుపదేశింపఁదనకృషిచే నది యధికమయి, భక్తివిరక్తిజ్ఞానలోకోపకారకర్మములు తన కలవడెనని, తెప్ప నుడివిరి. ఆసంవాదములోఁ జెప్పినవిషయములన్నుఁ భూమికలను మెటికలుగ శ్రీధరస్వాములు విభజించిరి:—౧. "మహత్సేవా, ౨. తత్తత్కృపా, ౩. తతస్త

ధర్మశ్రద్ధా,రతతో భగవత్కథాశ్రవణం, ౫.తతో భగవతి రతిః, ౬. తయాంచ దేహాద్వ్యయవివేకాత్మజ్ఞానం, ౭. తతో దృఢాభక్తిః, ౮. తతో భగవత్తత్త్వజ్ఞానం,౯. తత స్తత్కృపయా సర్వజ్ఞత్వాది భగవద్గుణావిర్భావః.'' నారదసంస హితలో ''సతాంకృపా, మహత్సేవా, శ్రద్ధా, గురుపదాశ్రయః,భజనేషుస్పృహా,భక్తి,రనర్థాపగమ స్తతః,నిష్ఠా, రుచి, రాసక్తి, రతిః,ప్రేమా తతః పరం''అని ౧౨ విధము లుగఁ జెప్పఁబడినవి. హరిభక్తిరసాయనప్రథమోల్లాసములో శ్రీమధుసూదనసరస్వతులు వానినే ౧౧ భూమికలుగ విభజించిరి. వానినిందుఁగొంచెము వివరించెద. 'ప్రథమంతు మహత్సేవా, తద్దయాపాత్రతాపునః, శ్రద్ధా తుతేషాంధర్మేషు, తతో హరిగుణశ్రుతిః, స్వరూపాధిగతి స్తతః, ప్రేమవృద్ధిః పరానందే,తస్యాధస్ఫురణంతతః, భగవద్ధర్మనిష్ఠాతః, స్వస్మిన్ తద్గుణశాలితా, ప్రేమ్ణోఽథపరమాకాష్ఠే త్యుదితాభక్తి భూమికాః'' ''ప్రథమం మహత్సేవా=మొదటిదిమహాత్ముల సేవ. ఆసేవ రెండు తెఱంగులు. ఒకటి భాగవతులసేవ, రెండవది సాక్షాద్భగవత్సేవ. భాగవత సేవవలనఁ గలవిశేషముల నీతీరున నారదులు వ్యాసులకు నుడివిరి:—ఏను బూర్వకల్పమునం దొలిజన్మమున వేదవాదులయింటఁ బరిచర్యసేయు నొక్కదాసికిఁ గొడుకునై జనించి వర్షకాలమునం జాతుర్మాస్యదీక్షానియమమున

యాత్రసాలించి యొక్కచో నిలిచియున్నసన్న్యాసులకుఁ బరిచర్యసేయ బాల్యముననే నియుక్తుండనై యమ్మహాత్ముల సేవించుచుండుటయు నమ్మునులును సర్వభూతములందుఁ దుల్యదర్శనులయ్యుఁ జాపలంబువిడిచియు నాటలకు దొలంగియు నింద్రియముల నిగ్రహించియు మితభాషిత్వంబుఁ బూనియు ననుకూలవృత్తిని శుశ్రూషచే వారిని గొల్చుచున్న నాయెడఁ గరుణించిన నేను వారనుజ్ఞం గొని వారి యెంగిళ్లు లోకసారిఁ గుడుచుచు దానం బాపంబులెల్ల నెడలఁ జిత్తశుద్ధిఁ గాంచిన నాబ్రహ్మవేత్తలచే ననుష్ఠింపఁ బడు ధర్మంబునందే నామనస్సునకుఁ బ్రేమబీజమగు రుచి గలిగెను. ఆకాలమందుఁ బ్రతిదినము వారలు భగవత్కథలను గానముఁ జేయుచుండఁగ వారియనుగ్రహముచే మనోహరములగు శ్రీకృష్ణకథలను వినుచుంటిని. ఈప్రకారము నిరంతరము వినుచున్న నాకుఁ బ్రియశ్రవసుఁడగు శ్రీకృష్ణునియందుఁ బ్రేమాంకురమను రతియుదయించెను. దానం జేసి భగవంతునియందు నప్రతిహతమగు జ్ఞానము జనించె. దాన నేను, ప్రపంచాతీతబ్రహ్మరూపుఁడగు నాయందు స్థూలసూక్ష్మరూపమగు ప్రపంచమంతయు నిజావిద్యామహిమకల్పితంబు గాని వాస్తవము కాదని చూచుచుండెదను. ఇట్లు వర్షశరదృతుమాసములు నాలుగు నమ్మహాత్ములగు మునులు కీర్తించువిమలహరికీర్తి శ్రవ

ర్తనము వినవిన నాకు రజస్తమోగుణముల నిరసించు భగవద్భక్తి తనర్చె. నిత్యానురాగము, వినయము, శ్రద్ధ, యింద్రియనిగ్రహము, పరిచర్యయుం గలిగి క్షీణపాపుఁడై వర్తించుచున్న బాలుఁడైన నాయందు దీనవత్సలులగు నమ్మహామునులు చాతుర్మాస్యదీక్షావసానమున నచ్చోటువాయువారు భగవంతుఁడు తానే వారికిఁ జెప్పిన పరమరహస్యమగునీశ్వరజ్ఞానము కృపచే నాకుపదేశించిరి.(సాధనభూతమగుధర్మతత్త్వజ్ఞానము గుహ్యము. దానివలనఁ గలుగు స్థూలసూక్ష్మదేహద్వయములకంటె వేఱగువాఁడు జీవుఁ డనుజ్ఞానము గుహ్యతరము. దానివలనఁగలుగు నీశ్వరతత్త్వజ్ఞానము—అట్టి వివిక్తమగు జీవాత్మయే శుద్ధతత్త్వపదార్థమను నపరోక్షజ్ఞానము, గుహ్యతమమగు పరమరహస్యము.) భగవత్ప్రాప్తిసాధనంబగు నాయుపదేశమునఁ జేసి యేను వాసుదేవుని విచిత్రమాయాప్రభావము నెఱింగితి:—సర్వనియామకుఁ డప్రచ్యుతస్వభావుఁడు నగు నీశ్వరునియెడ సకలకర్మములు సమర్పించుటయే యాధ్యాత్మికాదితాపత్రయనిర్మూలనమునకు మంచిమందై సత్త్వమును శోధించునని సూచితంబయ్యె. స్వతంత్రప్రయోగమున రోగనిమిత్తములయ్యు ఘృతాదిపదార్థములు గొన్నిలాఁతి వస్తువులతోడం గూడి యౌషధమై యారోగముల నుపశమింపఁజేయుచాడ్పున సంసారకారణం బయ్యుఁ గర్మంబు,

భగవదర్పణసమాకృతం బగునేని సంసారనివృత్తిం గావించు. ఇవ్విధంబునం దొలుత సాధుసేవనంబు గలిగినం దానం దత్కరుణాలాభము, దానివలన ధర్మశ్రద్ధ, యాశ్రద్ధవలన భగవత్కథాశ్రవణంబు, దానం భగవదాసక్తి, యయ్యాసక్తివలన దేహద్వయవివిక్తాత్మజ్ఞానం, బాజ్ఞానమున దృఢభక్తి, యాభక్తివలన భగవత్తత్త్వవిజ్ఞానంబుం, దాన సర్వజ్ఞత్వాదిభగవద్గుణావిర్భావంబునుం, గ్రమమునం గలుగు. భగవదర్పణపూర్వకముగం జేయంబడు కర్మము భక్తియోగసమన్వితం బైనజ్ఞానము నొదవించు. బాహ్యకర్మంబు లగు భోజనహోమదానాదులెల్ల నాకర్పింపుమని భగవంతుం డర్జునున కుపదేశించినగీతార్థంబుం దలపోసి తత్క్రమమునం గర్మముల నాచరించువారు కృష్ణనామకీర్తనకృష్ణస్మరణాదులం జేసినవారగుదురు. ప్రణవాది మంత్రపూర్వకములుగ వాసుదేవచతుర్మూర్తినామంబులకు భక్తితో నమస్కరించి మంత్రమూర్తియు నమూర్తియు నగు యజ్ఞపురుషుం బూజించువాఁడు సమ్యగ్దర్శనుం డగు. ఇత్తెఱంగున నే నాత్మోపదేశ మనుష్ఠించిన దానికిం బ్రసన్నుం డై కేశవుండు జ్ఞానైశ్వర్యభక్తియోగముల నొసంగె॥ (భా. 1-5-22 &c.). మహాత్ములసేవ శ్రేయోదాయకమని ఋషభదేవుఁడు కొడుకులకి ట్లుపదేశించెను:—

ముక్తికిద్వారము మహాత్ముల సేవ యనియు స్త్రీసంగిసంగము నరకమునకు ద్వారమనియుఁ బెద్దలు సెప్పుదురు. సమచిత్తులు ప్రశాంతులు విగతక్రోధులు సుహృదులు సదాచారులు పరమేశ్వరుఁడగు నామీఁది సౌహృదంబే ప్రయోజన మని నిశ్చయించి ధర్మానుష్ఠానార్థము దేహాభరణము మాత్రమును దలంపుచుం బుత్రమిత్రగృహాదుల యెడ నాసక్తియుడిగి లోకమున నత్యంతానశ్యకంబైన యర్థంబే గ్రాహ్యమని తదితరంబుల యెడ విరక్తులునగువారు మహాత్ములనంబడుదురు (5-5-24 &c.) కపిలమహర్షి తల్లియగు దేవహూతికి నిట్లు సెలవిచ్చిరి:—ప్రాకృతజనుల సంగమాత్మకు శిథిలముగాని పాశమైనను, సంగము సాధుజనులతోఁ జేయఁబడునేని, తెఱచిన మోక్షద్వారంబని పెద్దలు సెప్పుదురు. భూమిని లెమ్మూర్ఖులచర్యలను సైరించువారును, స్వార్థంబు గోరక పరదుఃఖము నిరసింపఁదలఁచు కారుణికులును, సర్వసుహృదులును, లోకమునం దెచట శత్రువులు లేనివారును, శమాదిసంపన్నులును, పరకార్యసాధకులు నగుసాధువులును, ననన్యభావమున నాయెడ భక్తిం జేసి మదర్థంబులౌకికాలౌకికకర్మములను వ్యజించినవారై త్యక్తస్వజనబాంధవులై మదీయకథలఁ గీర్తించుచు వినుచు సంతసిల్లుచుండుదురు. అట్టి మదధీనచిత్తులను, దాపములు తపింపఁ జేయఁజాలవు. తల్లీ,

వారే సర్వసంగవివర్జితులైనసాధువులు. సర్వదోషహరు లగునట్టి సాధువులసాంగత్యంబు ప్రార్థనీయంబు (3-25-20&c.). అట్లే నాభునకు ఋషులీరీతిఁ జెప్పిరి:—భగవచ్చరణముల నాశ్రయించి యుపశమసంపన్నులైన మునులు తమసేవాపరులకు సన్నిధిమాత్రముననే పవిత్రంబుగావింపఁజాలుదురు. కాని భగవత్పాదంబునఁ బుట్టినగంగలోఁ జిరకాలము స్నానముఁ జేసినంగాని యది పావనముఁ జేయఁ జాలదు (1-1-15). కాన స్వర్గముగాని ముక్తిగాని మహాత్ముల సాంగత్యమునకుఁ గొంచెమైనను దుల్యము గానేరవనిన దక్కినభోగములనుం జెప్పవలెనే యని ప్రాచేతసులు హరితో మనవిఁ జేసిరి (4-30-34). నిమి ఋషభపుత్రులతో నిట్లనిరి :— క్షణభంగురమయ్యు మానుషదేహము దేవతలకు దుర్లభంబు. విశేషించి యందును భాగవత దర్శనంబు పరమదుర్లభంబు. కావున సనఘులారా, నిరపాయమగు క్షేమంబు మిమ్మడిగెద. క్షణార్ధమాత్రమేనియు సత్సంగము లభించెనేని మానవుల కయ్యది యీసంసారమున నిధివంటిలాభం బగు (11-2-29&c.). శ్రీకృష్ణు లుద్ధవున కీరీతిన సత్సంగమాహాత్మ్యము సెలవిచ్చిరి:— సర్వసంగనివర్తకమైన సత్సాంగత్యము నన్ను వశీకరించు నట్లు నష్టాంగయోగము, తత్త్వవిచారరూప మగు సాంఖ్యము, వేదపారాయణము, చాంద్రాయణాదితపస్సు,

సన్న్యాసము, యాగము, దేవాలయాదిప్రతిష్ఠాదిధర్మము, యాగమం దియ్యఁబడు దక్షిణ, చాతుర్మాస్యాదివ్రతము, రహస్యమంత్రములు, గంగాదిపుణ్యతీర్థములు, దేవపూజాదినియమములు, సత్యాదినియమములు, వశీకరింపవు. స్వర్గాదిలోకనివాసులగుదైత్యులు, రాక్షసులు, మృగములు, పక్షులు, గంధర్వులు, అప్సరసలు, నాగులు, సిద్ధులు, చారణులు, యక్షులు, విద్యాధరులు, మనుష్యులలో రజస్తమః ప్రకృతులయిన వైశ్యులు, స్త్రీలు, శూద్రులు, చండాలురును, వృత్ర ప్రహ్లాదవృషపర్వబలిబాణమయవిభీషణులగు నసురులును, సుగ్రీవహనుమజ్జాంబవంతు లగువానరులును, గజేంద్రుఁడు, జటాయువు, తులాధారధర్మవ్యాధులును, మాధురలో నున్నత్రివక్రయగుకుబ్జ, బృందావనగోపికలు, మధువనమందలివిప్రపత్నులును, బహువురయ్యైయుగంబులందు సత్సంగంబున మదీయపథం బధిగమించిరి. వారిలోఁ గొందఱు వేదములఁ జదువకయు, గురువుల నుపాసింపకయు, వ్రతములను దపముల ననుష్ఠింపకయు నాసాంగత్యముచేతనే నన్నుఁ బొందిరి. గోగోపికమృగసర్పవృక్షములు నగమూఢాత్ములుగూడ జ్ఞానహీనులయినను నాసంగమునఁ గలిగిన కేవలభావనమగు ననుధ్యానముచేతనే యోగసాంఖ్యదానవ్రతతపోయజ్ఞవ్యాఖ్యాస్వాధ్యాయసన్న్యా

సముల నతిప్రయత్నమునకుఁ బొంద నశక్యంబగు నన్నుఁ బొందిరి. కావున నోయుద్ధవా! నీవును శ్రుతిస్మృతులను బ్రవృత్తినివృత్తులను శ్రుతశ్రోతవ్యములను బరిత్యజించి సర్వదేహుల కాత్మ నద్వితీయుఁ డగు నన్ను సర్వభావము లకు నొకఁ డగు నాశ్రయుని శరణుసొచ్చి భయంబెడలు ము (11-12-14,15). దీనివలన భగవత్సాంగత్యముగాని భాగవతసంగముగాని లేనిచో భగవద్భక్తి గలుగదని సిద్ధము. మహత్సేవా విషయములో నొక నిష్కర్షను జేయ నగు. భక్తుల యోగ్యతానుగుణముగఁ గొందఱకు భగవత్సాంగత్యమబ్బును, గొందఱకు భాగవతసంగమబ్బును. ఈరెంటిలో విశేషమేమనః—సాక్షాద్భగవత్సాంగత్యము గలవారు కృతార్థులు గాన వారికి భాగవతసంగాపేక్ష లేదు. భాగవతసాంగత్యము మాత్రము గలభక్తులకు దానిఫలమగు భగవత్సాంగత్యము దొఱకునఱకు యత్నింపవలయు. మొదటిపక్షములో భగవంతుఁడే భక్తులకు సాధనము, సాధ్యము రెండవపక్షములో భాగవతోత్తములు, ఉపాయము, భగవంతుఁడు, ఉపేయము. దేవహూతి యాదవపాండవోద్ధవాక్రూర గోపికాదులు సాక్షాద్భగవత్సేవవలనఁ గృతార్థులయిరి. నారదవ్యాసశుకసూతధ్రువ పృథుప్రహ్లాదనిమిలో నగువారు భాగవతసేవవలన ధన్యులయిరి.

౨. 'శ్రద్ధయా పాత్రతా తతః' = పిదప నామమాహాత్మ్యల దయ గలుగుటకు శిష్యులకు యోగ్యత గలుగవలయు. ఇది రెండవభూమిక. వారిదయను సంపాదించుట కుపాయము వారిసుశీలతాది గుణాచరణమే. వారిసహజగుణము లీతీరున శ్రీకృష్ణు డుద్ధవున కుపదేశించిరి:— 'పరదుఃఖమును సహింపనివాఁడు, ఇతరులకు ద్రోహముఁ జేయనివాఁడు, అన్యు లపరాధముఁ జేసినను నోర్పుగలవాఁడు, సత్త్వగుణమే సారముగాఁ గలవాఁడు, అసూయాదిదోషములు లేనివాఁడు, సుఖదుఃఖములందు సమబుద్ధి గలవాఁడు, తనశక్తికొలఁది సర్వుల కుపకారి, కామములచేఁ జాపల్యమునొందని చిత్తముగలవాఁడు, బాహ్యేంద్రియములను జయించినవాఁడు, మృదువు, శుచి, అపరిగ్రహుఁడు, దృష్టాదృష్టఫలములకు సాధనముల నాచరింపనివాఁడు, మితాహారి, మనోనిగ్రహము గలవాఁడు, స్వధర్మస్థిరుఁడు, ఈశ్వరుఁడ నైన నన్నే యాశ్రయించినవాఁడు, సంసార మసార మనిచింతించువాఁడు, సావధానచిత్తుఁడు, నిర్వికారి, కష్టములు సంభవించినను దైన్యము నొందనివాఁడు, దేహసంబంధములగు జరామృత్యువులు, ప్రాణసంబంధములగు క్షుత్పిపాసలు, మనస్సంబంధములగు శోకమోహములను షడూర్ములకును భయపడనివాఁడు, దేహాద్యభిమానము లేనివాఁడు, ఇతరులను సన్మానముఁ

జేయువాఁడు, అన్యులకుఁ దత్త్వబోధయందు సమర్థుఁడు, సములకు మైత్రుఁడు, దీనులకు వాత్సల్యముఁ జూపుచు నుపచరించువాఁడు, ఆత్మానాత్మవివేకములచే జ్ఞాని యగు వాఁడు సాధు వనంబడు. ఈగుణములను బ్రయత్నముతో సాధించినవాఁడు మహాత్ములదయకుఁ బాత్రుఁ డగు. (11-11-28 భా.c). అప్పుడు క్రిందఁజెప్పఁబోవు గుణములు గల్గి గురువు నుపాసింపవలయు నని భగవంతు లుద్ధవు నకు సెల విచ్చిరి:—తనకు సన్మానమును గోరనివాఁడై, పరగుణములయందు దోషదృష్టి లేనివాఁడై, పరబోధ గ్రహణమందు దక్షుఁడై దేహాదులందు మమకారము లేని వాఁడై, లోకమందు సోదరభావము గలవాఁడై, తొందర లేనివాఁడై, తత్త్వార్థము నెరయు నిచ్ఛగలవాఁడై, అసూయ లేనివాఁడై, సత్యవచనము గలవాఁడై, భార్యా పుత్ర గేహక్షేత్ర స్వజన ద్రవ్యాదులం దుపేక్షగలవాఁడై, స్వపరభేదము లేక సర్వత్ర సమబుద్ధి గలవాఁడై, దేని వలనను లాభమును గోరనివాఁడై, నాస్వరూపముఁ దెలిసి శాంతుఁడై, నాస్వరూపుఁడైన గురువును సేవింప వలయు (11-10-5 భా.c). భగవద్గీతలలోని (అమానిత్వాది) గుణాచరణముఁగూడ మహాత్ములదయను గలుగఁజేయును. ఇట్టి గుణనిధి ప్రహ్లాదుఁడు. హిరణ్యకశిపు నలుగురు కొడుకులలో శ్రేష్ఠుఁడు ప్రహ్లాదుఁడు. అతఁడు సకల

సుగుణాకరుఁ డై పెద్దలను సేవించె. అతఁడు బ్రహ్మనిష్ఠ
గలవాఁడు, సత్స్వభావముగలవాఁడు, సత్యసంధుఁడు,
జితేంద్రియుఁడు, తనకువలె సర్వభూతములకుఁ బ్రియ
సుహృదుఁడు సిక్ఛిదుండు నై, పెద్దల నుపాసించుచు
దాసుని చాడ్పున నార్యుల యడుగుల కెఱఁగుచుఁ,
దండ్రిమాడ్కి దీనులయెడల వాత్సల్యంబు చూపుచు,
భ్రాతృవిధమున సమానులయెడఁ దుల్యత్వంబును స్నే
హంబును నెఱపుచు, గురువులఁ బరమేశ్వరు నట్టు
లట్టులు పూజించుచు, విద్య, ధనము, ఉత్తమకుల
జన్మము, రూపము, మున్నగు మదకారణములకు
గర్వింపక స్తంభవర్జితుం డై, వ్యసనంబులయెడ నుద్వే
గంబు గానక, దృష్టశ్రుతవిషయంబులయెడ విరక్తుండై
వానియెడ మిథ్యాదర్శనుం డై, యింద్రియములను,
ప్రాణములను, శరీరమును, బుద్ధిని, నియమించి, నిత్యశాంత
కాముఁడై, యసురభావం బుడిగి, యెల్లగుణముల
మహాత్ముఁ డై, వెలసె (7-4-31 వ.c). కాన నిట్టిగుణములు
శిష్యునకు లేనిచోఁ, మహాత్ములసాంగత్య మున్నను, వారికి
నతనియందు దయగలుగదు. వారిసాంగత్యము ప్రయో
జనకారి గాదు. కాన సజ్జనులదయాపాత్రత రెండవ
భక్తి భూమికయని చెప్పఁబడినది. ఇదియు రెండుతెఱం
గులు. ఈజన్మములోఁ దనప్రయత్నము లేకయే కలుగు

పెద్దల దయాపాత్రత మొకటిది. దీనికి శ్రీశివప్రచేతస సంవాదము దృష్టాంతము. తప్తసువర్ణసవర్ణగాత్రకాంతులు వెలయించుచు, శ్రీకంఠుఁడు ప్రసాదాభిముఖుండై ప్రచేతసులకు సాక్షాత్కరించె. అద్దేవదేవుం గాంచి జాతకౌతుకులై వారు ప్రణమిల్లుటయు ధర్మవత్సలుం డైనభగవంతుఁడు, ధర్మజ్ఞులు, శీలసంపన్నులు, ప్రసన్నులు, నగువారల నాదరించి, శ్రీరుద్రదేవుఁ డిట్లనియె. అయ్యా, మీరలు బర్హిష్మంతుని పుత్రులరు. మీరు సేయఁబూనిన దాని నెఱిఁగి మీకు మేలు సమకూర్ప దర్శనం బొసంగితి. సూక్ష్మమను ప్రధానమునకును జీవపదవాచ్యం డైన పురుషునకును బరుం డై, ప్రకృతిపురుషనియామకుం డైన వాసుదేవు నాశ్రయించిన యతండు నాకుఁ బ్రియుండు. శతజన్మములు నిష్ఠతో స్వధర్మ మాచరించినవాఁడు బ్రహ్మత్వంబు, నంతకంటె నెక్కువధర్మ మాచరించిన వాఁడు నన్నునుం బొందెడు. భగవద్భక్తుఁ డన్ననో యాధికారికులైన బ్రహ్మాదులు నేను నెట్టు లధికారాంతమున రూపుమాయుదు మట్లు గాక ప్రపంచాతీతమయిన వైష్ణవపదంబుఁ బ్రాపించెడు. మీరలు భాగవతులు గావున భగవంతునట్లపోలె నాకుఁ బ్రియులు. భాగవతులకును నాకంటెఁ బ్రియతరుఁడు గలుగఁడు. పవిత్రము, పరమమంగళము, నిశ్శ్రేయసకరము, నగు నొక్క స్తోత్రంబు

మీ కే నుపదేశించెద. దీనిని సంకీర్తనముగ జపింపుఁడని చెప్పి భాగవతోత్తముండగు నప్పార్వతీవల్లభుం డుల్లంబునఁ గరుణాభరంబు పల్లవింపఁ గృతాంజలులైన యారాజకుమారులకు నారాయణపరంబైన శ్రీరుద్రగీతాస్తోత్రముపదేశించిరి. (4-24-24-25 &c). 'నిమ్నగానాం యథాగంగా దేవానామచ్యుతో యథా, వైష్ణవానాం యథాశంభుః పురాణానామిదం(భాగవతం) తథా'(12-13-16). ఇట్లే నారదుం డడుగకనే మునులతనికి శ్రీకృష్ణతత్త్వ ముపదేశించిరి.

ఈ జన్మములోఁ బ్రయత్నముఁ జేయఁగా లభ్యమగుఁ బెద్దల దయాపాత్రత రెండవది. ఇందులకు దృష్టాంతము శ్రీనారదధ్రువసంవాదము. "ధ్రువుఁడు నారదున కిట్లనియె:—నాయట్టివానికి దుస్సహం బైనను సుఖదుఃఖహతాత్ములకు హితమగు శాంతిమార్గము మీరు కృపచేసి బోధించితిరి. ఐనను క్షాత్రధర్మముఁ బూని యవినీతుఁడనగు నామనంబున సురుచి వచోబాణములఁ గడునొచ్చియునికిఁ జేసి యెక్కకుండెడు. నాపెద్దలు నితరులు నధిష్ఠింపని త్రిభువనోత్కృష్టం బైనయుత్తమపదం బారోహింపఁ గోరు నాకు నిరపాయంబైన యుపాయంబు బోధింపుము. మునీంద్రా, బ్రహ్మదేవుని దేహమునఁ బొడమిన మీరలు లోకహితార్థంబు వీణవాయించుచు నెల్లపుడు సూర్యునిరీతిఁ దిరుగుదురుగదా) యనిన శ్రీనార

దుఁ డతని కిట్లనియె. వత్సా, నీతల్లి చెప్పిన మార్గంబు నీకు శ్రేయస్కరంబు. పరమభక్తితో భగవంతుఁ డగు వాసుదేవుని భజింపుము. నరులకు ధర్మార్థకామమోక్షములలో నెద్దానిం గోరినను నన్నిటికిని హరిచరణసేవనంబే కారణంబగు; కావున నయ్యా, నీవు యమునాతటంబున నమరుమధువనంబున కరిగి విధ్యుక్తముగ వాసుదేవుని సమంత్రకముగ ధ్యానింపు' మని సెలవిచ్చిరి. (1-8-38&c).

శ్రద్ధాతు తేషాం ధర్మేషు = పూర్వముఁ జెప్పఁబడిన శిష్యగుణములు గలవాఁడై మహాత్ములను సేవించుచున్న వానికి వారిచే నాచరింపఁబడు ధర్మములందు, నేనుగూడ నిట్లే యాచరించి కృతార్థుఁ డనగుదు ననురుచి విశేష మను శ్రద్ధయును బుట్టును. అది మూఁడవ భూమిక. దానిచేఁ దానుగూడ నాధర్మముల నాచరించు, గురుశుశ్రూషచే యుచుఁ బరమవిశ్వాసముగ వానికి మహాత్ముల సేవ చేతను, బుణ్యతీర్థయాత్రలచేతను, భగవత్కథలందు రుచిగలుగున నియుఁ బండితు లెవరి యుక్తధ్యాన మనుకత్తిచే సంసారహేతువగు కర్మగ్రంధిని ఛేదించుకొనియెదరో, యా భగవంతునిచరిత్రములందు రుచి యెవరికి నుండదు? అనియు, సూతులు బుషులకుఁ జెప్పిరి. (1-2-16-&c).

శ్రీశుకులీ తరునః బరిక్షిత్తునకు సెలవిచ్చిరి:— 'సంసారచక్రమును నిరోధించు జ్ఞానమునకునుఁ జిత్తశుద్ధికిని నిహా

పరలోక సుఖవిరక్తికిని, మోక్షమునకును, సమీచీనసాధన మగునది భక్తియోగము గాన హరికథయం దెవ్వని కాసక్తికలుగదు ? (2-3-12). ఇట్లనేక చోట్లనున్నది. ఇక్కడ "హరికథా" పదము శ్రవణాదు లగునితర భాగవత ధర్మముల కుపలక్షణము. శ్రీకృష్ణులనుగూర్చి చతుర్ముఖ బ్రహ్మ యిట్లు స్తుతించె:— నాథా, యేభాగ్యముచేత నైన నీజన్మమందుఁగాని మఱియొక తిర్యగ్జన్మమందుఁగాని మీభక్తులలో నొకఁడై నేను పుట్టి మీపాదారవింద ములను సేవించుభాగ్య మనుగ్రహింపుము. (10-14-30). భగవత్పాదసేవన మనుభక్తివలె నితరభక్తులనుగూడ నిచట నూహింపవలయు. ఈశ్రద్ధ సాధనానుష్ఠానపరిపాక ముచే వృద్ధిఁబొందుచుఁ, దీవ్రమగు నాఁకలి భోజనమా త్రమందే ప్రవర్తింపఁజేయున ట్లైహికాముష్మికవిషయ ములం దరుచినిబుట్టించి, భగవద్ధర్మమే యెల్లప్పుడు నాచ రించువానినిగఁ జేయును. కాననే పరీక్షిత్తు శుకులతో నిట్లనెను:— జలపానమునుగూడఁ జేయునివాఁడ నైనను, మీముఖచంద్రునుండి స్రవించుచున్న భగవత్కథా మృతమును బానముఁజేయుచున్న నన్ను దుస్సహమైన యాఁకలిగూడ బాధింపలేదు (10-1-13). శౌనకుఁడు సూతునితో నీతీఱున హరికథావిముఖుల నిందించెను:— "హరికథా ప్రస్తావమునఁ గడచునిముసంబుదక్కఁ దక్కిన

పురుషాయుంబు నెల్లఁ బ్రొద్దువోడుచుఁ గ్రుంకుచు హరించు చుండుఁ గావున హరికథలపై మనసుపెట్టనివాని యాయు వెల్ల వ్యర్థముగఁ గడచు.

సీ. విష్ణుకీర్తనములు వినని కర్ణంబులు
కొండల బిలములు వ్యాస శిష్య
చక్రిపద్యంబులు చదువని జిహ్వలు
కప్పలజిహ్వలు రౌహిణేయు
శ్రీమనోనాథు నీక్షింపనికన్నులు
కేకిపిచ్ఛాక్షులు కీర్తిదయిత
కమలాక్షుపూజకుఁగాని హస్తంబులు
శవముహస్తంబులు సత్యవచన
ఆ. హరిపదతులసీదళామోదరతిలేని
ముక్కు పందిముక్కు మునిచరిత్ర
గరుడగమనుభజనగతిలేనిపదములు
పాదపముల పాదపటల మనఘ.

సీ. నారాయణుని దివ్యనామాక్షరములపైఁ
గరఁగనిమనములు కఠినశిలలు
మురవైరికథలకు ముదితాశ్రురోమాంచ
మిళితమై యుండనిమేను మొద్దు

చక్రికి మ్రొక్కని జడునియౌదలనున్న
 కనక కిరీటంబు గట్టిమోపు
మాధవార్పితముగా మనని మానవు సిరి
 నవదుర్గచంద్రికావైభవంబు
ఆ. కైటభారిభజనగలిగి యుండనివాఁడు
 గాలిలోన నుండి కదలుశవము
 కమలనాభుపదముఁ గనని వాని బ్రతుకు
 పసిడికాయలోని ప్రాణి బ్రదుకు.

(2-3-17&c.)

హరికథాశ్రవణము లేని వారిలోఁ (క) గొందఱు విషయభోగములం దాసక్తిగలవారు, (గ) మఱికొందఱు పాండిత్యాదిగర్వముచే భగవన్నిందాపరులు. వీ రుభయులు సత్పురుషులచే నరకమందుఁగూడ నిందింపఁ దగినవారు. బ్రహ్మదేవతుల కిట్లు పలికెను:— భగవచ్చరిత్రమాని మతిహారము లగునితరకథల వినువారికి వైకుంఠం బగమ్యంబు.

చ. హరి విముఖాత్ములన్యవిష
 యావృత చిత్తులుఁ బాపవర్తులున్
 నిరయ నిపాత హేతువును
 నింద్యచరిత్రము నైన దుష్కథా

నిరతిఁ జరించు వారలును
నేరుపు వొందఁగ నిందిరా మనో
హారచరణారవిందభజ
నార్హకు లుండెడు గొందినాయకా. (3-15-23).

శౌనకుఁ డిట్లు సూతునకుఁ జెప్పె:—

సీ. అలఘు జోంపములతో సభ్యంతమంబులై
బ్రతుకవే వనములఁ బాదపములు
ఖాదన మేహనా కాంక్షలఁ బశువులు
జీవింపవే గ్రామసీమలందు
నియమితమ్ముగ నుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసకర్మముల్
ప్రాపింపవే చర్మభస్త్రికలును
గ్రామసూకరకుక్కుటములింటింటఁ
దిరుగవే దుర్యోగదీప్తి

ఆ. నష్టసుఖములు ... యుగభేదములఁ
బుంటికె ... నెఱుఁగని పురుషపశువు
... నివాసములందుఁ గ్రా
విమలు భరయుక్తి ... నుంటపిఫలనాధుడు.

(2-3-18 c).

(క) ఇట్లనేకములఁ జూపుడు. (గ). భగవద్భక్తినింగా
వదుల నీకెలని చనుమఁడు నిమ్ములఁ జెప్పెను:—పరమపుపు

షుని ముఖబాహూరుచరణములం గ్రమంబున బ్రహ్మక్షత్ర వైశ్యశూద్రులు నాలుగాశ్రమములతోడం గుణత్రయ యోగమునం బుట్టిరి. ఆత్మప్రభావుఁ డీశ్వరుఁడు నగు హరిని భజింపక యవమానించువారు స్థానభ్రష్టులై క్రిందఁబడుదురు. హరికథాకీర్తనంబు లెఱుంగని స్త్రీశూద్రాదులకు మీయట్టిమహాత్ములు కృపసేయవలయు. రజోయోగమున ఘోరసంకల్పులై కాముకులై యాశీవిష క్రోధులై దాంభికులై మానులై యప్పాపాత్ములు హరి ప్రియులం బరిహసింతురు. మఱియు వారు స్త్రీలం గొలిచి గృహమైథునాదిసక్తులై యొకళ్లొకళ్లకు గ్రామ్యసుఖముల మెచ్చఁ జెప్పుచు నన్నవిధి దక్షిణాహీనంబుగ యజ్ఞంబులకుఁ బొసరి హింసాదోషం బరయక వృథాపశుహింస సేయుచు, ధనైశ్వర్యకులవిద్యాదానరూపబలకర్మంబుల మదించి, యంధులై ఖలులై, హరీశ్వరు నీశ్వరభక్తులను దిరస్కరించుచు వేదపరమార్థం బరయక యాకాశమువోలె సర్వభూతములలో నెల్లపుడు వ్యాపించియున్న హరీశ్వరుం, బరమార్థస్వరూపు, వేదప్రతిపాదితుఁ జింతింపక, మనోరథవార్తల వేదార్థంబు సమన్వయింతురు. హరిపరాఙ్ముఖులు శ్రమార్జితములయినను నస్థిరము లగు నర్థగృహాపత్యసుహృత్కళత్రాదులను విడిచి సంతమసంబు సొత్తురు. (11-5-? స్క.). కావున నట్టివారివలెఁగాక,

భాగవతధర్మములయందు శ్రద్ధయను మూడవ భూమిక నభ్యసింపవలయు.

తతో హరిగుణశ్రుతిః = దానివలన భక్తుడు హరి గుణ శ్రవణాదులను జేయును. ఇది నాల్గవభూమిక. శ్రవణాదిక మేలచేయువలయు ననిన శ్రీకృష్ణావతార జన్మ కర్మములను దశమస్కంధములో 90 అధ్యాయములలో నతిమనోహరముగ వివరించి, దానియుద్దేశమును ఫలమును శుకులిట్లంతమందు సెలవిచ్చిరి:—

"ఇత్థంపరస్యనిజ (ధర్మ) వర్త్మ రిరక్షయాత్త
లీలాతనో స్తదనురూపవిడంబనాని,
కర్మాణి కర్మకషణానియదూత్తమస్య
శ్రూయాదముష్యపదయోరనువృత్తి మిచ్ఛన్.
మర్త్య స్తయానుసవమేధితయాముకుందా
శ్రీమత్కథాశ్రవణమంగళకీర్తన చింతయైతి,
తద్ధామ దుస్తరకృతాంతజవాపవర్గం
గ్రామాద్వనం క్షితిభుజోఽపియయు ర్యదర్థాః.
(10-90-53&c)

ఇవ్విధంబున నిజ(ధర్మ)మార్గరక్షణార్థము లీలావతారం బెత్తిన హరి తదనురూపముగ నొనర్చిన చర్యలు శ్రోత యొక్క పాపకర్మ నాశకంబులగును గాన, దత్పదాను వృత్తిం గోరునతనికి విను టొప్పెడు. శ్రీకృష్ణకథాశ్రవణ

౮ (క. గ. చ). శ్రవణకీర్తన స్మరణములు భగవంతుని ప్రభావము విన్ననుం, గీర్తించినను, స్మరించినను, సూర్యుఁడు చీఁకటిని, వాయువు మేఘమునుం, బోలెనా హరి తచ్చిత్తముఁ జొచ్చి సమస్తవ్యసనములఁ దొలఁగించు. అనచ్చరిత్రంబులు మిథ్యావచనములు భగవద్గుణోపవర్ణనంబైన చరితంబే సత్యంబు, మంగళంబు, పుణ్యంబు, నగు. హరికీర్తిగానంబు నవనవరుచిరంబు, శాశ్వతమనోమహోత్సవంబు, నరులకు శోకార్ణవశోషణంబు నగు. చిత్రపదఘటితంబయ్యు జగత్పవిత్రంబైన హరికీర్తి కీర్తింపఁబడకున్న నయ్యది శబ్దజాలంబు గాదు, మఱి హంసపరిత్యక్తంబైన వాయసతీర్థంబు. హరి యెందుఁ గలుగు నందు సాధువు లుండుదురు.

మ. అపశబ్దంబులఁ గూడియుం హరిచరి
త్రాలాపముల్ సర్వపా
పపరిత్యాగము సేయుఁగావున హరిన్
భావించుచున్ బాడుచున్,
జపముల్ సేయుచు వీనులన్ వినుచు న
శ్రాంతంబు గీర్తించుచున్
దపసుల్ సాధులు ధన్యులౌదురుగదా
తత్త్వజ్ఞ చింతింపుమా.

నిరుపాధిక బ్రహ్మముయొక్క పరోక్షజ్ఞానంబు హరిభక్తి లేనిది యపరోక్షజ్ఞానంబుగఁ బరిణమింప దనఁగ నుత్తమకర్మంబీశ్వరార్పితముగాకున్న నెట్లు ప్రకాశించెను ? మఱి యాసర్వోత్తమకర్మంబుసాధనఫలకాలములందునుఁగూడ దుఃఖాత్మకంబ యగు. వర్ణాశ్రమాచారతపశ్శ్రుతాదిపవిత్రమంబును శ్రీకీర్తి మాత్రాన్యంబగునేని శ్రమమాత్రంబగు. అదియే హరిగుణానువాదశ్రవణాది విలసితంబగునేని శ్రీధరపాదారవిందస్మృతి నొసఁగు. శ్రీకృష్ణపాదారవిందముల సంతతస్మృతి యమంగళముల నిరసించి చిత్తశాంతిని, సత్త్వశుద్ధిని, బరము (సాధ్య) భక్తిని, విరక్తితోఁగూడిన శాస్త్రజ్ఞానమును ననుభవజ్ఞానమును గావించు (స్క-0-1 అ-5-స్క-12-అ-12). కుచేలునిం గని సాధ్వి భార్య స్మరణముచేతనే భగవంతుఁడు మోక్షముం గూడ నిచ్చునని యిట్లు చెప్పె:— "స్మరతః పాదకమలమాత్మానమపియచ్ఛతి, కిన్వర్థకామాన్ భజతో నాత్యభీష్టాన్ జగద్గురుః."

(10-80-11).

మ. కలలోనం దనమున్నె యుంగనిమహా
కష్టాత్ముఁడై సట్టిదు
ర్బలుఁడాపత్సముదంబునన్ నిజపదా
బ్జాతంబు లుల్లంబులోఁ

పుణ్యశ్లోకుల మెచ్చి యార్తిహరుఁడై
తన్నెన్న నిచ్చెన్ మునిన్
శ్రీలాభక్తిఁ భజియించువారి కిఁకఁడే
సంపద్విశేషోన్నతిన్. (౧౦-౭౭౧)

నారదుఁడు భగవద్ధ్యానఫలము నిట్లు శ్రీకృష్ణునితోఁ జెప్పెను:—"అపరిమితజ్ఞానసంపన్నులగు బ్రహ్మాదులచేతఁ గూడ హృదయమునందుఁ జింతింపంబడునదియు, సంసారమను పాడుబావిలోఁ బడినవారికి నుద్ధరణసాధనమైనదియు, జనులకు మోక్షస్వరూపమైనదియు నగు మీపాదారవిందద్వయమును జూచితిని. దానిని ధ్యానించుచు సంచరించెదను. దాని నిరంతరస్మృతిని నాకనుగ్రహింపుఁడు:— (10.69.18).

ర. జ. పాండేయము. హరివర్షంబున నృసింహదేవు నీతిగుణ ప్రహ్లాదుఁడు స్తుతించెను:—ఏజోగా విషాదమాన్య మానస్వభావధర్మజ్ఞాన్యాదిమూలంబై సంసారచక్రనాశంబైన నృసింహాంఘ్రి నాశ్రయించి యభయంబై నృసింహపాదమూలమునో, జనులారా, భజింపుఁడు. (౫-౧౮-౧౧). కేతుమాలవర్షమునందు భగవంతు నిట్లు రమాదేవి స్తుతించెను:—'ఆత్మలాభమునకంటె నన్య మధికమని తెలియనీ వారికి గుంకవే తెలిసితివి, ఘనమైయ్య

దియుం గోరక నీపదపద్మముల నర్పించు నరునకు సర్వ కామములు సమకూరును. అట్లు గాక యేదే నొక్క యర్థ మపేక్షించి సేవించిన నది యొక్కండే లభించుఁగాని సర్వార్థంబులు సిద్ధింపవు. లభించిన యయ్యర్థమును గామ్యోపాసనాలబ్ధ మగుటం జేసి యనిత్యంబు. తత్ఫలంబు క్షయించినపిదప నయ్యుపాసకునకాలికిఁ జిత్తసంతాపంబు తప్పదు. (5-18-20-22). కావుననే శ్రీకృష్ణునకు దగ్గునవులను భక్తిప్రభావమునం గొనసంపాదనాదులఁ గేవలము ప్రేమభక్తికిఁ గొలుచువారెంతతపంబు సేసిరో ? (10 - 90 - 28). మాయాంగనలు కృష్ణుని భక్తిలో భగవద్భాగవతపాదసేవలను, సద్భావవైరాగ్యమును, నిష్కాపట్యమును కోరెను:—

క. నీపాదకమలసేవయు
   నీపాదార్చకులతోడి నెయ్యము నితాం
   తాపారభూతదయయును
   దాసమందార నాకు దయసేయఁగదే.

మఱియు భగవత్స్వరూపము వారిచే సృజింపఁబడిన సర్వజగత్తని బ్రహ్మాదిదేవతలు శ్రీకృష్ణస్తుతిలో నిట్లు చెప్పిరి:—భవతః పదోద్భవో భారోపనీతః (10 - 3 - 39).

నీపావనమైన యీభూమియొక్క భారమును నిజావతారము నం దొలఁగింతువు. ఈయర్థము 'పాదోస్యవిశ్వాభూతాని' యను సర్వవేదగతపురుషసూక్తశ్రుతి ననుసరించుచున్నది. కావునే భగవంతుఁ డుద్ధవునకు ౧౨ నియమములలో భగవదర్పణమువలె పరోపకారవ్యాపారమును గూడ నుపదేశించిరి (11-20-34-'పరార్థేహా'). పలువిధములుగ భగవత్సేవఁజేయుటకు మనలోకములో వీలుండుటచేతనే దేవతలుగూడ భారతవర్షంబున మానవజన్మము గలుగుట కెంతయుఁ దపస్సు చేసి యుండవలయు నని మనలను శ్లాఘించిరి (౫-19-19.). కాన నాజగద్గురుని భర్తృభావముగఁ బాదసంవాహనాదులఁ గేవలప్రేమభక్తిచేఁ గొలుచువా రెంత తపంబు చేసిరో ?(10-90-28) మీరే యూహింపుఁడు.

౫. వందనము. భగవంతుఁ డిట్లనుచుండెను:—

సతతం కీర్తయన్తో మాం యతన్తశ్చ దృఢవ్రతాః ।
నమస్యన్తశ్చ మాం భక్త్యా నిత్యయుక్తా ఉపాసతే ।
మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు ॥

అని కీర్తన వందనార్చనాది సర్వవిధభక్తు లుపదేశించిరి. కావున నొండుమాని నీదయ యెన్నఁడు వచ్చునో యని ప్రతీక్షించుచుఁ గాయకవాచకమానసిక వ్యాపారముల

నిన్ను నమస్కరించుచుఁ బూర్వజన్మకర్మఫలమందాసక్తి వర్జించి కుడుచుచు జీవించు నతండు ముక్తిపథమున దాయభాగి యయ్యెడు నని బ్రహ్మ శ్రీకృష్ణుని స్తుతించెను (10-14-8). నేఁడు గదా నా యమంగళంబు నశింప జన్మము ఫలవంతంబుగాఁ యోగిధ్యేయుని పాదారవిందములకు మ్రొక్కెద నని యక్రూరుఁడనెను (10-38-6). భగవంతునకే గాదు. భగవంతునకు గోకులమందుఁ దిరిగిన యెల్లవారలకు నతఁడు నమస్కరించె. హరికిని హరిభక్తులకును నమస్కారములు భక్తి భాగవతమునందు బలువోల్ల నున్నది. సూతుఁడు వందన భక్తిప్రభావం బిట్లు వర్ణించినాడు—జారియు, జారియు, రోగమున నొచ్చియు, దుమ్మియు, మైమఱచియు "హరయే నమః" యని నట్టిగఁ బలుకునతఁడు ఘోరపాపము నుండి ముక్తుఁడగు (12-12-48). శ్రీరామకృష్ణచరమోపదేశము లనలన శరణాగతి యనుప్రపత్తిరూపమగు నమస్కారము సర్వావస్థలయందుఁ బ్రతిబంధకమే గాక సకలశ్రేయోదాయకముగూడ నగు.

౬. అర్చనము, వైదికము, తాంత్రికము, మిశ్రము. అని విష్ణుపూజ మూఁడు తెఱంగులు. ఈమూఁడు విధములుగఁ జేయఁబడు భగవదర్చనము ఫలకారి. దీనివిధాన

ములు భగవంతు డుద్ధవున కుపదేశించెను.(11 స్కం. 27 అ.)
స్థిరచిత్తముతో నీపాదములపై జలము పోసి దూర్వాం
కురములచే నైనం బూజించినభక్తుఁ డుత్తమగతిఁబడయు
నని బ్రహ్మ వామనునితోఁ జెప్పె. (8 - 6 - 17).

'పత్రంపుష్పంఫలంతోయం యోమేభక్త్యాప్రయచ్ఛతి,
తదహం భక్త్యుపహృత మశ్నామి ప్రయతాత్మనః.'

అని భగవంతుఁడు భక్తియుక్తముగ నర్పణము నంగీక
రింతు నని యుపదేశము సెలవిచ్చెను. (గీ. 9-20)

2. దాస్యము. 'స్మృతే సకలకల్యాణభాజనం'
'యన్నామ మంగళఘోషానుగాంగల బహుబ్రహ్మాణ
ములపలనే నారాయణనామమును వినినమాత్రముననే
పురుషుఁడు నిర్దోషియగునో యట్టిపరమపవిత్రుఁ డైన
భగవంతుని దాసులఁ జేయుటకున్న? అశేషజీవులకు బం
ధువుఁ డైనయా శ్రీకృష్ణ, అత్యంతరహస్యమైన తన
దాసుల మైనమాయందుఁ గలిసిమెలిసి సంచరించుట
యొకవింత గాదు. ఇంద్రాదిదేవతలకిరీటాగ్రములచే స్పృ
శింపఁబడుచున్న పాదములుగల మీరు శ్రీరామావతార
మందు మృగజాతులగు సుగ్రీవాదులతోఁ గూడ కలిసి
సంచరింప లేదా? యనియుద్ధవవాక్యము (11-29-4). శ్రీహ
నుమంతులదాస్యభక్తి లోకోత్తరము, సర్వలోకవిదితము.

కాయేనవాచా మనసేంద్రియైర్వా
బుధ్యాత్మనావా ప్రకృతేః స్వభావాత్,
కరోతి యద్యత్సకలం పరస్మై
నారాయణా యేతి సమర్పయేత్తత్.(11 - 2 - 38)

సర్వైహికకర్మములు స్వామిభృత్యన్యాయ మనుసరించి స్వామినని యెన్ని శ్రద్ధాభక్తులతో సమర్పణపూర్వకముగ నారాయణసేవా మాచరించుట దాస్యభక్తి. అట్లె పృథుప్రహ్లాదు లొనరించిరి. దాస్యభక్తిలో నిదియే భాగవతులయందలి భక్తి. ఈరెండువిధములయిన దాస్యభక్తి విశేషములు ప్రహ్లాదకృతనృసింహస్తవమునఁ జూడఁదగు.

౮. సఖ్యము.—

'అహోభాగ్య మహోభాగ్యం నందగోపవ్రజౌకసాం,
యన్మిత్రం పరమానందం పూర్ణంబ్రహ్మ సనాతనం.'
(10 - 14 - 32).

పరమానందస్వరూపుఁ డగుశ్రీకృష్ణుఁడు నందాదులగు గోపులకు మిత్రుఁడుగ సంచరించెను, గాన వారిభాగ్య మేమని బ్రహ్మ యచ్చెరువొందెను. తత్త్వవేత్తలకు సచ్చిదానందబ్రహ్మ మయినట్టియు, దాస్యభక్తులకుఁ బరదైవతమైనట్టియు, మాయావశులకు నరబాలకుఁడై నట్టి యాబాలకృష్ణునితోఁ బూర్వజన్మములందుఁ

చేయఁబడిన పుణ్యకర్మములచే గోపకులు క్రీడించిరని శుకులాశ్చర్యపడిరి (10-12-11). సఖ్యభక్తి దశమస్కంధ పూర్వభాగములో నతిమనోహరముగ వర్ణింపఁబడినది. అర్జునుఁడుగూడ శ్రీకృష్ణునందు సఖ్యభక్తిఁ జేసిన భక్తాగ్రేసరుండు. వారి ప్రభావము పద్మపురాణమునందు నరయనగు.

౯. ఆత్మనివేదనము. ధర్మార్థకామములను త్రివర్గము నాత్మవిద్య, శ్రౌతకర్మము, వార్తా దండనీతులను, వేదార్థ సారభూతము లైనవిద్యలైదు, నాత్మసుహృదుఁ డైన పరమపురుషున కర్పింపఁబడునేని సత్ఫలంబులని ప్రహ్లాదుని తలంపు (7 - 6 - 34). భావాద్వైత ద్రవ్యాద్వైత క్రియాద్వైతములను తెలిసి సర్వకర్మములు భగవదర్పణము చేయుట యాత్మనివేదనమనియు, దానివలన ద్వైతభ్రమ నివర్తించుననియు, నారదుని తలంపు (7. స్క. 15. అ.). బలిచక్రవర్తి స్థిరచిత్తముతోఁ దనను దన సర్వస్వము నగు సకలభూమండలమును స్వార్జితలోకములను వామనున కర్పించెను. దీనినే ప్రపత్తి లేక శరణాగతి యని విశిష్టాద్వైతు లనుదురు. వరాహరామకృష్ణ చరమశ్లోకములును వాని టీకలును దాని విశేషములను వివరించెను.

"ఆనుకూల్యస్య సంకల్పః ప్రాతికూల్యస్య వర్జనం,
రక్షిష్యతీతి విశ్వాసో గోప్తృత్వ వరణం తథా,
ఆత్మనిక్షేప కార్పణ్యే షడ్విధా శరణాగతిః".

మఱియు, భేదంబు విడిచి సర్వవిధముల సర్వలోకరక్షకుండును భగవంతుండును, నగు నారాయణుని పురుషుం డాశ్రయించునో యతండు దేవతలకుం గాని, ఋషులకుంగాని, భూతములకుంగాని, మనుష్యులకుంగాని, పితృదేవతలకుంగాని కింకరుండునుగాండు, ఋణగ్రస్తుండును, గాం డని కరభాజనుండు నిమికిం జెప్పె (11-5-4). కావున, నాత్మనివేదనము సర్వపుణ్యపాప ప్రతిబంధకములను రూపుమాపి విష్ణుప్రాప్తిని సంపాదించును. శరణాగతికిం గూడ నింతఫలము గల దని చరమశ్లోకభాష్యములోను శరణాగతిగద్యలోను శ్రీరామానుజాచార్యులు వ్రాసిరి. చరమశ్లోకమునకుం బూర్వ మున్న "మన్మనా భవ...." అను శ్లోకము శరణాగతి నుపపాదించు నని శ్రీశంకరాచార్యులు వ్రాసిరి. ప్రపత్తి విశేషములు మత్కృత బ్రహ్మామృతసారభూమికలోం జూడ నగు. కాన, నీ తొమ్మిదిభక్తులలో నేది యయిన నొకటి నాశ్రయించినను భాగవత ధర్మానుష్ఠాతయగు. విష్ణుశ్రవణముచే బరీక్షిత్తు, కీర్తనముచే శుకుండు, స్మరణముచేఁ బ్రహ్లాదుండు, పాద

సేవనముచే లక్ష్మి, పూజచేఁ బృథువు, వందనముచే నక్రూరుఁడు, దాస్యముచే హనుమంతుఁడు, సఖ్యముచే, నర్జునుఁడు, స్వాత్మసమర్పణముచే బలియు, మోక్షము నొందిరని పెద్దలిట్లనుదురు:—

శ్లో. శ్రీవిష్ణోశ్శ్రవణే పరీక్షిదభవద్వైయాసకిః కీర్తనే
ప్రహ్లాదస్స్మరణే తదంఘ్రిభజనే లక్ష్మీఃపృథుఃపూజనే,
అక్రూరస్త్వభివందనే కపిపతిర్దాస్యేచసఖ్యేఽర్జునః
సర్వస్వాత్మనివేదనేబలిరభూత్కైవల్యమేషాంఫలం.

ఈ శ్లోకములోఁ దొమ్మిది భక్తులు మోక్షమునకు సాక్షాత్సాధనములని చెప్పినను, మధుసూదన సరస్వతులు వీని నన్నింటిని నాల్గవభూమికయగు 'హరిగుణశ్రవణాదికములు' గాఁ జెప్పి, ముందుఁ జెప్పఁబోవు నాలుగు భాగవతధర్మము లగు భూమికలకు సంగము లగుసాధనము లని సెలవిచ్చిరి. ఇంతవఱకు సాధనకోటి చెప్పఁబడినది. కాన, శ్రవణాదికముయొక్క స్వరూపము సాధనసాధ్యమగు నుభయ రూపము.

౫. తతోరత్యంకురోత్పత్తిః = హరిగుణశ్రవణాదికమనువిత్తువలన, (ఆసక్తి) రతియను నంకురముపుట్టును. అది యే ౫వ భూమిక. రతి యనునంకురము భగవద్భక్తి

యనురసమునకు స్థిరమగు బీజము. ఆస్థిరబీజమునకు స్థాయిభావమని యాలంకారికులనామము. దీనినే కలిఁగిన చిత్తమందుఁ బ్రవేశించిన భగవదాకారమువలె నుండు వాసనావిశేష మని ముందుఁ జెప్పఁబడు. అదియే భాగవతధర్మశ్రద్ధ (శ్రద్ధ) యనుబీజముయొక్క యంకురము. ఈక్రమమును శ్రీకపిలుఁడు తల్లికిఁ జెప్పును —

"సతాం ప్రసంగాన్మమవీర్య సంవిదో
భవంతి హృత్కర్ణరసాయనాః కథాః,
తజ్జోషణాదాశ్వపవర్గవ ర్త్మని
శ్రద్ధారతి ర్భక్తి రనుక్రమిష్యతి.　　(3 - 25 - 25).

సత్పురుషులు పవిత్రకీర్తిగలభగవంతుని కథలను మనస్సులకింపుఁ జెంపఁ బ్రసంగింప భక్తులు సంతసించి వానిసేవించుటచే, శీఘ్రముగ మోక్షమార్గమందువారికి శ్రద్ధయు, రతియు, భక్తియుఁ గ్రమముగ నుదయించు. భాగవతధర్మశ్రద్ధ, బీజమువంటిది. రతి, స్థాయిభావ మగు నంకురమువంటిది. బీజము స్థిరమయి, మొక్కఁగాక పూర్వమంకురముగ మాఱును. తర్వాత నాయంకురమగుస్థాయిభావమే భక్తియనురసముగఁ జెట్టుయొక్క వేరుమొదలు పండువఱకు నభివ్యక్తిఁబొందు. ఇక్కడ నలం

కారశాస్త్రము ననుసరించి కొన్నివిషయములు చెప్పఁబడు నఁగాన వానిని శ్రద్ధతో గమనించినఁగాని ముందు గ్రంథము తెలియదు. శృంగారాదిరసములయొక్క యావిర్భావము నకుఁ గారణమైన సంస్కారము జనులహృదయములం దుండు. అదియే స్థాయీభావ మనఁబడు. ఆస్థాయీభావము శృంగారరసమునకు రతియనియు, హాస్యరసమునకు హాస మనియు, కరుణారసమునకు శోకమనియు, రౌద్రరసమునకుఁ గ్రోధమనియు, వీరరసమునకు నుత్సాహమనియు, భయానకరసమునకు భయ మనియు, భీభత్సరసమునకు జుగుప్సయనియు, అద్భుతరసమునకు విస్మయ మనియు, శాంతరసమునకు శమ మనియుఁ జెప్పఁబడు స్థాయీభావమునే వాసన లేక సంస్కారము, అని వ్యవహరింతురు. ఈస్థాయీభావము, నాలుగుకారణములున్నచో రసరూపమగు సుఖమును బొందించు. ౧ విభావము, ౨ అనుభావము, ౩ సాత్త్వికభావము, ౪ వ్యభిచారిభావము, అనునవి నాలుగు హేతువులు. ఈకారణము లాయారసములకు భిన్నభిన్నములుగ నుండును. రసోత్పత్తికి ముఖ్యహేతువు విభావము. అది రెండు తెఱఁగులు:— ౧ ఆలంబన విభావము, ౨ ఉద్దీపనవిభావము. రసమునకు ముఖ్యతరకారణ మాలంబనవిభావ మనియు, రసమును వృద్ధిఁబొందించుఁ గారణ ముద్దీపనవిభావ మనియుఁ జెప్పఁబడు. లోకప్రసిద్ధ

మైన శృంగారరసమునకు నాయికానాయకులాలంబన
విభావ మనియు, సూవయూవన ప్రస్ఫంకన మలయా
నిలచంద్రాదు లుద్దీపనవిభావ మనియు, నెఱుంగవలయు.
శృంగారరసము పుట్టునపుడు నాయికానాయకులకు నన్యో
న్యము కలుగుకటాక్షవీక్షణాదులనుభావ మనంబడు.
స్వేదరోమాంచాదులు సాత్త్వికభావములు. నిర్వేదాదులు
వ్యభిచారిభావములు. ఈనాల్గింటచే స్థాయిభావము రస
రూపమయి యనుభవగోచరమగు. రతి యనుస్థాయీ
భావము లోకసిద్ధులగు నాయికానాయకుల నవలంబించి
స్ఫురించినచో శృంగారరసమనంబడు. అదియే యలౌకిక
మగుభగవత్స్వరూపము నవలంబించి స్ఫురించినచో భక్తి
యనంబడు. కావున భక్తిరసమునకు స్థాయిభావము రతి.
ఆరతికి నాలంబనవిభావము భగవత్స్వరూపము. ఆరతి కుద్దీ
పనవిభావము సాధుసంగమభగవచ్ఛాస్త్రశ్రవణాదులు. ఆ
రతికనుభావము మహాకాంక్షారూపమగు శ్రద్ధయను బీజ
ము. పూర్వజన్మకృతపుణ్యకర్మము, భగవదనుగ్రహము
గూడి, శ్రద్ధకు హేతువులు. అశ్రుగద్గదస్వరరోమాంచాదు
లుసాత్త్వికభావములు. నిర్వేదాదులు 33 వ్యభిచా
ములు. లౌకికసుఖములు నిష్ఫలము లనుబుద్ధి నిర్వేదమనం
బడు. కనుక, అనుభావము=బీజము, శ్రద్ధ; ఆలంబనవిభావ
ము=భగవత్స్వరూపము. ఉద్దీపనవిభావము=సాధుసంగమ

భగవత్కథాశ్రవణాదికము. గద్గదస్వరరోమాంచాదులు=సాత్త్వికభావములు. నిర్వేదాదులు=వ్యభిచారిభావములు. అంకురము=(ఆసక్తి) రతి=స్థాయీభావము=స్థిరమగుబీజము =రసాభివ్యక్తికవ్యవహితపూర్వావృత్తి. రసము=భక్తి=వృక్ష రూపభక్తుని యాపాదమస్తకము వ్యాపించు వృత్తివిశేషము. ఇది శ్రద్ధాళువులచే నావిర్భవించు. కాన భగవద్గుణశ్రవణాదులచే జిత్తము కఱఁగినపుడు శ్రుతమగు భగవదాకారము హృదయమందుఁ జొచ్చి చిత్తమును ఘనీభావముఁ (గట్టిగట్టి) బొందించినను, నది సంస్కారరూపముగఁ జిత్తమందే స్థిరముగ నుండును. అదియే స్థాయీభావము, శ్రవణాదికముగు నుద్బోధకసామగ్రీసంబంధము గలిగినతోడనే యది బుద్ధికి స్ఫురించును. భాగవతధర్మశ్రద్ధారూప మగుబీజము సత్సంగవారిగుణశ్రవణాదికముతోఁ గూడినచో నంకురమగు రతి యను స్థాయీభావముగ మాఱును. ఆరతి యాలంబనాదికముతోఁ గూడినచో భక్తియను రసరూపమభివ్యక్తిని బొంది సర్వకాలసర్వావస్థలలోను భాగవతులందు స్థిరముగ నుండు. శ్రీకృష్ణచైతన్యులశిష్యులగు శ్రీరూపగోస్వామి విశదముగను జ్వలనీలమణిలో దీనిని వివరించిరి.

" భవాపవర్గో భ్రమతో యదాభవే
జ్జనస్యతర్హ్యచ్యుతసత్సమాగమః,

సత్సంగమో యర్హి తదైవ సద్గతౌ
పరావరేశే త్వయి జాయతే రతిః." (10-51-52).

సత్సంగమువలన భగవంతునియందుఁ బ్రేమరూపమయిన యంకురమను రతి, దానివలనఁ గ్రమముగ సంసారబంధమోక్షము, గలుగునని ముచుకుందుఁడు శ్రీకృష్ణులనుస్తుతించెను. కుంతీదేవి యిట్లు స్తుతించె:—

ఓ కృష్ణా, మీవిషయ మగుంటి యనన్యవిషయమిశ్రముగాక యొకమాటు గలిగినను గంగసముద్రమువలెను నవిచ్ఛిన్నముగఁ బ్రవహించునట్లా రతి మీయం దవిచ్ఛిన్న మగుభక్తిరసముగ నభివృద్ధిఁబొందును. కావున సర్వపుణ్యపాపకర్మాచరణముచే నేలోకమందు జన్మించి యేయవస్థనొంది సంచరించుచున్నను, మాచేఁ జేయఁబడిన శుభకర్మములచేతను, సత్పాత్రదానములచేతను, మా కీశ్వరుఁడైన శ్రీకృష్ణునియందు రతి గలిగియుండవలయు నని వారిభక్తులు ప్రార్థించిరి. (1-8-43&c.) ఈ యయిదవభూమికయే భక్తిస్వరూపము. ఇతర మగు నాలుమొదలు ౧౧ భూమికలు భక్తియొక్క పరిపాకవిశేషములగు ఫలరూపములు.

౬. స్వరూపాధిగమ ప్రతీః=భగవంతునియందుఁ గల ప్రేమాంకుర మగు రతివలన స్థూలసూక్ష్మ దేహముల

కంటె వ్యతిరిక్తస్వభావుఁడగుజీవుని స్వభావము ననుభ
వించుట యనునాలవభూమికి యుదయించును. దేహేం
ద్రియాదివిశేషముచే వివిక్తాత్మస్వరూప మనుభవాకా
రము గానిచో, భగవద్విషయ మగురతి నిర్వాహకము
కాదు. జీవతత్త్వము కపిలుఁడు తల్లి కిట్లు బోధించెను.—
హృదయగ్రంథిభేదనం బై నిశ్శ్రేయస మొదవించు
నాత్మదర్శనరూప జ్ఞానంబును దత్త్వజ్ఞానంబుగ నుద
యించుఁగావున దాని నీకుఁ దేటపఱచెద వినుము. ప్రత్య
క్ప్రకాశుఁడు, జన్మాదిరహితుఁడు ప్రకృతికిఁ బరుఁడైన
యసంగుఁడు నిర్గుణుఁడు, జ్ఞానవిషయత్వజ్ఞానాధారత్వ
ములను వ్యవచ్ఛేద్యుండు గాని స్వయంజ్యోతివిశ్వప్రకాశ
కుండునగు నాత్మ పురుషుఁడనంబడు. అతండు దేహాద్య
ధ్యాసవశాకారముచే స్వరూపము లగు జన్మమరణాదుల
బొందువట్లు స్వప్నములం దత్తద్విషయములఁ బోలె
మిథ్యోపలంభమునఁ దోఁపఁ జేయుచు వస్తుగతిం బరికింప
జన్మమరణాదులం బొందఁడు. అప్పురుషుఁడు సూక్ష్మము
గుణమయము విష్ణుశక్తియు నగుమాయను లీలావశమున
యాదృచ్ఛికభగవత్సంకల్పమునఁ బడసిన దాని గుణ
సంసర్గమున సమానరూప విచిత్రప్రజాసృష్టి సేయుదా
నిం బొంది యాత్మజ్ఞానము నావరించు దాని తెగులంబు
నఁ దన్ను మఱచి ప్రకృత్యధ్యాసమునం జేసి ప్రకృతిగుణ

క్రియమాణకర్మములుఁ దాను గర్తయని తలంచు. అట్టి
తలంపే యకర్తయు స్వతంత్రుఁడును సాక్షియు సుఖా
త్ముఁడు నగు నాత్మునకు సంసారమును బంధమును పరత్వ
అపరతంత్రత్వంబు నయ్యెను (3-26-24). మఱియు,
జీవుఁడు, ఆత్ముఁడు, నిత్యుఁడు, నాశరహితుఁడు, శుద్ధుఁడు,
ఏకము, క్షేత్రజ్ఞుఁడు, ఆశ్రయుఁడు, అవికారి, స్వస్వ
రూపుఁడు, జ్ఞానస్వరూపుఁడు, వ్యాపకుఁడు, బహిరంతరన
నావృతుఁడు. ఈ ౧౨ లక్షణములు గలవాఁడు జీవుఁ డని
తెలిసి, దేహాదులందు (నహంకారమమకారములు) నేను
నాది యనుభావములు త్యజింపవలయు. ఇట్టి శుద్ధత్వం
పదము జీవస్వరూపమునను భావమునకు వచ్చినచో నదియే
'తత్త్వమస్యాది వాక్య' ములలో నర్థమును జ్ఞాన మంకురించును.
ఈ తత్త్వంపదార్థశోధనము బ్రహ్మసూత్రసారములోఁ
జేయుటచే నిక్కడ విరమించినాను. భాగవతదశమమందు
శుకాచార్యులు రాజున కీయుత్తరమిచ్చిరి:—సకల
జీవులకు నాత్మస్వరూపుఁడగు శ్రీకృష్ణుఁడు జగదుపకారము
కొఱకు జీవునివలెఁ దనమాయచేఁ బ్రకాశించుచు
న్నాఁడు (10-14-55). ఇట్టి జీవపరాభిన్నజ్ఞానము భక్తి
గలిగినవారికిఁ గలుగునని సూతులిట్లు చెప్పిరి:— భగ
వంతుఁ డగు వాసుదేవునియందుఁగల భక్తి జీవబ్రహ్మైక్య
జ్ఞానమును నితరమందు విరక్తియు శీఘ్రము గలిగించును"

సకలశ్రేయస్సునకు హేతువగు భక్తిని విడిచి కేవలము తత్త్వజ్ఞానముకొఱకు యత్నించువారికి బొల్లుధాన్యమును దంచెడువారివలె శ్రమమాత్రము మిగులును. (10-14-4.) మఱియు, శ్రవణాదిసాధనభక్తి విస్తరించినకొలఁది యాత్మతత్వ మనుభవమునకు వచ్చును. (11-11-26) ఇట్టి శుద్ధసత్వంపదార్థజ్ఞానానంతర మనన్యమందు పరభక్తి సృష్ణుఁడై పరమాత్మయందుఁ బ్రేమ భక్తి యుదయించు.

౭. ప్రేమవృద్ధిః పరానందే = ఇదియే పరమానంద స్వరూపుఁడగు పరమాత్మయందుఁ బ్రేమవృద్ధియును నేడవ భూమిక. ప్రహ్లాదప్రసక్తి నిందుకు ముఖ్యదృష్టాంతము.- 'ఆటలాడుచోఁ జయ్యఁ ప్రీహానాధసంభుఁడం దగడి కృష్ణగ్రహగృహీతాత్ముని కితఁ డన్యయచిత్తముఁడై జడుని వడువున నీజగం బిట్టిదని యాతఁడు దా నెఱుంగఁడు. కూర్చుండు నెడను, దిరుగు నెడను, భుజించు నెడను, శయనించు నెడను, పానముసేయు నెడను, బలుకు నెడను గోవిందతాదాత్మ్యముం బొందినకతనఁ దనచేసినయాసనపర్యటనాదులఁ దా ననుసంధింపఁడు. వైకుంఠచింతామిశ్రచేతనుండై యొక్కచో రోదనంబొనర్చు. తచ్చింతాహ్లాదమున నొక్కచో నవ్వు. ఒక్కచోఁ బాడు. తద్భావభావనాయుక్తుండై తన్మయుండై యొక్కచో నాహరి ననుకరించు.

ఎలుంగెత్తి యొక్కచోఁ బలుకు. సిగ్గువిడిచి యొక్కచో నృత్యంబు సేయు. తద్భావాపత్తి నిర్వృతుండై యొక్కచోఁ బులకితాంగుఁడై ప్రేమస్థిరత్వమునం బొడమిన యానందబాష్పములు గన్నుఁ గవం గ్రమ్ముదేర మిన్నకుండు. నిట్టూర్పు నిగుడ్చుచు మాటిమాటి కోపన్నగశాయి, యోదనుజభంజన, యోజగదీశ, యోమహాపన్నశరణ్య, యోహరీ, జగత్పతీ, నారాయణా, యని లజ్జలేక యఱచును. విశేషభక్తిచేఁ గర్మానుశయము చిత్తమందున్న రజస్తమోరూపమగు మలమును సంసారబంధము నశించి, బ్రహ్మసుఖము గలుగుఁ గాన హృదయమునందు శ్రీహరిని నిరంతరము భజింపు మని దైత్యబాలకులకుఁ బ్రహ్లాదుఁడు చెప్పెను. (7-4-37 అ). ఇట్టిదశ పుట్టువఱకే భక్తిసాధనములు పలుమా ఱభ్యసింపవలయు. ఈప్రేమ సాధ్యభక్తి. దీనికి సాధనము లగుశ్రవణాదుల నిదివఱకు వివరించితిమి. వానినిఁ బ్రయత్నపూర్వకముగ ననుష్ఠింపవలయు.

ఇవిగాక మఱి యేడుసాధనములు కలవని ఛాందోగ్యోపనిషత్తునకు వాక్యమనువ్యాఖ్యానముఁ జేసిన బ్రహ్మనంది యనుమహర్షి చెప్పెను. ఆవాక్యమునకు భాష్యముఁ జేసిన ద్రమిడాచార్యు లీరీతిన భక్తిసాధనములను వివరించిరి. వాక్యము—“తల్లబ్ధిర్వివేకవిమోకా

భ్యాసక్రియాకల్యాణానవసాదానుద్ధర్షేభ్యః సంభవా
న్నిర్వచనాచ్చ." ౧. వివేకము, ౨. విమోకము, ౩. అభ్యా
సము, ౪. క్రియ, ౫. కల్యాణము, ౬. అనవసాదము,
౭. అనుద్ధర్షము. ఈసాధనసప్తకమువలన సాధ్యభక్తి లభిం
చును. వీనియొక్క సాధనత్వము, శ్రుతిస్మృతులందుఁ
జెప్పఁబడిన దని వాక్యమున కర్థము.

(౧.) ద్రమిడాచార్యులిట్లా వాక్యమునకు భాష్య
ముఁ గావించిరి:— వాక్యం:— "జాత్యాశ్రయ
నిమిత్తాదుష్టాదన్నాత్కాయశుద్ధిః = మూఁడువిధములగు
నన్నములను బరిత్యజించి శాస్త్రోక్తమై నిర్దుష్ట మగు
నన్నమును దినుచు దేహము శుద్ధిపఱచుకొనుట వివేక
మనఁబడు. ఉల్లిగడ్డ మొదలగు నన్నము, జాతిచే దుష్ట
మగు నన్నము. చోరపతితాదులచే నియ్యఁబడిన ద్రవ్య
మాశ్రయదుష్టమయిన యన్నము. కేశకీటాదిమిశ్రమయిన
యన్నము నిమిత్తదుష్టమైన యన్నము. ఈమూఁటిని
విడువవలయు. ఏలయన:—ఆహారశుద్ధౌసత్వశుద్ధిః సత్వ
శుద్ధౌ ధ్రువాస్మృతిః = ఆహారములో దోషము లేని
చోఁ జిత్తము శుద్ధ మగు, చిత్తము శుద్ధమైనచో నిశ్చల
మగుభక్తి కలుగునని శ్రుతి నుడువుచున్నది. కాన నా
హారశుద్ధి భక్తికి మొదటి యుపాయము. కాని మనదేశ
మందంతటను, పూటకూళ్లయిండ్లు, ఉల్లిపాయ, పకోడీలు,

వులుమలు, లోనగునవి వ్యాపించినవి. అవి బహుళోచనీయములు.

(౨.) కామములయందు (పుత్ర భార్యా స్రక్చందన వస్త్రాదులందు) నభినివేశము లేకపోవుట విమోక మనఁబడు. ఇందులకుఁ బ్రమాణము శ్రుతి:— "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మతజ్జలా నితిశాంత ఉపాసీత॥"=ఈ ప్రపంచ మంతయు బ్రహ్మమువలనఁబుట్టి, పెరిగి, చచ్చుటవలన, జగత్తు బ్రహ్మాత్మకమఁగుటం దునఁ బ్రపంచగత సర్వపదార్థములందు రాగద్వేషములు లేక బ్రహ్మము నుపాసింపవలయు. ఈశ్రుతి రాగద్వేషరాహిత్య మనుశాంతి, భక్తి సాధన మని తెలియఁజేయు చున్నది.

(3.) భక్తి నాలంబమైన భగవత్స్వరూపమును సర్వకాలములందుఁ జింతించుట, అభ్యాస మనఁబడు.

శ్లో. యం యంవాపిస్మరన్ భావం త్యజత్యంతే కళేబరం,
తం తమేవైతికౌంతేయ సదాతద్భావభావితః. (గీ-8-6)

ఏపదార్థములను జింతించుచు శరీరమును విడుచునో చింతింపఁబడిన యాపదార్థములనే పొందును. కావున సర్వకాల సర్వావస్థలయందును భక్తినిష్ఠుఁడు భగవత్స్వరూపమునే చింతించువాఁడు కావలయు. ఈశ్లోకములోను, నితరశ్లోకములోను, సర్వదా చింతనమను, భగవ

ధ్యాసము భక్తిసాధన మని భగవంతు లర్జును కుపదే శించిరి.

(౪.) శక్తికొలఁది నిత్యాదికర్మముల నాచరించుటయే క్రియ యనఁబడు. శ్రు॥ క్రియావా నేష బ్రహ్మవిదాం వరిష్ఠః = నిత్యాదికర్మనిష్ఠుఁడు బ్రహ్మవేత్తలలో నుత్తముఁడు. బ్రహ్మజ్ఞానమనునాధ్యభక్తికి నిష్కామకర్మాచరణము సాధనమని శ్రుతి సూచించుచున్నది.

(౫.) సత్యము, ఋజుభావము, దయ, దానము, అహింస, వ్యర్థచింతనముచేయకపోవుట, యను నాలు కల్యాణములనఁబడు = శ్రు॥ సత్యేన లభ్య స్తపసా మే వైషవిరజో బ్రహ్మలోకః = రజస్తమోగుణరహిత మగు బ్రహ్మలోకము బ్రహ్మనిష్ఠులకు సత్యముచేతనే పొందఁదగినది. ఇచట సత్యము దయాదుల కుపలక్షణము. దీనివలన సత్యదానాదులు భక్తికి సాధనములని శ్రుతి సూచించు చున్నది.

(౬.) దేశకాలనిమిత్తములచే దేహాదులకు శోకహేతువులు ప్రాప్తించినపుడు మనస్సునందు దైన్యము లేకుండుట,అనవసాద మనఁబడు.శ్రు॥నాయమాత్మా బలహీనేన లభ్యః=ఈపరమాత్మ మనోబలము లేనివానిచే బొందఁబడఁడు. ఈశ్రుతి దైన్యాభావరూప మైనమనోబలము భక్తికి సాధన మని చెప్పుచున్నది.

(౭.) దేశకాలాదుల యానుకూల్యముచేఁ బుత్రజ న్మాదిహర్ష హేతువులు సంభవించినను మనస్సు, ఉత్కట హర్షమును బొందక యుండుట, అనుద్ధర్షమనఁబడు. శ్రు. శాంతో దాంత ఉపరత స్తితిక్షుః సమాహిత శ్శ్రద్ధావిత్తో భూత్వా ఆత్మన్యేవాత్మానం పశ్యేత్=శమాదిషట్కసం పత్తి గలిగి పరమాత్మను దర్శింపవలయును. ఆత్మదర్శన మను సాధ్యభక్తికి శాంతిదాంత్యాదులు, మనస్సుయొక్క యతిసంతోషాభావము, సాధనములని యీ శ్రుతి సూచించు చున్నది. శ్రవణాది నవవిధభక్తిసాధనములలో నెద్దియ నుష్ఠించినను దానితో సహివేకాదిసాధన సప్తకముగూడ నాచరింపవలయును. లేనిచో సాధ్యభక్తి పుట్టనేరదు. "సర్వా పేక్షాచ యజ్ఞాదిశ్రుతే రశ్వవత్, శమదమాద్యు పేతస్స్యాత్త దాపితుతద్విధేః" అను బ్రహ్మసూత్రములు వర్ణాశ్రమధర్మా చరణముకంటె శమదమాదులు భక్తిపరిపాకము గోరిన వారికి నవశ్యకర్తవ్యములని నొక్కి చెప్పుచున్నవి. భగవం తులు గూడ నుద్ధవునకిట్లే సెలవిచ్చిరి (భా. 11-19-6-12). ఆయుపదేశమును విష్ణుభక్తివివేకములో వివరించితి. కాన భగవంతునందు సప్తమభూమికయగు ప్రేమ వృద్ధి (ప్రేమ వృద్ధిః పరానందే) కలుగుటకు పూర్వోక్తములగు నారు సాధనము లవశ్య మనుష్ఠింపవలయు. తర్వాత నాలుగు (౮-౧౧) భూమికలప్రయత్నంబున సిద్ధించును.

(౮.) 'తస్యాథస్ఫురణంతతః'=ప్రేమాస్పదమగు భగవంతునియొక్క స్వరూపసాక్షాత్కారము భగవంతునియందు భక్తునకుఁగల ప్రేమాతిశయమగు నేడవ భూమికవలనఁ గలుగును గాన నట్టి భగవద్రూప సాక్షాత్కారమే ౮-వభూమిక. కపిలుఁ డీ తీరునఁ దల్లి కీభూమికను వర్ణించెను:— నాభక్తు లన్యోన్యము నాచరిత్రముల నాదరముతో సేవించుచు, బ్రహ్మాత్మైక్య మనుకైవల్యమును గూడ నపేక్షింపక, నాపాదసేవయందు సదా కోరికలగల వారుగ నుందురు. అతిసుందరములు, భక్తాభీష్టప్రదాన సమర్థములు, ప్రసాదసూచకములు, నగు నాయొక్క శ్రీ నారసింహవామనరామకృష్ణాదిరూపముల నెప్పుడుఁ జూచుచు, నాజన్మకర్మరూపాది ప్రతిపాదకవాక్యములను నుడువుచుందురు. పూర్ణచంద్రునివంటి ముఖములు, పుండరీకములవంటి నేత్రములు, స్మితకటాక్షములు, సకలసుందరసన్నివేశయుక్తావయవములు,గంభీరవిలాసములు, రమ్యవచనములు, గలపూర్వోక్తరూపములచే నాకర్షింపఁబడిన చిత్తేంద్రియములు గల నాభక్తులు ముక్తిని గోరకున్నను వారిభక్తియే ముక్తిని గలుగఁజేయు. (3-25-34&c.)

(౯.) భగవద్ధర్మనిష్ఠాతః = భగవత్ప్రేమవృద్ధిచే భాగవతధర్మము లయిన శ్రవణకీర్తనాదులం దత్యంతాభి

నివేశము కలుగును. ఇది ప్రేమవృద్ధిఫలరూపమగు ౯-వ భూమిక. దీనికి భగవద్దర్శనిష్ఠయని పేరు. అయితే భగవద్ద ర్శనిష్ఠ 3-వ భూమికగ నెందులకుఁ జెప్పఁబడినది యన నది ప్రయత్నముతో సాధింపఁదగినది గాన సాధనకోటి లోఁ జేర్పఁబడినది. ఈనవమభూమిక యగు భగవద్దర్శ నిష్ఠ యప్రయత్నముగ సిద్ధించుఁ గాన ఫలకోటిలోఁ జేర్పఁ బడినది. దీనికి దృష్టాంతములు పెక్కులు గలవు. విష్ణుపురా ణములో భరతుని చరిత్ర మిట్లు వర్ణింపఁబడినది (2-13-7 &):—సాలగ్రామక్షేత్రమందు భరతమహారాజు గుణవం తులలో నుత్తముఁడై, భగవంతుని ధ్యానించుచు, నహింస మొదలగు యమాదులను సేవించుచు, బుద్ధీంద్రియములను లెస్సబఱుచుచుఁ జిరకాల ముండెను; కృష్ణ, విష్ణో, హృషీ కేశ, లోనగు పేళ్లను జెప్పుచుండెను. స్వప్నమందుఁగూడ భగవన్నామోచ్చారణము చేసెను. భగవన్నామములను వానియర్థములను దప్ప యితరమును జింతింపలేదు. పర సంగపరిత్యాగముచేసి భగవత్పూజార్థము గావలసిన కుశ పుష్పాదికము సంపాదనముఁ జేసెను. భాగవతమందు నంబ రీష చరిత్ర మిట్లే వర్ణింపఁబడెను (9-4-18). అంబరీషమహా రాజు సప్తద్వీపము లేలుచు, ననశ్వర మగు గజాంతైశ్వర్య మును బొందియు, సకలము స్వప్నతుల్యముగ భావించెను, భగవంతునందును భాగవతులందును బరమభక్తి గలిగి

యుండి దానిచే జగత్తంతయు నసారమని తలంచెను. మఱి యు నతఁడు కృష్ణపాదారవిందములందు మనస్సును, భగవ ద్గుణకీర్తనమందు వాక్కును, దేవాలయముల మార్జన మందు హస్తములను, హరికథాశ్రవణమందుఁ జెవులను, భగవంతుని యర్చామూర్తులను విమానములనుఁ జూచు టయందు నేత్రములను, భాగవతుల శరీరస్పర్శమందు శరీరమును, భగవత్పాదారవింద సౌగంధ్యము గలతులసీ దళముల నాఘ్రాణించుటయందు నాసికమును, భగవన్ని వేదితాన్నమందు జిహ్వను దేవక్షేత్రయాత్రలందుఁ బాద ములను, భగవత్పాదాభివందనమందు శిరస్సును, నుప యోగపఱిచెను. ఈకృత్యములన్నియు భగవద్భక్తులయెడఁ గూడఁ జేసెను. భగవదర్పితమగు స్రక్చందనవస్త్రాదాది స్వీకారము భగవద్దాస్య నిమిత్తముకొఱకే చేసెను. ఈవిధముగ సకలకర్మములను భగవద్విషయముగాఁ జేయు చు హరి సర్వాత్ముఁ డని భావించుచు భాగవతులగు విప్రు లాజ్ఞతో రాజ్యమేలెను (9-4-18). ప్రాయోపవిష్టుం డగు పరీక్షిత్తు మునులకిట్లనెను:— నేను సంసారమున విరక్తిఁ జెంది యీశ్వరుని యెడఁ జిత్తంబు నిలిపి శరణు సొచ్చితి, మీరు గంగాదేవియుఁ బ్రసన్నచిత్తమున నెఱుం గవలయు. విప్రశాపప్రేరితుండై తక్షకుండు నన్ను గొన్నకఱచుఁగాక. శ్రీకృష్ణదేవుని కథలఁ గీర్తింపుఁడు

ఇఁక నేయేజన్మంబెత్తినను నాకెప్పుడెల్లఁ దప్పక భగవద్భక్తియు భాగవతసాంగత్యమును సర్వలోకమందు మైత్రియు, నిండు. మీకు నమస్కారము. ఇట్లు, శ్రీకృష్ణుని మాలాకారుఁడు వేఁడెను. ఉద్ధవుఁ డీటువలె శ్రీకృష్ణునితో యాదవుల ధర్మాచరణము మనవి చేసెను;— (11-6-50) "శయనాసనాటనస్థానక్రీడాశనాదుల నిన్నుఁ గొల్చు మే మట్టిప్రియుఁ డాత్ముఁడు నగు నిన్నెట్లు విడుతుము. నీ వుపయోగించిన స్రక్చందనవస్త్రాలంకారముల ధరించి యెంగిలి కుడిచి నీకు దాసులమై నీమాయను జయింతుము. కర్మమార్గములం బరిభ్రమించు మేము నీవారితోఁ జెలిమి సేసియు నీకథలఁ గీర్తించియు దుస్తరంబైన తమం బతిక్రమించి జ్ఞానతపోనిష్ఠులగు సన్న్యాసులకుఁ బ్రాప్యంబగు పరబ్రహ్మంబుఁ బ్రాపింతుము." కాన వీరిచరిత్రలు నవమభూమిక యగు హరిధర్మనిష్ఠ కుదాహరణంబులు.

(౧౦.) స్వస్మిన్ తద్గుణశాలితా = భగవద్భక్తులందు భగవద్గుణములవంటి గుణము లెల్లపుడు గలిగి యుండుట. దశమభూమిక. "యన్నాసత్వాత్తె స్తమనిభూతయః" అని (11-6-19). భక్తులకు భగవంతుఁడు ప్రియుఁడు, నాత్ముఁడును, సుతుఁడును, సఖుఁడును. గురువును, సుహృదుఁడును, నిష్టదైవమును, నగు నట్లు భక్తులు గూడ వారి భక్తులయెడ నాచ

రింపవలయు (3-25-38). శ్రీకృష్ణునికల్యాణ గుణములలోఁ గొన్ని యీగ్రంథ భూమికలోను భాగవతో త్తములగుణములు కొన్నిరెండవ హరిభక్తి భూమికా వివరణములోను, నుదాహరింపఁ బడినవి. అట్టి వానిని హరి భక్తులు సంపాదింపవలయు. మఱియు, భగవద్గీతలో, స్థితప్రజ్ఞ, భగవద్భక్త, గుణాతీత,యనియు,సూతసంహితాదులలోఁ బ్రాహ్మణ, ఆత్యాశ్రమీ, యనియు, వర్ణింపఁబడిన భాగవతో త్తముల గుణములు భగవద్గుణములవంటివి గాన వానిని సంపాదింప సకలవిధముల యత్నింప వలయు నని శ్రీకృష్ణు లుద్ధవున కిట్లు సెలవిచ్చిరి. 'శ్రద్ధాలుర్మాకథాశ్శృణ్వన్సుభద్రా లోకపావనీ, గాయన్ననుస్మరన్ కర్మ జన్మచాభినయన్మమ' (11-11-22)=నాజన్మకర్మములను శ్రద్ధతో శ్రవణగానస్మరణములు చేయుచు నావలె నాచరింపవలయు. ప్రాచీనబర్హి సంగరహితుఁడై హరిభక్తిచే నతనితో సమత్వమును బొందెనని యున్నది (4-29-81). "విముక్తసంగోనుభజన్భక్త్యా తత్సమతా మగాత్" అనఁగా:— భగవత్ప్రవర్తనవలె భక్తులుగూడఁ బ్రవర్తింపవలయు. ఈవిషయము బ్రహ్మసూత్ర సారాంతమందును, ౧౦-౧౧-వ స్కంధసారాంతములందును, వివరింపఁబడినది. ఇది సగుణముక్తి ధర్మము. బృందావనమునందు శ్రీకృష్ణుఁ డంతర్ధానము కాఁగా గోపికలు వారియుండలి గాఢానురాగముచే వెదకుచు వారిని

జూడనందున వారిగమనము, చిఱునగవు, వీక్షణము, భాష ణము లోను గాఁగలవానియందు వయ్యము పట్టినవానివలె భగవదావేశము గలవారై తామె కృష్ణుఁడని భావించి కృష్ణచేష్టలను బలు తెఱంగుల నాచరించి తమ స్వరూ పాదులను మఱచిరి. అంత భగవంతుఁడు ప్రత్యక్షమై వారిభక్త్యతిశయమున కచ్చెరుపొందిరి. ఇది భగవంతుని గుణములలో జగద్వ్యాపారమును వర్జించి యితర గుణ ములతో సమానము లగుగుణము లెల్లప్పుడు గలిగి యుం డుట యను పదియవ భూమిక. ఈసగుణముక్తినే సాలోక్య సామీప్య సారూప్య సాయుజ్యములని వేదాంతులనుదురు. ఈదశావస్థలు సగుణభక్తిని భూమికలు. ఇఁక నిర్గుణభక్తిని చరమావస్థ వర్ణింపఁబడును.

(౧౧.) ప్రేమైకాంతపరమాకాష్ఠా=భగవద్విషయమైన ప్రేమయొక్క పరమావధినిఁ బొందుట ౧౧-వ భూమిక. ఈ భూమికను బ్రవేశించిన భక్తులు ప్రాణపరిత్యాగపర్యంతము భగవద్విశ్లేషమును సహింపఁజాలక తుదకు బ్రహ్మాత్మైక్య మగు నద్వైతనిర్గుణము నొందుదురు. దీనికిఁ గూడ గోపికలే దృష్టాంతము (10-81-అ). వారు శ్రీకృష్ణదర్శ నము లేనిక్షణము వెయ్యి యుగములుగఁ గడపిరి. వారి దర్శనము కలుగఁగనే గోపికలతిసంతోషము నొందిరి. "కృష్ణా, నీవు పగటియం దడవిలో సంచరించుచున్నపుడు

నిన్నుఁ జూడని యొకనిమిషము మాకొక కల్పమువలె నున్నది. రమ్యములయిన కుంతలములు గలముఖారవిందమును రాత్రివేళనైన నిర్విఘ్నముగఁ జూడవలయు ననిన, బ్రహ్మదేవుఁడు మాకంట్లకు రెప్పలను సృజించి మాటిమాటికి నినుఁ జూచుటకు విఘ్నముఁ జేయుచున్నాఁడు గాన నతం డెంతమూర్ఖుఁ డని చెప్పవచ్చును" అనునవి గోపికల నర్మోక్తులు. కనుకనే నారదులు 'భగవద్విస్మరణే పరమవ్యాకులతా, యథా వ్రజగోపికానాం' అని గోపికలభక్తి యత్యుత్తమ మని సూత్రములలోఁ బ్రశంసించిరి. బృందావనమందు శ్రీకృష్ణవియోగమును సహింపలేక రాధ యీరీతిగ విలపించెను:—

శ్లో॥ "యావన్న జీవిత మిదం బహిరేతి లోలం
తావ ద్విముచ్య కుమనుష్యపథం ప్రయాహి
నోచేద జీవిత మిదం నవు రస్మదీయం
వోధాసి సత్యమహహాంసతటే నపశ్యం."

అతిచంచల మగు నాప్రాణ మీశరీరమునుండి వెడలి పోకముందే నీవు వచ్చి నాకన్నుల కగపడవలయు. అట్లు గాక యిఁక నొకనిమిషమైన నాలస్యము చేసితివా నాప్రాణములు పోవును. పిదప నీవు వచ్చి, అయ్యో! నావియోగమును సహింపఁజాలక మృతిఁబొందె నని జాలి

నొంది ప్రాణవిహీనమైన యీ (నా) శరీరమున నీబుజముల మీఁద నుంచుకొని మోయవలసివచ్చును. ఇది సత్యము. ద్వారకావాసులుగూడ శ్రీకృష్ణ వియోగమును సహింపలేమని యాక్రోశించిరి. మఱియు బృందావనమందు శ్రీకృష్ణమూర్తి వేణుగానముచే గోపికల నాకర్షించి నపుడు వారు స్వజనుల నతిక్రమించి కృష్ణ సన్నిధానంబునకుఁ బోవుచుండఁగఁ గొందఱు గోపికలు భర్త్రాదులచే నిరోధింపఁబడి గృహములలో నుండి వెలుపలికి వచ్చుటకు వీలులేక కన్నులు మూసికొని సహింప శక్యముగాని కృష్ణవియోగజనితతీవ్రదుఃఖముచేఁ గృష్ణుని ధ్యానింప సంచితప్రారబ్ధపాపము లన్నియు నశింప ధ్యానముచేఁ గలిగిన కృష్ణాలింగనసుఖానుభవముచే సంచితప్రారబ్ధపుణ్యము లన్నియు నశింప జన్మహేతువు లగు పుణ్యపాపము లొక్కక్షణమందే పోఁగొట్టుకొని సత్వాదిప్రచురము లగు దేహములను విడిచి శ్రీకృష్ణునితో నైక్యముఁ బొందిరి. మఱియు భగవంతులు గోపికల భక్త్యుద్రేకమునఁ దనతో నైక్యమునొందినట్లుద్ధవునకుఁ జెప్పిరి:-"తానావిదన్ మయ్యనుషంగబద్ధధియస్స్వమాత్మాన మథ స్తథేదం, యథా సమాధౌ మునయోబ్ధితోయే నద్యః ప్రవిష్టా ఇవ నామరూపే. (భా-11-12-12)=ఆబృందావనక్రీడలో నా

పైమఱి నెలకొల్పి యహంకారాస్పదంబైన యాత్మ దేహ
మును మమతాస్పదపతిపుత్రాదుల నీలోకంబు నాలోకం
బునుం దెలియక సమాధినిష్ఠులైన మును లట్లు నామ
రూపముల నెఱుంగక యబ్ధిజలంబులందు నదులవలె
నాలో గోపికలు చొచ్చిరి.'' దీనివివరము దశమస్కంధసార
మునఁజూడ నగు. కాన గోపికలభక్తి పరమావధి యగు
నేకాదశభూమికను బొందెను. ఇట్టి తీవ్రభక్తిగలవారు
కైవల్యము నపేక్షింపకయే దానిని బొందుదు రని శ్రీభాగ
వతసిద్ధాంతము. కనుకనే దేవతలు భారతవర్షములో జన్మ
మొందిన నరుల నిట్లు ప్రశంసించిరి:—

'సత్యందిశత్యర్థితమర్థితోనృణాం
నైవార్థదోయత్పునరర్థితాయతః,
స్వయం విధత్తే భజతా మనిచ్ఛతా
మిచ్ఛాపిధానం నిజపాదపల్లవం' (15-20-25) =

"హరినరులకుఁ గోరినయర్థ మిచ్చుంగాని యడిగిన కార
ణంబున దాని నొక్కదానినే యొసంగు. మఱి పరమార్థ
మొసంగఁడు. సర్వకామ పరిపూరకంబైన తన పాదపల్లవ
మును నిష్కామత్వంబునఁ గొల్చువారికి సకలకామములం
బ్రసాదించు. అనఁగ ధర్మార్థకామమోక్షముల నొసంగు."
కాననే స్కాందములోని రేవాఖండములో 'భక్తి'

మోక్షమగు చరమపురుషార్థముకు యాతీరున వర్ణింపఁ బడినది:—

"నిశ్చలాత్వయిభక్తి ర్యా
సైనముక్తిర్జనార్దన."

"నవరసమిళితం వా కేవలం వాపుమర్థం
పరమ మిహ ముకుందే భక్తియోగం వదంతి."

కాన బోధసారోక్తరీతిని భక్తిముక్తులకు సామరస్యము చేయనగు.

———

హరిః ఓం.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

విష్ణుభక్తితత్త్వవివేకము.

అసత్కీర్తనకాంతారపరివర్తనపాంసులాం,
వాచం శౌరికథాలాపగంగయైవ పునీమహే.

౮౧. కర్మభక్తిజ్ఞానయోగవిభాగములు, వాని యధికారులు, వానిఫలము.

పాఠకులారా!

భగవంతులగు శ్రీకృష్ణులు, ౧ కర్మయోగము, ౨ జ్ఞానయోగము, మోక్షసాధనములుగ నర్జునున కుపదేశించినట్లు:—

'ఏషా తేఽభిహితా సాంఖ్యే బుద్ధిర్యోగే త్విమాం శృణు,
లోకేఽస్మిన్ద్వివిధా నిష్ఠా పురా ప్రోక్తా మయానఘ,
జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినాం.'

(గీ.2-39-3-3)శ్లోకములవలన నగపడును. కాననే శ్రీశంకర మధ్వాచార్యులు భగవద్గీతలను కర్మజ్ఞానయోగములుగ విభజించిరి. (గీ. 18-66) చరమశ్లోకపత్రికలోఁగూడ నీశ్వర

శరణాగతి యగు తీవ్రభక్తి కర్మయోగనిష్ఠయొక్క పరమ రహస్యమని శంకరులు నుడివిరి; కాని శ్రీరామానుజానంద గిరివల్లభ శ్రీధరమధుసూదనసరస్వతి లోనగు నాచార్యులు మానవులచే నాచరింపఁదగిన మోక్షసాధనములు మూఁడని నుడివిరి:—అవి ౧ కర్మయోగము, ౨ జ్ఞానయోగము, ౩ భక్తియోగము. భగవంతు లర్జునునకు నుద్ధవునకు వీని నుపదేశించుటలో, నష్టాంగయోగము కర్మయోగమునం దంతర్భూతముగ సెలవిచ్చిరి. భగవద్గీతలలో మొదటి యధ్యాయమంతయు రెండవదానిలో ౧౦శ్లోకములవఱకు సాధనసంపత్తిలో ముఖ్యమగు తీవ్రవైరాగ్యము చెప్పఁబడినది. తదనంతరము౩వ యధ్యాయము ౨౬వ శ్లోకమువఱకు భగవంతులు కర్మయోగమును, ౫వ నాఱవయధ్యాయాంతమువఱకు దానియంగముగ నష్టాంగయోగమును, ౭ మొదలు౧౨వఱకు భక్తియోగమును, ౧౩ మొదలు ౧౭వఱకు జ్ఞానయోగమును, ౧౮వ దానిలో సన్నియోగముల సంగ్రహమును, నర్జునునకు సెలవిచ్చిరి. భాగవతములోని ౧౧ వ స్కంధములో ౭ మొదలు ౨౯ వ అధ్యాయము వఱకు వానినే వివరముతోను, భక్తిప్రాధాన్యముతోను, ఉద్ధవునకు శ్రీకృష్ణులే యుపదేశించిరి.

"యోగాస్త్రయో మయా ప్రోక్తా
నృణాం శ్రేయోవిధిత్సయా,
జ్ఞానం కర్మ చ భక్తిశ్చ
నోపాయో ఽన్యోస్తి కుత్ర చిత్. (భా. 11-20-6)

=జ్ఞానకర్మభక్తియోగములు నరులకు మోక్షమును గలుగఁజేయుటకు నాచేఁ జెప్పఁబడినవి. వీనికంటె నితరోపాయములు లేవు." కనుకనే పూర్వాచార్యులు భగవద్గీతలనుగూడ, కర్మభక్తిజ్ఞానయోగములుగ విభజించిరి. కర్మయోగమనః—నిష్కామకర్మాచరణము గాని, నిషిద్ధకామ్యకర్మాచరణములుగావు. శ్రుతిస్మృతులలోఁ జెప్పఁబడిన గర్భాధానాదిషోడశకర్మములు, పంచమహాయజ్ఞములు, సప్తపాకయజ్ఞములు, సప్తహవిర్యజ్ఞములు, సప్తసోమయాగములు—ఇవి వర్ణాశ్రమధర్మములు; ఇవి ఫలాభిలాషతోఁ జేయఁబడినచో సంసారకము లగు; నిష్కామముతో నీశ్వరార్పణబుద్ధితోఁ జేయఁబడినచో నివి చిత్తశుద్ధిని బ్రహ్మజ్ఞానేచ్ఛను బుట్టించును. ఈయలౌకికకర్మములు, లౌకికకర్మములును, బ్రహ్మజ్ఞానేచ్ఛను బుట్టించునట్లాచరించినచో నది కర్మయోగమగును. కాననే భగవంతులు—

"తావత్కర్మాణికుర్వీత ననిర్విద్యేతయావతా,
మత్కథాశ్రవణాదౌవా శ్రద్ధాయావన్నజాయతే.
(భా. 11-20-9)

=ఇహపరలోకసుఖములందు వైరాగ్యము కలుగువఱకుఁ
గాని, భగవత్కథాశ్రవణ కీర్తనాదులం దాసక్తికలుగు
వఱకుఁగాని, కర్మయోగ మాచరింపవలయునని సెలవిచ్చిరి.
నిష్కామకర్మయోగమును జేయునాఁడు సర్వకర్మము
లను జేయవలసినపని లేదు. నిషిద్ధకామ్యకర్మములను
బొత్తిగా మానివేసి, యథాశక్తి నిత్యకర్మములను భగవ
దర్పణ పురస్సరముగఁ జేయ నగు.

“నిర్విణ్ణానాం జ్ఞానయోగో న్యాసినా మిహ కర్మసు,
తేష్వనిర్విణ్ణచిత్తానాం కర్మయోగస్తు కామినాం.(శ్లో-7).

=కర్మములయందును, వానిఫలములందును, దుఃఖబుద్ధి
తో నిర్వేదము నొందినసన్న్యాసులకు జ్ఞానయోగము, అట్టి
నిర్వేదము లేక ఫలాసక్తిగలవారికిఁ గర్మయోగము”
అనియు ;

“యదృచ్ఛయా మత్కథాదౌ జాతశ్రద్ధస్తు యః పుమాన్,
న నిర్విణ్ణో నాతిసక్తో భక్తియోగోఽస్య సిద్ధిదః. (శ్లో-8).

=కర్మఫలములందు వైరాగ్యమునొందకయు ఫలాత్యంతా
సక్తిలేకయు యాదృచ్ఛికముగ (ఏదియో యొక భాగ్య
మగు పుణ్యవశమున) మత్కథాదులపై శ్రద్ధగలుగు
వానికి భక్తియోగంబు నుచితంబు” అనియు నధికారి
విభాగముం జెప్పిరి.

"స్వధర్మస్థోయజన్ యజ్ఞై రనాశీః కామ(మాంస)ఉద్ధవ,
నయాతి స్వర్గనరకౌ యద్యన్యన్నసమాచరేత్.
అస్మిన్ లోకేవర్తమాన స్స్వధర్మస్థో నఘ శ్శుచిః,
జ్ఞానంవిశుద్ధమాప్నోతిమద్భక్తింవాయదృచ్ఛయా.
(డిటో-10), (డిటో-11)

=స్వధర్మస్థుఁడై ఫలముఁగోరక యజ్ఞముల నాచరించుచుఁ గామ్యప్రతిషిద్ధకర్మముల నొనర్పనివాఁడు స్వర్గమును నరకమును బొందఁడు. పాపరహితుఁడు శుచియయి యీ లోకములోనున్న స్వధర్మస్థుఁడు, విశుద్ధమయినజ్ఞానమును గాని లేక పుణ్యవిశేషమున భక్తినిగానిపొందు", అనిగూడ నుద్ధవునకు సెలవిచ్చిరి. కనుకనే యీకర్మ భక్తిజ్ఞాన యోగములగు మూఁ డుపాయములు కడపటభాగమున నొక్కటియే యగు. ప్రతిభాగమునఁ బర్యవసానమున నీమార్గములలో నొండొంటికి భేదమించుకంతయుఁ గానరాదు. కర్మయోగి భక్తిచేఁ బరిపూర్ణుఁడై భగవదర్పణ ఫలపరిత్యాగములచే నహంకారమును నశింపఁజేయుటచేఁ బరిపూర్ణజ్ఞాని యగు. అట్లే జ్ఞానియు, భక్తుఁడును, కడపటఁ దక్కులక్షణములు గలవా రగుదురు. భక్తి పరిపూర్ణమగునపుడు భక్తుని హృదయమందు జ్ఞానము తనంతటఁ దాను బ్రకాశించును. జ్ఞానికి భగవత్సాక్షాత్కారము కాఁగా హృదయమందు భక్తివికసింపక తీఱదు.

ప్రతిమార్గమందును జీవుఁడు కొంతవఱకుఁ బరిపక్వస్థితి
నొంద మహాపురుషుల యనుగ్రహమున కవశ్యమగు
కాలము రాఁగా నుత్తారకగురువు ప్రత్యక్షమై మోక్ష
మార్గదర్శియై భక్తుని శిష్యునిగఁ బరిగ్రహించును. ఇట్లు
చిత్తము శుద్ధమై యేకాగ్రత గలిగి నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానము
నకు యోగ్యత కలిగిన వానికి సద్గురువుచే నుపదేశింపఁబడిన
వేదాంతవాక్యములచే సచ్చిదానందరూపమై, సకలభేద
శూన్యమై, యఖండమైన చిన్మాత్రబ్రహ్మస్వరూపమగు
నారాయణుఁడు నే ననుజ్ఞానము శిష్యునకుఁ గలుగు. ఇది
సర్వావిద్యానివర్తకము, మహానందావహము.

౨౭. భక్తిభేదములు.

కర్మయోగాచరణముచే నప్రవృత్త (కలుగని) చిత్తుఁ
డైన మానవునకు విరక్త్యాది పూర్వములఁ దత్త్వజ్ఞా
నము గలుగు. ప్రవృత్త(కలుగు) చిత్తునకు భగవత్కథా
శ్రవణాదికమందు రుచి గలిగి భగవద్భక్తి యుదయించు
నని మధుసూదనసరస్వతి తలంపు. కర్మజ్ఞానభక్తుల భేద
ములు, విశేషములు, మత్కృతబ్రహ్మసూత్ర సారమున వివ
రింపఁబడెను గాన, దానిఁ జూడనగు. భక్తియనఁగ
నీశ్వరునందుఁ బరమప్రీతి. 'భజసేవాయాం' అని
వ్యుత్పత్తి. మఱియు—

" ద్రుతస్య భగవద్ధర్మాత్ ధారావాహికతాం గతా,
సర్వేశే మనసోవృత్తిః భక్తి రిత్యభిధీయతే.

=భగవద్గుణములను వినుటచే జిత్తము ద్రవించును. అట్టిచిత్తమం దవిచ్ఛిన్నముగా భగవదాకారమైనవృత్తి జనించును. అదియే భక్తి యనంబడు." చిత్తము తేజో ద్రవ్యమైనందున విషయవర్ణన శ్రవణములు గలుగఁగ నది ద్రవీభావమును బొందుటకు యోగ్యమయియు న్నది. అగ్ని సంయోగముచే బూర్తిముగ ద్రవించిన లక్కయందు నింగిలీకపుచూర్ణమును జేర్చినచో నా చూర్ణ మాలక్కలో నేకీభవించి దానితోఁ గూడఁ గాఠి న్యావస్థను బొందినను, నాలక్కను దిరిగి ద్రవింపఁజేసి, యేవస్తువునందుఁ బూసినను, నాచూర్ణముగూడ నా వస్తువునందు స్ఫురించుచుండును. కొంచెముగ ద్రవించిన లక్కయందుఁ గేరినరంగు లక్కతోఁ గూడి నన్యవస్తువు లందుఁ జేరినను, నావస్తువుల నంతటను వ్యాపింపఁ జాలదు. అట్లే భగవద్గుణాదిశ్రవణముచేఁ బూర్ణముగ ద్రవించిన చిత్తమునందుఁ జేరిన భగవదాకారమా చిత్త మేవస్తువును గ్రహించినను, నావస్తువునందుఁ దా నెక్కు వుగ స్ఫురించుచుండును.

ఈభక్తి సాధనసాధ్యములని రెండు తెఱంగులు. భగవంతునందు ప్రీతిగలుగుటకు నాచరింపఁబడు సేవలను దొమ్మిదిగ భాగవతాగ్రేసరుఁడగు ప్రహ్లాదుఁడు విభజించెను. ఆతొమ్మిది విధములు సాధనభక్తి యనఁబడు. వీని వివరము హరిభక్తి సుధాకరములో జేయఁబడె. (౨౮౩ పు.) అవి సాధ్యమగు ప్రసాధభక్తికిని, విశిష్ట జ్ఞానమునకును, మోక్షసహాయములు కావున గీతలోని 13వ యధ్యాయములో జ్ఞానసాధనములుగ 'అమానిత్వా దు' లు నుపదేశించునపుడు— "మయిచానన్యయోగేన భక్తిరవ్యభిచారిణీ" (10-శ్లో). ఈ తాంతను, ఫలాంతను, ఉపాసకేతర, సంయుక్తముగాని భగవద్భక్తియు జ్ఞానసాధనమని చెప్పఁబడినది. సాధనభక్తి సాధ్య (ప్రేమ)భక్తి ముల్ప్రాయము మని భాగవత 11-3-35 శ్లోకములో నీతివిధ నున్నది. 'స్మరంతః స్మారయంతశ్చ మిథోఘౌఘహరంహరిం, భక్త్యాసంజాతయాభక్త్యా బిభ్రత్యుత్పులకాంతనుం. = పాపపుంజములను నశింపఁజేయునట్టి భగవంతునిఁ దాము స్మరించుచును, యితరులను స్మరింపఁజేయుచును నుండు (సాధన) భక్తిచేఁ గలిగిన (సాధ్య) భక్తిచేఁ బులకాంకితమైన శరీరమును భాగవతోత్తములు ధరింతురు.' ఈశ్లోకములోని మొదటి 'భక్త్యా' శబ్దము సాధనభక్తిని, రెండవ 'భక్త్యా' శబ్దము సాధ్యభక్తిని బోధించుచున్నవి.

పూర్వోక్తము నవవిధభక్తులలోఁ జివరనున్న 'సఖ్యము, ఆత్మనివేదనము', అను రెండు, సాధనభక్తులే కాక సాధ్యభక్తులుగూడ నగు. అమానిత్వాదిగుణములు (గీ.13-6, 18-51-55) గలవాఁడై భగవద్గుణశ్రవణాదిభక్తి ననుష్ఠించుచు, సకలప్రేమను భగవంతునందే చేర్చి సకలబాహ్యవిషయములందు విముఖుఁడై యుండు నొకానొక మానవశ్రేష్ఠునకు, భగవత్స్వరూపగుణవైభవాది ప్రతిపాదకములగు భాగవతాదిగ్రంథములను వినుటచేఁ, జిత్తము ద్రవీభావమును జెందును. అట్టి చిత్తవృత్తి యందు భగవదాకార మావిర్భవించి పరమానందరూప ముగ సాక్షాత్కరించును. ఇదియే సాధ్యభక్తి. పూర్వ పక్షము:—

ఈ సాధ్యభక్తి మోక్షముకంటె వేఱుకాదా? ఈ సాధ్యభక్తి మోక్షముకంటె విలక్షణమై సర్వోత్కృష్ట మగు పురుషార్థమని కొందఱు పెద్దలతలంపు. వారి ప్రమాణవాక్యము లేమన:—

'న కించిత్సాధవో ధీరాః భక్తాహ్యేకాంతినో మమ,
వాంఛంత్యపి మయాదత్తం కైవల్య మపునర్భవం.'
(భా. 11-20-35).

=నాయం దేకాంతభక్తి (ప్రేమభక్తి), గలసాధువులు పునర్జన్మములేని మోక్షమును నేనిచ్చినను గ్రహింపరు. ఈభక్తి మోక్షాంతస్ఫూర్తమని తలంచి ధర్మార్థకామమోక్షములు నాలుగే పురుషార్థములని కొన్నిశాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి గాని మోక్షముకంటె నధికమగు నైదవ పురుషార్థము భక్తి యని శ్రీ భాగవత భగవద్గీతా నారదాది భక్తిసూత్రములలో నున్నది:—

" యానిర్వృతి స్తనుభృతాం తవపాదపద్మ,
ధ్యానాత్ భవజ్జనకథా శ్రవణేన వాస్యాత్,
నాబ్రహ్మణి స్వమహిమన్యపి నాథ మాభూత్
కిం స్వంతకాసిలులితాత్పతతాం విమానాత్."

(భా-4.9.10)

=ఓస్వామి, మీపాదారవిందములను ధ్యానించుటచేఁ గాని మీభక్తుల కథలను వినుటచేఁగాని యేసుఖము గలుగునో యట్టిసుఖము శుద్ధబ్రహ్మస్వరూపనిష్ఠులయినవారికిఁ గూడఁ గలుగకున్నచో మృత్యువుచే నశింపఁబడు విమానములవలన నధఃపతనము నొందువారికిఁ గలుగునా?"

"యోగినామపి సర్వేషాం మద్గతే నాంతరాత్మనా,
శ్రద్ధావాన్ భజతేయోమాంసమే యుక్తతమోమతః."

(గీ. 6.47.)

జ్ఞానయోగి, కర్మయోగి, అభ్యాసయోగి, మొదలగు యోగులందఱికంటె నాయందుఁ జిత్తముఁ జేర్చి శ్రద్ధతో నన్ను భజించువాఁడు సర్వయోగులలో శ్రేష్ఠుఁడని నా యభిప్రాయము" అని భగవంతులు సెలవిచ్చిరి. భక్తి సూత్రములలో భక్తి నీశ్వరునందుఁ బరమప్రేమ రూప మనియు, అమృతరూప మనియు, నారదులు నిర్వచించిరి.

దీనికి సమాధానమేమన:— భగవత్స్వరూపమును మఱవలేని ప్రేమ సాధ్యభక్తి యని నారదు లీతీరున సెలవిచ్చిరి:— "తదర్పితాఖిలాచారతా తద్విస్మరణే పరమవ్యాకులతేతి". సాధనరూపమగు భక్తి సాధ్యభక్తికిని, తత్త్వజ్ఞానమునకును, నితరవిషయములందలి తీవ్రవిరక్తికిని, నంతరంగసాధనము. సాధ్యభక్తికిని నిర్గుణజ్ఞానమునకు, నొకటియే ప్రయోజనమని కపిలుఁడు దేవహూతికిఁ జెప్పె. సాధ్యభక్తిలో రహస్యమేమన:—ఉపాస్యోపాసకుల కేమాత్రము భేదము లేదనుస్మృతి సంతానము. దీనినే 'అనన్యభక్తి' యని భగవద్గీతలలోననుదురు. దీనిపేరు 'జ్ఞానలక్షణ' మని శంకరులును, 'జ్ఞానాఖ్య' మని యానందగిరులును వ్రాసిరి. భక్తిని నుపాసనాశబ్దమును జ్ఞానమను వేదశబ్దమును బర్యాయపదములుగ శ్రుతిలోనున్నట్లు శంకరులు 'ఆవృత్త్యధికరణ' (4-1-1) భాష్యములో వ్రాసిరి. నిర్గుణోపాసనానిర్గుణజ్ఞానములకు భేదము లేనట్లు భగవద్గీతా

శాంకరభాష్యమువలన స్పష్టపడఁగలదు. స్థితప్రజ్ఞుఁడు, భగవద్భక్తుఁడు, గుణాతీతుఁడు, జీవన్ముక్తుఁడు, బ్రాహ్మణుఁడు, అత్యాశ్రమి, అనుపదములు సమానార్థకము లని శంకర విద్యారణ్యులతలంపు, భక్తిజ్ఞానముల స్వరూపము:— విరాగము, విచారము, శౌచము, ఇంద్రియనిగ్రహము, దేవునియందుఁ బరమప్రీతి, మొదట్లు గీతలలో 2-12-14 వ యధ్యాయములవలన స్పష్టమగునని కొంద అద్వైతాచార్యులఁ దలంపు. జ్ఞానమువలన ముక్తిగలిగినను, భక్తిముక్తి యానుషంగికము. భక్తియే ముఖ్యమని వారియన్నిక. వీని విశేషములు హరిభక్తిరసాయనమందును, బ్రహ్మసూత్రసారమందును, జూడసగు.

౮౮. భగవద్భక్తిబ్రహ్మజ్ఞానములభేదములు.

పూర్వపక్షము:— ముక్తియు బ్రహ్మజ్ఞానమునకును, భగవద్భక్తికిని, మహత్తరమైన యింకొకభేదము గలదు. బ్రహ్మసూత్రశాస్త్రము బ్రహ్మవిద్యను బోధించుచున్నది. భాగవతశాస్త్రము భగవద్భక్తిని బోధించుచున్నది. ఈ రెంటికి స్వరూపము, సాధనము, ఫలము, అధికారి, వేఱు వేఱుగాఁగలవు. (౧). ద్రవీభావమునొందిన చిత్తమునందు భగవదాకారస్ఫురణము భక్తిస్వరూపము. ద్రవీభావముఁ బొందనిమనస్సునందు సద్వితీయబ్రహ్మ స్వరూపస్ఫూర్తి

బ్రహ్మవిద్యాస్వరూపము. ౨. భగవద్గుణాదిమాహాత్మ్యప్రతి
పాదకములయిన భాగవతాదిగ్రంథములయొక్క శ్రవణాది
కము భక్తిసాధనము. వేదాంతమహావాక్యముల శ్రవ
ణాదికము బ్రహ్మవిద్యాసాధనము. ౩. భగవంతునందుఁ
బ్రేమవృద్ధి నొందుట భక్తిఫలము. సర్వానర్థమూలమగు
నజ్ఞానముయొక్క నివృత్తి బ్రహ్మవిద్యాఫలము. ౪. బ్రాహ్మ
ణాదిసర్వజనులును, నితరభూతములును గూడ, భక్తియం
దధికారులు. సాధనచతుష్టయసంపన్నుఁడైన పరమహంస
పరివ్రాజకుఁడే బ్రహ్మవిద్యయం దధికారి. కాన సాధ్య
భక్తిబ్రహ్మవిద్యలకు విశేషభేదము గలదని శంకింపనగు.

దీనికి సమాధానమేమన:— ౧. ద్రవీభావముఁ
బొందని మనస్సునందు నద్వితీయబ్రహ్మస్వరూపస్ఫూర్తి
యగువిద్యాస్వరూపము గలుగదు. అద్రుతచిత్తుఁ డగు
నధికారి వేదాంతశ్రవణమనననిదిధ్యాసములచే ద్రుత
చిత్తుఁడైనఁ గాని యట్టిస్ఫూర్తిగలుగ నేరదు. "అపిచ
సంరాధనే ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం" (3-2-24)
అను బ్రహ్మసూత్రము ప్రమాణము. ౨. ద్విజులకు
వేదాంతశ్రవణాదికమువలన బ్రహ్మజ్ఞానముత్పన్నమయి
నను స్త్రీశూద్రద్విజబంధువులకది స్మృతీతిహాసపురా
ణములవలన లభ్యమగు. ౩. భగవత్ప్రేమరూపమగు
భక్తి బ్రహ్మజ్ఞానమువలె సర్వానర్థమూలమగు నజ్ఞాన
మును నశింపఁ జేయునని భగవంతుఁడు— 'మామేవ యే

ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే' (గీ.7-14) శ్లోకములో సెలవిచ్చిరి. (ర) భక్త్యధికారులలో జ్ఞానాధికారి యొకఁడై యుండనోవు. ఇతరభక్త్యధికారులుగూడ జ్ఞానప్రాప్త్యధికారము సంపాదింపనిది భగవత్ప్రాప్తి నొందరు. నిర్గుణభక్తులకు, నిర్గుణజ్ఞానులకు, ధర్మములలో నీమాత్రైన భేదము లేనట్లు స్థితప్రజ్ఞ భగవద్భక్తగుణాతీతలక్షణములవలన స్పష్టమగు. మఱియు, శ్రీశంకరప్రశిష్యు లగుసర్వజ్ఞమునులు— 'శ్రవణాదికం శమదమాదిపరః, పరమాత్మనః పరమభాగవతః కురు, తానతా పరమమేవ పదం పరమాత్మన స్తత్వ మవలోకయసి.' అని భగవద్భక్తి శమదమాదికమువలె బ్రహ్మజిజ్ఞాసాధికారి కావశ్యక మనియు, బ్రహ్మాత్మైకజ్ఞానము, భగవత్ప్రాప్తియు నేకమనియు, సంక్షేపశారీరకములో సెలవిచ్చిరి. మఱియు— "మూలం దేవీసిద్ధయే విష్ణుభక్తి స్తాంచ శ్రద్ధానువ్రతాసత్వకన్యా, కామాన్ముక్తః స్తత్ర ధర్మో వ్యభూచ్చేతిసిద్ధం మున్యే తద్వివేకస్యకృత్యం" అని భగవద్భక్తిజ్ఞానసాధనములలో ముఖ్య మని శ్రీకృష్ణమిశ్రులు ప్రబోధచంద్రోదయములోను, 'మోక్షసాధనసామగ్ర్యాం భక్తిరేవ గరీయసీ' అని శంకరులు వివేకచూడామణిలోను, సెలవిచ్చిరి. కాన సూక్ష్మబుద్ధితో నాలోచించినచో శబ్దభేదమేగాని తత్వభేదము నిర్గుణభక్తినిర్గుణజ్ఞానముల కంతగ లేదు. కాననే

భగవంతులు—'ప్రియోహి జ్ఞానినోత్యర్థమహం సచమమ ప్రియః' (గీ-7-17) 'యే భజంతి తు మాం భక్త్యా మయి తే తేషు చాప్యహం' (గీ 9-29). అని నిర్గుణజ్ఞాని భక్తులను సమానులుగ నిర్ణయించిరి. (12 & 14 అధ్యాయములనుగూడఁ జూడ నగు). ఈవిషయమై శబ్దకల్ప ద్రుమాదులగు బహుప్రమాణములను బ్రహ్మసూత్రసార విమర్శఖండములోఁ జూడనగు.

౮౯. భక్తిప్రభావము.

మఱియు, భగవద్భక్తి బ్రహ్మజ్ఞానముకంటె సాధనావస్థలో భిన్నమయినను సాధ్యావస్థలో స్వర్గాదులవలె వినాశిత్వాదిదోషములుగలదిగాదు. భక్తి సర్వదేశకాలావస్థలలో ననుభవింపఁదగిన సుఖస్వరూప మయినందున, నాభక్తి నిరతిశయపురుషార్థ మని చెప్పఁబడినది. ఈభక్తి నిమ్మఁ డెప్పటికిని సంసారమును బొందఁడనుటకుఁ బ్రమాణములు పెక్కులు గలవు. వానిలో నొకటి నుదాహరించెదను:—

" నవై జనోజాతు కథంచ నావ్రజేత్
ముకుందసేవ్యన్య వదంగ సంసృతిం,
స్మరన్ ముకుందాం ఘ్ర్యుపగూహనం పునః
విహాతుమిచ్ఛేన్నరస గ్రహోజనః (భా 1-5-19).

=భగవంతుని సేవించుజనుఁ డెప్పటికిని, నేవిధముగనైనను, సంసారమును బొందడు. భగవంతుని పాదములను స్మరించుచుం దత్సుఖము నాస్వాదించువానికి దానిని విడుచుటకును, మఱియొకదానిని గ్రహించుటకును, నిచ్ఛగలుగదు." ఈశ్లోకము భక్తునకుఁ దిరిగి సంసారము లేదని తెలియఁజేయుచున్నది. సర్వసుఖములయందు వైరాగ్యముగలవాఁడుగదా ముముక్షువు. వాని నుద్దేశించిగదా శారీరకమీమాంసము ప్రవర్తించినది. భక్తిసుఖమునందు వైరాగ్యములేనిచో ముముక్షుత్వ మేలాగున లభించును? అను శంకకు సమాధాన మేమనః— భక్తిసుఖాసక్తులైన వారినిగూర్చి శారీరకమీమాంసమారంభింపఁ బడలేదు. కాన భక్తిసుఖమందు వైరాగ్యము లేకపోవుట సమ్మతమే. భక్తులు గూడఁ దాము భజించునట్టి భగవత్స్వరూపమును నిర్ణయించుటకై శారీరకమీమాంసమును బ్రథమముం దాదరింపనగు. కాననే భగవంతులు— "మహాత్మానస్తు మాంపార్థ దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాః, భజన్త్యనన్యమనసః జ్ఞాత్వాభూతాదిమవ్యయం." (గీ. 9-13) శ్లోకములో శాస్త్రోపపత్తులచే భగవత్స్వరూపాదులను దెలిసి పిదప భక్తిఁ జేసినచో నది నిశ్చలమయి మహాఫలదాయక మని సెలవిచ్చిరి. సగుణబ్రహ్మోపాసనరూపమగు ననన్యభక్తి యిట్లు స్తుతింపఁబడెను:—

'ఆత్మారామాశ్చమునయః నిర్గ్రంథా అప్యురుక్రమే,
కుర్వంత్యహైతుకీం భక్తిం ఇత్థంభూతగుణోహరిః.'
(భా. 1-7-10).

=నిర్గుణబ్రహ్మస్వరూపనిష్ఠులయిన శ్రీ శుకాదిమహర్షులు గూడ నజ్ఞానగ్రంథిశూన్యులయినను, భగవంతునందు నిష్కారణమయినభక్తిని జేయుచున్నారు. కాన భగవంతునియొక్క రూప గుణాదులకు, నిర్గుణబ్రహ్మస్వరూపమునుండిగూడ వారిచిత్తముల నాకర్షించు సామర్థ్యము గలదు. "స్వస్వరూపానుసంధానం భక్తిరిత్యభిధీయతే" అని నిర్గుణబ్రహ్మోపాసనరూపమగు ననన్యభక్తిలక్షణము శంకరులు నిర్దేశించిరి. సగుణనిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానములవలె వాని యనన్య (సాధ్య)భక్తిగూడ ద్వివిధము. కావున భాగవతుల యనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడై భగవద్భక్తి సుఖమును బొందినవానికి సర్వసంశయములు నివర్తించును.

౯౦. భక్తిప్రకారములు.

భక్తిభేదములు, విశేషములు, భగవంతులగుశివకేశవులు, భాగవతులు, వారిశిష్యులయోగ్యతల ననుసరించి బహుప్రకారముల సెలవిచ్చిరి. సూతసంహితాధ్యాత్మరా

మాయణభగవద్గీతానారదశాండిల్యసూత్రాదులలోఁ బలు తెఱంగుల భక్తి విభజింపఁబడినది. ఆయాగ్రంథముల వలన విశేషము లరయ నగు. నారదులు 'ఆర్తాద్యా గుణాద్యా' అని రెండువిధములుగ భక్తిని వివరించిరి. "ఆర్తాద్యా" అనఁగ భగవద్గీతలోని (౭. అ-౧౬) శ్లోకములో "చతుర్విధా భజంతే మాం జనాః సుకృతినోర్జున, ఆర్తో జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీచ భరతర్షభ." అని భగవంతులర్జునునకు నాలుగు తెఱంగుల భక్తి నుపదేశించిరి. ఆర్తుఁడు, జిజ్ఞాసువు, అర్థార్థి యనుమువ్వురు సకామభక్తులు. జ్ఞాని యనుముముక్షువు నిష్కామభక్తుఁడు. (1) శత్రువ్యాధ్యాదిపీడితుఁడై వానినివారణముకొఱకు భగవద్భక్తిఁ జేయువాఁడార్తభక్తుఁడు. తనను గూర్చి యజ్ఞముచేయక పోవుటచేఁ గుపితుఁడై యింద్రుఁడు వర్షింపఁగ దుఃఖించు గోకులములోని గొల్లలును, జరాసంధునిచే కారాగృహమున వేయఁబడిన రాజనిచయమును, ద్యూతసభయందు వస్త్రాకర్షణము చేయఁబడిన ద్రౌపదియు, మకరగ్రస్తమగు గజేంద్రమును, ఆర్తభక్తులు. "ఆర్తత్రాణపరాయణస్సభగవాన్ నారాయణో మేగతిః" అను నంత్యనియమముగల నూఱుశ్లోకములను జూడనగు.

ఆత్మజ్ఞానమును గోరి భక్తిచేయువాఁడు జిజ్ఞాసభక్తుఁడు. మైథిలు లగుజనకశ్రుతదేవులును, ముచికుందో

ర్థులును, జిజ్ఞాసుభక్తులు. ఈలోకమందుఁగాని పరలోకమందుఁగాని లాభముఁగోరి భక్తిచేయువాఁ డర్థార్థియను భక్తుఁడు. ఇహలోకార్థార్థి, పరలోకార్థార్థి, యని యిరుతెఁగలీభక్తులు. ఇహరాజ్యముకొఱకు సుగ్రీవవిభీషణులు శ్రీరామచంద్రులను సేవించిరి. పాలకొఱకు మహాదేవుని ఉపమన్యుఁడు సేవించెను. వీరు మొదటితెగవారు. ధ్రువుఁడు పరలోకమగు నుత్తమలోకప్రాప్తికి విష్ణువును సేవించెను. కాన రెండవతెగవాఁడు. వీ రర్థార్థి భక్తులు. నిష్కామ భక్తిప్రీతిచేఁ బ్రేమమున నీముగ్గురు భక్తులు విష్ణుమాయను దాఁటుదురు. కాని జిజ్ఞాసువు జ్ఞానమును సంపాదించి తద్ద్వారా మాయను దాఁటును. ఆర్తుఁడును, అర్థార్థియునైతే జిజ్ఞాసుజ్ఞానమునుబొంది వాని ద్వారా మాయాతరణమును జేయు. భగవత్తత్త్వపరోక్షజ్ఞానము గలవాఁడు నిష్కామభక్తుఁడగు జ్ఞాని. అతఁడు తత్త్వసాక్షాత్కారము మాత్రమును గోరు భక్తుఁడు. ప్రహ్లాద పృథ్వాదులు జ్ఞానభక్తులు. అర్జునుఁడు జిజ్ఞాసు వని కాని జ్ఞాని యని కాని శంకింపవలదని 'భరతర్షభ' అని భగవంతుఁ డతనిని బిలిచెను. అతఁ డుత్తమభక్తుఁడనియు, నరావతార మనియుఁ దాత్పర్యము. 'జ్ఞానీచ' అను వాక్యములోని 'చ' కారముచే 'ప్రేమ లేక సాధ్యభక్తుఁడు' గూడ జ్ఞానివంటివాఁడే యని తలఁపవలయు. ప్రేమ భక్తుఁడు

జ్ఞానివలె సిద్ధ్యమభక్తుఁడే. గోపికాస్త్రీరయుధిష్ఠిరాదులు ప్రేమభక్తులు. సనకాదినారదవసిష్ఠశుకాదులు సిద్ధులగు జ్ఞానానందులగుటచే బ్రహ్మావలోకముగలవారు. కంసశిశుపాలాదులును భయద్వేషాదులచే భగవంతుని సంతతము చింతఁజేయుచున్నను వారికిఁ బరమభక్తి లేదుగాన భక్తులుగారు. భగవదనురక్తియే భక్తిస్వరూపము. దానినిట్లు శివానందలహరిలో శ్రీశంకరాచార్యులు వివరించిరి:-

"అంకోలం నిజబీజసంతతి రయస్కాంతోపలం సూచికా,
సాధ్వీ నైజవిభుం లతా క్షితిరుహం సింధుస్సరిద్వల్లభం,
ప్రాప్నోతీహ యథా తథా పశుపతేః పాదారవిందద్వయం,
చేతోవృత్తి రుపేత్య తిష్ఠతి సదా సా భక్తిరిత్యుచ్యతే." దీనిఁ జేసి యీదృష్టాంతములచే భగవంతునందు భాగవతునకుఁ గలభక్తి క్రమముగ వృద్ధినొంది యుపాస్యోపాసకభేదము లేని 'అనన్యభక్తి' రూపము నొందవలయునని తెలియవలయు. నదీసాగరసంగమములో నేటినీరు సముద్రపునీరు వేఱుఁబఱుప వీలులేనట్లుత్తమభక్తునిభక్తి 'అహమేవవిష్ణుః' = నేనే విష్ణువనియుండవలయు. ఇట్లు భగవంతులు తనయందు గోపికలు భక్తిచేసిరనియు, నిర్వికల్పకసమాధిలో నుత్తమజ్ఞానుల యనుభవ మిట్టిదనియు, ముండకశ్రుత్యనురోధముగ నుద్ధవునకు సెలవిచ్చిరి:—

" తాస్తాఃక్షపాః ప్రేష్ఠతమేననీతా, మయైవ బృందావ
నగోచరేణ, క్షణార్ధవద్యాః పునరంగతాసాం, హీ
నామయాకల్పసమాబభూవుః. తానావిదన్ మయ్య
నుషంగబద్ధధియస్స్వమాత్మానమదస్తథేదం, య
థాసమాధౌమునయోఽబ్ధితోయేనద్యః ప్రవిష్టా ఇవ
నామరూపే" (భా 11-12.11 & 12)

ప్రియతముండైనయేను బృందావనంబున నుండు
నెడ నాతోడి క్రీడలు క్షణార్ధముగఁ దోఁచినవేళలు వారికి
నాయెడఁబాయుటం గల్పతుల్యంబులయ్యె. అప్పుడు నాపై
మఱి నెలకొల్పి యహంకారాస్పదంబైన యాత్మ దేహ
మును మమతాస్పదపతిపుత్రాదుల నీలోకంబు నాలోకం
బునుం దెలియక సమాధినిష్ఠులైన మునులట్లు నామరూప
ములు నెఱుంగక యబ్ధిజలములందు నదులెట్లు లట్లుగ
నాలోఁ జొచ్చిరి. "అపిచసంరాధనే ప్రత్యక్షానుమానా
భ్యాం" అను బ్రహ్మసూత్రము (3-2-24), "బహూనాం
జన్మనామంతే జ్ఞానవాన్మాం ప్రపద్యతే, వాసుదేవ
స్సర్వమితిసమహాత్మా సుదుర్లభః" అను గీతా 7 అ. 19
శ్లోకము. వానిభాష్యము కూడ నీయర్థమునే స్పష్టపఱచు
చున్నవి.

మఱియు.—'గుణాద్వా' అను నారదసూత్రప్రకా
రము భగవంతుఁడగు కపిలదేవుఁడు తల్లియగు దేవహూ

తికి భక్తిప్రకారము లుపదేశించెను. భక్తి సగుణమని
యు, నిర్గుణమనియు, రెండు తెఱంగులు. సగుణభక్తుఁడగు
నుపాసకుఁడు తనకంటె నుపాస్యుఁ డగుదేవత వేఱని
యుపాసన చేయును. అట్టి భక్తి తామసరాజస సాత్త్విక
రూపము లని మూఁడుప్రకారములు. తామసభక్తుఁడు,
పరహింసకుఁగాని, దంభమునకుఁగాని, మాత్సర్యమునకుఁ
గాని, దేవతయందుఁ భక్తిఁ జేసినచో నది మూఁడుప్రకార
ములు. వానిలో నుత్తరోత్తరం బుత్తమంబు. రాజసభక్తుఁ
డు, విషయములను గోరికాని, కీర్తి నపేక్షించిగాని, ఐశ్వ
ర్యముకొఱకుఁ గాని దేవతావిగ్రహములందు భక్తిఁ జేసి
నచో నది మూఁడుప్రకారములు. వానిలో నుత్తరోత్తరం
బుత్తమంబు. సాత్త్వికభక్తుఁడు పాపకర్మపరిహారమగు
నని కాని, భగవదర్పణరూపముగఁగాని, యజ్ఞాదికర్మము
వేదము చేయవలసినదని విధించుచున్నదనిగాని, అర్చాది
విగ్రహములందు భేదమతితో భక్తిఁ జేసినచో నదియు
మూఁడుప్రకారములు. వానిలో నుత్తరోత్తమం బుత్త
మంబు. ఇట్లు గుణత్రయయుక్తమయిన భక్తులు మూఁటిని
మూఁటిచే నెచ్చించినచో నవి తొమ్మిదిభేదములగు. వీనిని
శ్రవణాదులగు నవవిధములతో మేళనముఁ జేసినచో
భక్తి 9×9=81=ప్రకారము లగు. వీనికి నిర్గుణభక్తిఁ గలిపి
నచో నవి 82 భేదము లగు. భగవద్గుణాదికము వినిన

ష్టాశ్రమునసే ఫలాపేక్షయు భేదధర్మమును, లేక, యెవని మనస్సు కఱఁగి భగవంతునియందే లగ్నమయి, వాని యందే ప్రేమను బుట్టించి తెంపులేక సమానధారవ లెను, సహజముగను, నుండునో యది నిర్గుణభక్తి యన బడు. అట్టినిర్గుణభక్తునకు సాయుజ్యాదిముక్తు లిచ్చినను వానిని లెక్కపెట్టక భగవత్సేవయే చేయుచు, వానియందే యమితానందము నొందును. 'అర్థార్థి, ఆర్త, జిజ్ఞాసు' భక్తులు వరుసగ 'తామస, రాజస సాత్త్వికు' గుణవిశిష్టు లగు సకామభక్తులు, జ్ఞాని లేక ప్రేమభక్తుఁడు నిర్గుణభక్తుఁడు నిర్గుణభక్తికి జ్ఞానయోగమునకు, నేకప్రయోజనమని కపి లుఁడు దీనిని చెప్పె:—జ్ఞానయోగశ్చమన్నిష్ఠో నైర్గుణ్యో భక్తిలక్షణః । ద్వయోరప్యేకఏవార్థో భగవచ్ఛబ్ద లక్షణః ॥ (భా౩-3౨-32). 'భక్తిశాండిల్యసూత్రాధ్యాత్మ, రామాయణరామానుజభాష్యాదులలో బహువిధంబు లుగ వర్ణింపఁబడినది. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నవి యిందు వివరింపఁబడలేదు.

౫౧. భక్తిరసాయనము.

భక్తిజ్ఞానములతారతమ్యము ప్రశ్నప్రతివచనరూప ముగ బోధసారము ననుసరించి వ్రాయఁబడును. గురువు.— సర్వశాస్త్రముల ముఖ్యతాత్పర్యమగు భక్తిరసాయన

మను భక్తిని గలుగఁజేయు నుపాయము చెప్పెదను. దేహముయొక్క సర్వవికారములగు జన్మజరావ్యాధిమరణాదులకు మందగు లేహమువంటిది భక్తి. ధర్మార్థకామమోక్షములను, జ్ఞానవైరాగ్యములను, అంతఃకరణశుద్ధిని, బుట్టించు సాధనములలో భక్తి ముఖ్యము. ఎట్టిరాగ, లేక, ప్రేమరూపమగు చిత్తవృత్తిచే జీవుఁడు బ్రహ్మానందమును బొందునో యట్టిదానికి భక్తియని పేరు. సనకాదిమహాత్ములు దానిని సాధించిరి. మోక్షసాధనము లగు నిత్యానిత్యవస్తువివేకాదులున్నను, భక్తిలేనిచో, నూఁకదంపువలె నవి నిష్ప్రయోజనములు. ఈశ్వరభక్తికంటె నితరసాధనములు లేకున్నను, క్రమముగ విరక్తిజ్ఞానములు భక్తివలననే గలుగును. శిష్యుఁడు:— జ్ఞానమువలన ముక్తి గలుగునని శ్రుతి చెప్పుచుండఁగ భక్తివలన నది యెట్లు గలుగు? గురువు:— ఈశ్వరానుగ్రహము లేనిది మోక్షము గలుగదు గాన ఈశ్వరానుగ్రహమువలననే ముక్తి గలుగునని నిశ్చయింపవలెను. భక్తి లేనిచో నీశ్వరుఁ డనుగ్రహింపఁడు గాన నతనిభక్తి యావశ్యకము. ఈశ్వరుఁడు పరిపూర్ణుఁడు గాన దేనిలో నపేక్ష లేకున్నను, నతనికిఁ బ్రేమరూపమగు భక్తిఁ జేసినచో నతఁడు శీఘ్రముగఁ బ్రసన్నుఁడై వానికి విశేషానుగ్రహముఁ జేయును. ఈశ్వరుఁడు కరుణాసముద్రుఁడు గానఁ బాధిజాతాదులు

సమీపమునకు వచ్చినవారి కెల్లరకు సుగంధ మిచ్చునట్లు, ప్రేమభక్తిని జేసినవారిని గరుణతో ననుగ్రహించు. "నైవాత్మనః ప్రభు రయం నిజలాభపూర్ణః మానం జనాదవిదుషః కరుణోవృణీతే॥ (భా. 7-9-శ్లో. 9-29-10-10) కనుకనే ప్రహ్లాదుఁడు నృసింహస్వామి నీతెఱఁగునఁ బ్రార్థించెను:— అవివేకులకు ప్రపంచసంబంధి విషయములందలి ప్రీతి నైజముగ నున్నట్లు నిన్ను స్మరించు నాహృదయము నుండి యట్టిసహజప్రీతిని నీయందు నాకు గలుగుచుండునట్లు చేయుము; లేదా అజ్ఞానులకు విషయములం దెట్లోగాక నుండు ప్రీతి నిన్ను స్మరించునాకు లేకుండఁ జేయుము. కనుకనే, ఐశ్వర్యానందముఁగాని పరబ్రహ్మానందముఁగాని నిరతిశయానందానుభవమే భక్తి యని శాండిల్యఋషి యనెను. పరమాత్ముఁడగు విశ్వేశునందుఁ బ్రేమరూపమగు భక్తిఁ గుండినచో సర్వసాధనములు గలిగినట్లే. మఱియుఁ జేయఁదగిన యితరకృత్య ముండదు. ఏలయన వేదాంతములందు బ్రహ్మాపరోక్షానుభవము ప్రేమాంతర్గతమగు భక్తియొక్క పరిణామమే. మఱియు, మహేశ్వరునందుఁ బ్రేమ కలుగఁగనే యాప్రేమానందముచే ద్వైతమగు ప్రపంచమును మఱచిపోవును గాన సర్వశాస్త్రము సమన్వయమగు. ప్రపంచము వాసుదేవునిచే ప్రకాశింపఁబడుచున్నదనియు, వాసుదేవుఁడే దానికి స్వరూపమనియు, భక్తుఁ డెఱ

యుఁగ నట్టిద్వైతరసమును గట్టిగ నాస్వాదించువానికి నద్వైతజ్ఞాన మెందులకు? వాసుదేవుఁడే పరంబ్రహ్మమనియు, పరమాత్ముఁడనియు, పరాత్పరుఁ డనియు, జగత్తులోపలవెలుపల వ్యాపించు నారాయణుఁడనియు, భక్తుఁడు తెలిసికొనును. కేశవుఁడు అణువనియు, పెద్దవాఁడనియు, స్థూలుఁ డనియు, గుణములను ధరించుచున్నాఁడనియు, గుణములు లేనివాఁడనియు, గొప్పవాఁడనియు, వైష్ణవుఁడు విష్ణుని బొగడును. శివుఁడే ప్రపంచమునకుఁ గర్త, భోక్త, సర్వేశ్వరుఁడు, ఆత్మ, జీవుఁడు, శివునికంటె నితరమేమియు లేదనియు, ఆకాశము, వాయువు, నిప్పు, నీరు, నేల, జీవుఁడు, సూర్యచంద్రులు, అను నెనిమిదిశివరూపములనియు, శైవులు శివుని బొగడుదురు. ఈప్రకారము పరిణమించినప్రేమయే జ్ఞానమని తెలియవలయు. మఱియు, 'నాన్న' యనుపదమున కర్థమును దెలియనికాలమునుండి పసివాఁడు తండ్రిని 'నాన్న, నాన్న' యని పిలుచును. కొన్నియేండ్లు గడచఁగ 'నాన్న' యనుపదమున కర్థముఁ దెలిసినపిమ్మట, తనతండ్రిని 'నాన్న' యనిపిలుచుట సరియని నిశ్చయించును. ఆప్రకారముగనే, వేదశాస్త్రములనుక్రమముగఁ జదివి వానిలోఁ జెప్పినప్రకారము దేవునియందు భక్తిఁ జేసినచో యథార్థజ్ఞానమును బొంది ముక్తుఁడగును. ఇంకొకహేతువును బట్టి చూచినను, భక్తిజ్ఞాన

ములకు భేదము లేదు. భక్తునకు జ్ఞానికి వేదాంతశాస్త్రము
లో లక్షణభేదము లేదు. ఉభయులకు, ఆత్మానాత్మవిచార
ము, వైరాగ్యము, బాహ్యాంతరశౌచము, ఏకాదశేంద్రి
యములను జ్ఞానభక్తిసాధనములఁ గొని నితరవిషయముల
కుఁ బోనీక నిగ్రహించుట, దేవునియందుఁ బరమప్రీతి,
ఈ మొదలగు ధర్మము లవశ్య మాచరింపఁదగినవి. భగవద్గీతల
లో రెండవ యధ్యాయాంతములో స్థితప్రజ్ఞలక్షణములు,
౧౨వ యధ్యాయాంతములో భగవద్భక్తలక్షణములు,
౧౪వ యధ్యాయాంతములో గుణాతీతలక్షణములు
భక్తజ్ఞానులకు సమానములు.—భగవంతుని గూర్చి
నీవాఁడ నని భక్తుఁడు సేవించును; నేను నీవైతినని జ్ఞాని
యనుచు సేవించును. ఇట్టి భేద మీస్థితులకు మొదటనున్నను,
అభ్యాసపరిపాకమందు ఫల మొకటియే. ఏలయన,
భక్తుఁడు దేవుని "దాసోహం=నేను నీదాసుఁడను" అని
భావనచేయఁగఁ జేయఁగఁ దుదకు లోపల వెలుపలను
దేవుని సాక్షాత్కారముగఁ జూచుటచే 'దాసోహం' అను పదము
లో 'దా' అను నక్షరమును మాఱిచి 'సోహం=దేవుఁడే
నేను' అని భావనచేయును. ఇట్టి యనుభవము నారదాదు
లగు భాగవతోత్తములకుఁ గలదు. కాని యిక్కడ నొక
విశేషమున్నది. దానిని దృష్టాంతముతో వినుము. భక్తుఁడును,
జ్ఞానియు, నీశ్వరరసము ననుభవించిన వారైనను, ననుభవ

ములోఁ గొంచెము భేదముగలదు. జ్ఞానరూపమైన రసము
కంటె నితరమున రసమని జ్ఞానినిశ్చయము. అధిక ప్రేమ
రసముకంటె నితరము నీరసమని భక్తుని నమ్మకము. అంత
శిష్యుఁడు ప్రశ్న చేయుచున్నాఁడు—జ్ఞానేతరములగు నానే
కోపాయములున్నను జ్ఞానమువలననే ముక్తిగలుగుననియు;
నితరసాధనములకంటె భక్తివలననే జ్ఞానము గలుగుననియు
కాన భక్తివలన జ్ఞానము, జ్ఞానమువలన ముక్తి, గలుగునని
గదా నానాశాస్త్రనుము. సనకాదులు జ్ఞానులనియు,
నారదాదులు భక్తులనియు, సుప్రసిద్ధము గదా. ఈభేద
మునకుఁ గారణము వేఁడెదను దానికి గురువు జవాబి
ట్లిచ్చెను. ఈవిచిత్రమునకు హేతువును సదృష్టాంతముగఁ
జెప్పెదను వినుము:—గంగాస్నానముచేఁ దాపము పాప
ము పోవును గదా. తాపక్షయము మాత్రము కోరువాఁ
డు గంగాస్నానముఁ జేసినను, పాపక్షయము మాత్రము
కోరువాఁడు గంగాస్నానముఁ జేసినను, నిద్దఱకు, స్నానము,
తాపక్షయము, పాపక్షయము, అను మూఁడు ఫలములు
గలిగినవి అయినను, నొకఁడు శైత్యముఁ గోరినవాఁడు.
ఇంకొకఁడు శుద్ధిని గోరినవాఁడు. కాన భావభేదముచే వారి
రువురకు నామభేదము గలిగె. అట్లే ముక్తికొఱకు దేవు
నాశ్రయించిన జ్ఞానులు భక్తిచే జ్ఞానముఁ బొంది దాని
గుండా మోక్షమును బొందుదురు. హరి నాశ్రయించిన

సంసారవిరక్తులయిన భక్తులు వారిభక్తిప్రభావముచేతనే జ్ఞానము నొంది, ముక్తులని వర్ణింపఁబడుచున్నారు. ఈయుభయులకు విరక్తిభక్తిజ్ఞానముక్తులు సమానమే యయినను భావభేదముచే నామభేద మబ్బెను. కాని జ్ఞానికి ముఖ్యఫలము మోక్షము. భక్తునకు భక్తి ముఖ్యఫలము, ముక్తి యానుషంగికము, అనఁగ ఫలరూపమైన భక్తిని విడువకియుండును. ఈప్రకారమునఁ జూచినను నిశ్చయభక్తి శ్రేష్ఠమే.

భక్తిమహిమము నింకొకరీతిని వర్ణింపఁబడును. శిష్యుని ప్రశ్న :— హరి పరమానందస్వరూపమైన పరమాత్మ గదా. సనకవసిష్ఠ నందిస్కందశుకాదులకు శివప్రాప్తి గలిగినను శివభక్తిరసాయనము నారగించుచున్నట్లు పురాణప్రసిద్ధము. ద్వైతములేకుండిన భక్తి యెట్లు గలుగు? భగవంతుఁడు వేఱుగను, భాగవతుఁడు వేఱుగను నుండనిచో భక్తి యుదయించు టెట్లు? గురువు జవాబు:— జీవబ్రహ్మైక్యజ్ఞానమునకుఁ బూర్వముగల ద్వైత (భేద) జ్ఞానము మోహజనకము. బ్రహ్మాత్మైకత్వజ్ఞానానంతరము భక్తికొఱకు స్వేచ్ఛగా ద్వైతము కల్పింపఁబడినది గాన నది యద్వైతముకంటెఁ గూడ సుందరమని భాగవతములో నిట్లు చెప్పఁబడియున్నది.—

"ఆత్మారామాశ్చ మునయో నిర్గ్రంథా అప్యురుక్రమే,

కుర్వం త్యహైతుకీం భక్తిమిత్థంభూతగుణో హరిః.”
(భా. 1-7-10.) ఏకరసమగు బ్రహ్మైక్యసుఖమనుభవించుచున్నప్పుడు కల్పితమగు ద్వైతమన్నుతియు నంటినది. మఱియు నిద్దఱు స్నేహితులకును, దంపతులకును, జీవాత్మపరమాత్మలకుఁ గూడ ద్వైతసుఖమువంటిది. పతిప్రతాహృదయములోఁ దనపతియం దమిత ప్రేమయున్నను లోకరీతిని దానిని జూపక సిగ్గుపడును. అయినను నిత్యము నా ప్రేమానందము ననుభవించును. కాన, పరమార్థమద్వైతము. భజనహేతువునకు ద్వైతమున్నచో నట్టిభక్తిముక్తికంటె నూరురెట్లు హెచ్చు. ఇది బోధసారములోని భక్తిరసాయన సంగ్రహము.

౯౩. నిగమనము.

క. చిత్రంబులు త్రైలోక్యప
 విత్రంబులు భవలతాలవిత్రంబులు స
 న్మిత్రంబులు మునిజనవన
 చైత్రంబులు విష్ణుదేవు చారిత్రంబుల్.

శ్రీమద్భాగవతరత్నాకరములో నమూల్యములగు రత్నముల నన్నింటిని “బలుకుట చిత్రంబు శూలికైనఁ దమ్మిచూలికైన” ననినచో నాకు వాని నరసి వివరింపశక్తి లేదని వేఱఁజెప్పవలయునే? భాగవతతత్త్వము గురుదేవ

ప్రసాదైకసాధ్యము. "భక్త్యా భాగవతం జ్ఞేయం నతు వ్యుత్పత్త్యా నటీకయా" అను వృద్ధవచనము స్మరింపనగు. కాన భాగవతమును దెనుఁగున సంగ్రహించుట దుస్సాధ్యము. అయినను "విబుధజనులవలన విన్నంత కన్నంత తెలియ వచ్చినంత" తేట పఱచితి. కాన సోదరులారా, ఈ భాగవతసారమునందలి తప్పులను మన్నించి యనుగ్రహింపుఁడు.

శ్లో. క్వేదం నానావిగూఢార్థం, శ్రీమద్భాగవతం క్వను,
మందబుద్ధి రహంక్వత్ర, ప్రేమకింకిం నకారయేత్.
క్వాహం మందమతిః క్వేదం, మథనం క్షీరవారిధేః,
కిం తత్ర పరమాణుస్స్యాం, యత్ర మజ్జతిమందరః.
ప్రార్థయే సర్వవిదుషో, క్షంతుం మంతుశతాని చ,
యద్యత్ర తత్ర చిద్దోషో, నిర్మూలం కురుతాదరాత్.

౮౩. మంగళము.

శ్లో. శ్రీమద్భాగవతం పురాణ మమలం
యద్వైష్ణవానాం ప్రియం,
యస్మిన్ పారమహంస్య మేతదఖిలం
జ్ఞానంపరం గీయతే,
తత్ర జ్ఞానవిరాగభక్తిసహితం
నైష్కర్మ్యమావిష్కృతం,

తస్మాత్సర్వాన్ వితర్కాన్ విచారణపరో
భక్త్యావిముచ్యేన్నరః.

శ్లో. నమస్తస్మై భగవతే, వాసుదేవాయ సాక్షిణే
య ఇదం కృపయా కస్మై, వ్యాచచక్షే ముముక్షవే.
యోగీంద్రాయ నమస్తస్మై, శుకాయ బ్రహ్మరూపిణే,
సంసారసర్పదష్టం యో, విష్ణురాతమమూముచత్.

1-4-16.
బరంపురం.
(బ్రహ్మపురి.)

ఇతి శివం.

శ్రీకృష్ణులనుగూర్చి ఆనీబెసంటమ్మగారిచ్చిన యుపన్యాసము.

(శ్రీకృష్ణజన్మదినములనుగూర్చి, శ్రీకృష్ణభక్తాగ్రేసరులును, మహా
త్ముల సాక్షాద్భిక్షువులును, బ్రహ్మజ్ఞానులును, లోకోపకారధురంధరులును,
భారతవర్షాభివృద్ధిబద్ధకంకణులును, సాహిత్యవిగ్రహులును, సర్వభూత
సుహృదులును, లోకకల్యాణకర్తృత్వైకభక్త్యములలో సమర్థులును,
మన దివ్యజ్ఞానసమాజాధిపతులును, నగు (Mrs. Annie Besant) అనీ
బెసంటమ్మగారు ౨౦ ఏండ్ల క్రిందట నడయారులో నింగ్లీషున నిచ్చిన
ప్రశస్తోపన్యాసమును బ్రహ్మశ్రీ మహారాజశ్రీ వాఢి రామమూర్తి
పంతులు, ఊటుకూరు వేంకటగోపాలరావుపంతులు, గార్లను సహృ
న్మిత్రద్వితయము సులభమగు శైలిం దెనిఁగించిరి. వారికి నతులొ
నరించి దాని నిందుఁ బ్రకటించితి. అందలి యమూల్య విషయములను
గ్రహించి యానందింపుఁడు.)

సోదరులారా!

లోకములోఁ గొన్ని మహోత్కృష్టవిషయములు కలవు. వానిని
సంపూర్ణముగ నిరూపించుటకు దైవవాణి కూడ సమర్థము కాకుండునన
మనమెంతటివారము? శ్రీకృష్ణుని వేణుగానమును దలంచుకొనిన,
దానిముందర నెట్టిగాన మెంతయు ప్రతివ్యర్థముగఁ దోఁచును.
అయినను మనోవాక్కర్మంబులచే భగవద్భక్తి యభివృద్ధిఁ జెందుఁ
గాన బరమపవిత్రంబగు నావేణుగానమహాత్మ్యమును యొకింత
వర్ణింపఁ బూనుకొనుట యెంతయు యుక్తకార్యముగా నేరదు?

కాని యీవిషయమును గురించి సమంజసగతి నుపన్యసించుటకు మనము సమర్థులమని తలంపక తప్పదు. మన పరిచ్ఛిన్నశక్తుల విచారింపక తీరదు. మనకుఁ బ్రస్తుతము ప్రాప్తమయిన భావప్రకాశనశక్తికంటె నధిక మగు సామర్థ్యము కలుగవలెనని కోరియే తీరవలెను. ఏలయనఁ బ్రాసంగికవిషయ మత్యంతోత్కృష్టము. భూలోకమును మహిమాతిశయప్రసన్నంబుచే భాసిల్లంజేసిన భగవదవతారము లన్నింటిలో జనుల కత్యంతప్రియదాయకం బగు నవతారము మనమీ ప్రాతఃకాలమునఁ బ్రసంగింపఁబోవు శ్రీకృష్ణావతారముకంటె వేఱొండు లేదు. శ్రీనారాయణుండగు మహాదేవుని ఘోరతరసాహసములు ప్రాపంచికసుఖములు తుచ్ఛములని తలఁచి సంసారత్యాగమును బొందిన వారిహృదయములను మాత్రమే యాకర్షించును. శ్రీకృష్ణుని మహిమ లట్లుగాదు. అతం డింటివేలుపు. సంసారమున కధిష్ఠానదైవము. స్వస్వరూపప్రదర్శనమూలమునఁ దన మహిమలను జూపు భగవంతుఁడు. అతఁ డత్యంతము నిస్స్వభావము గలవాఁడు, మానవసంసారములో నుద్భవించినవాఁడు, మనుష్యుని భంగి వర్తించుచున్నాఁడని తానే స్వయము వక్కాణించియున్నవాఁడు. శైశవావస్థలో ముద్దులమూటఁగట్టు మోముతో నగుచు వినోదభరితంబులగు బాలక్రీడలఁ బ్రాణులతోఁ దావును నిజమాయి యశోదవలె నతఁడు నటించుచుండును. బాల్యకౌమారావస్థలం దెందు నపుడు సయితము వానిప్రవృత్తి స్త్రీపురుషబాలురకు హృదయరంజకమయి తనరుచుండును. మానవరూపధారి యగు నాభగవంతుం డెప్పుడెప్పటనుండునో యప్పట్లనెల్ల సంతతానందంబు వృద్ధిం జెందియుండును. ఆయాకార్యములందు నెలకొనియుండు తావు లత్యంతము హాసవికాసమధురగానభూయిష్ఠంబు లయియుండును. శ్రీకృష్ణుఁడు మానవలోకమునకు వచ్చునపుడు నదీ

ప్రవాహజలముల జలజల రవము, వృక్షపత్రముల చటచట రవము, బచ్చిక బయిళ్లకు సవ్వడి మేయు పసరముల సంభాషణములును, నక్షత్రముల కాంతిమెట్టు నిర్విచారముగ నాడుకొను బిడ్డల కిలకిల నవ్వులును, మానము తత్కాలమందు వినుచున్నట్లుండును. అతఁడు తాను నేర్చిన పద్యములన్ని టిలో మానవస్వభావమును గనుపఱచు ప్రధానమైనది. తొట్లలోనుండు పసిబిడ్డను మనుష్యప్రాణిగనే లాలించుచు, యౌవనవంతులగు వారి యాట లలోఁ గలసి యాడుచు, తాను ప్రేమించువానికిఁ జెలికాఁడయి పరిహా సములను దీవించుచుఁ, నాలోనిరోషాగ్నిబిడ్డను చేఁగులనిడి ముద్దాడు పడుచు తల్లిపై పరిహాసమును నిరుపించుచు, క్రొవిప కుములలోఁ బ్రేమ కును, మానవదుఃఖమునకును, పెనగు నాశివుఁడు అనుమానవాదమగు దయారసముచే మనుష్యుల మనస్సులను మోహపెట్టినాటలో వ్యైరు పేమి?

ఈ యుపన్యాసమునందు ఇట్టివాని నిర్ణయము చింతింపఁజేయవలసి యున్నది. షేక్స్పియరు నవలా ప్రసంగముఁ జేయుదును. కొన్ని ముఖ్యసంభాష ణలను దొంగిలించుటకే దాని నిచ్చట వివరించుట యవసరము. అవతార పురుషునకుఁ బ్రపంచానుభవముచే రెండు రూపములు గలవు. ఒకటిది చరి త్రాంశమును బ్రకాశింపఁజేయునది. ఆయంశమును మీరు మానవ కుఁడు. మహాత్ముల కథలను మీరు చదువుచుందురు వారి నిజమయిన జీవిత చరిత్రమునే చదువుచున్నారు గాని కల్పితకథలఁ గాదు. చరిత్రకంటె వేఱుగాఁ గూడ దాని భావింపవలసి యుండును. అవతారపురు షుఁడు ప్రపంచరంగమునందుఁ బ్రబలనాటకమునాడు నటుఁడు. అతఁడు ఈ బ్రహ్మాండమను నాటకశాలయం దొక మాదిరి నటుఁడు. ఆత్మతత్త్వమును వ్యక్తపఱచుటకు నిర్ణీతమగు నొక నాటకము నతఁ డాడి

చూపించుచున్నాఁడు. అతని చేష్టలన్నియు యథార్థచరిత్రాంశములయి
నను, మనుష్యుల మనస్సుల నాటునట్లు బోధఁజేయు పరమార్థతత్త్వము
గల కథలుగఁ గూడ నుపకారకములై యున్నవి. కేవల కల్పితకథగాఁ దీసి
కొనిన, యాథార్థ్యము యొక్క ప్రధానాంశమును, కేవలచరి
త్రగాఁ దీసికొనిన, నీతియొక్క ప్రధానాంశమును, మీరు గనఁజాలరు.
అవతారచరిత్రమునఁ గానవలసినది వస్తుతత్త్వమును వ్యక్తపఱ
చుటయే. నాటకమేమియు వాస్తవముగ జరిగిన సంగతులను ప్రదర్శించునది
యయినను, దాని నిర్మించిన గ్రంథకర్త యేదియో యొక్క ప్రయోజ
నము నుద్దేశించి స్పష్టముగ నాటకములలో లోకోపకారమునకుఁ
ప్రదర్శింప, నవి యున్నవి. మతిగూఁ డవతారపురుషుఁడు తాను ప్రపంచ
చరిత్రలో మానుష్యమాత్రునివలెఁ గనఁబడినను సర్వకాలము సర్వదేశాల
మునఁ దా నవతారపురుషుఁడునఁ జూపవలెననెడి నాటకకర్తయందుఁ
జూపుచుండును. ఈ యంశమును మనము చక్కఁగ జ్ఞాపకముంచుకొన
వలయును. లేకుండిన నవతారములవలనఁ గలిగెడు మహోద్దేశమును మనము
యథార్థముగఁ దెలిసికొనలేకపోవుదుము.

అవతారపురుషుఁ డీలోకమున జన్మించునప్పుడొంటిగ విచ్చే
యుఁడు. తన పూర్వజన్మములలోఁ దన ననుసరించియున్నవార లనేకుల
తోను, మనుష్యులుగాఁ బుట్టిన దేవలోకవాసులతోను, ప్రతిపక్షకోటి
లోఁ జేరి నరజన్మమెత్తిన బహ్వసురవ్యక్తులతోను, కూడుకొనఁబడి యవ
తరించును. ఈయంశమును ముఖ్యముగ శ్రీకృష్ణావతారము చెప్పుచున్నది.
ఈవిశేష మితర నవతారములలో సైతము నిజముగఁ గన్పట్టుచున్నది.
దీనికిఁ గారణమేమనః— అవతారపురుషులు పృథివియందొంటరిగఁ
బుట్టకపోవుటయే; మానవులు జన్మించిన యనేకులగు స్నేహితులతోను,

శత్రువులుగఁ దమ పాత్రమును నిర్వహించు నసంఖ్యాకము లగు వ్యక్తులతోను, నీ జగన్నాటకమును బ్రదర్శించుటకు వా రవతరింతురు.

మన మిపుడు చింతింపఁ జేయుచున్న యవతారవిషయములో నీ దృష్టిగా మనుష్యత్వాంశము చాలమట్టుకు సార్థక మగుచున్నది. శ్రీ కృష్ణావతారముయొక్క మునుబట్టియు, బహుముఖమానవజీవితములలో వారుదు ధరించిన వివిధవేషవ్యాపారముల వ్యాపకతనుబట్టియు, మహాత్తర మగు వ్యక్తిత్వాంశమును సులభసాధ్యముగ నొసగుటకై యీ నాటకమును ప్రత్యేక ప్రత్యేకాంకములుగా విభజించి ప్రదర్శింపుచున్నాను. ప్రస్తుతము నాటకపరిభాష నవలంబించి వక్కాణించుచున్నాను. ఏల యనః అట్లుచేయుటచే వాక్యార్థములు మీకు మరికొంతయు స్పష్టముగఁ దెలియును. జీవితచరిత్రము నాటకములో దానియందలి వివిధావస్థలను విస్పష్టఘట్టములుగఁ దీసికొని వరుసగ నొక్కొక్కదానిని వివరించుచున్నాము. ఒక్కొక్కఘట్టములో నొకమహాదృశ్యకలదు. తన్మూలముగనే నాటకమాడుటవలనఁ బ్రబలబోధనానుభవమును బొందవలెనని ప్రభువుయొక్క సంకల్పము. కొంతవఱకు ఘట్టములు విస్పష్టము లగునా నానాజీవితావస్థలతో పరిచయము నుండు కొంతమట్టుకు కాని యందొకటి యంతర్గాపిగా నుండు. ఎట్లుండినను వానిని మనమంతయుఁ జేటుగా గ్రహించి యుండుటవలన నవతారముయొక్క పూర్ణోద్దేశము మనము చాలబాగుగ గ్రహింపఁగల మని నా యూహ. అందుగ: వివిధోపదేశములు సంకీర్ణముగా నుండఁ బ్రత్యేక ప్రత్యేకముగా నుండునటుల కాఘట్టములు మనమనస్సులో నమర్పఁబడి వేఱువేఱు గనులవలె నుపయోగించును.

మొట్టమొదట వారుదు భక్తి కాశ్రయమగు నొకమహావ్యక్తి (ఇష్టదేవత) లోకమునకుఁ బ్రదర్శించుటకును, దనునాశ్రయించు భక్తుల

యందుఁ దనకుఁ గల ప్రేమను వ్యక్తపఱచుటకును, నవతరించెను. భక్తి కాశ్రయముగా నుండి తనభక్తులయందు భగవంతునకుఁ గల కృపాకటాక్షము వ్యక్తపఱచుటయే యాతని మహానాటకముయొక్క ప్రథమాంకోద్దేశము. శ్రీకృష్ణజీవితములో నది యొక నిర్దిష్ట మగుఘట్టము.

నాటకములో రెండవయంక మేమన:—లోకపురోభివృద్ధికిఁ బ్రతిబంధకములగు విపక్షబలములను వినాశము చేయుట వేషమే. అట్టి దుష్టసంహారమే యా మహాత్ముని జీవితమంతయు నలంకరించుచున్నది.

మూఁడవయంకమా, ప్రపంచచరిత్రయొక్క రంగస్థలములో రాజ్యతంత్రనైపుణ్యము గలిగి ధీమంతుఁడై చతురోపాయములచే వివేకయుక్తుఁడగు నాటకుని వ్యాపారమే. ఈ యంకమందుఁ దనయుద్ధకుశలతను రాజనీతిబోధ చేతను, బుద్ధికుశలతచేతను లోకమును సన్మార్గమందుఁ బ్రవర్తింపఁ జేయుచుఁ బ్రభుశక్తికంటె మంత్రశక్తి యెక్కుడుగాఁ జూపుచుండెను.

పిమ్మట నతఁడు లోకమువ్యాగుఁడుగాను, నరసఖుఁడుగాను, పాండవపక్షపాతిగాను, నర్జునప్రాణసఖుఁడుగను, నటించెను.

తదనంతరాంకము శ్రీకృష్ణుని నుపదేశకునిగాను, కులవంశజాతి విచక్షణలేక లోకమంతకు గురువుగాను, బ్రదర్శింపుచున్నది.

తరువాత నతని మనుష్యుల హృదయకోశములందు దాగియుండు రహస్యములసహిత మన్వేషించి కనుగొను నద్భుతశక్తియుక్తుఁ డగు మహానుభావునిగాను, మానవస్వభావమును బరీక్షించి శోధనఁ జేయు మహాత్మునిగాను, మనము తెలిసికొనుచున్నారము.

సప్తమాంకములో విశ్వరూపమును జూపుచు నీవిశ్వమంతయు వ్యాపించు చైతన్యము తానేయనియు, తాను కానిది చరాచరంబులలో

లేదియులేదనియు, సదసత్తులు జ్ఞానాజ్ఞానములు తన్నాశ్రయించిన వేయనియు, తనకన్యముగ వేఱొకటి లేదనియు, వారికిఁదు ప్రదర్శించె ననుకొనవచ్చును.

ఈ యేడంకములుగ నాతనిజీవితచరితమును మనము విభజింప వచ్చును. అందు నొక్కొక్కయంక మొక్కొక మనుష్యజీవితకాలము లోఁ జింతనఁ జేయుటకుఁ జాలియుండును; గాని యొకయుపదియమునఁ జేయునుపన్యాసమున నిమిడ్పఁగనుండదు. కావున వానినంకముల లవయసముగ్రహించి యథాశక్తి విచారణఁ జేయుదము. నేను నూదించు జాడలఁబట్టి మీమీమనోధర్మదార్ఢ్యానుసరణిని సవిస్తరముగా మీ రతనిమహిమల నూహింపఁగలరు. ఒకవిధమగురూపము కొందఱికింప గును. మఱియొకవిధమగురూపము మఱికొందఱి మనముల నాకర్షిం చును. అన్నిరూపములు గూడ మనదింతవఱకుఁదగినవియే, మనభక్తి నుద్బోధకములే. అయినను భక్త్యపేక్షచే నన్నిరూపములలో సకలజన హృదయరంజకమయి మంగళకరమగు నాతని బాల్యరూపమే ముఖ్య ము. శైశవ బాల్య కౌమారావస్థలలోఁ దాను వ్రేపల్లెలోనుండి గోప గోపీజనంబులతోడను గోపబాలురతోడను గలసిమెలసి వర్తించుచున్న డును, బృందావనసంచారముచేయుచున్నడును, మానవదృష్టిగోచరుండయి, యద్భుతకృత్యంబు లొనరించిన యాదివ్యవిభూతి ప్రథమజీవితావస్థ యేల ప్రధానమయియుండవలదు ? భక్తి మహదాశ్రయుండనియు, భక్త వత్సలుండనియు, జనులు తన్నుఁ దెలిసికొనుటకయి శ్రీకృష్ణుండు యౌవనరూపముఁ ధరింపక బాలరూపధారియగుట నిచ్చగించె ననునంశము మీరు చక్కఁగ గమనింపవలెను. ఆయంశము మీరు జ్ఞాపకముంచు కొనిన నాతనివిషయమయి యజ్ఞులాడు నపవాదముల కవకాశముండదు.

ఇప్పుడు శ్రీకృష్ణుని జననకాలవృత్తాంత మెత్తుకొందము. భూలోకములో వాతఁ డావిర్భవింపకమునుపు దేవతలు విష్ణులోకమునకుఁబోయి దైత్యులుగాఁబుట్టిన దురాత్ములబాధనుండి సాధులను రక్షించి భూభార ముడుపవలయునని ప్రార్థింపఁగా నతఁడు వారిని మానవలోకములోఁ దమతమయంశములతో మనుష్యులుగాఁబుట్టుఁ డని యాజ్ఞాపించెను. జరుగఁబోవు జగన్నాటకమునకు వలయుసాధనసామగ్రి తానురాకమున్నే సమకూర్పఁబడెనో యనునట్లాతఁడు జన్మింపఁబోవుస్థలమందే మహర్షులుగూడ ముందుగ జన్మించిరి. వ్రజములోని నందుఁడును, దననాశ్రయించియుండుగోపకులును, గోపికలును, దుదతా యద్భుతమగు పుణ్యభూప్రదేశములో నివసించు వా రందఱును దేవతాంశసంభూతులేయని మనము వినుచున్నారము. అంతియగాదు, ప్రపంచాభ్యుదయముకొఱకు లోకపాలురే యట్లు పుట్టిరఁట. తాత్పర్యమేమనః దేవతవే స్వయముగా నీలోకమునకువచ్చి మనుష్యులుగాఁబుట్టిరి. శ్రీకృష్ణునిబాల్యమందలి యద్భుతలీలలం దంతటను నాటకపాత్రలుగా నున్నవారలు సామాన్యమనుష్యస్త్రీ పురుషబాలురు గారనియు, నామహాత్మునిసేవకొఱకు గోవులుగా జన్మఁగొన్న లోకపాలురనియు మనము తెలిసికొనవలయును. అందకత్తె లగుగొల్లభామ లైనను, వారు పురాతనఋషులే. వారు తొల్లి విష్ణువునందు గాఢభక్తి గలుగుచు సంతతగోష్ఠిం గోర నబ్భగవంతుఁడు ప్రసన్నుండయి నేను ద్వాపరలోఁ గృష్ణావతార మెత్తఁబోవుచున్నవాఁడ నక్కాలంబున నేను బాల్యదశలో నుండుతఱిమీరు నన్నుబరివేష్ఠించియుండి పరమాత్మ యని మీరు పూజించుదైవమును బాలుఁడును నయిన నామృదుచరణసన్నిధిని మీసద్భక్తి పెల్లిఁగొలువుటకయి మీరు గోపికారూపంబులఁ బృథ్విపయిం బుట్టుండని యాశీర్వాదం బొసంగె.

శిశూదయమున కనుకూల మగునీసన్నాహములు సిద్ధమయిన తోడనే భగవంతుఁడు బాలకృష్ణుఁడుగ జన్మించెను. ఆతనిజన్మకాలమందు జరిగిన సుప్రసిద్ధవినోదములను గుఱించి గాని, కంసవాంతకుఁ డుద్భవింపఁబోవుచున్నాఁ డనుయశరీరవాణి విషయమయిగాని దేవకీ వసుదేవులను స్వార్థముగఁ గారాగృహబద్ధులం గావించి పిమ్మట వారిని శృంఖలానిబద్ధులుగా నొనరించిన యంశమును గూర్చిగాని, లోకకంటకుండగు కంసుం డీశ్వరసంకల్పము విఫలపఱుపట్టులు వివేకశూన్యుఁడై చేసినవివిధదుష్ప్రయత్నముల విషయమయి గాని నేను విస్తరించిచెప్పఁ బూనుకొనలేదు. కపిలిఱుట్టువఁ బిల్లలాడుకొనుచుఁ బోవునయినుక కుప్పల నెట్లొక్కటిరెంగ మట్టెపచ్చి సమూలముగ నొక్క పెట్టునఁ గుడుముకొనిపోవునో యట్లు కంసప్రయత్నములన్నియు నిష్ప్రయోజనము లాయెననియంశమును మీ రెంత యెఱుఁగియేయున్నారు. స్వచ్ఛమగు స్ఫటికకలశలోనుండు దీపకళికమాడ్కి పరిశుద్ధమగుతల్లికడుపులోఁ దాను పరంజ్యోతియయి దాఁగియుండి యంతయుమున్న నిజశరీరచ్ఛాయచేఁ బ్రకాశితమయిన చెఱసాలను నాలంతఁ బ్రజ్వలింపఁ జేయు దివ్యతేజోమయుండై చతుర్బాహువులతో వారిఁ దుద్భవించెను. అనఁగా: జగజ్జ్యోతియగు శ్రీకృష్ణుఁ డానిగర్భమున నుండెను. ఆమెయే యాజ్యోతి నుంచు స్ఫటికపాత్ర. సాంధ్రమగు నామెయుండుండి యామెయున్నచెఱసాలలోని చీఁకటిని బటాపంచలగునట్లు వెలుఁగుచుండెను. అతఁడు జన్మించినపుడు భగవంతునకు సహజముగా నుండవలసిన విష్ణుచిహ్నములతో ననఁగా శంఖచక్రాదులతో వక్షస్థలమందు శ్రీవత్సాంకముతో సాక్షాద్విష్ణురూపుఁడై పుట్టెను; కాని యారూపమంతలోనే యంతర్ధానమయి తల్లిదండ్రులయెదుట మానవశిశువుమాత్రముండెను. అంతటఁ దండ్రియగువసుదేవుం డాబిడ్డను గరములనిడుకొని

తాళములు వేయఁబడియున్న బలవత్తరము లగు ద్వారములను గవాటము లను గావలివాండ్రను దాఁటి తనసోదరునింటికి సురక్షితముగఁ దీసికొని పోయి యచ్చట శిశువునాక కెదురుచూచుచు సిద్ధపడియున్న స్థలమం దుంచెననునంశము మీకందఱకు విశదమైయే యున్నది.

శ్రీకృష్ణుఁడు పసిబిడ్డగానున్నపుడే సహజమయిన దుష్టసంహార సామర్థ్యమును జూపెను. ఈవిషయమై ద్వితీయాంకములో మనకు బోధ పడును. అయినను, దనతోఁటిబిడ్డలతో గంతులువేయుచుఁ బెంపుడు తల్లియింటిలో నాటలాడువానిగనే మీరు ప్రస్తుత మాతని జూడుఁడు. బాలుఁడుగాఁ బెరిగి యొంటరిగా వెళ్ళఁగలిగినపిదప నాతఁడు పొలముల లోను వనములలోను బరిభ్రమణముఁ జేయ నారంభించెను. మఱియు నతనియద్భుతమురళీగానము తోటలలోను, బయళ్లలోను, వినఁబడ సాగెను వింతవేణుగానముచే వినువారలయుల్లములఁ గరఁగించుచుఁ గర మున మురళినిఁబట్టి తిరుగునప్పు డాతఁడు కేవలముపసిపిల్లఁడు అప్పటి కాతనివయస్సయిదేండ్లు.అయిదేండ్లుమాత్రమే సుండి! పడఁతులు దమ గృహకృత్యములనువిడిచి యామురళీగానము వినఁబడువైపు తదేకధ్యాన ముగలవారయిరి తద్గానశ్రవణానందతత్పరులయి పురుషులుగూడఁ దమ పనిపాట్లు విసర్జించిరి ఆవింతశిశువు దనమనోహరమురళితో దివ్యగా నముఁజేయుచు నుపాంతభూముల సంచరించుచుండఁ బురుషులు స్త్రీలు బాలురు బాలికలు మాత్రమేగాక గోవులుగూడ నాగీతము దమవీనులఁ బడఁ దచ్ఛ్రవణాసక్తిచే మేఁతమేయుటమానఁదొడంగె నాయమార్గ మున నాగానము తమ్ముదాసినతోఁడని లేఁగలు తమ తల్లులపొదుఁగుల పాలనుగుడువక మిన్నకుండెను. నదీజలము లాగానమును బాగుగ నా కర్ణింప నిచ్చగించి యుప్పొంగసాగెను ఒకస్వరమునయిన వదలక సం

పూర్ణముగ వినుటకై తరువులు తమకొమ్మలను గ్రిందికివంచెను. పక్షులు గూడ నాగీతామాధుర్యమున కపూర్వరస్యముగలుగునేమో యనుశంకతోఁ దమతు స్వాభావికమగుకలరవములఁ జేయకుండెను.

ఈప్రకార మాతఁ డాటపాటలం జేయుచు వర్తించుచుండ గోపగోపికాతత్కుమారికాజనహృదయంబు లావింతబాలుని యందునిమగ్నంబులయ్యెను. అతఁడు వారిని ప్రేమించి వారితో నాడుకొనుచుండెను. వారును నాతని నెత్తుకొని వానిచిన్నపాదములను దమవక్షమునఁ బొదువుగ నుంచుకొని 'ఓసర్వేశ్వరా! ఓపరమాత్మా! ఓమహాపురుషా!' యనుచుఁ బాటలఁ బాడుచుండిరి. తమయింటనున్నట్టి యీబాలుఁడు దేవుఁడని వారు గుర్తెఱిగియుండిరి. నాతఁడుఁ దాను గంతులువేయుచు విలాసచేష్టలుచేయుచున్నతఱి నిబ్బాలుండు ప్రజలకుపదేశపాఠముల నొసఁగెను. అవియు నిప్పటికిని లోకమునకు బోధనవచనంబులయి వెలుగుచున్నవి. విజ్ఞానులగువారు వానిని దెస్సఁగ బోధపఱచుకొనఁగలరు. మహానుభావుని దెలిసికొనక దాని నవమానించి న్యూనతపఱచుటకుఁ దెలివిహీనులు తఱచుగఁ జేయునొక ప్రసంగ మిచ్చటముచ్చటించెదము. ఇట్టి దుర్భరమానసులగువారు కాముని రవించు కథను బూర్ణముగా విప్పకుండ నిజముగాఁ జరుగక యచ్చటచ్చటఁ గొన్నిముక్కలను విని శేషమును దమయూహలచేఁ బూర్తిపఱచునట్టు లని చెప్పనోపు. శ్రీకృష్ణుని ఘోరవ్యభిచారస్వభావమున కుదాహరణముగా వారు పలుమాఱు వినదగినదిగానుండునట్లు లోకవిషయము నిక్కడ చెప్పెద.

ఈకథానాయకుఁ డాకొండ్లబాలుఁడఁట. అది యతనిదుర్నీతిని దెలుపునఁట. ఆకొండ్లవయస్సులో మనగోపబాలుఁడు యథేచ్ఛముగఁ

తిరుగుచుండ నొకనాఁడు నదిలోఁ గొందఱుగోపికలు తమయొక్క స్త్రీ
త్వమున కవమానకరముగను శాస్త్రవిరుద్ధముగను వస్త్రములవిడిచి జలక
మాడుచుండిరి. వారు తమ వలువలను గట్టున నిడి నదిలో మునిఁగిరి.
ఈయాశ్చర్యంబు బాలుఁడా యంశమును తనదివ్యదృష్టిచేఁ గనుఁగొని వారి
కోకలను బోగుచేసి వానినిబట్టుకొని దగ్గఱనుండు నొకచెట్టు నెక్కి
యాచేలములఁ దనభుజములమీఁదఁ గప్పుకొని యేమిజరుగునో చూత
మని వీక్షించుచుండెను. నీరు మిక్కిలిచల్లగా నుండెను. గోపభామి
నులు చలితో వణవణవణఁకుచుండిరి కాని, యాబాలుఁ డతినిర్మలనిశ్చ
లదృష్టితోఁ దమనందఱఁ జూచుచుండఁగాఁ దా మతనియెదుటను రా
సిగ్గిలుచుండిరి. అప్పు డతండు వారలం గాంచి 'రండు, మీరువిసర్జించిన
మీచీరలనుగొనిపొండ'ని బిగ్గఱఁ బిలిచిన వారు సంకోచపడుచునుండి,
యని పెద్దలవలెపలుమాటల నిట్లనియె:—"మీరు కట్టుకొని యుండవలసిన
కోకలను సిగ్గుమాలి విడచిన హేతువుచేత ధర్మవ్యాసంగము నుల్లంఘించి
తిరి. కావున మీరు త్యజించినవస్త్రములను మీరువచ్చి నాచేతులనుండి
తీసికొనిపోయి పాపవిముక్తులగుఁడు", అని పలికిన వా రట్లే తలవంచి
యాతనికి మ్రొక్కఁగ వారిబట్టలు వారల కిచ్చివేసెను. అతఁడు పూర్ణ
యౌవనవంతుఁ డయి స్త్రీలపాతివ్రత్యమును జెఱచిన ట్లీకథ నుదాహరించు
చున్నారు. ఈకథయందలి రహస్యమును మీకు వివరించుచున్నాను.
సావధానముగా వినుఁడు. గోపికలు పూర్వజన్మమందు ఋషులు. పర
మాత్ముఁడు బాలకృష్ణరూపమున బుట్టి గఱపుచున్నాఁడు ఇంతియే
కాదు. ఈకథాంతర్వ్యాఖ్యమైన యొకరహస్యబోధకూడఁ గలదు ఆరహ
స్యములు మీకు వివిధగతుల నెంతవఱకుఁ జెప్పఁబడెను. అదియేమనః—
ఒకప్రధానోపదేశసమయమున జీవాత్మ పరమాత్మను సమీపించునప్పు

పోషకకతివపరీక్షకు లోఁబడవలసి యున్నది. ఇంతియకుఁ దనకుఁ బ్రాప్తముగా నిమ్మకొనిన యాధారముల నన్నిఁటిని విడనాడి, తనయాంతరాత్మతో సంబంధించని సాధనము లన్నిటిని త్యజించి బహిస్సహాయముగాని, రక్షణముగాని, యాచ్ఛాదనము గాని లేక, తన యంతరాత్మయొక్క ప్రభావము తప్ప నితరయొక యాశ్రయ మేమియుఁ గానక తన నైజస్వర్గ్యములో నగ్నముగాఁ బరమాత్మయెదుట నిలువవలెను. ఇట్టిపరీక్షకు నిలువలేక లోఁగిపోఁ దనను సహాయాస్పదమని నెరనమ్మకొనిన యేసాధనమునందైనను సక్తతఁగలిగి యుపకారములకు, నిగ్రహింపఁబడిన మహాపుణ్యకాలములో చాంచల్యముఁ జెంది స్నేహితునిగాని, రక్షకునిగాని, తుదకుఁ దనగురువును గాని, సాహాయ్యమునకై పిలచినచో జీవాత్మ యాపరీక్షలో నెగ్గనివాఁడై యగును. తన యాంతరికజీవనములో నంతయు నంతర్యామి తప్ప మఱియే మిఁక నుండరాదని దృఢనిశ్చయుఁడై సర్వధర్మములను సన్న్యసించి యుండుటకై మహాశ్రేష్ఠయోగ్యుఁడుగాఁ బోవలెను. జీవాత్మ పరమాత్మసాయుజ్యమును బొందునపుడేకాంతుఁడుగా సర్వసంగపరిత్యాగ మావశ్యకమని యనిననుబఁడెనో యానగ్నతయే గోపికావస్త్రాపహరణకథలో బాలకృష్ణమూర్తిచే గోపికల కుపదేశింపఁ బడియె. నగ్నత యనఁగా నిదియే. ఇట్టిభూతార్థనాయములుకలవు. దానిలో నొకటి విన్నవించెద. సర్వేశ్వరుఁడు నీ యుపదేశముగుకొన్న యుపకారము నెత్తునపుడు యుద్ధరంగమునందుఁ బోరాడి యోడిపోవును. తనయాయుధముల నన్నిఁటిని ప్రయోగించును; కాని, యవి యన్నియు నిష్ఫలప్రయోజనములగును. తన కాయుధములన్నిటిని విడనాడి పట్టిచేతులతో యుద్ధము చేసినపుడు గాని జయము నొందునాఁడు గాఁడు. మీఁదికథలోని భావమే యిక్కడకూడ నున్నది. భగవత్ప్రాప్తికి బద్ధిమొందలు గాఁగల యే సహాయములు జీవుని కంతమాత్ర ముపకారకములు కానేరవు.

శ్రీకృష్ణవిజయయోగ్యప్రవర్తనకు ముఖ్యోద్దిష్టాంశముగాఁ బ్రతి పత్నులచేలాపహారకథను బ్రసంగించుటచే వారివిషయమైయనేకథ లనేకవందలకొలది యుండినను దానినే నేను బ్రత్యేకించి చెప్పవలసి వచ్చినది. మఱియు, హైందవులుగాఁ బుట్టిన మీరు మీమతములోని రహస్యములఁ జక్కఁగాఁ దెలిసికొని పరులు మీమతమును నిందించునపుడు సిగ్గుపడి మిన్నకుండక తెలివిగా మాట్లాడి యట్టినిందలను మాపికొనుట విధియై యున్నది.

అనంతర మేడేండ్లబాలుఁడై కృష్ణుఁడు గోపికలతో నతఁడు సలిపినక్రీడావిశేషములఘట్టములో వింతము. అతఁడు వనమున కేఁగి యక్కడెట్లంతర్థానమాయెనో, యాతని నన్వేషించుచుకు వారంద ఱెట్లాతని వెంబడిపోయిరో, యాతఁడు లేకపోవుటవలన [illegible] మగపడకుండునట్లాతని క్రీడల నెట్లనుకరింపఁ బ్రయత్నించిరో, వీనివిషయమై యించుక చింతనఁ జేయుదము. తత్కాలమునందు సత్ప్రవర్తనములను మనుగలవాఁడై యున్న గొంతసేపు దాఁగి తనను బ్రేమించువారికి నాటల సందర్భమునఁ [illegible] గుమండి. భక్తులవిషయమై యిట్లే భగవంతుఁ డెప్పుడు వర్తించుచుండు. పిమ్మట రాసక్రీడయను నృత్యవిశేషనాట్యము గోపికలతో నతఁ డొనర్చె. ఈలీలాకాలమం దనేకకృష్ణులుగాఁ దానగపడి యిద్దఱేసి గోపికలమధ్య నొక్కొక్కకృష్ణుఁడు నిలిచినట్లు భావించెను. ఈప్రకార మాగోపికావలయమధ్యమునను, గోపికాద్వయమధ్యమునను, నిలచి యాబాలుఁడు తనపార్శ్వమందలి గోపికల నిరువురి నొక్కొక్కచేతి నూతగానిడి యపూర్వమగు రాసక్రీడ సలిపెను. అజ్ఞులచే నిందార్హముగా నెన్నఁబడు సంఘటనలలో నిది మఱియొకటి. ప్రియుఁడుగాను ప్రియార్థుఁడుగాను గ్రీడించునాబాలునియందుఁ గాముకత్వము నారోపించు

వాఁడు స్వయము కలుపచిత్తుఁడుగా నుండవలయు. భవిష్యద్యుగము
లలో నేమి జరుగునో, యప్పు డతనివిషయమై లోకు లేమి యనుకొని
యెదరో వాని నన్నిటిని తనదివ్యదృష్టితో ముందుగానే చక్కఁగఁ దెలిసి
కొని యందుఁ గల్మషచిత్తులకు దాను చేయఁదలఁచుకొన్న యుపదేశము
విస్పష్టముగ వారిమనసుల కెక్కుటకై లీలలో బాలరూపమును దాల్చె
నేమో యని మన మనుకొనవచ్చును. ఆ యుపదేశ మేమి యని మీ రడు
గవచ్చును. ఆశ్రీకృష్ణచరిత్రములో నీబాల్యావస్థ యందలినుండి మనము
సంపాదింపఁదగు నుపదేశమును విశదపఱుపక మున్నే మఱియొక యంశ
మును మీకు జ్ఞాపకమునకుఁ దెచ్చుచున్నాను. అదియే యనినః—సర్వ
జగత్తుల కన్నప్రదాతయగు నామహానుభావుఁడు తన కన్నము కావలె
నని కొందఱుబ్రాహ్మణులకడకు వార్త నంపెను. వా రన్నము లేదు పొమ్మ
నుచు దాని నడుగవచ్చిన బాలురను దోలివేసిరి. పురుషులు గదా యిట్లు
నిరాకరించిరి. తమభర్తలుపేక్షఁ జేసినమాత్రముఁ దామును నన్నమియ్య
నని నుడివిదరో లేదో చూతమని యాబ్రాహ్మణులభార్యల నడుగుఁడని
వారలచేతను గోపాలుర నంపెను. ఆ స్త్రీలు శ్రీకృష్ణభగవానుని
సదా ప్రేమించినవారలగుటచేఁ దమయిండ్లలో మూలమూలలో దొర
కినయాహారపదార్థముల నన్నిటిం గొని, గృహముల విడచి, పరులఁ
బాసి, గృహకృత్యములఁ గట్టిపెట్టి యాతనికొఱ కన్నముఁ బట్టికొని
గుంపుగుంపులుగా బయలుదేఱిరి. జను లెల్ల వారిని నివారింపసాగిరి.
కాని కార్యము లేకపోయె. భ్రాతలు, భర్తలు, సుహృత్తులు, వారిని
మఱలింపఁ బ్రయత్నించిరి; కాని వారు మఱలక తమప్రియుఁడయిన
శ్రీకృష్ణునియొద్దకుఁ బోక తప్పదనియు, తమ మనోహరుఁ డగుబాలుఁడా
కలితో నుండ సహింపలేమనియుఁ బలుకుచు వారతనియొద్దకేఁగి తాము

చెప్పవచ్చునన్న మాటని కిచిరి. అతఁడు బాబువ్వఁగనుపార వారగించెను. ఈకథవిషయమాయి లోకుల ప్రసంగము లెట్లున్నవో చూడుఁడు:— “ఈ స్త్రీలు మగలను విడనాడిరి. గృహముల వదలిరి. భర్తలను గృహా ములను విడిచిపెట్టి శ్రీకృష్ణునివెంటఁ బడు టెంతకానిపని?” యని కొం దఱు నిందచేయుచున్నారు. వారిప్రేమ కేవల కామికమయిన వలపని లోకులయూహ. ఏఁడేండ్లపసివానితో నది యెట్లు సాధ్యమగునో మీ రలే చక్కఁగ విచారింపుఁడు. ఈయువతులవలపు నిజముగ నింద్రియో ద్భూతమాయినచో దాని సూచించుమాటలు కొంచె మయినయుండుట నే తెలియంగలుగును. వీరిలు సద్ధర్మోత్రేకమును చెందియుండి రని యొకా నొక గ్రంథకర్త తా నద్భుతముగ భాషాంతరీకరించిన యొక గ్రంథములో స్పష్టముగ వ్రాసియున్నవాఁడు. అమ్మాటలకేమి? వస్తుతత్త్వము విచారిం తము. తంసన్నిధని నమ్మని భగవంతుని యాజ్ఞయయినచో జీవుఁడు బ్రహ్మాతిగా పదార్థముల నన్నిటిని విడువవలయు నన్నమాట లోకము లోని మతము లన్నియు నంగీకరించిన సుప్రసిద్ధమయిన యంశమే గదా. శ్రీకృష్ణునకును నాజరేతునివాఁడగు జీసను ప్రభువునకును, గలతారతమ్యవిచారణలో శ్రీకృష్ణుఁ డపరిశుద్ధుఁ డనియు, జీసను పరమపవిత్రుఁ డనియు వివక్షగావింపఁ బడియె. దీనికి నిదర్శనముగా గోపసతులు తమపతులను విడచి శ్రీకృష్ణునితో పాటలాడుచు సదా నతని వరియించినారను కథను చెప్పుదురు. వారిట్లనుట సమీచీన ముగఁ దోఁచదు. ఏతద్విషయమాయి నాజరేతునివాఁడగు జీససేమని పలికెనో వినుచదివియున్నాను. అతఁడన్నమాట లివి:—“నాకంటె నెక్కుడుగాఁ దల్లిని గాని, తండ్రిని గాని, యెవరు ప్రేమించుదురో వారు నన్ను బొందుటకు యోగ్యులు కారు. నాకంటె ప్రియతరులుగా నెవఁడు తనకొడుకుల కూఁతుల నభిమానించునో వాఁడు నన్నుఁ జేరు

లకు నర్హుఁడు కాఁడు. నా నామముకొఱకు నిండ్లను, అన్నదమ్ముల నక్క-
చెల్లెండ్రను, దల్లిదండ్రులను, భార్యను, బిడ్డలను, పొలములను, విడిచిన
వాఁడు మునుపటికంటె నూఱంతలు ఎక్కువ వైభవమును పొందుటయే గాక
శాశ్వతపదవికి నర్హుఁడు కాఁగలఁడు." (మ్యాథ్యూ x 37 x ; x .29).
ఇంతియెగాక దీనికంటె దృఢతరముగాఁ జెప్పఁబడిన యింకొక వాక్యము
గలదు. "ఎవఁడు తనతండ్రిని, తల్లిని, భార్యను, సంతానమును, సహోదరు
లను, స్వసలను మాత్రమే గాక, తనజీవితమును గూడ హేయముగఁ
జూచి నన్ను జేరవచ్చునో వాఁడు నాకు బ్రియశిష్యుఁడు. (ల్యూకు
xiv,26) శ్రీకృష్ణుఁడు చెప్పినదియు నిదియు సమానభావయుక్త
ముతో తనసన్నిధానమునకు రమ్మని జీససునాజ్ఞ యొసఁగినపుడు భార్యాపుత్రులు
జననీజనకులు మొదలగువారందఱు విడువఁబడవలసినవారే. ఆత్యాగము
వలనఁ గలుగుఫలము శాశ్వత బ్రహ్మలోకనివాసము. జీససు నాజ్ఞను
మన్నించుట క్రమమైనచో శ్రీకృష్ణునియాజ్ఞను మన్నించు టేల
యుక్తము కాఁకూడదు? ఇట్టిబోధ యీరెండుమతములలో మాత్రమే
కాదు. భూలోకములో నుండు మతములన్నిఁటిలోను జీవాత్మపరమా
త్మలకుఁ గలసంబంధము, వలపుగ దెలుపు శృంగారవాక్యములలోనే
వ్యక్తపఱుపఁబడుచున్నయది. పాటలను గానమును జూడుఁడు.
క్రైస్తవుల బైబిలు పుస్తకమును దీసికొని దానిపత్రములఁ దిరువఁగ
జదివిన "క్రీస్తునకుఁ దనశాపలంబులనొసఁగఁ గలస్త్రీను" అను కథను
క్రమముగాఁ గనఁబడును. అక్లిష్టమైన వచనకథాభాగమును బరీక్షించినచో
నత్యంతకామోద్రేకము లగుశృంగారపదములును, మనోహరమగు సౌం
దర్యమూర్తికి వలయు సమస్తయుంకములుఁ గల యొకపడుచు జవరాలి
రూపవర్ణనమును, ప్రేమరసమును బాహ్యముగా ననుభవించుచుఁ దన
చెంత కేతెమ్మని ప్రియుఁడు ప్రియురాలిని పరసముగఁ బిలుచుటయు

* 2

పొందఁగాఁగల దని చెప్పఁబడెను. "క్రీస్తు, అతనిమతాచారంబులు" అనుశీర్షికలోని కథనము క్రీస్తువులు యుక్తముగ నున్నదని యందు చెప్పినారు. నా యభిప్రాయము గూడ నట్లే. "పాలమనుగానము" అను దానిదిపయిమైగాని దానిలో నిండియుండు శోధనకరములగు శృంగారవర్ణనాంశములఁ గూర్చిగాని నా కేయాక్షేపము లేదు. కాని హిందూ మతగ్రంథములందుండు కథలలో వేని నపరిశుద్ధకథలుగా భావించి చేసి త్యజింపవలెనని యందురో యట్టికథలు హెబ్రూ మతగ్రంథముల యందుఁ గూడ నున్నచో వానిని సమతముగఁ ద్యజింపవలెను గాని పరిశుద్ధములుగా నెంచను. అన్నిమతములలోని కథల శుద్ధాశుద్ధము లొక్కప్రమాణముచేత నిర్ణయింపవలయు నని నా యూహ. ఏకాంత గ్రంథములఁబట్టి యయిన నొకటినింద్యార్హమని యెంచఁబడునో రెండవది గూడ నట్లే యెంచఁబడవలసినది. అలాగుననే మహమ్మదీయమతములో సయితము సూఫీయులలో పరిశ్వదలప జీవునకి బ్రహ్మయం దుండవలసిన ప్రేమభక్తిభావమునకు బ్రధాననిదర్శనముగఁ దీసికొనఁబడినది. ఎల్లెడల సర్వకాలములయందును భగవంతునకుఁ దనభక్తులతోడఁ గలుగు సమావేశము నుద్దేశించునప్పుడు భార్యాభర్తల పరస్పరానురాగమే సాదృశ్యముగ నెన్నుకొనఁబడును. ఈ యనురాగము సంబంధములన్నిఁటిలో నతిరహస్యమైనది. ప్రాపంచికసంయోగములలో నత్యంతాంతరము మాత్రసామీప్యము యనఁగాయంబు లేకపోవున మగ్నమగు నట్లు లగ్నమయి యుండుటలో నాహా! జీవబ్రహ్మైక్యమున కింతకంటె మించిన సాదృశ్యము నెవ్వఁడు గనఁగలుగు? భక్తివిషయము నెప్పుడు చెప్పఁబడినను ప్రేమాస్పదుఁ డయిన భగవంతుఁడు భర్త లేక ప్రియుని తోడను, భక్తుఁడు భార్య లేక ప్రియురాలితోడను సాదృశ్యముగాఁ బరికింపఁబడుదురు. ఈ భార్యాభర్తలసాదృశ్యము సర్వమతసాధారణము.

ఏలయన నది యనాది సిద్ధమగు వస్తుతత్వము. ఇహమందు భార్యకు భర్తవిషయమై సర్వాత్మనా పారతంత్ర్య మెట్లో భగవంతునియందు జీవునికి సర్వాత్మనా ప్రపన్నతయు నట్టిదే. శ్రీకృష్ణుం డాస్త్రీలకిదియు సమాధానము. ఆతని వ్రజనివాసలీలలకథ యిది ముఖ్యతాత్పర్యము.

అన్నలారా! ఈయంశమును గుఱించి నేనెందు కంతపట్టున లలోఁ జెప్పితినో మీరిందు కనిపెట్టియే యున్నారు. పందొమ్మిదవ శతాబ్దమునందు నిష్కృష్ట భక్తి ప్రబోధనమునకు బాధకమగుచుండెను, గాని యుంటరిమాటలు చెప్పవలయు నుండదు. కేవలప్రాప్త్యతిస్వభావము గల పాశ్చాత్యభావోద్గమమునకుఁ బూర్వము భాగవత పురాణ కథల కట్టి యపార్థములను కల్పించువారు లేరు. ఇఁక విషయముఁ గట్టిపెట్టి మఱియొకవిషయమునకుఁ బోదము. ప్రస్తుతపు హిందూజను లలో నవీనులు తమవికృతపుభావనలచే శ్రీమద్భాగవతమును జనులకు కనర్హులయి యున్నవారు గాన నట్టివారలకీ మహాగ్రంథ మందక యుండునట్టుల మహర్షులు దీనిఁగాని దోషపు గాచి నాని పరమేశ్వరునిఁ బ్రార్థించుచున్నాను. నిందాలోపకస్వభావరహితులై కామాద్రికభావ నామూలురై భగవత్కృపల నిష్కటినారు జనులిఁగల్గినంత నిష్కల్మషచిత్తు లగువారికి వేదాదిపురాణగ్రంథములలోఁ జాలభాగ మంతకుఁబూర్వమే వారికలవడకుండ మఱుగుపఱచినట్లు మునివర్య శ్రీ భాగవతమును గూడ నందకుండ జేయుమని పయిన వాజకర్తను ప్రార్థించు చున్నాను.

ఇఁక దుష్టసంహారమును అవంతరఘట్టమును మిక్కిలి సంక్షేప ముగా వివరించెద. కొన్నివారములు మాత్రమే యామంగల పసిపిల్లఁడై

యుండఁగాఁ బూతన యశోద కృష్ణుని పాలిచ్చునటుల దాని స్తన్యపానము చేసెను. అఘాసురునిచేఁ జెంపుచేయఁబడిన దేహ మహద్గుహలోఁ దాను ప్రవేశించి తనదేహమును పెంచుటచే నాదేహగుహ ముక్కముక్క లుగాఁ బగులునట్లు లొనరించెను. మానవపానమునకు యోగ్యమగు యమునాజలములను విషదగ్ధము సేయుచుండిన కాళీయనాగఫణములను దన పాదములతో మర్దించెను. ఇత్యాదికృత్యములఁ జేయుచు శ్రీకృష్ణుఁడు వ్రజమునువిడిచి కంసుకడ కేగువఱకుఁ దన వాసస్థానపు పల్లెలలోఁ గనఁ బడిన దౌష్ట్యరూపము లన్నిఁటిని వధించి తునుమాడినట్లు మనకు ద్యోతక మవుచున్నది. వ్రజమువదలి కంసుని మల్లయుద్ధరంగస్థలములో నిలుచునపుడు రాముడు దనయన్నయుఁ బదునొకండేండ్ల బాలకుమారులై సుకుమారములగు లేఁబ్రాయపుశరీరములు గలవారలై యుండిరని గ్రంథ స్థమై యున్నది. లీలలన్నియుఁ జాలించి మల్లయుద్ధమునకుఁ బోవువార లింకను బాల్యావస్థలోనె యుండిరి. అదిమొదలు గొప్పదుష్టగణము లను నొకరివెనుక నొకరి నెదుర్కొని శ్రీకృష్ణుఁడు తన దుర్దమమగు శక్తితో సమ్మర్దనము చేసెను. ఈయితిహాసములఁ గూర్చి మనము పెంచి వర్ణింప నక్కఱలేదు. ఏలయన నాతని జీవితచరితమంతయు నట్టి వృత్తాంతములతో నిండి యున్నది.

శ్రీకృష్ణుని జీవితచరితములో నద్భుతమగు నట్టియు, మనోహర మగునట్టియు నొకయంశమయిన రాజనీతిశాస్త్రనైపుణ్యము దెల్పు నాప్రఘట్టము మన కిపుడు ప్రశస్త్యాంశము. తనవిపక్షిని దోషిగా నగపఱచి, తనకార్యము నిర్వహించుకొని, యితరులను గూడఁ దనపక్ష మువారిగాఁ జేసికొను నేర్పరితనము మొదలగు శక్తులన్నిఁటి నాతఁడు తనమంత్రిత్వములో నడుపుటయందుఁ గనుపఱచుచుండెను. ఈభాగ.

మును పాండవుల విషయములోఁ బ్రధానముగ నగపడుచుట మీకందఱ
కుఁ దెలిసినవిషయమే. సందిగ్ధసమయములలో వారికి రాయబారిగ
ముం దడుగుపెట్టినవాఁ డాతఁడే. నింద్యముగా నిషేధింపఁబడిన
నరమేధమును మహాదేవప్రీతికిఁ జేయఁ దలపెట్టిన రాక్షసరాజగు జరా
సంధుని సంహరించుటకు భీమార్జునులతోఁ బోయినమహోపాయశాలి
యాతఁడే. క్షత్రియధర్మముల కావంతయైన విరుద్ధము లేకుండ
యుద్ధము జరుగునటులఁ జేయుటకై వారివెంబడి జనిన ధర్మరతుఁ
డతఁడే. జరాసంధమహారాజుగారి నగరములోనికి నతఁడును భీమార్జును
లును ప్రవేశించుతఱి జరిగినవిశేషము వినుఁడు. మిత్రునకుఁ బ్రవేశ
యోగ్యమగు సింహద్వారము దాఁటిపోక తాము శత్రులుగా
వచ్చుచున్నామని వ్యక్తపఱచునట్లు కోటగోడలో నొకభాగమును విఱుగ
గఁగొట్టి వారు ప్రవేశించిరి. అనలంకృతులై పోక గంధపుష్పమా
ల్యాలంకృతులై విజయోత్సాహముతోఁ బ్రత్యక్ష పరిపాలకులవలె
వచ్చితిమని పృచ్ఛకుల ధిక్కరించుచు నగరప్రవేశముఁ జేసిరి. అన్నము
గుడుచుట కాహూతులయినను, దానిని భుజింప మనియును,
వెనుకనుండి రాజుగారిని గలిసికొని వచ్చిన కార్యమును దెలిపెద మని
యును, నమ్మహామంత్రి ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ఇట్టి వర్తనమునకుఁ
గారణము రాజుగారిచేఁ గుఱియగుచు వచ్చినప్పుడు తాము మిత్రులుగ
రాలేదనియు శత్రులుగ నతనిపాలికిఁ జేరుటకై వచ్చితిమని తెలుపు
టకై యిట్లు వర్తించితిమనియు సందర్భమునకుఁ దగియున్న నీతిమాట
లతో మర్యాదతో నాతఁడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చె. మఱియుఁ, బండ్రెండు
వత్సరము లరణ్యవాసము నొకసంవత్సర మజ్ఞాతవాసము నడిపిన పిమ్మటఁ
బ్రయాసమును బోరాటమును లేకుండఁ దాము గోలుపోయిన రాజ్య
మును మగుడ రాఁబట్టుకొను టెట్లను ప్రశ్న గలిగినప్పుడు, పాండవుల

యొక్కయు, వారిస్నేహితులయొక్కయు, సభామధ్యమున నిలిచి సాధ్య మైనంతవఱకు యుద్ధము చేయు నవసరము లేకయే కార్యసిద్ధి గలుగునీతినిఁ జూపుమఁ బ్రియమంత్రసమేతంగ. మనోహరంబులగు తివదివ్య వాక్కులచే సభయుక్తులస్వస్థతకు భంగములేకుండఁ జేయుటకై తాను రాయబారిగఁ బోయెద నని యొడంబడె. రాయబారిగఁ జని సుయో ధను వాక్యానుసారంబుగఁ దన నిమిత్త మేర్పఱుపఁబడిన శిబిరముల జేరలో దిగఁదయ్యె. శత్రునివలన నుపచారములను గైకొనకేని మిత్రభావము గలిగియుండవలసివచ్చు ననుశంకతో నిట్లు చేసె. మిత్రునివలనఁ జేయఁబడు నుపచారములను గొనఁదగినభంగి శత్రువునుండి గ్రహింపఁ గూడ దనుధర్మమును బట్టి దుర్యోధనుఁడు చేయించిన విడారము లలోనికిఁ బోవనొల్లక తనదార్ఢ్యము నిట్లు సమర్థించెనో మీకందఱకుఁ దెలిసినయంశమే. ప్రతిజ్ఞతానుసారముగా దుర్యోధనుని దాపఁ బోయినసమయములో దార్ఢ్యమును గర్వముగఁ దాను చూపవలసిన సమ స్తగౌరవములం జూపుమఁ దనకు విధాయకమగు నన్నిమర్యాదలను పాలించినను, దాను బోవలసిన వానితో సంధిసంధానయోగ్య మగు నన్నము భుజించుట శ్లాఘ్యకాఁదాయెను. మహారాజాతిమ్ముఁ డగు విదురుఁడు పెట్టినయన్నమమాత్రమే రుచియై తనకుఁ దినఁదగినదని వచించుచు దాని నెట్లారగించెనో యదియు మీ రెఱిఁగినదే. విరోధి భూపాలసభామధ్యమందు ప్రియములగుమాటల నాడి సామోపాయ ముల నెట్లు సంధిఁ జేయఁ బ్రయత్నించెనో మీకుఁ దెలియని యంశము గాదు. అతిసౌమ్యతను దెల్పు ప్రహ్వభావముతో వర్తించు క్షమాపణ గోరుటయు జాత్యంధుఁడగు ధృతరాష్ట్రమహారాజుతోఁ బాండవుల ప్రతినిధిగా సంభాషించు తఱి నాదరణలేమిచేఁ గుపితుఁ డయినపగతుని వలెఁ గాక దీనయాచకునివలె విన్నవించుటయు మీ రెఱిఁగిన యంశమే.

కౌరవుల క్రోధపుమాటల మఱల్చి వారిమనసులు కరఁగి తనపక్షమవలం
బించుటకును వారియుద్ధులను న్యాయపథమందుఁ బ్రవేశింపఁ జేయుట
కును నెట్టివాక్చాతుర్యము వినియోగపఱచెనో మీకు విదితమయ్యే
యున్నది. వారికొంతకాలమునకుఁ బిదపఁ గురుక్షేత్రయుద్ధములో
ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులందఱు హతమైన వెనుక వారి దుఃఖోపశమనా
ర్థము శ్రీకృష్ణుం డింకొకసారి వారికడకు మధ్యవర్తిగఁ బోయెను. పుత్ర
హీనుఁడగు తండ్రియొక్కయు, పుత్రశోకములో దహించుచున్న
తల్లియొక్కయు, క్రోధోద్రేకము ప్రప్రథమమున దనమీఁదఁ బడఁగా
వారికోపమును దనయుక్తియుక్తము లగుమాటలచేఁ జల్లార్చి వారి
పుత్రబంధుమిత్రులకొఱకు శోకోపసంతప్తు లయిన వారిని శాంతం
బొందింపవచ్చునని యింకొకమాఱు తానిట్లు మధ్యవర్తిగాఁ బోవఁ
గారణమయ్యె. తుదకుఁ దన యవతారకృత్యము పూర్తియయిన తాను
జేయవలసిన పని యంతయుఁ గొనసాగించి యవతారాంతమునకుఁ దా
నెట్లు మార్గదర్శిగా నుపదేష్టగాఁ బ్రవర్తించెనో యదియు మీకుఁ
దెల్లంబె. అతఁడు సత్కృతినైపుణ్యము గల రాజ్యతంత్రవేత్త. సునిశిత మగు
బుద్ధిమంతుఁడు; దూరదర్శి. ప్రాపంచికవ్యవహారములలో ధర్మోపేతముగా
మనుష్యులు మెలఁగుచు యుక్తాయుక్తవిచక్షణా కార్యనైపుణ్యమును
గూడఁ గలిగియుండవలెననియుఁ, గార్యనిర్వాహములో వాక్చాతురి,
కుశాగ్రబుద్ధిని బ్రదర్శించుట మానవనీతులలోఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన
సత్యధర్మములకు విరోధము కాదనియు మానవులకు బోధపఱుప నుద్దేశిం
చినవాఁడై యాతఁడు పట్టిశుద్ధులం బాపుచు రాజకార్యధురంధరుఁ డై
నటించెను.

అనంతర మీతని సాంస్కృతిప్రశంసనుండి యీతని సుహృద
వస్థాప్రసంగమునకుఁ బోదము. పాండవులకు భవిష్యద్భాగ్యకర్తగాఁబోవు

ద్రౌపదీయొక్క స్వయంవరమధ్యమునఁ బూర్వసఖుఁడగు నరావతార
మెత్తిన యర్జునుని మొట్టమొదటఁ గలిసికొనినప్పటినుండి తాను మిక్కి
లిగాఁ బ్రేమించిన పాండవకుటుంబములో నతనికిఁ గలసంబంధబాంధవ్య
ములఁ జక్కగా పర్లించుటకు నిలయనవకాశము నాకుఁ గలిగియుండిన
మేలుగ నొందుదునని తలఁచుచున్నాను. తన్ను గుఱుతుపట్టలేని పూర్వజన్మ
స్మృతిసంస్కారము గలిగిన శ్రీకృష్ణునియొక్కయుఁ, దాను పోల్చలేని
పురాణసఖుండయిన శ్రీకృష్ణుని సమాశ్రితునగు బహుజన్మానుబంధవశం
బునఁ బొందిన యర్జునునియొక్కయు లోచనద్వయసంగమము లొంటొం
టితోఁ గలిసికొనినప్పుడు వారిగుప్తమనోభావము లెట్లుండవచ్చునో
చక్కగ మీరు విచారింపుఁడు. ఈజన్మములో వారు మొట్టమొదట
గలిసికొనినది మొదలు పాండవుల విషయమై శ్రీకృష్ణుని యనవరత
స్మరణము, నిరంతరచింతనము, వారి మర్యాదను బ్రాణములను జాగరూక
తతోఁ గాపాడుకొనుటయు, నెంతయుశ్లాఘ్యములు. తా నిప్పటనుండిఁ
దన యవతారప్రయోజనమునకు భంగము కలుగునని తోఁచెనో
యప్పుడు వారిఁ దుండక వెడలిపోవు. కురుపాండవులు దాదమూడు
సమయమున వారిఁ విక్కడ లేకుండెను. ఏలయన నట్లు లేకుండుటయే
భగవదుద్దేశ్యము నిర్వహించుట కావశ్యకమయి యుండెను. అతఁ
డప్పుడు స్థలాంతరమున నుండెను. ద్వారకాస్థానమందే యుండినయెడలఁ
దానందులో సంబంధము గలుగఁ జేసికొనవలసిన యవసరము తటస్థించి
యుండును. అక్కడనుండినపక్షమునఁ దన స్నేహితులకు సహాయము
చేయక యూరకుండునా? ద్రౌపదికి మానభంగము గలుగునేమో యను
భయము పుట్టినపుడు తనను గావు మని యామె యార్తరవము వెడలిన
తోడనే తనదివ్యపావనధర్మముఁ బ్రదర్శించుచు నామె కట్టినవస్త్రములు
లాగివేసినకొలఁది వేయువస్త్రములు తక్షణ మామెయొడలను నమరియుం

మనట్టు లనుగ్రహించి యామె మానసంతుష్టిఁ జేసెను. అంతలో నీ యాట ముగిసెను. నాటకాలపాదిక వాలెను. దైవగతి యుఁ దానితో వలసినట్లోఁ ద్రొక్కె.

ఆవిధి ప్రకారముఁ గనుపెట్టు టెంతకష్ట సాధ్యమగునది? ఈశ్వ రునకుఁ గలిగిన యా యుక్క-సంకల్పము మాన్పలేక, అడ్డలేక, వెంటనే నెరవేరెను. కాని జను లాదైవగతినిఁ సహింపుమనోమున్ను గిట్టపడిరని వారినుమోఘిష్టసిద్ధి యగుటకు వలయుసాధనముల నన్నిఁటిని వారికిఁ గలుగఁజేయుచుండెను. కురుక్షేత్రమం దాను ప్రసిద్ధయుద్ధము జరుగు టకు నలయూసన్నాహము చేయుటకే తానుఁ దలంచెను. భావికాబ్దముల కనుగుణముగు కార్యసిద్ధికై సిద్ధపడి యాసంకల్పము నెరవేర్పుట కొఱకుఁ డీలోకమునంగు జన్మ మెత్తెనని యొక్కకృతములో నీ మనము తెలిసికొనఁ గలము. తనయుద్దేశమును గొనసాగింపుటలో నాఁకొన్ని యుపకార మాతఁడు సేసెను. అది యేమి యనఁ:—గనుఘనాకృతికర్మ వలన సాప దలోఁ జిక్కుకొనిన జనులు తనయుద్దేశమును వినినేని, యాధర్మతత్త్వ ప్రభావమునకు లోఁబడక ధర్మప్రకాశమునకు నవలంబింపఁగలవారగుదు రనుపరుద్దేశముతో వారికిఁ గావలసినంతి యునకాశము తిన్నమి త్రము చెప్పుమని చెప్పెను. తనయుద్దేశ్యము నెరవేర్చుటలోఁ దానెవ్వరు నెవనిఁ దీయలేదు. కాని తనయుద్దేశమన్యథా మాలునట్లు మనుజుఁ డవలంబింపఁగల ప్రతుపప్రయత్నముల నన్నిఁటి నతఁడుపయోగింపక విడువలేదు. మన కీయుపదేశ మెంతి ప్రయోజనకారియో చూడుఁడు. భగవదిచ్ఛ కడ్డ మేమియు లేదు. కాని, యాదైవగతి ననుసరించు టలోఁ దనయావచ్ఛక్తి వినియోగించి తాను జేయవలసిన ప్రయత్న కార్యము నానుజుఁడావరణలోనికిఁ దీసికొని రాకుండిన నాదోష

మాతనిదే. భగవదిచ్ఛానురూపముగా సర్వము నడుపవలసియున్నను సాధ్యమయినంతవఱకు స్వధర్మముఁ దప్పక భూతదయఁగలిగి చేయవల సినపను లన్నియుఁ జేయక తీఱదు. అట్లు గావించిరని జనులు పాపకర్మల మాని పుణ్యకర్మలం జేయుచు సద్వృత్తినుండుట కిచ్ఛ గించుటయును, నట్టిజనులనిట్టి బోధనల లోకగురువ్రతాచరణమునందే గట్టి పట్టుదలఁ గలవారుమాత్రమే తమకు దేశమునకుఁ బట్టుపరిష్టములకు లోనై భ్రష్టు లగుటయును దటస్థించును.

ఉపదేష్టగురువు:— కురుక్షేత్రరంగమందు యుద్ధసన్నద్ధ సేనా మధ్యంబున శ్రీమద్భగవద్గీత నుపదేశించిన మహాత్ముఁ డయిన శ్రీకృష్ణుని యుపదేష్టగురువని వేఱ చెప్ప నవసరముగలదా? అమ్మహానీయుఁ డొ క్కయర్జునునకు మాత్ర ముపదేశకుఁడు గాఁడు; ఇండియాదేశమునకు మాత్రమే యుపదేశకుఁడు గాఁడు; మానవభాషాభూషితంబగు గాం భీర్యభగవత్తత్త్వోపదేశమును విని గ్రంథస్థమైనను బోధచేసికొనఁగల మానవబుద్ధికింతకు నతఁ డధ్యాత్మోపదేశకజగద్గురువే. "అర్జునా! నే నుపదేష్టను. చిత్తము నాశిష్యుఁడు" అను అనుగీతావాక్యమును స్మర ణకుఁ దెచ్చికొందు. నా యుపదేశమును వినుట కిచ్ఛగించిన వానిచిత్తము నాశిష్యుఁడు. బోధను గ్రహించుటకు సిద్ధముగా నున్న యేయొకపురు షుని యంతఃకరణము నాశిష్యుఁడు. పరమార్థతత్త్వమును బోధచేయు గురు వెవరికిని జ్ఞానప్రదానము చేసి సంతోషించుట వానియందలి యమాయకతచేఁ గాదు. తన హితోపదేశ మెవరివలనై యుద్దేశింపఁ బడ్డదో యట్టివారి హృదయ మద్దాని స్వీకరించి ధరింప సమర్థము గామిని, దాని నొసంగుటలో నతనికిఁ బ్రతిబంధకము గలుగుచున్నది. జ్ఞానము విలువ గలపదార్థ మవుటను దానిని ధారాళముగాఁ గాక సాధ్యమగునంత

స్వల్పాంశముగా విద్యావలసివచ్చుండును హేతువుచేతనె వారికిఁ బరిమ
గురు విద్య లేదని తలంచునా? ఆ గురువుల దివ్యహృదయ మిట్టిదనిగాని,
వారిశిష్యుల యంతఃకరణప్రవృత్తిలో నుండుముగ బ్రతిఫలించు ప్రేమాను
బంధప్రభావ మిట్టిదనిగాని, చక్కఁగాఁ దెలియనివారు గురు వెప్పుడు
బోధచేయ నిరాకరింపఁడు. గురువునకు బోధచేయుటలో సంకోచ
మెప్పుడు నుండదు. శిష్యుఁడు దాని వినుటకుఁ జెవి నిచ్చును. గురువుల
కట్టి దేమియులేదు. కాని యుపదేశగ్రహణమున కిష్టముగలిగి సిద్ధ
ముగా నుండు శిష్యులలేమియే ప్రబలముగానున్నది. "ఏహేతువువలన
నిపు డొక యవతారపురుషుఁడుగాని యాత్మానుభవము గాంచియున్న
మహర్షులుగాని మానవుల శ్రోత్రపుటములలోనికిఁ దమ జ్ఞానామృత
ధార ప్రవహింపఁజేయుటకు బయలుపడరు" అని ప్రజలనఁగ విను
చున్నాము. పలుననేకాలమున నా యుపదేశకు లేరుచున్నారు! వారల
నేల చేఁబట్టరు? ఈ ప్రపంచములో విశ్వాసముననేల భాగ్యము
వారివలన నుపదేశింపఁబడిన జ్ఞానము విజృంభింపఁగూడదు? ఈ ప్రశ్న
లన్నిఁటికిఁ బ్రత్యుత్తర మేమన:—ఒకఁడైన శిష్యుఁడగుటకు వచ్చెనా?
యని కనిపెట్టి కనిపెట్టి విసిగియున్నారు. ఎవఁడైయున నొకఁడు దన
మనస్సువిప్పి "ఓ ప్రభువా నా కుపదేశింపుము" అని మొఱపెట్టిన
తోడనే వారియుపదేశము దివ్యశక్తి ప్రవాహముతో వెల్లువగాఁ బయలు
వెడలి హృదయకోశమం దంతట వ్యాపించును. ఆ యుపదేశము మీకుఁ
గలుగ లేదంటిరేని, దానికిఁ గారణము గలదు వినుండు.—మీహృదయ
గృహాశవాటములు సువర్ణాసక్తి, యశోలాభకాంక్ష, ప్రభుత్వాపేక్ష, యై
హికఫలభోగవాంఛ, యను బీగముచెవులచే గట్టిగ బిగింపఁబడియుండు
టచే జ్ఞానోపదేశముఁ జేయుగురువులందుఁ బ్రవేశింపఁజాలరు. మీహృ
దయవాకిల తాళములను దెఱచి కందికలను బాఱవేసినతోడనె లోనఁ

ప్రవేశించుటకు ద్వారమువద్ద యెల్లప్పుడు గనిపెట్టియున్న జ్ఞానబోధప్రదానము లోనికిఁ జొచ్చి వెల్లిగొలుపును.

వ్యాసయోగీశ్వరుఁడు:— ఈవిషయమందుఁ గూడ నీశుఁడు దురవగాహుఁడు. ఏలయన: అతఁడు మాయకుఁ బ్రభువు, భ్రాంత్యధిష్ఠానదేవుఁడు. జగత్తునంతను గాకపోయినను, దన భక్తుల హృదయములఁ దప్పక శోధించును. ప్రపంచమందు జను లుత్పథగాములుగాకుండ సదుపదేశ మిప్పుడును జేయుచుండును. తనతో సైక్యమునకుఁ బ్రతిబంధకములగు నట్టికోపము రవంతయయిన మిగుల కుంఠునట్లు భీమార్జునయుధిష్ఠిరులవిషయమై చేయఁబడిన శోధన యయినదో మునీశ్వరులకు స్పర్ధగలవారలకుతో నొసగఁబడు తీవ్రమగు పరిశోధనమై యున్నది. ఎవ్వనికి వారు స్వకీయులై తనతో నైకభావమునొందవలెనని యెరుఁగదా! తనకోరిక. పాపశేష మేమాత్రము వారియంతఃకరణమందు శేషించినను వారిని సాయుజ్యమున కర్హులు గానీరయ. భక్తులహృదయములను భగవంతుఁడు శోధించుట వారియందుఁగోపముగలిగి వారు చెడుత్రోవలఁ ద్రొక్కవలెనను దుర్దేశముతోఁ గాదు. వారియెడల పరమకారుణికుఁడై యనుగ్రహించి వారి హృదయములను బరీక్షించి యందుండు కాలుష్యము నంతయు దివిటీతోఁ బట్టి వేళ్లతోఁ బెల్లగించివేయుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండును. రెండో మూఁడో సమయములలో నట్లతఁడు చేసినట్లు నాకు జ్ఞాపకమున్నది. అతని పరీక్షాపద్ధతిని మీకుఁ గనుపఱచుటకు రెండింటిమాత్ర ముదహరించినఁజాలును. కురుక్షేత్రయుద్ధ మనేకదినములవఱకు విజృంభించుచుండెను. వేలకొలఁది లక్షలకొలఁది మృతకళేబరము లతిభయంకరముగు రణరంగమందుఁ బడియుండెను. అర్జునుఁడు దన త్రోవకడ్డము వచ్చినవారిఁ దక్క నితరత్ర తనమార్గమునఁ జిక్కు ప్రాణుల నందఱఁ

నాయకుఁడగు భీష్ముఁడు యుద్ధభూమికి వచ్చుచుండెను. కాని, అర్జునుఁ డన్నిస్థలముల నేకకాలమున నుండనోపఁడయ్యె. అతఁడు సుడిగాలి వడువునఁ జక్రాకారంబుగఁ దిరుగుచు యుద్ధభూమియందు కేతెంచు చోటునకుఁ గృష్ణుఁడు గుఱ్ఱములం దోలుచు రథసారథ్యంబు సేయుచుండెఁ. ఏ మార్గములో నడ్డమువచ్చినవారినందఱం దునిమి విజయంబు గొందుచు స్థలాంతరమునకుఁ బోయెను. కృష్ణార్జును లెచ్చట కేగ యచ్చట భీష్ముఁడు దుర్ధర్షుఁడుగా నుండెను. పాండవుల ధైర్యము సన్నగిలసాగెను. అంతట నొకనాటి రాత్రి, అనఁగా నాలుగవనాటి యుద్ధమునకు ముందురాత్రి గుడారములలో విశ్రమించి యుండఁగా యుధిష్ఠిరుం డత్యంతనిరాశం జెంది భీష్ముఁడు నాకుఁ దగునట్టి సేమి యుండఁగా నేర దని బహిరంగముగ వాక్రుచ్చె. అప్పుడు వ్యాసయోధుఁడగు శ్రీకృష్ణునినోటనుండి పరీక్షావాక్యము వెడలెను. ఏమనిః—"మాడుఁడు. రేపటిదినమున నేనుబోయి భీష్ముని జంపుదును". యుధిష్ఠిరుఁ డందు కంగీకరింపఁడాయె ? ఏలయనఁ: దాని కొక ప్రతిజ్ఞ యడ్డుగా నుండెను. శ్రీకృష్ణుఁడు నిద్రఁబోవుచుండ దుర్యోధనార్జును లాతనిసహాయము నడుగుటకుఁ బోయినప్పుడు వారిద్దఱిలో నెవరికేమి కావలెనను ప్రశ్న పుట్టెను. ఒంటరిగా నిరాయుధుఁడనై యుద్ధముచేయకుండ నొకపక్షమున నుండువనియు, రెండవపక్షమునకు సహాయముచేయు లక్షల బలవత్తరమగు సేననిచ్చెదననియు శ్రీకృష్ణుఁడు పలికెను. నిరాయుధుఁడగు శ్రీకృష్ణుని యర్జునుఁడు కోరుకొనెను. దుర్యోధనుఁడు యుద్ధసన్నద్ధమగు సేన కావలెననెను. కావున నిరాయుధపురుషుఁడు యుద్ధముఁ జేయనని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. రథసారథి యుండవలసిన కశమునుమాత్రము తనచేతఁ బట్టుకొని నిరాయుధుఁడై శ్రీకృష్ణుఁడు కౌంబగమును ధరించి యుద్ధరంగమునకుఁ బోయెను. అర్జునుని యుద్ధమునకుఁ బురికొల్పుటకు,

రెండుపర్యాయములు కాపాడెనైయు, పోరాడుచున్న భీష్ముని దాసరి రించి చంపఁబోవుచున్నట్లు దోఁచునట్లు రథమునుండి క్రింది దుమికెను. అయిదుదినముల నర్జునుఁ డెరిఁగి ప్రతినను జ్ఞాపకముచేసి నివారించెను. నిర్మలచారిత్రుఁడగు ధర్మరాజున కత్తఱి నాపరీక్ష కటాక్షించినది. తనకు జయముగలుగఁజేయుటకు శ్రీకృష్ణుఁడు దన ప్రతిజ్ఞాభంగము చేయవలయునా ? యుధిష్ఠిరుఁడు నిశ్చలుఁడుగ నిలిచెను. "నీవాక్యం తాఱుకే పవిత్రమయినది. దానికి భంగము రాఁగూడ" దని మాఱుబలికెను. ధర్మజుఁడు పరీక్షుఁడాయెను. కోపము బాగెను. కాని, యాతని యుదారహృదయమం దొకలోపముమాత్ర ముండిపోయెను. ఆలోప మతనిని దనహృదయేశ్వరునండి దూరముజేయునేమో యనుభయము కలుగఁజేయునంతటి దాయెను. పరీక్షాసమయమందుఁ దాను సహాయుఁడై యుండుటకై నిలువఁబడు శక్తిలేమియు, తన మనోనిశ్చయము నిలుపలేటకుఁ దనకంటె బలవత్తరుఁడగు మతియొకని నాసరాగఁగూడుటయు వానిని లోపములు. అకపటదౌర్బల్యమగ్నిసంపర్కముచే రూపుమాయు పదార్థమువలె దగ్ధముగావలసియుండెను. యుద్ధము జరుగుచుండ నొక యాపత్సమయమందు దుష్టుఁడగు ద్రోణాచార్యుఁ డెదురులేనివాఁడై నియు, జయశీలుఁడై తన యెదుటనున్న ప్రాణసమూహము నంతయుఁ బొరిఁగొనుచున్నాఁ డనియుఁ దనపుత్త్రుఁడు మృతినొందె ననువార్తను వ్యాపింపఁజేసినపక్షమున నతఁడు నాఁటి యుద్ధముఁ జేయకునికిని, యతని సంహారమునకును సాధనమని సమాచారమువచ్చెను. ద్రోణాచార్యుల కొమరుని పేరువంటిపేరు గలుగు నొకయేనుఁగును భీముఁడు హతము చేసియుండెను. దాని నాధారము చేసికొని "అశ్వత్థామ మృతినొందెను" అని ద్రోణాచార్యులు వినునట్లు భీముఁడు పలికెను. యుధిష్ఠిర మహారాజు చెప్పినఁగాని ద్రోణాచార్యులు నమ్మఁడు. అప్పుడు పరీక్షా

తమగాను తలపెట్టించెను. యుద్ధములో జయమునొందుటకొఱకు, మాటకు మాత్రము సత్యమును వాస్తవముగా అసత్యమగు వాక్యము నతఁడుచ్చరించుటకు సాహసించెనా! అతఁ డొప్పుకొనలేదు. తనతమ్ముని దీనాలాపముల విననైఁ జూచి నమ్ముచేయుట కంగీకరింపలేదు. తాను గౌరవించువారందఱు నసత్యపక్షము నవలంబించియుండెఁ, దానొక్కఁడు మాత్రము సత్యమునే దృఢముగ గ్రహించి నిలచెనా? అప్పుడు మహాత్ముఁడగు శ్రీకృష్ణుఁడు విజయముచేసి యశ్వత్థామ చంపఁబడెనని పలుకుమనియెను. శ్రీకృష్ణుఁడు చెప్పుమనినంతమాత్రమున నతఁ డట్లు పలుకఁదగునా? పూజనీయుఁడగు వాఁ డెట్లు చేయుమన్నను చెప్పిన మాత్రాన నది నబద్ధమాడుట తగునా? ఓహో! అది పాటిగాదు. దేవత చెప్పినఁ గాని, నరుఁడు చెప్పినఁ గాని, భగవదాజ్ఞకును, సద్ధర్మమునకును విరుద్ధమగు కార్యమును జీవుఁ డెప్పుడును జేయఁగూడదు. ధర్మప్రతికూలముగా నడచి పాపముఁ గట్టుకొనుటకంటె యిలోకములో నంతయుఁ గోలుపోయి తా నొంటిగా ధర్మాచరణమందు నిలకడఁగలిగి యుండుట యెంతమేలు. అనఁగా, తనకు సంభావ్యుఁడగు కృష్ణభగవానుల యాజ్ఞ యయినదనువ్యాజమునఁ దన మనోభీష్టమగు మిథ్యావచనోచ్చారణఁ జేసినవెంటనే యతఁడు న్యూనుండయ్యె. తనరథము నేలఁగ్రుంకె. తత్ప్రభృతి యామరణాంతము నతని కంచబడింపసాగెను. భగవదాజ్ఞకంటెను, స్వర్గసుఖముకంటెను, మతిప్రాప్తినగు దీనరక్షాధర్మమును తునకమువిషయమునయినఁ గూడఁ దాఁబుచు, దేవేంద్రుసన్నిధిని యుధిష్ఠిరణ్యుఁడయి నిలువఁబడుపట్టు దుఃఖమును వేదనయు నాతని వెంబడించియుండె. ఈదుఃఖాద్యనుభవమును పశ్చాత్తాపముచేఁ దనచిత్తము పరిశుద్ధమయి దౌర్బల్యకళంకరహితమయి వెలిఁగెనని లోకులకెఱుఁగఁజేసె. అయ్యో! శ్రీకృష్ణుఁ డబద్ధమాడుమని ప్రోత్సాహముఁ

చేసెడి యజ్ఞజను లందురు. అన్నలారా! మీర లీభ్రాంతిం జెందక
వస్తుతత్త్వమును గ్రహింపలేరా? పరమాత్మ యీబ్రహ్మాండములోఁ జేయు
చుండున దేదియయినఁ గలదా? ఈజగత్తులో నతని ప్రాణస్పందము
దక్క వేఱుచేష్టాశక్తియు, నతని మూర్తి తప్ప మఱియొక మూర్తియు,
నతనిచైతన్యము వినాగా నిరీశ్వరమంతయు వ్యాపించున దింకొక టెద్ది
యుండను లేదు. గుట్టగుట్టు వస్తుతత్త్వము విచారణఁ జేసినచో నేయొక
చేష్టయు నతనిచేష్టయే గాని యన్యముగా నేరదు. తత్త్వమిదియైనా దానిని
వారు జాగరూకతతో సంకుచితముగఁ జెప్పెదమే యున్నారు. "మాస
గాంధ్రగు రావిరులయందుండు దుష్కృతివ్యాపారము నేను" "వేదము
లోని బుక్కులు పనసలు, స్వరములు నేను" అని యూరితండు వక్కాణిం
చెను. ఇది యొక యద్భుతబోధ. దానిని గ్రహించుట కష్టమయినను నది
యథార్థము. మనయభివృద్ధిమార్గములో మెట్టుమెట్టువద్దను మనము
కొల్పోనవలసిన పాశ ముండి యున్నది. మనకన్ని బోధలు సేయుఁగాఁ
డాకువాలు పాలుఁ. మన పిలుగువలలో నొక మెట్టునుండి మఱియొక
పైమెట్టునకుఁ బోవలసివచ్చును. అట్టి యనుభవమువలన వ్యావహారములో
నుండుదుష్టచేష్టలయందుఁ గంకోరిక దగ్గనవృద్ధమున్నది. ఈవిధము
లగు కత్తులు మానవశరీరమాంసములోనికిఁ గోసికొని చనవచ్చుయయినను
కంటికి భేదము కలదు. వైద్యునికత్తి ఫలమునూనుటకైఁ గోయుట
యందుఁ బ్రవృత్తికలయది. ఘాతుకునికత్తి నానవ్యాపారమందుఁ
బ్రవృత్తిగలిగియుండు. ఈరెండు కత్తులకోఁ యట్టులే పరమేశ్వరుని
వాఁడిశక్తి కష్టమనుభవింపఁజేసి దానిబాధవలన మనజాతి శుద్ధమగుచు
విలక్షణమై యున్నది. ఏలయనిన దుష్టనాగు నిజస్వభావమును దృష్టి
పొందించు నుద్దేశముతో ధర్మపథమునుండి తొలఁగి కామమును దీర్చు
కొనుటకుఁ జేయుదుష్కార్యచరణమునకు మనజాఁ దండంబనుంచు

బరిమాపుటకు ధనంజయుఁడు శస్త్రప్రయోగమును జేయుచున్నాఁడు.

ఇప్పు డాతఁడు పరమేశ్వరుఁడుగ నభివ్యక్తమగుచున్నాఁడు. ఆసందర్భమున నాతఁడు శంఖచక్రగదాపద్మాన్వితి మగుచతుర్భుజా యుత వైష్ణవ రూపమును, బ్రహ్మాండమంతయుఁ దనలో నిమిడ్చుకొనిన విశ్వరూపమును, బ్రదర్శించుచున్నాఁడు. అతని గాంభీర్యజ్ఞానోపదేశ సంఘమును, నాతని యుదాత్తజీవితకాలములోని యావదాగ్రహము గును, నాతని పారమార్థికరూప మహిమముగా నగపడుచున్నది. మొట్టమొదటియంశముకంటెఁ గడపటియంశములోనే యాతని పరమేశ్వర స్వభావము వ్యక్తమైనదని చెప్పిన దింతయేమి! బ్రహ్మాండముకంటెను బాహ్యరూపముకంటెఁ గుటుంబప్రేమికుఁడుగాని సమాజప్రేమికుఁడుగాని రవంతయయినఁ జెప్పరాని వ్యక్తిత్వస్వభావము నతనిసంపూర్ణ మహిమను గోచరింపఁజేయుచున్నది. ప్రారంభింపఁబడిన కార్యమును మార్గ మెన్ని విఘ్నములు వచ్చినను సాధించి ముగించువరకు నను భావము హృదయమునందుంచుకొని యాతనిజీవితచరిత్రము నారం కొక్కమాఱు చదివినయెడల తత్ప్రాముఖ్యము విశదమగును.

అతఁ డెందు కవతరించెనో తెలియునా? ఇండియాదేశపు క్షత్రియజాతికి నంత్యకాలముఁ గలిపి యిండియాదేశమునం దతరించు వారిని కష్టులేక ప్రవేశించుట కవకాశ మిచ్చుటకే. అప్రధాన పర్వము వారికంతవఱకు కొన్నియోమాఱులు యుద్ధము జేయఁబడినవి. పరశు రామునిచే వారియుద్ధియుక్తపర్యాయములు వారుకైనను తిరిగి వారు ప్రతిష్ఠాపితులై రమునాశము మీరఁజేఁగిరదే. క్షత్రియులు తమను చూచి నేర్చుకొనునట్లు శ్రీరామచంద్రుండు క్షాత్త్రధర్మం బెట్లు నిర్దుష్ట ముగ నాచరించెనో వాని మెఱుంగిన వివరము. తమకుఁ బాటిల్లిన కీడు మూలముగాఁ గాని, తమకుఁ గనఁబడిన ప్రమాదముచేతఁ గాని,

యారాజులు జ్ఞానముఁ దెచ్చుకొని సన్మార్గ ప్రవర్తకులు కాజాలరైరి. భయము
వలనఁగాని, భక్తివలనఁగాని శ్రీరామపద్ధతి ననుసరింపరైరి. అంత క్షత్రి
యజాతిక్షయమునకు మరుదుర్నిమిత్తములు ప్రకటితములాయెను.
ఇండియాదేశమున నచ్చటచ్చటఁ గొంతమంది వారిశేషమునా మాత్రము
చెదరియుండునట్లు క్షత్రియజాతిని దుడిచి వేయుటకే యతఁ డవతరిం
చెను. ఖడ్గపాణులగు క్షత్రియులే యిండియాదేశమును బరిశోధించియుండు
నిశ్చయించెను. అప్రాకారమునె ముక్కముక్కలుగా ప్రక్కలించి పునరు
ద్ధారణ గలుగకుండ నా ఖడ్గమును దుకలుగాఁ జేయుటకే యాతఁ
డీపృథివియందు దుద్భవించెను. ఏలయన, నాకరవాలమును బ్రజలక్ష
ణకొఱకుఁ గాక వారిని గాతిపెట్టుటకొఱకు వారు వినియోగించు
చుండిరి. ధర్మస్థాపనకు బదులుగా క్రూరపరిపాలన కొఱకై నాయా
యుధమును వా రుపయోగింపసాగిరి. కాఁబట్టి మంచిమాటలవలన సన్మా
ర్గములోఁ బడనివారు దుఃఖానుభవమువలన సద్బుద్ధిని సంపాదించు
టకుఁ బ్రపంచరక్షణకొఱకు వారికిఁ దానొసఁగిన యస్త్రమును దానె
తునకలుగ ఖండించెను. కురుక్షేత్రయుద్ధభూమియందు క్షత్రియజాతి
సంహారిఘోరయుద్ధము చేసెను. రిగాసమాప్తియయిన వెనుక సేనలో
కొలఁదిమంది మాత్రము మిగిలిరి. కురుక్షేత్రయుద్ధమువిదప క్షత్రియజాతి
మరలఁ బూర్వోత్కృష్టస్థితికి రాలేదు. బొత్తిగానది యదృశ్యము కాక
పోయినను గొన్ని భాగములలో మాత్రమే యాజాతి కుటుంబములు
కొన్ని కనిపించుచున్నవి. ప్రత్యేకమొకజాతిగా నిప్పు డిండియాదేశ
ములోఁ జాలప్రదేశములలో దానిఁ జూచుట కష్టసాధ్యమను నంశము
మీకందఱకుఁ బూర్ణముగా గోచరమైయే యున్నది. ఈప్రపంచ సంర
క్షణవిషయిక మంత్రాలోచనలో నిట్టి కార్య మేల సంఘటన చేయఁ
బడెను ? రాజులు, పాలకులు, ప్రజలను ధర్మమార్గమున నేలుట కిచ్చి

కలిగిన, నేలవలనను, లేకపోయిన భ్రాంతిగా మానవులనును నని యందరు తెలిసి ముందుఁ దెలియఁగలందులకే గాక యిండియాదేశమున కితరఖండ ములవారు నయితము వచ్చుట కొఱకుఁ గూడ నీపని చేయఁబడినది.

భగవత్సంకల్ప మిట్లున్న దనుటకు రుజువింతకంటెఁ గావలయునా? భరతఖండమును బుణ్యక్షేత్రముగఁ జేసి, యందలి గోచరభూము లను, విపినంబులను తనపాదస్పర్శచేఁ బావనంబుగావించి తనమధుర స్వనం బెల్లవేళ్ల బ్రతిధ్వను లిచ్చునట్లొనరించి సర్వభంగుల దేశాభి మానమును జూపించిన కృష్ణుండాదేశమునుండి యితరదేశములు దం డెత్తివచ్చి దాని జయించుట కవకాశమిచ్చుట సంభవించునా! అంతేని సంభవింపవచ్చును. ఏలయన:—అతని వివక్షయు మనుష్యమాత్రుని వివక్షవంటిది గాదు. అతఁడు కార్యావసానమును బ్రారంభమునం దియే యెఱుంగువాఁడు. ప్రాచీనకాలిక హిందూదేశీయుల ఖండము పర మార్థజ్ఞానధనమును గుప్తీకరించుట కనుకూలమగు పాత్రగా నుండు నట్టి తిరిప్రపంచ ఖండములకంటెఁ బ్రధమముగా భగవంతునిచే నుంపఁ బడెను. మీఁద లోకపాత్రనిండ నీళ్లుపోసి జలముఁ ద్రావుటకయి దప్పిగొన్నవా రాత్రమందఁగా వారలకందరొకుండు వచ్చి పాత్రకొత్త యిన యొక గూటియందలో నుంచివేయుదురా? మహామహిముఁడగు కృష్ణుండు పరమార్థజ్ఞానామృతముతో నిండియాదేశ మనుపాత్రను బూరించి దాఁచఁగా కాలక్రమమున వారితృష్ణానివారణముకొఱకును నీ దేశస్థులవినియోగము కొఱకును మాత్రముగాక లోకములోనందఱి పిపాసాపరిపూరణార్థ మాయమృతరసమును బాత్రలోనుండి తీసి పయికిఁ దోయవలసిన సమయము తుదకు తటస్థమయ్యె. జీవామృత మందఱకును బానము చేయునట్లవకాశము కలుగఁజేయుటకే యామానవాభిమాని యగుప్రేమాసముద్రుఁ డవతరించెను. విదేశస్థుఁ డిండియాదేశపు పొలిమేరలను దాఁటి వచ్చునట్టు మధ్య నున్న యడ్డు

లను దీసి కొనెను. గ్రీకుదేశస్థులు వచ్చి పడిరి. మహమ్మదీయులు కుప్ప
కుప్పలుగాఁ గురిసిరి. ఇట్లొకరివెనుక నొకరనేకులు దండెత్తి రాఁగరాఁగఁ
దుట్టతుదకుఁ బ్రస్తుత మిండియాదేశము నేలు నాంగ్లేయులు నేతెంచిరి.
అందువలన నపకృత్యము కష్టములు సంభవించి యిండియాదేశము
శాపగ్రస్తమాయెనని యనుకొనుచున్నారా! అహా! అన్నలారా!
అట్లెంతమాత్రము కాదు. తత్కాలమున కెగ్గుగాఁ దోఁచినది నిజముగాఁ
బ్రపంచమునకు క్షేమకరముగాను, శ్రేయస్కరముగాను, బరిణమిం
చును. లోకమంతయు నుచ్చదశకు వచ్చుటకొఱకు నిండియాఖండము
కొంతకాలము కష్టము లనుభవించినను మేలని తోఁచెడిని.

అనఁగాఁ దాత్పర్యమేమి? రాజనీతి ననుసరించి నేను మాటలా
డఁతేను. ఆర్యవంశ మెట్లు పారమార్థికాభివృద్ధి నొందుచున్నదో విచా
రింపవలెనని పరమార్థ విద్యార్థిగా నీవిషయమును విమర్శించుచు
న్నాను. చిట్టచివరకు నిండియాఖండమును జయించి ప్రస్తుతము దాని
నేలుచున్న యాంగ్లేయులభాష లోకములోని యన్నిభాషలకంటె
నెక్కుడువ్యాపకము కలదై ప్రపంచమంతటికి నేకభాష కాఁదగి
యున్నది. అది యొకద్వీపమగు బ్రిటనుదేశముయొక్కయే కాక
గొప్పదియగు నమెరికాఖండముయొక్కయు నాస్ట్రేలియాఖండము
యొక్కయు భాషయై యున్నది. ఒక భూభాగమునుండి మఱియొక
భూభాగమునకు వ్యాపించుచుఁ దుదకు భూమండలమందలి జనులంద
ఱును బహుళముగాఁ దెలిసి వ్యవహరించుచున్నభాషయై విరాజిల్లు
చున్నది. ఇతరజాతీయులుఁ గూడ నీభాష నభ్యసింప మొదలుపెట్టు
చున్నారు. ఏలయన లోకవ్యవహారమును వర్తకవ్యాపారమును, రాజ
కీయ తంత్రమును, నాంగ్లేయభాషమూలముగానే జరుగుట కారంభ
మవుచున్నది. అట్టిజగద్విఖ్యాతభాషలో మతగ్రంథములను వ్రాయించి
తన్మూలముగాఁ దనబిడ్డలగు సర్వమానవసంతానముల హృదయములను

శుభ్రపఱచి పరమార్థ జ్ఞానలబ్ధులం జేసి కటాక్షించునుద్దేశముతోఁ బర
మేశ్వరుం డాంగ్లేయుల నిండియాదేశమునకుఁ బంపి భూమండలవిస్తృ
తంబగు తమమహారాజ్యములో హిందూదేశ మొకభాగముగ భావించు
నట్టులం జేసెనన నాశ్చర్య మేమి గలదు? లోకమునకుఁ బరమార్థ
జ్ఞానమును సమకూర్చుటకే యాతని యవతారముయొక్క ముఖ్యోద్దే
శము. ఒకజాతివారు మాత్రము పరమార్థతత్త్వము తెలియుట చాలదు. ఒక
దేశస్థులుమాత్రము పరమార్థజ్ఞానవంతులగుటవలన సంతుష్టి లేదు. ఎంత
మహిమగలదై ప్రియముగలదైనను నొకదేశము పరమార్థయాథా
ర్థ్యమహాధనమును సంపాదించుకొని యుండుటయుఁ దక్కినవారలు జ్ఞాన
ధనదరిద్రులయి యుండుటయు యాచించుటయు న్యాయముగాదు. ఇంత
యాదేశమును నేను ప్రేమించునట్లుమీలో నెవరు ప్రేమింపఁగలరు?
లోకముయొక్క తత్త్వజ్ఞానాభివృద్ధికొఱకుఁ దాను స్వతముగ నేమియుం
జేయకలేకపోయినను తన్నిమిత్తమై భగవదాజ్ఞానుసారముగాఁ దటస్థించు
మహానీయుల కట్టిపని గావించుట కవకాశముండుటకై ఖండాంతరజాతి
యులతోఁ గలయఁగలేక కొంతకాల మధోగతి నొందినను మేలనియే
యూహించుచున్నాను. కాఁబట్టి బాహిరమునకుఁ బరాజితముగాను, బరా
ధీనముగాను, నేది కన్పట్టుచున్నదో యాయార్యుల పరమార్థదృష్టిచేఁ జూచిన
నందఱుజాతులవారును, నన్యదేశీయులును, ధారాళముగాఁ బ్రవేశించి
నేర్చుకొనుటకుఁ జేయఁబడిన పరమార్థతత్త్వమందిరములు విరళములుగాఁ
దెఱవఁబడినట్లు తోఁపక మానదు.

ఆహేతువువలన మీరు విధాయకముగాఁ జేయవలసినకార్య
మొకటి ప్రసక్తమగుచున్నది. ఋషిగోత్రజాలుగాను, ఋషుల తేజస్సు
మీనాడులయందు రక్తరూపముగాఁ బ్రవహించుయోగ్యత గలవారు
గాను, మిమ్ముల నన్ని పర్యాయములో యెంతయుచ్చగానో కొనియాడు

చుంటిని. అది సత్యము గాని, యంత్రమాత్రముతోఁ దృప్తి నొందవలసిన యంశము గాదు. శ్రీకృష్ణుఁడు తన శాశ్వతసత్యసంకల్పములలో మిమ్ముం గూర్చి యుద్దేశించినరీతి మీరు సమస్తజాతులవారికి దివ్యతత్త్వోపదేష్టలగు బ్రాహ్మణగురువులై మానవులకు దేవతలఁజేయు హితోపదేశములకు ద్వారభూతులై యుండవలసిన యెడల మీరు మనః పారిశుద్ధ్యమును, పరమార్థజ్ఞానమును, బూర్ణముగా సంపాదింపవలయును. మీ రజ్ఞానాంధకారములో దేవులాడుచున్నచో మీ తత్త్వశాస్త్రములు లోకమందలను నెట్లు జ్ఞానసంపన్నులఁ జేయఁగలవు? మహర్షుల జ్ఞానము భూమండలములోని ప్రతిభాగమునం దుండు మ్లేచ్ఛులకు నేఁగి వారిని జ్ఞానసంపన్నులం గావించి కృతార్థులం జేయుచుండఁగా నమ్మహానీయుల దేహసంబంధులై పుట్టిన మీరలు మీమత గ్రంథములనే బాగుగ నెఱుంగకయున్నారు. పోనిండు. బాగుగా నెఱుంగకపోయినను నభిమానమైన లేకయుండుట తగునా? ఇదియే మీకుఁ బ్రధానముగాఁ జేయవలసిన హితోపదేశము. ఇండియాదేశములోఁ బుట్టిన యీ బ్రహ్మవిద్యను వ్యాపింపఁ జేయు బోధకు లాదేశములో నంతరించినందున నాలోపమును లేకుండఁ జేయుటకై మహర్షులు తమబిడ్డలలోఁ గొందఱ నితరదేశములకుఁ బంపవలసి వచ్చెను. వా రిప్పటికిఁ బోయి మఱల వచ్చి మీమతము మీకు బోధపఱచుటకై యట్లు పంపఁబడిరి. ఈయపకీర్తి యింతటితో నివర్తించుట న్యాయముగదా? మీలోఁ గొందఱు క్రమ్మఱఁ దొల్లింటిదివ్య జ్ఞానజీవనమవలంబించి పరమేశ్వరునిఁ బ్రేమభక్తితోఁ గొలువ నారంభించి యాతని మార్గము ననుసరించి సంచరించుట యుక్తముగదా! మీలోనవతరించిన శ్రీకృష్ణుఁడు తన జీవితచర్యలలోఁ గనఁబఱచిన మహిమను మీలో వ్యక్తి వ్యక్తియు నొక్కఁడొకఁడుగాక జాతీయులందఱు గనఁబఱచుచుండిన ప్రత్యేకముగా నొక యవతారమెత్తుటకన్న నిజముగ వేయి

మరుంగు లెక్కువగా నుండదా? అతని జ్ఞానమును, నతని ప్రేమను వీక్షించి యుండఁ దగిన మనుజు లందఱివియును? అతనికిఁగల భ్రాతృవాత్స ల్యము ననుకరించుచు నీదేశీయజను లందఱు వారిని యుపకారముగాఁ బరిగణించెదరు గాక యని మన మేల కోరి ప్రార్థింపఁ గూడదు? ఇండియాదేశస్థులలో నొకరొకరినుండియు నిండియాదేశమును బ్రపం చములోని యితరదేశములనుండియు వేఱుచేయు నడ్డులు నహంకారబుద్ధి యసహ్యస్వభావము, నసూయయును, దూరముగాఁ దొలఁగిపోవుఁ గాక! సర్వమతమార్గములును శ్రీకృష్ణమూర్తి సంచరించునవియే యనుటచే మనుజు లేమార్గము నవలంబించి నడచినను నందు వారు నాతనిం గనఁ గొనియెదరు. వారు పోయిన యెత్రోవనయినను వారి ననుసరించి మనము గూడఁ బోవునది, ఇదియే శ్రీకృష్ణుని యాదరణవాక్యము. ఈ మంగళవాక్యమే మనకింతటనుండి మార్గదర్శకముగుంగాక! పయిన చెప్పినప్రకారము శ్రీకృష్ణుఁడు లోకనిత్యుండు గదా: గావున పరమాప్తుఁడును నేతయు నగు వారిని చర్యలను ననుకరింప వలెనని నతండు చెప్పిన యట్లే మనమును నడుచుకొనవలెను.

శ్లో. కృష్ణో రక్షతు నో జగత్త్రయగురుః కృష్ణం నమస్యామ్యహం
కృష్ణేనామరశత్రవో వినిహతాః కృష్ణాయ తస్మై నమః
కృష్ణాదేవ సముత్థితం జగదిదం కృష్ణస్య దాసోఽస్మ్యహం
కృష్ణే తిష్ఠతి సర్వమేతదఖిలం హే కృష్ణ రక్షస్వ మాం.

కావున

శ్లో. మధురమధురమేతన్మంగళం మంగళానాం
సకల నిగమవల్లీసత్ఫలం చిత్స్వరూపం
సకృదపి పరిగీతం శ్రద్ధయా హేలయా వా
భృగువర నరమాత్రం తారయేత్ కృష్ణనామ.

శ్రీ రస్తు.

శుద్ధపత్రిక.

‘కర్తృ.’ ‘సాధ్య’ ‘చరిత్రాదులలో’ మూవర్ణంబులోపంబుఁ జేసి యుఁజేయకయుఁ వ్రాయఁబడినది. సంధివికల్పము గాన నది యంతఁ బాటింపఁబడలేదు. రేఫద్విత్వయాథార్థానుస్వారంబు లంతఁ బాటింపఁబడలేదు. తత్త్వ, పుత్త్ర, సత్త్వాదిపదములకు రెండురూపములు గ్రహింపఁబడినవి, ‘మీమాంసము’ నకు ‘మీమాంస’ యనియు, ‘అటుల’కు ‘అట్లు’ అనియు, ‘కత్యనకు’ ‘కఱువి’ అనియు, ‘గ్రంధ’ ‘అర్ధ’ యధార్ధ’ ములకు ‘గ్రంథ’ ‘అర్థ’ ‘యథార్థ’ములనియుఁ, జదువవలయు.

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౪	౪	మాత్సర్య	మత్సర్య
౨	౧	యితి	నితి
౨	౧౩	చేయించితిని	చేయింపఁదలంచితిని, [గాని యది పెద్దదియగుటచే విరమించితి.
౨	షరా ౧	మీది	మీఁది
౬	౧౬	ణమూ	ణో
...	౧౯	నగ	నఁగ
౭	౪	పబ	పఁబ
౭	౧౨	స్వ	స్వా
౯	౧౦	థా	ధా

శుద్ధపత్రిక.

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు	ఒప్పు.
౧౧	౬	దా	దో
౧౨	౫	బ్ర	ప్ర
...	౧౧	ర్ధ	ర్థ
...	౧౭	పావ	పాప
౧౩	౧౫	ణ	నా
౧౪	౧౪	రు	లు
౧౫	౧౩	హూ	రహూ
౧౬	౬	తృతీయు	ద్వితీయు
౧౭	౧౦	హ్య	హ్యము
౧౮	౨౧	రం	రునం
౨౦	౭	కర్మాధీన	కర్మానధీన
౨౧	౮	భాగవత	స్థూలదృష్టితోఁ జూ[డినచో భాగవత
౨౧	౧౧	చ్ఛే	త్సే
...	౧౫	పా	పా
...	౧౬	ట్లగ	ట్లనఁగ
౨౨	౧౭	నద	నదా
౨౩	౧	గ్రమిం	గ్రహిం
౨౪	౪	ర్మః	ర్మో
౨౫	౧	౧౭	౭
...	...	ములు	ము
...	౯	తో	గ
౨౭	౧౯	ముద	ముఁద
౨౯	౧	బుగొని	బుఁగొని
౩౧	౪	ద్ధ	ద్ధు

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౩౨	౮	లాభ	లావ
౩౬	౫	నడవి	యడవి
౩౭	౪	జ్ఞ్యద	జ్ఞ్యలద
...	౧౨	మనువులు (౧౪)	(౧౪) మనువులు
౩౯	౪	కాళ	కాంళ
౪౦	౧౬	జాడు	జాపు
౪౨	౨	వశోనగు	వాది
...	౧౬	లకి	లీ
...	౭	రథ	రముఖి
...	౧౨	పినికి	పిరికి
...	౧౬	ఁడు	లు
...	౧౭	జాఁడుడు	జాడుఁడు.
౪౩	౧౨	చు	ద
...	౧౫	కుప్ర	కుఁబ్ర
...	౧౭	నప	నఁబ
౪౪	౧౫	సూచింపఁబడినది:—	

పిదప నిట్లు చదువవలయును.

శ్లో. వదంతిత త్త్త్వవిద స్తత్త్వం యజ్జ్ఞానమద్వయం,
బ్రహ్మేతిపరమాత్మేతిభగవానితిశబ్ద్యతే.

శ్లో. తచ్ఛ్రద్దధా మునయో జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తయా,
పశ్యంత్యాత్మనిచాత్మానం భక్త్యాశ్రుతగృహీతయా.

(భా. ౧. ౨. ౧౨, ౧౩).

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౪౪	౧౮	కల్ప	కత్వ
౪౪	౨౦	(భా. ౧౩.)	(భా. ౧౨. ౧౩.)
౪౫	౧౧	పమ	పుఁడ

శుద్ధపత్రిక.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౪౬	౪	ద్వూరి	దూరి
...	౬	దుకు	దులకు
...	౮	ర్ధ	ర్థ
...	౧౭	దొడగ	దొడఁగ
...	౨౦	జములు	జనములు
౪౭	౩	పరలోఁజేయు	వెలలోఁజేయఁ
...	౧౨	లధి	లువధి
...	౧౫	తరున	తీయన
౪౯	౧౨	ఇతి	అని
౫౧	౨	నొడ్డ	యొడ్డ
...	౩	కలసి	గలిసి
౫౨	౭	సందా	సంపదా
౫౩	౨	స్వర్గ	సర్గ
౫౪	౫	తోడేలు	తోఁడేలు
౫౬	౫,౧౨	బ్రహ్మమునకో	బ్రహ్మకో
...	౧౯	+ 12000=2000	+ 2000=12000
౬౧	౧౯	శాత్ర	శాస్త్ర
౬౩	౬	పరి	బరి
౬౫	౧౩	సూర్యశి	సూర్యసి
...	౧౪	వన	పన
౬౬	౮	నడుపు	పడవు
...	౧౩	కేశ	యేశ
౬౮	౧	బుభు	బుభువు
౬౯	౧౦	మరు	గురువు
...	౧౩	త్రింపఁ	త్రింపఁజేయఁ
౭౦	౭	౧౯.అ	౧౯

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౩౨	౮	లాట	లాప
౩౬	౫	నడవి	యడవి
౩౭	౪	జ్ఞ్వద	జ్ఞ్వలద
...	౧౨	మనువులు (౧౪)	(౧౪) మనువులు
౩౯	౪	శాళ	శాంశ
౪౦	౧౬	జాడు	జాప
౪౨	౨	వజోనగు	వాది
...	౧౬	లకీ	లీ
...	౭	రధ	ంముధి
...	౧౨	పినికి	పించి
...	౧౬	ఁడు	లు
...	౧౭	జాఁడుడు	జాడుఁడు.
౪౩	౧౨	ము	ద
...	౧౫	కుప్ర	కుఁబ్ర
...	౧౭	నప	నఁబ
౪౪	౧౫	మాదింపఁబడినది:—	

పిదప నిట్లు చదువవలయు.

శ్లో. వదంతి తత్తత్త్వవిదస్తత్త్వం యజ్జ్ఞానమద్వయం,
బ్రహ్మేతి పరమాత్మేతి భగవానితి శబ్ద్యతే.

శ్లో. తచ్ఛ్రద్దధానా మునయో జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తయా,
పశ్యంత్యాత్మని చాత్మానం భక్త్యా శ్రుతగృహీతయా.

(భా. ౧. ౨. ౧౨, ౧౩).

౪౪	౧౮	కల్ప	కత్వ
౪౪	౨౦	(భా. ౧౩.)	(భా. ౧౨. ౧౩.)
౪౫	౧౧	పమ	పుఁప

శుద్ధపత్రిక.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౪౬	౪	ద్దూరి	దూరి
...	౬	దుకు	దులకు
...	౮	ర్ధ	ర్థ
...	౧౭	దొడగ	దొడఁగ
...	౨౦	జములు	జనములు
౪౭	౩	పరలోఁజేయు	పఱలోఁజేయఁ
...	౧౨	లధి	లునధి
...	౧౫	తరున	తీయన
౪౯	౧౨	ఇతి	అని
౫౧	౨	నొర్ద	యొద్ద
...	౩	కలసి	గలిసి
౫౨	౭	సందా	సంపదా
౫౩	౨	స్వర్గ	సర్గ
౫౪	౫	తోడేలు	తోఁడేలు
౫౬	౫,౧౨	బ్రహ్మమునకో	బ్రహ్మకో
...	౧౯	+ 12000=2000	+ 2000=12000
౬౧	౧౯	శాస్త్ర	శ్యాస్త్ర
౬౩	౬	పరి	బరి
౬౫	౧౩	మూర్వశి	మూర్ఛవి
...	౧౪	వన	పన
౬౬	౮	నడువు	నడపు
...	౧౩	శేక	యొక
౬౮	౧	బుభు	బుభువు
౬౯	౧౦	మరు	మరువు
...	౧౩	ర్తింపఁ	ర్తింపఁజేయఁ
౭౦	౭	౧౯. అ	౧౯

శుద్ధపత్రిక.

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౭౧	౧౮	దుకు	దులకు
...	౨౧	జనక. అ	జనకా
౭౨	౫	క్యా	ప్యా
౭౩	౧౧	లుఁ	లు
౭౪	౮	గుణన	గుణమున
౭౬	౮	వుకు	వునకు
...	౪	మూధ	మూద
...	౧౭	భగద	భగవద
౭౮	౧	౧౮. శ్రీ	౨౦. శ్రీ
...	౮	నీలు	నీటి
౮౦	౮	ధారీత్యా	ధారిత్యా
౮౨	౧	గమప	గనఁబ
...	౧౩	దొమ్మిది	దొమ్మండ్రి
౮౪	౪	సర్ధ	నర్ధ
౮౪	౧౪	పట్టి	పట్టిన
౮౯	౧౩	యగు	యొనగు
...	౧౮	లు, కదు	లుఁగదు
౯౨	౧౦	జేవిరి	జేసెను
౯౫	౨	ప్రతితి	ఁబ్రతీతి
...	౧౫	౧౪వలనగము	గము
...	౧౪	చర్య	చర్యవలనఁ
౯౪	౮	నవో్య	నవ్యా
౯౭	౧౪	నమరు	నమరు.
౯౮	౮	డేద	డేని
౯౯	౮	రాజు	రాజుఁ

శుద్ధపత్రిక.

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౦౦	౮	జలగ	జలగ
౧౦౧	౮	౨౭-ప్రా	౨౭-ప్ర
...	౧౫	ప్రా	ప్ర
౧౦౨	౧౩	ఏఎగాలెల్ల	ఈఎగాములెల్ల
...	౧౬	గడు	గడు"
౧౦౫	౫	పాలి	బాలి
...	౯	మందురు.	మానెడివారు
...	౧౮	బోయి	బోయు
...	౧౯	వాయి-	వాలి
౧౦౭	౭	పాపాప-త్రి	పా-త్రి
౧౦౮	౨	శాపి	శాప
౧౧౧	౮	గా	ంగా
౧౧౩	౮	చింప	జింప
౧౧౪	౭	రతు	రో
౧౧౫	౫.౬	ముత్రి	మూత్రి
౧౧౬	౧౫	పడి	ంబడి
...	౧౯	రాయుకొ	రాయుకొనుచు
౧౨౧	౧౯	యను	అను
౧౨౪	౧౧	నిగ్రహ	నిగ్రహా
౧౨౬	౧౧	దిరుగు	తిరుగు
...	౧౩	గోరను	గోరను
...	౧౪	నీవు	నిమ్ముం
౧౨౯	౩	కొంతంగా	కొంతకా
...	౪	యంతంబ	యంతప
...	౧౨	దను	దాను

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
...	౧౫	మహా	మహాను
...	౨౧	నర్గ్య	సర్గ్య
౧౩౨	౨౧	మాకఁలి	మాకలి
౧౩౭	౨	తత్	తత్త
...	౯	సైన	లైన
౧౩౮	౯	డెంతు	డెనంతు
...	౧౨	అఖి	మ. అఖి
౧౪౦	౪	నా	పా
౧౪౧	౧౦	యుః	అన
౧౪౬	౧౭	హాటి	హారి
౧౫౧	౧	త్రు	త్రు
౧౫౮	౫	తీవ	తీన
౧౬౦	౭	గుఁజే	గుచే
...	౯	నతి	యతి
౧౬౩	౧౦	నూర	గోర
౧౬౪	౧౯	త్రి	త్రి
౧౬౫	౭	యుుంగా	యుంగాం
౧౬౬	౧౬	చ	ఱ
౧౬౮	౫	ఱ	మ
...	౬	పైకు	పైఁగు
౧౭౧	౨	ముఁజే	ముచే
...	౪	రాథ	రాధ
...	౭	నప్తా	సప్తా
...	౮	ట్లు	ట్లుఁ
...	౧౫	తే	అ
౧౭౨	౧౫	ఱు	ఱ

శుద్ధపత్రిక.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
...	౧౭	కుఁ	కు
౧౭౩	౨	నరిని	యుతిని
...	౫	ముసో	ముఁగో
...	౧౨,౧౬,౧౮	యు	యుఁ
...	౧౯	కాల	కాను
౧౭౫	౧౯	స్ఫురద	స్ఫురధ
౧౭౬	౬	దృథా	దృఢా
౧౭౭	౧౧	వెఱగి	వెఱఁగి
౧౭౯	౪,౫	పాలిదుఁడై	పాలిఁదుఁడై
౧౮౧	౬	కక	కఁక
...	౧౧	ఁజే	సే
౧౮౨	౩	లుగూ	లుఁగూ
...	౧౨	తమఅ	తమో
౧౮౪	౧	మ	ఘా
౧౮౬	౧	యుకూ	యుఁకూ
౧౮౬	౨	లుగూ	లుఁగూ
...	౧౯	కరీ	కారీ
౧౮౭	౨౧	పర్చి	ఁబఱచి
౧౮౮	౩	లువ	లగువ
౧౮౯	౫	వాంచిత	వాంఛిత
...	౬	వాథో	వాధో
...	౧౬	సంఁగా	సంగా
౧౯౦	౯	నూత	నూతి
...	౧౧	లుగూ	లుఁగూ
౧౯౧	౭	వాంత్ర్యై	పాంత్ర్యై
౧౯౨	౧౯	ద్దిఁజే	ద్ధిచే

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౯౪	౮	దియా	ద్యా
౧౯౫	౬	దగు	డవగు
...	౮	డగు	డవఁద
౧౯౬	౩	డవంతుఁ డుంనగు	డవఁంతుఁడవగు
౧౯౭	౧౪	దర్ధ	దర్థ
...	౧౫	తిఁగా	తిగా
...	౧౬	ర్ధ	ర్థ
...	౧౭	గా	గు
౧౯౮	౭	లీత	లీతి
౧౯౯	౩	ర్ధ	ర్థ
౨౦౦	౪	ర్ధ	ర్థ
...	౫	నర్థి	యర్థి
౨౦౧	౯	స	న
౨౦౪	౧౦	వ్మ	న్మ
౨౦౫	౧౧	ష	ష్ఠ
...	౧౨	వ్యా	వ్యో
౨౦౬	౧౩	కధా	కథా
౨౦౭	౪	యాదన	యాదవ
...	౯	దీ	దియా
౨౦౯	౧	శిలల	శిలుర
...	౧౬	సృజంచి	సృజించి
౨౧౦	౧౬	ణవ	ణము
౨౧౧	౩	ముఁ	ను
౨౧౨	౧౫	తయా	త్రయా
౨౧౩	౧౨	నుంత	నుత
౨౧౫	౧౧	నిబ్రా	నిఁబ్రా

శుద్ధపత్రిక.

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౨౧౬	౫	ప్పృధు	ప్పృథు
...	౧౮	తోంచి	తోఁచి
౨౧౭	౩	కృఁడి	కృఁడఁ
...	౫	కథాసక్తి	కథాసక్తిఁ
౨౧౮	౧౧	వాన	వాఁడన
౨౧౯	౪	వర్తా	వర్తా
...	౧౭	తంము	తగము
...	౧౪	యుధా	యుథా
...	౧౯	దాది	ధాది
...	౨౦	పృథాపైకి	పృథాపై
౨౨౧	౫	స్మృతి	స్మృతి
...	౨౦	డగు	ఁడగు
౨౨౨	౮	మువ	మూవ
...	౧౫	ముగా	ములుగా
౨౨౩	౨	ఘూతకు	ఘూతుకు
...	౧౭	గాడు	గాఁడు
౨౨౪ .	౯	క్షేత్ర	క్షేత్ర
౨౨౬	౨౦	దుఁచె	దుచె
౨౩౦	౮	ముగ, అఁడురు	ముగ, అఁడే
౨౩౧	౧	కురలము	కురరము
...	౧౫	యుంట్లో	యుంటిలో
౨౩౨	౧	బ్రమ	భ్రమ
...	౧౨	రోగజ్ఞానములు	జ్ఞానరోగములు
౨౩౪	౧౮	మతియు,	26-వదానిలో
౨౩౫	౩	అరా	అకురా

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౨౩౬	౨	వాతిద	మద
...	౧౨	లులం	లురం
...	౧౫	భావించు స్పర్థా	భావించు, స్పర్ధా
౨౩౭	౮	గామున	గామమును
...	౧౯	విహా	నిహా
౨౩౮	౫	శ్రీకృష్టని	శ్రీకృష్ణని
౨౪౦	౯,౧౦	కాన...ములలో,)	ములలో), కాన
౨౪౩	౪	జేయుట	సేయుట
౨౪౬	౭	వా	పా
౨౪౬	౧౨	ధిష్ఠు	ధిఠి
...	౧౪	నిమ	విమ
...	౧౫	(డై	దవై
...	౧౭	పొసగదు	పొసఁగదు
౨౪౭	౪	మాతార్థ	మాత్రార్థ
...	౧౮	కధా	కథా
౨౪౮	౧౬	యుధా	యుథా
౨౪౯	౧౬	రొుడ	కౌడ
౨౫౦	౧	కముల	కమల
...	౨	ము,	మును,
...	౩	యుగదే	యుఁగదే
...	౧౦	సుఖం	వారికిసుఖ
...	౧౭	మంచుదగ	మంచునుదగు
...	౧౯	త్రిష్ణువ	రాత్రులు
...	౨౦	ర్థనము	ర్ధనము
౨౫౧	౪	గాఁతి	గాతి
౨౫౨	౭,౮	రధ	రథ

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౨౫౬	౧౦	గుయని	గునని
౨౫౮	౨౧	చేకుగు	చేకుఱు
౨౬౩	౬	వార్షి	వ్రార్షి
...	౧౩	శిశ్రూ	శుశ్రూ
౨౬౪	౬	స్పృ	స్పృం
...	౨౦	కొడుకు	కొడుః
౨౬౫	౬	శిశ్రూ	శుశ్రూ
...	౮	సారిఁగు	సారిగు
...	౯	సెడల	ఱొడల
...	౧౩	కథ	కథ
...	౧౪	యుకు	యుకు
...	౧౭	డగు	దనగు
౨౬౬	౪	బాలుఁడైన	బాలుఁడవైన
౨౭౦	౬	ర్వ, ను,	ర్వ, వ
౨౭౧	౪	డగు	డఃగు
౨౭౬	౮	కటి	కుండటి
...	౧౦	నుగుఁబె	మాగుపె
౨౭౭	౨౦	లీలచునఁబరి	లీలీచునఁబరీ
౨౭౮	౩	నేక	చాల
...	౮	డై	దవై
౨౭౯	౧	చు	చుచు
౨౮౧	౧౦	నిశ్వాస	నిశ్వాస
౨౮౮	౧౧	వాడు	వాకను
౨౮౯	౧౪	మూని	మూను
౨౯౦	౧౪	౫	౪. ౬.

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౨౯౧	౧౮	౬	ర. త.
౨౯౨	౯	౭	ర. ప.
౨౯౩	౧౨	౮	ర. య.
౨౯౪	౭	౯	ర. ర.
౨౯౮	౨౦,౨౧ముఁగా		ముగా
౨౯౯	౭	టు	టి
...	౧౬	ముఁ	ము
...	౧౭	చా	చారిభాగ
౩౦౦	౯	కట్టి	కట్టు
౩౦౩	౧౪	నాను	నాఁడను
౩౦౪	౪	కొలదియా	కొలఁదినా
౩౦౫	౧౨	7-4-3 అ	7-7-35-39
౩౦౬	౯	ద్విః	ద్విః"
...	౧౭	న్నష్టృ	ష్టృ
...	౨౧	యు, ప	యుప
౩౦౮	౯	నారు	నాఱు
౩౧౦	౮	కల	కలు
౩౧౧	౧౨	ష్ఠో	ష్ఠు
...	౧౫	యుతర-సర	నితర-సర్వ
...	౧౬	కుశ్వ	కుశ
౩౧౨	౧౬	లా	లయా
౩౧౪	౨	గ్రంధ	గ్రంథ
౩౧౫	౭	లలలో	లలో
...	౧౯	వెయ్యి	వేయి
౩౧౬	౪	కంష్ల	కనుల

శుద్ధపత్రిక.

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౩౧౭	౭	అ—ర్తా	అ—ర్తాి
...	౧౬	నిల్లు	నల్లు
౩౨౦	౩	౮౧	౮౫
౩౨౫	౪	అది	ఆది
...	౯	పుచూ	పుఁజా
...	౧౯	పుగ	వగ
౩౨౭	౨	తిఁ	తి
...	౧౭	లచు	లచే
౩౨౮	౧౫	అ	అం
౩౩౦	౨	అ	త
౩౩౧	౮	లఁద	లత
౩౩౩	౩	సుం	యుం
౩౩౪	౨	దదు	దఁదు
...	౧౯	దెలసి	జెలిసి
౩౩౮	౪	తెగవ	తెగలవారి
...	౧౨	వయితే	వయిన
...	౧౩	వత	వత్తి
౩౩౯	౧౫	ఱుబ	ఱుప
౩౪౩	౩	పా	ప్యా
...	౧౪	పా	పా
౩౪౪	౧౦	సుం	యుం
౩౪౫	౨	రం	ర
...	౧౫	దు	ద

శుద్ధపత్రిక.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౩౪౫	౨౦	ధా	థా
౩౪౬	౧౨	ఱకు	తికి
౩౪౭	౨౧	డా	డ
౩౪౮	౬	షిం	వం
...	౭	సుం	యుం
...	౯	మూవిం	మిం
...	౧౮	చ్చ	చ్ఛ